

Cesta do Říma

a dále

do Neapole a Pompeje.

Sepsal

BOHUMIL HAKL,

farář v Hořetich.

Nákladem Děd. ss. Cyrilla a Methoděje na r. 1881.

V Brně, 1881.

V komisi *Karla Winikera* v Brně, *Bedřicha Grossa*
v Olomouci a *Frant. Řivnáče* v Praze.

Tiskem aka. morav. kněhhtiskárny v Brně.

Zbožné památce

VELIKÉHO PIA IX,

šlechtného obnovitele

českého domu poutnického

v Římě.

Jmenem česko-moravských a slezských poutníků

B. H.
spisovatel.

Předmluva.

„Nemo annos Petri videbit“ — „nikdo neužít let Petrových,“ tak bylo v obyčejí říkati v církvi, vzhledem k letům panování nejvyšší hlavy církve, náměstka Kristova a nástupce sv. Petra. Známo jest, že sv. Petr již za času císaře Claudia, as r. 42., poprvé do Říma přišel a zde, v této hlavě starého světa, ve správu stádce Kristova se uvázal. Umučen jest r. 67 po nar. Páně; odtud odvozuje se jeho dvaceti a pětiletý pobyt a biskupování jeho v Římě, ač ne nepřetržitě; neboť r. 50 neb 51 vidíme jej předsedati sněmu v Jerusalémě. Předce však patrný jest u věci té prst Boží, že první náměstek Kristův a první nejvyšší hlava církve, Kristem samým ustanovená, obrala sídlo své právě tam, kde bylo sídlo nejvyšší tehdejší moci a slávy starého světa; aby, kde největší moc světská, tu byla i moc duchovní; kde nejvyšší hlava moci jedné, tu byla i nejvyšší hlava moci druhé; aby, kde duch zlý zarazil hlavní sídlo bludů, pověr a modlářství: tu i Kristus zarazil sídlo své ku spáse lidstva. Kde měla hlavní sídlo své neřest, nemravnost i rozmařilost života: tu měla míti přední stolicí svou i ctnost a pravda, svatost a zapírání sebe — hrdinnost křesťanská.

Všemocný byl tehdy císař římský, všemohoucí tehdejší světovládná Roma; co byla církev proti ní? Řím, na výsluní největší moci a slávy — církev Boží, maličká a nepatrná, v úkrytu — právě to zrnko horčičné, ukryté v zemi! Avšak Řím kd

IV.

svou nádherou a slávou klesal; církev rostla a mohutněla — svým utrpením. Řím vypínal se, vztyčoval prapor moci své na šijích podrobených, vzdychajících národů; církev, po jeskyních, sklepech a katakombách se ukrývající, nesla jim osvobození, a přinesla. Neslat pravdu Boží, lásku a osvětu, osvětu pravou, zpočívající na lásce víře v Boha a toho, kteréhož seslal, Ježíše Krista, a kdož může odolat moci té? — Quis ut Deus? Kdo jako Bůh? — Řím padl, musil, sám sebou; poněvadž blud klesá sám sebou a křivda netrvá; blud chová zárodek záhuby své v samém sobě.

Ale ze starého Říma vzešel Řím nový; z pohanského křesťanský, jako Samolet ze starého, odumřelého, nový, mladý a krásnější; a tento nový mladý Řím též dobýval zemí a podmaňoval národy, ale ne ostřím meče, nýbrž křížem; i on k sobě je vázal a poutal, ale ne okovy a železem, nýbrž úctou, vděčností a láskou; i on žádal utrpení, ale ne v porobě a otroctví tělesném, nýbrž v následování Krista, zapírání sebe, — ve svobodě slávy synů Božích. Hle, kteraké to srovnání, kteraká podobnost, a kteraký předce rozdíl!

Kdo, věda se býti synem této matky nejvyšší ctihodné, svaté katolické církve, netoužil by, viděti aspoň jedenkrát ve svém životě to město svaté, tu kolébkou té matky, v níž ona tolik odchovala synův? — Co divu, že i my toužili jsme, co živi, spatřiti to místo, kde sv. Petr i Pavel kráčeli, jež potem svým svlažili, utrpením svým posvětili, krví svou skropili? viděti sv. Řím, uctiti ta svatá místa

V.

zůsbatí prahy apoštolův, pokloniti se hlavě církve, uctíti v ní nejvyšší moc, nejvyšší důstojnost, kteráž na zemi jest? úctu vzdáti synové otcí, kaěží knězi nejvyššímu, náměstku Kristovu?

Proto použili i my té příležitosti, kteráž r. 1877. naskytovala se; hýbalať veškerým katolickým světem. Veliký, slavný Pius IX. slávil památku svého padesátiletého biskupství! Kdy kdo v církvi byl padesáte let biskupem? a tu hlava církve! sám první, nejvyšší biskup! kteraká milost! kteraktě oslavil všemohoucí Bůh a nevyšší pastýř, Kristus Ježíš, církev svou?—Co divu, že z veškerého katolického světa chystali se poutníci do Říma? netoliko jednotlivci, ale celé průvody? kdy se stane taková událost, přihodí se cos podobného? kdy naskytne se opět taková příležitost? kdožby nepřinesl rád tu nějakou obět, nepoložil rád a ochotně na oltář církve? Proto rádi i my připojili se téhož roku k těm nepočetným poutníkům a rádi podvolili jsme se snášeti ten trošek obtíží z cesty tak dlouhé, abychom splnili účel tak vznešený a zadost učinili dávno kojené touze své.

Měli jsme spatřiti slavného Pia IX., ježž Bůh tak vyznamenal, že dal mu viděti nejen leta Petrova ale více, nebo on jediný a první z veškerého více než půl třetího sta jeho předchůdců řídil církev Boží déle než 25 let, téměř dva a třicet let! Od r. 1846—1878 († 7. února 1878). A nad to dala Prozřetelnost Boží dočekati se jemu nejen 50letého kněžství, ale i biskupství! Kteraké to vzácné jubileum! Kdo sečte přání, jež létala tehdy do Říma z veškerého katolického světa? Kdo modlitby

VI.

jež vznášely se tehdy zaň k nebesům? Rok dojiata nejvýše památný a slavný!

A když Bůh té milosti nám se dožítí dal, že jsme vykonali vše šťastně, co a jak jsme sobě přáli, kdož by byl netoužil, aby měl památku nějakou, upomínku cesty té? I proto požádání jsme byli některými pány spolubratry, abychom sepsali co a jak jsme na té cestě viděli a zažili; a proto činili jsme sobě poznámky, co a jak se nám vidělo a hodným, by zaznamenáno bylo, býti se zdálo; a dle poznámek těch hlavně přítomný cestopis jsme sestavili. O čem jsme psali, zakládalo se po většině na vlastním vidění. — Účel toho přede vším je ten, aby se vzbudilo, upevnilo a utvrdilo vědomí katolické, aby se probudila, oživila a upevnila úcta ku hlavě církve a sv. Římu, z toho pak aby vzešla větší čest a sláva Boží; účel druhý a vedlejší je ten, aby zvláště ti z krajanů našich (a těch bylo několik set, nejen z Čech, ale hlavně z Moravy a Slezska, od Jeho Em. Nejdůst. našeho metropolity, kardinála, knížete Bedřicha ze Švarcenberků, počínaje, až dolů ku prostému rolnsku; nebo i těch bylo, bodrých, prostých a zbožných Hanáků z Moravy), kdož slavné a dojemné pouti té tehdáž se zúčastnili, nějakou upomínku té zbožné pouti své měli, kterouž, jak doufáme, do ruky vezmou a čísti budou. Kéž ukojila touhu srdce jejich, kéž dosáhla účelu svého! Avšak i ti, kdož v Římě nebyli, nepohrdnou slovy, z čirého a přímého srdce psanými.

Sestavili jsme práci tu sice hned po návratu svém ze Říma, dokud věci ve svěží paměti jsme

VII.

měli a dojmy v duši naší ještě živý a čerstvý byly; i nabídli jsme jí též brzy ku tisku; ale zůstala v Praze ležeti, až jsme ji slavnou redakci Dědictví Cyrillo-Methodějského ponavrhli, kteráž dšlo přijavši je vytisknouti slíbila; avšak že spisem: „Život sv. Františka Saleského“ na dvě léta opatřena byla, tedy ustanoveno dšlo toto na rok 1881. Dědictví Cyrillo-Methodějské májíc pole působení svého širší než Dědictví Svatojanské, i spisy profanní (jako: cestopisy) vydávati může, jen ovšem v duchu katolickém psané; a lid náš, jak víme, cestopisy rád čtá.

Máme sice ještě jiné cestopisy po Italii. Svého času v letech 20 a 30 uveřejňoval již slavný tehdy pěvec Milota Zdirad Polák, kterýž tehdy důstojníkem jsa v císařském vojsktě, v Italii se zdržoval, svůj cestopis po Italii v Dobroslavu; pak v létech padesátých vydalo i Dědictví Svatojanské v Praze cestopis do Říma od kapitulára Tepelského, Pavla Freye, se mnohými vyobrazeními (první spis téhož Dědictví latinkou tištěný), a jiné spisy o Italii jednající; avšak nebývá na škodu, když více spisů o téže věci jedná, poněvadž každý cestovatel svůj názor má, a jeden tak, druhý jinak o též věci soudí, při témž předmětu cítí, a víme, že úsudky na vzájem se doplňují. Majíc jiní národové, kteříž mají rozsáhlejší literaturu, o též věci častokráte spisy mnohé.

Drželi jsme se původně poznámek svých, a nepsali více, než co a jak jsme viděli; ale upozornění bývše slavnou redakcí tohoto Dědictví na tu, onu věc, tu onen předmět, o němž záhodno bylo, abychom se byli zmínili, poněvaž nás t. j. národa

VIII.

českoslovanského se týká, tak jsme učinili a jednotlivé statě přičinili, jako na př. zevrubnější zprávy o domu českém v Římě, o Animě a t. p.

Že spis svůj věnovali jsme památce Slavného Velikého Pia IX., kdožby přiměřeným býti neshledával? stalo se dle přání a zdání některých duchovních pp. bratří (jmenovitě Vel. Pána, p. Fr. Zimy), a byli jsme v pravdě tomu vděčni, že nás upozornil; byloť nám z té duše mluveno. Nebo kdoby zasluhoval více, abychom z téhož roku jeho památku ctili, než slavný Pius IX. ? Jeť ovšem příliš nepatrná památka tato, příliš skrovná upomínka naň, než abychom ji snad něčím býti cenili; ale jisti jsme, že ani sám týž slavný Pius IX, v laskavosti a převeliké dobrotě své by jí byl nepohrdl; neboť viděli jsme, kterak i prosté rolníky mile přijímal, ruku na hlavu jejich kladl a jim žehnal. Ano, posvěcena budiž tato skrevničká upomínka nás poutníků: Čechů, Moravanů a Slezanů, nehynoucí nesmrtelné památce jeho!

A nyní jdi, oběti skrovná, poutníčku prostý a chudý, puť po vlastech; zavítej do domů duchovních ale též do chýší a chatrčí, a povzbuď, vybídni, aby s tebou aspoň v duchu vykonali tu svatou pouť do Říma; aby ožili na mysl, se pobavili, ale také povzbudili a utužili ve víře, lásce a úctě ku Římu, náměstku Kristovu a svatě, katolické církvi! Dáno v Hořicích na den sv. Blažeje, l. P. 1881.

Spisovatel.

Cesta do Říma a dále do Neapole a Pompeje.

Sepsal Bohumil Hakl, farář v Hořicích.

Ú v o d.

„Vedere Napoli a poi morire“ — „viděti Neapol a potom umřítí“, i v hlavě mé již dávno ozývalo se; ačkoli jiní, i sami Italiáni vykládají to přísloví jinak, říkajíce, že za Neapolí jest obec, kteráž slove Mori, a tedy: Viděti Neapol, a za Neapolí že viděti jest městečko Mori. Avšak ať jakkoli pořekadlo to povstalo, stojí vším způsobem za to, viděti Neapol, za ní Vesuv a Pompeji a překrásný záliv Neapolský.

I já toužil jsem, viděti aspoň jedenkrát za živobytí krajiny ty, kteréž jako báječný kraj líčí se nám, jako země plná rozkoší a půvabu, kde příroda v míře nejhojnější rozlila krásy své; a ačkoli již před více než dvaceti lety pobýval jsem delší čas v hoření, bývalé rakouské Itálii, v Benátsku a Lombardii:*) nicméně nemohla přece touha má splněna býti; nebo zajedno u vojska těžko jest cestovati, leč v povinnosti, a pak tehdyž bylo před válkou r. 1859. a tak nesnadno bylo, dostati dovolení, překročiti Pád a podívati se někam dále do Vlach.

Avšak ani ne tak Neapol, jako vlastně Řím byl cílem touhy mé, ten starý, svatý Řím, který

*) Byl jsem zajisté vojenským knězem od konce r. 1854. až do konce března 1861. a stále v Itálii.

střediskem byl jak staré, pohanské, historie evropské, ba světové (pokud nám známo), tak i nové, křesťanské, osou, kolem níž se točilo všecko, a vřetenem, z něhož se odvíjely děje ty nejdůležitější; Řím, o jehož dějích, až do doby bájí sahajících, slychali jsme, téměř chlupci, v nižších třídách studií svých, a bujnou fantasií svou kreslili si v duchu ty charaktery, mužné a vznešené, jimiž odvěká Roma tak velikou, mocnou a slavnou se stala. Tu mimo slavné patricie též přátelé lidu (tribuni plebis), republikáni rázu nejčistšího, tu slavní řečníci, vojevůdci na triumfatorských vozích, tu stavby ohromné a kolosální na tisíciletí stavěné, jimž ve zbytcích jejich a rozvalinách až dosavad se obdivujeme. Kohoby nelákal, koho nevábil ten starý, takofka báječný Řím v ssutinách?

Leč neméně veliký, ač co do výstavnosti mnohem menší, jest, pokud dějin se týče, i Řím křesťanský. Řím, onen paedagog surový a tvrdý, onen rodů evropských ve středověku, onen vůdce, onen a odchovávatel přísný a moudrý, ono veřejné svědomí králův a knížat, ono největší dobrodiní boží pro Evropu, jak i sami protestantští dějepisci přiznávají. Řím zachránil zbytky vzdělanosti staré; nebo bez Říma nového a bez papežů starý Řím již dávno nebyl, a proto, jak slavoborrorer pravil, Řím právem náleží papežům, neboť oni jej zachovali a učinili tím, čím jest. Řím ve středověku byl střediskem vzdělanosti; odtud vycházeli missioináři a roznášeli světlo pravé víry a humanity ku všem národům; tu za prvních století křesťanských spečetěna jest pravda víry křesťanské krví tisíců sv. mučenníkův, jichžto ostatky tu se chovají, a

nemožno, vstoupiti na posvátnou půdu Říma bez úcty a hlubokého pohnutí.

Co divu, že i mne touha táhla, viděti ta místa svatá, kde sv. mučenníci trpěli, po nichž sv. apoštolové kráčeli, jež potem i krví svou zasvětili? Místa, k nimž na milliony pouťníkův, i sami císaři a králové, pouť již vykonali? A proto s radostí uvítal jse m přiležitost, kteráž se naskytla r. 1877 v měsíci květnu, za příčinou 50letého biskupského jubilaea sv. otce Pia IX., tohoto zjevu neobyčejného 19. století a dějin církevních vůbec.

Nemohl jsem odolati déle touze své, zvláště, an upřímný spolubratr jeden*) přišed totéž přání vyjevil a mne vyzýval, s nímž potom veškeru tu pouť věrně jsme vykonali.

I. Odjezd z domova.

Bylo ve čtvrtek, dne 17. květ. 1877, tedy hned ten den po slavnosti sv. patrona našeho Jana Nepom., když zavítal k nám záhy z rána soudruh cesty mé, úplně připraven jsa na cestu; i já přichystán byl, a tedy, když vše do pořádku uvedeno bylo, o 11 ráno jsme sedli do vozu a dali se táhnouti do Králové-Hradce. Rozloučivše se i tu s některými přátely jeli jsme na večer po dráze ku Pardubicům a přes Něm. Brod a Jihlavu k Vídní. Jeli jsme celou noc. Na této cestě nic se nám nepříhodilo, jedině to, že když jsme přijížděli ku Znojmu, slyšeli jsme vedle na voze vzdychání a bolestné sténání, mezižněž se mísil rozpustilý chechtot dívek a žen, samých Němkyň. Na nádraží ve

*) P. Frant. Hlavatý z Miletína, bývalý farář Chlenský.

Znojmě vlak déle zastavil a tu dovéděli jsme se, že vedle na voze náhle onemocněla jedna obstarožní žena, manželka nádražního dělníka, z kteréž ty vzdělané(!) Němky, místo coby jí byly měly ku pomoci přispěti, když v křečích a bolestech se svíjela, posměch sobě tropily. Ta věc nás velice pohoršila.

Znojmo, druhdy ryze české, nyní bohužel poněmčilé, s dráhy dobře jest viděti; byl-tě již den. Krásné položení poutalo nás; blízko klášter, Klosterbruck; bývali tam knězi bílí (praemonstrati); zrušen, nyní jest tam c. k. hřebčinec a něco vojska. Vida tu krásnou stavbu, pomyslil jsem: kam by nyní dali vojáky, kdyby byl ten temný a nevzdělaný středověk klášterův nestavěl? Je přece jen rozkoš, pod ochranou millionů bodáků a tisíců kanonů býti živ! Plní se slova: Sub umbra alarum tuarum! (t. j. v stínu křídel tvých!)

Ó vy města moravská! Srdce zabolí, když na vás pomní; oko zapláče, když vás uzří! Mimoděk tlačí se na mysl slova pěvcova: Ó kdo přijde tyto vzbuditi hroby ze sna živého? Kým přiveden slušný k své bude vlasti dědic?*) Tíhnete k Vídni; tam, kam voda spěchá, za ní spěcháte a tam máte svůj spád, nepomyšlejíce, že jako vaše Morava ztrácí se v Dunaji a jím pohlcena bývá: tak zaniká národnost vaše v poněmčené Vídni; a nedlouho trvati bude, tak-li věci se míti budou i dále že Morava celá, ta rodná sestra naše, stane se předměstím Vídně! Strážcové na Sionu, bděte, bděte! „Trubte trubou na Sionu, ...

*) Kollárův Proslav ku Slávě Dceři.

svolejte shromáždění, shromážděte lid, posvěťte církev, shromážděte starce, shromážděte maličké... Mezi síní a oltářem ať plačú kněží, služebníci Hospodinovi a řkou: Odpusť Hospodine, odpusť lidu svému, a nedej dědictví svého*) v pohanění! (Joël 2, 17).

Velikou pákou ku poněmčování v našich krajích a zvláště na Moravě jsou též železnice; to jsou žíly s německou krví ve slovanském těle; ústavy a závody poněmčovací. Tu z většiny samý Němec ustanoven; a jestliže semotam některý Čecháček kousek chleba při dráze našel: nezřídka ve své blahovosti myslí, že třeba mu, ať z vděčnosti, ať z poměrů, za ten trpký kousek chleba zapřítí svou národnost, anebo aspoň přímo k ní se nehlásiti. Již potom nehlásí, ani v českých krajích, po česku jména stanic a zastávek, ale německy, a nezřídka i česká jména dle němčiny porušuje a kazí. Ó vzdělání a uvědomění! Kdy probudíme ten lid svůj, aby učil se hrdosti národní, aspoň jako sami málomocní nepřátelé naši, jako Maďaři? —

Ty a také myšlenky a zkušenosti ztrpčují cestování po dráhách ve vlastech našich česko-slovanských, a ty dráty a ty železné šňury jsou toliké vazby, jimiž velká říše německá ubohou Cis-lajtanií poutá a více a více k sobě váže. —

V pátek ráno, 18. května, přirazivše do Vídně, ubytovali jsme se u Zlatého Beránka na Vídni. Ve Vídni, poměrně ku celé cestě, bylo nejdříve. Ještě téhož dne ráno v pátek, sloužili jsme mši sv. u Paulánů na Vídni, t. j. v kostele, který druhdy

*) Dědictví koruny Svato-Václavské.

bratřím Paulánům náležel, jež císař Josef II. zrušil. Nalezli jsme mnoho lidí v kostele, nábožně nahlas se modlících, což nám na Vídeň divno bylo. Farář tu, pan Martin Neuwirth, jest konsistorním radou, a za řeči dověděli jsme se, že cestoval jedenkrát s bývalým d. p. rektorem kralohradeckého semináře, p. Janem Kleinem, nyní děkanem činovesským, po Švýcařích, neboť se nás na něho ptal, dovědv se, že jsme z Čech, a z Kralohradecké diécese. — Poněvadž vlak, s kterým jsme do Italie jeti měli, určen byl teprv na druhý den, (19. květ.), musili jsme ve Vídni dva dni čekati, kteréhožto času použili jsme k tomu, abychom si Vídeň trošku prohlédli.

2. Vídeň.

Přiznati se musím, že jsem nerád jezdil do Vídne; a kdo z Cechů by byl Vídni přál, tam, kde se měřilo nám dvojm loktem? Proto Vídeň vždy nemile na mne působila. Co krůpějí potu českého, co mozolů tu českých, moravských a slováckých Vídeň vybudovalo? Můžeš jíti v některých částech předměstí, neuslyšíš jiného slova, než česky, a můžeš býti jist, že téměř každý třetí člověk ve Vídni jest Čech anebo aspoň národnosti českoslovanské a byt to z něho hned nevylezlo, poněvadž již pokažený a odrodilec jest, však to za hovoru přece z něho vyleze, že je také Čech, ale že už dlouho jest ve Vídni a že mateřštinu už zapomíná, kterou začasté v pravdě už bídně láme, jak jsme se nejednou přesvědčili. Tak se rekrutuje Vídeň!

A co z toho ti Čecháčkové mají? — Že se jim sprostý Vídeňák posmívá: „Der Wenzel kommt“ a. t. d., že si i na divadle z nás Čechů posměch

tropí, ačkoli my nadanější jsme a vzdělanější ve mnohém ohledu, než Vídeňáci, a ačkoli Vídeň z Čech rekrutuje nejlepší vojsko, nejjobratnější úředníky, nejlepší béře inteligenci a největší daně; že ani v těch budovách neostávají, jež staví nýbrž namnoze necitelní boháči, prohnaní švindlíři, odvážní a nesvědomití spekulanti a peněžníci a zbohatlí židé. A na to vše, na ty nádherné budovy Vídeňské, ty velikánské stavby má a musí český národ platiti, a náš lid při nich robotuje a ten drobet těžkého chleba, v potu tváři sobě vydělává! Za to se vrátí do vlasti porušený, zkažený a žebrácký.

Čtli jsme nedávno v novinách, že ve Vídni je více českých dětí, než v samé Praze českých i německých dohromady, a škola česká ani jediná! Není to spousta mravů? Co bylo křiku, když se Čecháčkové domáhali nějakých těch českých služeb božích, některého kostela? — Ale jisto též, žeby Čechové ve Vídni jiným mohli býti činitelem veřejného života, kdyby měli více smyslu k sobě, více citu a lásky ku své národnosti a hleděli spolčovati se v jedno těleso; ale takto — *membra disjecta*, části rozdělené, kusy roztrhané, údy rozmetané! Kdo je spojí? — Vídeň, jak je, je český hrob, hřbitov českých mumíí a proto se nám nelíbí.

Odpustiž, čtenáři, tomuto odchylení, ale pamětlivi jsouce své národnosti i budoucnosti její, nemůžeme dosti často trpkou tu pravdu světu hlásati, že Vídeň až dosud pohlcuje velikou část naší národnosti a že ji ruší a kazí. A proto netřeba pouštěti jí se zřetele, ale, opíráti se tomu záhubnému proudu, jak možná. Čekajíce na svůj vlak, ustanovili jsme se na tom, že si zatím něco ve

Vídni prohlédneme; a poněvadž jsme byli poutníci, tedy přede vším cílem pouti náš byly kostely. Známa byla Vídeň nedostatkem kostelů; ohromná spousta domů, ale chrámů, věží, žádných. Musíme však říci, že za posledních let obohacena jest Vídeň několika novými, velmi krásnými kostely. Sem náleží přede vším:

Chrám votivní; jest znám; jistě každý, kdo za posledních let ve Vídni byl, jej viděl. Jest překrásný, od zdělí až na horu jedna umělecká, sochařská a kamenická práce, i samy věže z kamene jsou a prosekávány až do vrchu. Veskrz proveden přísnou gotikou v podobě kříže, celý jako z dragantu! Bez odporu jest nejkrásnějším chrámem v celé Vídni. Ta práce, ta souměrnost, ta nádhera a elegance! V pravdě stavba důstojná votivního chrámu! Není snad, co se stavby týče, krásnějšího, vkusnějšího, souměrnějšího ve veškerém císařství. To zevně, a což teprv uvnitř? Stropy v lodích byly hotovy; samé zlato a samé malby al fresco od nejvýtečnějších mistrů. Žebra klenby a okraje maleb pozlaceny jsou, prostory uprostřed vzácnými fresky vyplněny! Pokud pro lešení možno bylo viděti, neznáme u nás nádhery a bohatosti podobné. Překrásné jest veliké, okrouhlé okno nad hlavním portálem (rosetta) se sklem barevným. Zevně portál bohatý se dvěma řady krásných soch, samých mistrovských kusů. Uvnitř pak v lodi počínají od portálu na stropě obrazy ze starého zákona: Bůh Otec stvořitel; ráj; Adam a Eva, první hříšci; pak proroci a starý a nový zákon vztahem k sobě, jak v starých, gotických stavbách bývalo; vždy obraz (symbol) a vyplnění; ono ze starého, toto z nového

zákona. A jako v hlavní lodi, tak i v lodích po-
bočních; i tu budou malby na omítce a žebra zla-
cená a polychromovaná. Chrám má lodi tři.
V presbyterium, kteréž za hlavním oltářem má
několiko kaplí, byla již v jedné z nich tři barevná
okna zasazena, jež, jak z nápisů jsme seznali,
všecka od soukromníků z nábožného úmyslu věno-
vána byla. Představují momenty (doby) ze života
Rodičky Boží. Provedení maleb zdálo se nám po-
někud hrubé a křiklavé, za to byla okna ostatní,
jež neměla obrazů a osob, nýbrž jen polychromie,
mnohem jemnější. — Milliony asi stál již kostel
ten, a co ještě státi bude! I ty hlavice u sloupů
jsou pozlaceny!

I u nás bývala za starých časů semotam po-
dobná nádhera ve chrámech, bohužel! Kde pak
bychom na ni vzali za dnů našich? Většina lidu
nyní sotva to živobyť hájí! A slavný náš chrám
sv. Víta, ta okrasa Čech, ta chloubka vlasti a ná-
roda, kdy as bude dostaven? Na ten nevěnují se
milliony, ale po krejcaru po ubohé vlasti se sbírá;
a překrásná, smělá stavba ta v plné míře podpory
zasluhuje — nebo co do stavby daleko předčí i samý
chrám sv. Štěpána. A což dím o slavném, rovněž
nedokončeném chrámu sv. panny Barbory v Kutné
Hoře? Neřku-li, aby se pomýšlelo, ho dostavěti,
nemůže se ani to, co jest, udržeti a zachovati, tak
že pomalu se bude snad rozpadávati, až budeme
jednou plakati nad jeho zříceninami! Ovšem Kutná
Hora už nevytlvá ze sebe proudy stříbra — ale
do Vídně tekou řeky peněz ať ne stříbrné, tedy
papírové a ty tekou nejhojněji z Čech; kdebychom
tedy potom vzaly na potřeby své, anť z Vídně

méně se vrací, než tam jde? Máť býti Vídeň mermomocí druhou Paříží, na východě; ale vždy připadá nám sen Nabuchodonosorův o soše velikánské se zlatou hlavou a s nohama z hlíny. — A mimo tyty máme ještě v Čechách mnohé jiné vzácné památky, kteréby zasluhovaly, aby sama vysoká vláda se jich ujala a ze státních příjmů podporu na dostavení a udržování jim vykázala. Ale dokud kanony, bodáky a uniformy nejvíce peněz pohlcovati budou, na posvátné budovy, dokonce při tom hmotném, materialném smýšlení — málo zbude. „*Marte vociferante Musae silent.*“ Ty nebeské armády!

Prohlédše si votivní chrám, jehož stavbu vede architekt Ferstel, šli jsme k obědu do Vídeňské katolické besedy. Jeť to budova nová, v místnostech svých velmi vkusně, ba elegantně upravená; avšak nezdá se nám, že jest čteně navštěvována, leč snad večer. Zdá se nám býti trochu stranou a ve Vídni všude daleko.

Prvé než jsme šli k obědu, zastavili jsme se, nevím ku čí návrhu, hned vedle u vlaského konsula, by nám naše pasy podepsal. Učinil tak, ale slova nepromluviv, dal si za to podepsání zaplatiti od každého 2 zl. 67 kr. —; ale my na veškeré cestě, neřku-li jeho podpisu, ani pasu jsme nepotřebovali, neboť se nás nikdo po něm ani netázal; a tak byly ty peníze zbůhdarma vyhozeny.

V katolické besedě byly jsme jako doma a jedli jako doma, chutně, dobře a lacino a proto ji můžeme každému doporučiti. Pro věčnou pamět uvedu zde jmena všech kněží poutníků z Čech, jak jsme se tam sešli a u oběda se poznali a pobavili.

Byl tam p. Antonín Felger, osobní děkan a farář v Rychnově u Liberce, litoměř. dicése, nyní na odpočinku v Osečné; p. Frant. Ptáčnský, farář z Hodkovic; dr. Evermod Blatenský, (praemonstr.), děkan z Humpolce; p. Ant. Pipota, farář ve Žlučnicích, rovněž Hrad. diéc.; p. Frant. Hlavatý, bývalý farář Chlenský, žijící nyní v Miletíně; p. Václ. Kohout, kaplan v Chrasti; p. Ant. Vitvar, kazatel u Matky Boží v Hradci-Králové; p. Václ. Šorejs, kaplan z Libáně, a já, farář Hořický.

Odpoledne téhož dne jsme se šli podívat na nový chrám, vystavený ke cti a chvále 14 sv. pomocníků na předměstí Lerchenfeldu. Lerchenfeld, veliké a rozsáhlé předměstí, kde rovněž mnoho Čechů přebývá, nemělo chrámu; za to dostalo se mu za posledních dob svatyně veliké, krásné a důstojné; stojí za to, schválně si tam vyjeti a na ni se podívat.

Chrám Lerchenfeldský staven jest slohem byzantinsko-romanským; celý červený, z cihel. Uvnitř nalezájí se překrásné malby, všecky na omítce, od znamenitého Führicha, představující osoby a děje ze starého i nového zákona; uvnitř jest polychromovaný a veskrz důsledně a dotčenému slohu přiměřeně provedený; stál prý 800.000 zl., čemuž, vidouce jej, rádi jsme věřili. Stavitel jeho zemřel prý, stár jsa teprv 26 let;

Vracejíce se z Lerchenfeldu pěšky do hostince svého u „zlatého beránka“ na Vídni, nevěděli jsme cesty; propůjčil se nám, vida na nás cizince, hned jeden ochotný člověk, že nás dovede a to byl Čech. Mluvili jsme s ním; vypravoval o smutném osudu Čechů ve Vídni a o neblahých poměrech, v jakých

většina z nich tam žijí. Co toho příčinou? Že jsou rozptýleni a ponejvíce chudi; obyčejně řemeslníci, kteří nepracují, nemistrují pro sebe, ale najímají se jiným, a teď, po onom smutném úpadku, teprv osud jejich žalostivý jest; málokterý k zámožnosti povznese se; ale pak jest už také poněmčilý a pro vlast a národ ztracen. Ovšem že také Češi sami namnoze tím smutným stavem vinni jsou; nebo mnoho-li pak si ten který český dělník, byť při stálé práci a dobrém platu, ušetří? Mnoho-li pak si přinese domů? Obyčejně nic; nanejvýše ten troch velkoměstské zkaženosti a městských nemravů, — a myslí, v tom že spočívá — vzdělanost! Ó jen školy, školy dobré, a zásady mravné! Pravé vzdělání a nábožnost! Lásku ku vlasti a národu! Pravil jeden Rakušák, professor v Rohách: „Za par roků bude Vídeň česká!“ Kéž byla! Však Dolní Rakousy byly za starých dob téměř veskrz slovanské. Jak často stalo se v dějinách, že podmanitelé sami od podmaněných během času přemoženi jsou, přijavše od těchto vlast, zemi, mravy i řeč? Kde jsou Goti a jazyk jejich? a jiných národů germanských? Kde tatarští Bulhaři, kteříž podmanili Slovaný Makedonské? Vzavše jim půdu a osadivše se mezi nimi, sami vlastně přemoženými stali se; neboť neuhájili nic z bulharského jazyka svého a pozbyli veškeré původní národnosti tak, že stali se národem slovanským, osedlým, naučivše se od přemožených Slovanův orbě a řemeslům.

Tak i lid český ve Vídni pracuje sice, klopotí se a lopotí, avšak to by nikterak nebylo na škodu; práce živí, sílí, a tuží; a víme že komu se nelení, tomu se zelení. Jen by ten náš

lid tam měl být organizován, a mělby sám sobě lépe rozumět. Brzy by i hmotné poměry jeho značně se zlepšily, a seřaděn jsa v jeden šik, stalby se z něho činitel, s kterýmž by se musilo počítati; nezůstávalyby jeho tužby a jeho přání hlasem volajícího na poušti a blaholem pustým a prázdným, ale docházelyby žádaného naplnění! Jen Maece-náše a čilých, obratných organisátorů! —

Dne 19. květn. ráno (v sobotu sloužili jsme mši sv. u sv. Karla Borr. na Vídni. Kostel ten i farnost mají, jak známo, pražští křížovníci. Chrám ten, veliký a rozsáhlý, stavený způsobem chrámu křížovníckého v Praze, ve slohu tedy novovlaském č. renaissančním, jest rovněž votivní chrám, pocházející z válek s Turky. Pochází z let 1716—1737, dle plánu Fišera z Erlachu od Martinelliho provedený, nejslavnější to stavba z dob Karla VI. Na dvou kolosálních, 144' vysokých a zevnitř polovypuklými, sochařskými pracemi, jež výjevy ze života sv. Karla představují, ozdobených sloupcích, po obou stranách portálu nalezájí se zvony. Portál spočívá na 6 korintských sloupcích a nad hlavní, okrouhlou budovou pne se nádherná kuple. Poboční vchody přizpůsobeny jsou vítězným obloukům, uvnitř pak nalezájí se překrásné fresky od Rethmayera, pěkné oltářní obrazy a pomník básarka Collina.

V kapli seznámili jsme se s kooperátorem téhož chrámu, šedým již křížovníkem z Prahy; naškal na nesmírnou zkaženost Vídně; věřili jsme mu, nepotřeboval toho ani dokazovati; podalať sama Vídeň za posledních let toho doklady mnohé. — Starý kostelník tu byl brumlák; našinci znájí ten druh lidí, zvláště v hlavních městech; ale tvář jeho

ihned se vyjasnila, jakmile pravice jeho pocítila kousek stříbrného plíšku. Takovou čarovnou moc mají do sebe i ty rakouské šestáčky! —

Vracejíce se po mši sv. do bytu, šli jsme podle nového, velikého, vkusného paláce; i tázali jsme se, kteraký to dům? Řečeno: „to dívčí škola evangelických obcí.“ Nepozorovali jsme, žeby tam příliš hlučno bylo, ano v tu stranu na ulici byly v ní i nádherné krámy; ale co platno, palác musil býti; jeť to ve Vídni, a tam paláce rostou, jako houby v lese.

Té soboty ráno jsme se šli přede vším podívat také na starožitný a největší chrám ve Vídni, na katedrálu sv. Štěpána. Abychom pravdu povéděli, když jsme jej uzřeli, a zvláště, když dovnitř jsme vstoupili, bylo nám do pláče. Stavba ta veliká, nádherná a starobylá jest ošumělá nad míru a uvnitř nejvýš zanedbaná a nepřiměřeně, všelijakými přístavky a závěsky zohyzděná. Uvnitř není ni jediného oltáře přiměřeného; vše v slohu parukovém, tatrmanškém a očadlé, umouněné, špinavé; strop v pravém slova smyslu černý; a k tomu jest chrám ten i průchodním domem: Nebo báby s nůsemi, děvečky s košky, dělníci s břemeny chrámem se ubírají, sotva že ženské uprostřed udělají kix a poznamenají se jaks taks sv. křížem, a mužští sotva že smeknou, ano zdá se nám, že jsme tu viděli jít i jednoho žida, s kloboukem na hlavě. Osvěta, osvěta! Svobodomyslné zákony! Oblažující aera! —

Všecko, co uvnitř jest, musilo by ven, a oltáře a všecka okrasa by musila býti gotická, přiměřená; ze všech nešvar by musil býti očistěn. Avšak kdy to bude, anož samo udržování nyní celé

té ohromné budovy ročně veliké tisíce stojí. Právě opravovali tu nízkou, nedostavenou věž, která velice již schátrala, a myslíme, že to lešení jen stálo kolik tisíc!

Obcházejíce jej spatřili jsme na jedné straně do náměstí k jednomu pilíři přistavenou, skrovnou kamennou kazatelnu. Přistoupíce blíže a čtouce nápis, seznáme, že to jest místo nad míru památné, že to kazatelna bl. Jana Kapistrana, onoho duchovního slavného vojevůdce proti Turkům, který tu druhdy, když ještě Vídeň byla méně turecká a méně židovská, dolů ku zástupům, jej poslouchajícím hřímával, a myslí i srdce křesťanská k boji proti úhlavnímu nepříteli všeho křesťanstva podpaloval a rozněcoval! Stojí tam ten rek, s praporem v jedné a křížem v druhé ruce. Ó svatý muži, pomyslili jsme sobě, coby asi teď Vídeňákům mluvil, kdyby vstal z hrobu? Nenalezl by nadšených křesťanův, ale ztřeštěných Turkův, a což teprv v Maďarii? — Nepromluvil by dojistá ani slova, ale studem a lítostí uložil by se raději ihned zase do temného hrobu! Sic tempora mutantur, et nos mutamur in illis. „Tak časy se mění a my s nimi;“ ale měníme se z dobrého ku zlému; čím dál hůře!

Nápis vysvětluje veškerý obraz, který sám sebou dosti jest výmluvný; nebo spatřuje se tu pod nohama svatého k zemi povalený Turek, rozdrčená děla a jiné věci válečné, avšak nade vším vysoko vlaje vítězný, křesťanský prapor. Dá Bůh, že, jak bylo, tak i bude! Půjdeť sv. kříž i přes Turky Vídeňské i Maďarské ku vítězství svému!**)

*) Byla tenkráté válka Rusů z Turky; a známo, kterak tenkráté Vídeň a Maďari nadšeni byli láskou ku Turkům, a ne ku křesťanům Rusům.

Nedlouho snad, a Aja Sofia zastkví se opět v záři sv. kříže!

Z chrámu sv. Štěpána, jehož nám srdečně líto bylo, že v takovém stavu se nalézá, obrátili jsme kroky své k otcům kapucínům, strážcům císařské krypty. Může se jíti nahoře po chodbě, odkud aspoň část krypty mřížovým oknem se přehlédne. Právě před tím oknem a pod níma spatřuje se náhrobek Marie Terezie a její vznešeného manžela. Musíme říci, že, ješto ne bez pohnutí a zvláštních citů ubírali jsme se na místo to, kde nejpatrnější jest důkaz, kterak veškera sláva světská pomíjí a hyne, hned první pohled urazil nás. Spatřili jsme zajisté na náhrobku oné vznešené císařovny, kterak v úplné dvorní toilettě se svým manželem, rovněž parádně ustrojeným, polo ležíc a polo sedíc, jako na divanu sobě hoví a salonním způsobem se baví. Neschází, než aby vějíř v ruce měla a ochlazující vánek sobě přivívala. Nešťastná myšlénka umělcova! Nad rakví, nad hrobkou takové světáctví! Věc ta zdála se nám býti příliš nedůstojna, a dokonce krypty císařské, kdežby se zcela jiné předměty vyobraziti daly! Jest, jakoby se kovem či kamenem zvěčniti mělo, že ti císařští manželé za živobytí jiného nehleděli, než salonův a zábavy! Ale když jsme vzpomněli, z které doby as ten pomník pochází, poznali jme hned, že jest výrazem doby Voltairovy, v kteréžto době illuminatův (osvícencův) a rozumové nevěry by se bylo ovšem dovedlo i toho, na hrobích tančiti. Že držán jest slohem parukovým, tehdáž vládnoucím, ovšem nejvyšš nechutným, rozumí se samo sebou.

Majíce dosti na jednom pohledu tom a myšlénku pojavše, že král i žebrák touž z toho světa musí kráčet cestou, chvátaří jsme jinam, jiná chtějí ještě shlednouti místa, vidění hodná; a když tak ulicemi mezi nádhernými krámy a paláci kráčíme, ejhle, potkáme junáka ze Slovenska; měl širák na hlavě, tmavohnědý plášť z húně, široké plátěné nohavice a čižmy; v ruce nesl trochu žlutých, obyčejných holí na prodej, u držení zahnutých. Kráčeje ulicí proti nám, v pravo v levo po těch krámkách a palácích se díval. „Můj ty Bože, pomyslíš sobě, také obchodník, pravý to obraz slovenského lidu! Ty nádherné krámy a paláce jsou Maďari, ten žebrák jest národ slovenský. Co si asi myslil ubohý? Jistě ne mnoho; ve své chudobě a poddanosti uvyklý myslí, že ani jinak býti nemůže, a tak v té bídě a psotě kráčí dále a jinému otročí, který naduté a hrdě shůry na něho se dívá, ač jej byl dříve o všecko odral a v otcovském domě jeho nyní hrdě se roztahuje. To Maďari jsou a Slováci!

Šli jsme, vlastně koňskou železnicí se vezli na známou Tábořskou silnici! Ejhle pojmenování české! Asi z těch dob, kdy Tábor v Čechách měl a konal úlohu znamenitou! Divno bylo nám, že to jméno až dosavad se udrželo, a že židovským žurnalistům, aniž slyší jméno to, na těle ihned husí kůže nevyskakuje! Jeli jsme; podívám se oknem a hle! čtu: „Neue kleine freie Presse.“ Pomyslíš; nepostačila pouhá „Presse“ musila býti: „Neue Presse,“ ano „Neue freie,“ č. jak v Čechách říkali; „Neue freche Presse,“ musila býti ještě; „Kleine freie Presse.“ Jest jako bába, dcera a vnučka; ale jak známo, všecko stejné po-

kolení — vlasí kudrnatých, a očí černých, s nosem zahnutým atd., přející zvláště Slovanstvu! Jakkoli pak stará si postavila v čelo: *Gleiches Recht für Alle* (Rovné právo všem); nicméně drží se přísně jména svého dle etymologie, totiž: „*Presse*“ pochází od *premo*, *ere*, tlačiti, a tak tedy věrně, kde může, nás Slovany tlačí ke zdi a druhé: „*neue a kleine*“ pomáhají. To však překrásné heslo: „*Gleiches Recht für Alle*“ musíš doplniti v první řadě slovem „*Juden*“, v druhé pak: „*Deutsche und Magyaren*“, *nur nicht „Slaven.“*

Ráno dne 19. května, v sobotu, chtěli jsme zříti ještě některé chrámy Vídeňské, zvláště nové; a tu ovšem v první řadě stál kostel „na Landstrasse v Jirchářích (Weissgärber) sv. Othmara“, vystavený hlavně přičiněním a přispěním Vídeňského arcibiskupa a kardinala: Othmara Rauschera; proto slove také vůbec: Othmar-Kirche, chrám Othmarův. — Jest překrásná stavba gotická, veskrz důsledně a přísně provedená; zevně šedý, uvnitř celý polychromovaný. Hlavní oltář jako v Hradci-Králové u sv. Ducha, ale vyšší, výšce stavby přiměřený; na něm jsou čtyři sochy: sv. Othmar, Josef, Leopold a Severin; poslední dva rakouští patronové. Obrazy, samá freska od mistrův. Od prvního až do posledního vše souměrné, stolice, lampy at. p. Osvětlení děje se plynem, a sice jsou v určitých místech u stolic umístěny dvouramenné svícný, tak že i v zimě, když tma jest, každý viděti může. Všude velice čisto, což se nám líbilo. Ze všech chrámů, cokoli jsme jich ve Vídni viděli, dali bychom tomuto přednost. Kardinál Rauscher sám věnoval naň prý 60.000 zl. Nápis

u hlavních dvéří zní, ovšem německy: „Dne 17. května 1860 položil Jeho Eminenci, Nejdůstojnější Pán, pan kardinal, arcibiskup Vídeňský, Othmar Rauscher, základní kámen k tomuto domu božsmu“; a dále: „vysvěcen pak jest od téhož, dne 24. srpna 1873.“ Stavitel: Karel Schaden, t. j. který dělal plán. Stavěn od r. 1868—1873;“ Stavbu pak prováděl stavitelsky mistr: Josef Hlávka; ovšem nějaký Francouz od Čáslavi. Při chrámu tom jest rovněž nová fara, stavení veliké, rozsáhlé a vkusné. — Ještě něco zvláštního jsme v tomto chrámě viděli, totiž, za hlavním oltářem s obou stran pěkné, kamenné schody; k čemu ty? K tomu, dověděli jsme se, že, když má Nejsvětější býti vystaveno, kněz vezma je, jde s ním po těch schodech vzhůru za oltář, a tam, jako od zadu, je vystaví. Sanctissimum nalézá se takto u veliké výši a může býti od lidu pohodlně viděno.

Chtíce času pobytu svého ve Vídni hodně využítovati, spěchali jsme, spatřit též nový dům boží ke cti sv. Alžběty vystavený, nedaleko jižního nádraží; a jakkoli se začal sypati na nás hustý déšť: nicméně nedali jsme se od úmyslu svého odvrátiti, a přece pěšky, hodně zmoklí, jsme tam dorazili. Chrám tento, ke cti sv. Alžběty postavený, jest rovněž stavba pěkná, ve všem důsledně gotická, ale jednodušší, než kostel sv. Othmara, také v rozměrech menší. Uvnitř postrádá té gotické vyzdobenosti, jsa jen šedě natřen. Na hlavním oltáři, který jest velmi krásný, vyobrazena jest na plátně sv. Alžběta, almužnice. Stojí chrám ten od roku 1866. Stavěl jej jakýsi stavitel König.

Procházejíce dále ulicemi, všimli jsme si na domích firem a nápisů. Tak viděli jsme také

v ulici k jižnímu nádraží vedoucí tabuli se jmenem: Butschofsky —; že to slovanské, patrně; ale zdaž se nositel tohoto zpotvořeného českého jména jmenoval původně Bučovský, anebo Bydžovský, anebo Bukovský, kdož to ví? A tak se děje s českými jmeny ve Vídni; místo Hruška máš tam Ruschka, místo Nedbal Nettwall (Němec myslí, ein netter Wall), místo Novák N o b a c k, a. t. d. bez konce; a s českou formou zaniká i český duch, české vědomí, i český člověk a pro národnost československou na věky jest ztracen. —

Nedaleko jižní stanice nádraží jest nová státní zbrojnice; že byla sobota a otevřeno, a žádný z nás jsme jí ještě neviděli, tedy namířili jsme tam. Nová zbrojnice jest úplné město; tu dšlen, domů bez konce, ano je tu i kostel; ovšem i hostinec (cantina). Vešedše velikým portálem, nad nímž umístěn jest nápis, hlásající původce i dobu založení, a obdrževše dole u správy dovolení, arsenal si prohlédnouti, ubírali jsme se nejprv do Musea.*) Již dole v síni uvítalo nás mnoho pěkných scch znamenitých rakouských vojevůdců a generálů, mezi nimiž jsme i Tyrolana, Ondřeje Hofera v národním kroji tyrolském, i některé jméno české viděli. Z této pěkné síně vedou krásné schody na dvě strany do Musea. Nejprv vstoupíš do krásného, čtyrbranného sálu, jehož stěny pěknými malbami al fresco, představujícími bitvy a

*) Slovo Arsenal pochodí dle jedněch z lat. „arx navalis“ — pevnost lodní, u moře; opevněný přístav; odtud arsenal v Benátkách i jinde v námořních městech. Dle jiných od keltického: Sanal, sklad, odkud prý do francouzštiny přešlo. —

věci vojenské, ozdobeny jsou. Tu se nalézají na podstavci ve zvláštní skleněné skříňce skvostná generálská hůl maršálka Radeckého na stříbrném podstavci; na proti ní na druhé straně sálu stříbrný pomníček, rovněž ve skleněné skříni, představující Titana, an uchvátiv oběma ramenoma válečnou loď, jí v prohlubeň mořskou vmrštíuje; upomínka na bitvu námořní a vítězství u Lissy r. 1866. Dole nápis a rok. Obojí jest práce zlatnická elegantní. Na levo opodál do rohu stojí ještě jedna památka pod sklem; jest to stříbrný, pozlacený pohár, věnovaný za živobytí starému pěvci a nejlepšímu rakouskému básníku poslední doby, Františku Grillparzerovi, který hrdinské kusy rakouského vojska opěval a kteréž mu za to tento pohár věnovalo, ježž on umíraje opět rakouskému vojsku doporučil. Nápis zní: Dem alten Barden . . . starému pěvci věnuje atd. Českému obecnstvu již dávno znám jest zvlášť dramatickým kusem: Pramáci, přel. od Jos. V. Špota r. 1824., a Běda Ihářům, č. kuchťák biskupa Velehradského, od J. K. Tyla, ve Květech 1839. a též zvlášť 1840. Také brával látku ku pracím svým z českých dějin, jako: „Krále Otakara II. štěstí a konec;“ „Libuša“ a j. Z prostředního sálu a dvou postranních síní s rozličnými zbraněmi, obrazy a nástroji vojenskými, všeměs starými, vedou dvéře dále na pravo i na levo do dvou dlouhých korridorů, plných starých zbraní, brnění, a náradí vojenského všeho druhu. Na levo náleží císaři pánu, na pravo tuším armádě. Tu jsou rytířska brnění úplná neb částečná, pro muže, i pro chlapce; drátěné košile, staré prapory dobyté, též veliké bubny vojenské, s nádhernými pokryvkami,

zlatem vyšívanými a důstojnickými třapci ověšenými, dary to od císařovny Marie Terezie. Též tu ve sbírce císaře pána viděli jsme kožený, válečný kabátec Gustava Adolfa, a u dveří na tyči nízký, plstěný klobouk se širokou střechou, který celý železnými šínami okován byl a nahoře napřed malý železný křížek měl; pokryvka to prý na hlavu vojenského kaplana ve starých dobách za času války. Že v obou těch sbírkách mnoho přerozličných zbraní, sečných i střelných, domácích i cizích bylo, stkvostných semotam a přenádherných, netřeba povídati.

Prohlédše si museum, chtěli jsme dále po arsenále se podívat; avšak těch dílen, zámečnických, truhlářských, kovářských, kolářských, sedlářských a jiných bylo takové množství, že jsme jen malou část toho všeho mohli viděti, zvláště anož poledne se bylo přiblížilo a dílny se zavíraly; z té příle a toho chvatu, s jakýmž se všude pracovalo a z toho množství materiálu buď již spracovaného, aneb ku práci uchystaného jsme myslii nejinak, než že válka jest přede dveřmi; avšak nikoli; dověděli jsme se, to všecko že jest pouhé nic; že pracuje nyní ve veškerém arsenále jen as 3000 dělníků a to jen samí staří vojáci, kterým se prý proto práce dává, aby měli obživu. Pomyslii jsme si: Bohu díky, tedy válku nepovedeme! —

Odpočavše si, chtěli jsme poslední chvíle svého pobytu ve Vídni a sice až do posledního okamžiku upotřebiti ku své zábavě, svému poučení a ukojení své zvědavosti. Přáli jsme si, viděti také chrámy jiných vyznání křesťanských, a proto hledali jsme nejprv svatyni Řeků nesjednocených.

Ubrájíce se jedním průchodným domem, uzřeli jsme na malém dvorku hned vedle cesty ubohého slepce, který nepohnutě jako socha stoje, malinký flašinetl, jehož ani slyšeti nebylo, v ruce držel a malinkou klikou toče, mimojducím musiku dělal. Stál nepohnutě jako socha; ubožák, aby se neřeklo, že žebře; dobře ještě, že měl kolovrátek, jež slyšeti nebylo, za to zajisté mnohý tím spíše almužnu mu dal! —

Jdouce vedle nového, ohromného operního divadla vzpomněli jsme těch 8 millionů, jež stálo a vzpomínka ta tak nám pokazila humor, že jsme ztratili všecku chuť, tam jíti; vzpomněli jsme i našeho národního divadla v Praze, i těch krejcarů, jež se po českých vlastech, často i mezi žebračky, na ně sbíraly. Provincie, provincie — jako za časů Římanů, i za dnů našich; avšak Řím zašel nádorem, že se mu všecka krev a všecken tuk shromážděly na místo jedno, a tak i těleso mnohé. —

Bohoslužebný dům Řeků nesjednocených jest budova sice neveliká, ale uvnitř krásná a bohatě ozdobená; nemohli jsme jíti dolů, nýbrž jen s kůru jsme se dívali. Na kůr chodí dámy. Obrazy mnohé, krásné, způsobem řeckým, na plátně i na omítce. Nejvýše v plafoně obraz Pána Krista — an sedí, ze zjevení sv. Jana, počátek a konec, Alpha a Omega, jak Řekové jej nejraději nad hlavním oltářem v apsidě vyobrazují; kolem nápis, řecky: „Vězte, vězte, že není Boha, mimo mne.“ Již vchod do chrámu toho, tvoře sloupovou síň, jest elegantní; nápis v síni hlásá, že bohatý baron Sina jest hlavním dobrodincem chrámu toho. Provázel nás tu a vše nám ukazoval Řek z Athen, který

jsa již as 7 let ve Vídni, ovšem dosti dobře znal německy, za to však ni vlasky, ni francouzsky, ba ani jihoslovansky.

Anť kostelík i Řeků sjednocených daleko nebyl, spěchali jsme, i do toho se podívat. Jest v úzké ulici, v řadě jiných domů, tak že sotva by možno bylo, ho rozeznati, kdyby křížek ná něm značným ho nečinil. Jest menší onoho a jednodušší; krásný však a bohatý, s mnohými obrazy svatých, jest ikonostás;*) vrata mají uprostřed, jako Řekové nesjednocení. Prostora v řeckých chrámech uprostřed bývá prázdná a sedadla v jedné toliko řadě za sebou v pravo a v levo kolem zdí, vždy jen pro jednu osobu, při nichž sedění se zdvihnutí a tak osoba v té prostoze pohodlně i státi může. Zachovávají Řežové starý zvyk v církvi, kdežto nebývalo ni stolic, ni klekátek, nýbrž jen prostora prázdná, a staří o prosté hole se opírali. U Řeků sjednocených byly právě nešpory jimž i alumni jejich semináře obcovali; byli jednak Rusíni, jednak Valaši; pobožnost odbyvala se i slovensky, i rumunsky. Podali i nám ochotně knihu denních hodin — a vídeňi a laskavi jsouce, dříve již vše, i oltář a bohoslužebné knihy nám ukázali. Vídný a laskavý bratr Slovan!

Abychom pak již z jiných nebyli a všecka vyznání vídeňská navštívili: umínili jsme si, vyhledati také synagogu židovskou, novou, o níž jsme slyšeli, že nádherná jest. Doptavše se na ni, velmi ochotně do ní uvedeni jsme byli. Již zevnějšek jest vkusný; způsobem židovských synagog

*) Tak slove přepažení, mezi lodi a oltářen, na němž obrazy svatých umístěny jsou.

stavený; avšak vnitřek veškerý bezčetnými sedadly a stolicemi a postranními dvojnásobnými kůry zastaven jest. Mimo jakýsi oltář (Thoru) a množství svícňů a svící, (ale jen napodobených, neboť vše plynem se osvětluje) jiného jsme neviděli. Kůry jsou pro dámy; zastření na svatyni jest nádherné, z červeného sametu, bohatě zlatem vyšívané; před svatyní čili svatostánkem jest fysharmonika a kazatelna; tato jest zřízena tak, že, když se káže, jednoduchou mašinerií se zvýšiti, a když je po kázání, dolů opět spustiti se může. Nahoře u stropu v jakési veliké lucerně kmitalo se malé světélko; ptáme se, nač to? — I vykládá se nám, že se tu osvětluje plynem, a to že jest přístroj, kterým se hned zajednou všechna světla v celé svatyni rozsvítiti mohou. „Da macht's krach! und wird auf ein Mal Licht!“ Mimoděk vzpoměl jsem na krach z r. 1873, a si pomyslí: Ovšem, ovšem, udělalo to krach, a hned bylo světlo, ale v kapsách! —

Vracejíce se z odpolední procházky své a jdouce náhodou podle nového městského parku, zaskočili jsme tam. Myšlénka výborná! Zahrada uprostřed města; voda, stromoví, květiny; nejen užitečnost, ale i okrasa. Na tisíce lidí na večer se tu prochází a na tisíce děti si tu hraje. Toť u velikého města věc jest nezbytná; pro staré procházky, a pro mládež palaestra; pro všechny pak čistý, čerstvý vzduch, stromoví a zelení. — Tu i rybník a vodní ptactvo; tu pluje vážně báječná labuť, tu menší ptactvo vodní vesele se koupá. Semotam záhonky květinové a vedle cest svěží, zelený pažit; spatřili jsme na tabulkách i botanické nápisy květin a stromů. Kráčejíce takto milým parkem a obhlé-

dajíce se vřkol, spatřili jsme pomník na vyvýšeném místečku, s poprsím muže z bílého mramoru. Zvědavostí hnáni, koho as Vídeňané poctili tou ctí, sotva očím svým jsme věřili, čtouce čistě české, docela správně psané jméno: Zelinka, 'Dr., Bürgermeister von Wien.' Byl onen známý dr. Zelinka, jež vídeňské noviny obyčejně psali Dr. Seeling, který ale nikdo jiný nebyl, než z čisté krve československé zplozený a pošlý dr. Zelinka. Matrika česká a křestní list nepochybně neznali žádného Seelinga, nýbrž Zelinku, a tak nezbylo jiného, než že ten poctivý český Zelinka musil vandrovat do veřejného, vídeňského parku, a tam svým, zlatem psaným jmenem Vídeňákům ustavičně hlásati, že ta Vídeň není jenom německá, ale že je také česká. Ještě jiný pomník s poprsím jiného slavného muže spatřili jsme tam, a i ten byl Čech; Chrudimák Josef Ressel č. Roessel (koníček), vynálezce parního šroubu; i přiznáme se, měli jsme z toho radost. Ať si blbci zpívají jak chtějí: Der Wenzel kommt, der böhmische Wenzel kommt . . . pomyslíme si s Hanáky: „Me sme me! . . . V parku jest také veliký altán, zvaný kursalon, pro procházející se, kde možno na večer i rozličného občerstvení dostati.

Spěchajíce již domů, bychom na cestu se připravili, šli jsme vedle městského musea, a poněvadž dolní část otevřena byla, na minutku vskočili jsme tam. Spatřili jsme v dolní prostorné síni mnoho odličků klassických věcí z oboru sochařství, na př. skupení Laokonovo a. j., ale také z mramoru in originali, avšak toho méně. Více jsme neviděli; však ústav ten dělá Vídni čest. Bylo zavřeno, neb čas návštěvy vypršel, a my spěchali dále.

Měl bych zde ještě zmíniti se o mnohém jiném, ale nemaje času, toho dobře pozorovati, pomjím. Tak staví se nová radnice, která prý 23 milliony, (si fabula vera) státi bude. Pravda-li to, aby se stavitelům nevedlo, jako onomu v evangeliu, který začal stavěti, a nemohl dokonati. Bude míti prý mnoho a nádherných sálů, a hluboké, velmi rozsáhlé sklepy. Stavení to bude ohromné, viděli jsme je. Proč bychom nedělali pány? — Die Mittel sind da! —

Vídeň není romantická; co do polohy, nelze ji ku Praze ani přirovnati; ohromná spousta domů, všude daleko. Výborná věc jest tramway a omnibusy; za pakatel se může daleko jeti. Jen ten prach a vítr aby nebyly!

Hostinec u zlatého beránka může doporučen býti; avšak poměrně ke všem místům, jež jsme na cestě své navštívili, jí se ve Vídni i bydlí nejdráže. —

3. Cesta do Lublaně.

Ku společnému odjezdu z Vídně určena byla 8. hodina večer, dne 19. května. Po hodině 7. bylo viděti již hojně povozy, tryskem ubíráti se k jižnímu nádraží předměstím na Vídni. I my rozloučivše se s hostinským, za týmž cílem spěchali jsme. Přišedše do nádraží a po mnohých schodech do nádražní síně nahoře vylezše tu našli jsme již společnost tu nejpestřejší. Síně již plna byla a v ní skupení přerozmanitých; známí shledávali se a drželi pohromadě. Tu zajisté byla kupa Čechů, tam byli Němci, tu dle mluvy spfízněné poznali jsme Poláky a Rusíny a dle bílých halen, kteříž nepo-

třebovali ani mluvití, bodré a upřímné Hanáky kteříž rovněž, prostí a zbožní lidé, neumějíce hovíti jinak, než „po hanácke“, vydali se na pouť do Říma. Když uzřel jsem je, hned připadla mi slova Páně: „Chválím tě, Otče, Pane nebe i země, že jsi skryl tyto věci před moudrými a opatrnými, a zjevil jsi je maličkým. Mat. 11, 25. Co mnohý mudrák se bojí vykonati, strachuje se obtíží cesty anebo vydání: to ten prostý, jednoduchý lid u zbožné víře své a čiré důvěře v Boha snadno vykoná! Často jsme se pak na té pouti s bratřími Hanáky setkali, ačť zvolili si jinou cestu, lacinější přes Ankonu.

Konečně as po hodinném čekání dáno znamení zvonkem a otevřeno zábradlí. Vlák byl téměř nekonečný, ale naskrz plný; vozy nabity. Náhodou dostali jsme se do vozu, kdež byli Hanáci. Byl večer; vzpomenuto pouti do svatého Říma. I rozehřála se srdce všech, a zapěli jsme milerádi s nimi: „Vzpomeň ó královno milá,“ a pomodlili se litanii Loretanskou a jiné modlitby. Jmenovitě byl mezi nimi jeden poutník, ubožák bezruký; měl totiž pravou ruku pryč u dolního ramene; zůstala mu jen kelka. I ten vydal se na cestu do Říma; ano, co dím, pobyl již dvakráte v Jerusalemě a věděl leccos z těch poutí svých vypravovati. Pouť do Říma byla mu tedy jako nic; ten vedl pobožnost, uměje modlitby a litanii z paměti. Ač ve voze tom nám těsno bylo, přece rádi byli jsme s nimi; mnohem raději, než s mnohými těmi prázdnými, vídeňskými mluky, z nichž jednoho já též právě proti sobě měl, který mne až do Štýrského Hradce svými hloupými tlachy trápil, chtěje všemu

rozuměti a o všem mluvíti, a nevěděl ničeho a nerozuměl ničemu.

Sotva do vozů jsme usedli, počalo se nebe chmúřiti, ano pršelo, blýskalo se a bouřilo; noc byla tmavá a bouřlivá; pomalu blížili jsme se pověstnému Semerinku (Severnsku);*) kdyby bylo bývalo ve dne, snadby mnohého byla, kdo poprvé tady jel, hrůza obešla; ale, že byla noc, ničeho jsme z té bouře neviděli. Vůdce našich parostrojů šťastně a bez úrazu nás v té tmavé, bouřivé noci převedl, takže, když svítati počalo, my dávno již ve Štýrsku, v romantickém údolí Malé Múry, č. Muřice (Mürz) byli.

Ó ty krásné Štýrsko romantické! Kdo popíše tvé stráně, tvá údolí rozkošná, tvé řeky čisté a bystré, tvé hory a vrchy až do temen čerstvým zelením pokryté. Jako ráje části jednotlivé, tak rozkládaly se před námi jednotlivé krajiny malebného Štýrska. Tu osada, tu městečko — tam starý hrad, tu nový zámek, tam na vrcholi kostelík, tu na pahorku besídka, vše to střídalo se rychlostí vlaku. A vše v čerstvé, bujné, jarní zeleni. Na západ pak osněžené alpské vrchy, jako starci šedí zpředu na mládež dívaly se. Ó jaká to krása, jaká rozkoš! Srdce touží, déle tu pobytí; ale vlak nemilosrdně pryč unáší; jest tak, jakoby žíznivému nápoje jen k ústům podával, ale napítí se mu nepopřál. Mimoděk srdce pozvedá se, a zalétá k blankytným výšinám, plno

*) Měl by slouiti vlastně Severník, od sv. Severina, apoštola rakouského, který v průsmykách, ku Štýrsku vedoucích, druhdy poustevnu si vystavěl a tu přebýval. Od něho prý to jméno.

vděčnosti! Každý loučí se se Štýrskem: Kéž možno tu, pěšky cestovati! —

As k 7. ráno dorazili jsme do Štýrského Hradce; tu byla zastávka as hodinku, jednak aby se mohlo jíti na mši sv., jednak posnídati. Jestliže Štýrsko Hoření, totiž Údolí Malé Múry poskytuje romantiku divokou, tož Štýrsko jižní rozevívá před námi ponenáhlu krajiny romantiky mírné, až i ty ve Štýrsku jižním v jednotvárnou pláň a rovinu se rozplynou. Jeli jsme skoro neustále vedle řek, poněvadž v Alpských, hornatých krajinách dráhu ani jinak stavěti nelze jest; směr řeky naznačuje směr dráhy, a tu hlavní obtíže jsou průkopy a mosty. My, od Severníku počínaje, jeli jsme údolím Muřice, Mury, Sany, Savy a Lublaňky. Dravu u Mariboru jsme překročili. Muřice vpadá do Mury, Mura do Dravy, Drava do Dunaje; rovněž Sava s Lublaňkou. Nejobtížněji však bylo, vésti dráhu údolím Sávy v Krajině a Lublaňky, tu krajina nejdivočejší, nejzajímavější, úzká, uzavřená; vysoké vrchy a skály strmí přímo do nebe, ale zelené jsou a porostlé a oku lahodí. Semotam jen se zakmitne chatrč někde na stráni, nebo pod skalou, semotam bílý kostelík, obyčejně na vršku. Těžký jest as život lidu toho, též bratří slovanských, ale v létě vnady rozkošné přírody jim nahradí vše. — Když takto jsme se bavili krásnou přírodou a kolikahodinným jí pozorováním oko, mysl i srdce jsme nasýtili, ba až přesýtili: blížilo se poledne, a my zatoužili, spatřiti slovinskou Lublaň. Náhle hory přestaly, pláň Lublaňská před námi se rozevřela a my slyšeli již zvuky veselé hudby, anaž na nádraží Lublaňském nás vítala. Zvuky ty pocházely od

vojenské kappelly — a u vojska muzikanti jsou hoši Češi.

4. Lublaň.

V Lublani na nádraží při restauraci jest pěkná stromová zahrada; tam vše bylo přichystáno k uvítání hostů. Oběd připraven, ku pití pivo a víno, hudba, která hrála národní písně slovinské a české, hostů u všech stolů plno, slovem, živo a veselo. Tu i p. Schröckl z Vídně, podnikatel toho zábavného vlaku, jež i sám osobně doprovázel, rozbil kancelář svou a byl každému, kdo čeho potřeboval, ochotně ke službám radou a pomocí. Tu rozdávány poutníkům a hostem též lístky na ubytování v městě. My přišli do Auersperkova paláce, „contrada Signori“ — t. j. ulice panská. Ubohý paláček! býval snad někdy hezký, ale nyní jest osuštělý a zanedbaný; uvnitř ve čtverhranném dvoře má dvoje pavlany (podloubí) a dvoje sloupořadí nad sebou; avšak panstvo v něm neostává a celý jest jednotlivým rodinám a nájemníkům najat. My přišli k hodným lidem. Poněvadž z Lublaně není do Vlach daleko a zde již i mírnější ponebí začíná: Jest i způsob života namnoze zde povlaštěný a má nátěh vlaský. Ano pamatuji se, že když před více než dvaceti lety, slouže tehdáž u vojska, tudy jsem cestoval a v Lublani se pozdržel: Jsem pozoroval, žeby tu člověk dosti dobře s vlastinou se obešel; nebo Lombardie a Benátky náležely tehdáž nám a obchod i spojení s Itálií byly tehdáž dosti živé; také nebyla ještě dráha do Terstu přes Kras a Slovinci tehdáž živili se z veliké části rozvážením zboží z Terstu, a poněvadž v Terstu již tehdáž vlastina převládala, znali vlasky. Ale teď? Vše to

přestalo a Lublaň vrátila se ku slovinskému národu zpět; nanejvýše že za posledních let místo vlastiny zaujala němčina, ale hlavně jen v úřadech, nikoli na ulici a v životě praktickém.

Palác tedy p. Auersperkův jest špinavá, opuštěná budova; i byty v něm, ačkoly prostranný, jsou dosti sešly. Ač cizinci, uvítání jsme byli vlídně a laskavě; poskytnuto nám vody na umytí, přenechán k našemu pohodlí veliký pokoj, kde čisté postele byly ustlány, a my, upravivše se, jsme spěchali, abychom, pokud čas byl, prohlédli si hlavní město jedné větve slovanské, kteráž probudivši se, za příkladem Čechův spěchala a veliké sympathie, aspoň za posledních dob, k nám najevo dávala. Domácí pán sám nás doprovázel a všude vodil.

Lublaň, staré *L a b a c u m*, vlasky *Lubiana*, rozkládá se na úpatí okrouhlého vrchu a po obou břehách řeky Lublaňky (*Laibach*), kteráž jí protéká, téměř do kola. Náměstí nemá žádných, leč semotam širší ulice, jež jméno náměstí nesou; jediný prostor, před německým kasinem, nedaleko panské ulice, jest čtverhranný, a však poněvadž stromovím osázen, cestami ku procházkám a lávkami opatřen jest, jest spíše park, než náměstí; i koná způsobem parků dobrou službu. Ulice v Lublani, jako u měst starých vůbec, z většiny jsou úzky; také tím, že město těsně k úpatí hory přiléhá a tedy v tu stranu rozvíjeti se nemůže.

Prošedše několika ulicemi a překročivše most přišli jsme do dlouhé a dosti široké ulice (náměstí *Prešernovo*), kde dosti pěkně a veselo bylo. Jdouce dál, vidíme, že na náměstí mnoho lidu, zvláště venkovského jest, shromážděného zvláště kolem biskup-

ského chrámu, kterýž tu po jedné straně náměstí se nalézá. Též mnoho krámů na náměstí bylo, a mnoho lidí, mužů i žen, procházejících se mezi nimi, věci rozličné vybírajících a kupujících. Ptáme se, co jest? A zvláště na hod boží že tak veřejně se prodává a kupuje, jarmarčí? Praveno, že je sv. biřmování, že p. biskup vedle v chrámě maličkým udílí tuto svátost a tu že jim kmotřičky a kmotřičkové kupují všelijaké dárky, proto že jsou ty krámy a ten trh. Co jiného jsme mohli učiniti, než že jsme šli se ihned podívat do biskupského chrámu, jednak abychom shlédli chrám ten a poznali Lublaňského p. biskupa, jednak abychom viděli lid, jak při svatém ději se chová. Chrám biskupský jest prostorná, veliká budova v slohu novovlaském se smělým, vysokým, obloukovým klenutím, freskami celým pokrytým. Když byl nový, musil býti velice krásný kostel ten, ale my shledali jej býti velice ošumělým. Byloby ovšem třeba mnoho peněz, důkladně jej obnoviti. Pan biskup, dr. Pogačar, byl právě uprostřed chrámu, udíleje maličkým sv. biřmování; kostel byl pln lidí: ticho bylo vzorné; lid vesměs velmi slušně se choval, jsa veskrz čistě a svátečně oblečen, ač jsme pozorovali, že i mnoho venkovského lidu mezi nimi bylo. Tu jsme pozorovali též, že se zachovává církevní nařízení, by se biřmovanci, když obřimován byl, místo na čele, jež sv. křížmem ve způsobu kříže poznamenáno bylo, hedbávnou stužkou zavázalo, prvé nežby bavlnkou opět otřeno bylo. Tak to zde se činilo. Každé dítko, obřimováno byvši, dostalo hedbávnou, růžovou stužku na čelo, načež od kmotřičky neb kmotřička jinam zavedeno jest, kdež

čelo mu rozvázáno, otřeno, a jemu řečeno jest, coby dále činiti mělo.

Nápadný byl nám kroj některých venkovských ženských; lid v městě nosí se po městsku, t. j. po francouzsku; avšak i lid venkovský nemá mnoho zvláštního na sobě. Toliko ty některé ženské měly jistý druh bílých šátek na hlavách, zvláštním způsobem svázaných. Šátky ty jsou z tenké bílé látky, téměř průhledné, a naškrobeny; hlavní cíp visí přes záda dolů; celý šátek jest do rohů přeložen; dva cípy po stranách složeny jsou pod bradou přes sebe a na vrchu hlavy svázány, ale tak, že konce těch cípů stojí vzhůru, v řadě za sebou, tvoříce tak jako kohoutí hřeben na hlavě, anebo, jdou-li od sebe, jako křídélka. Věc na první pohled podivně dopadá. Jinak byly velmi čisté a vkusně oblečeny. A ten druh šátek, č. pokrývky hlavové známkou jest vdáných ženských č. žen; jest snad totéž, co naše čepení; svobodné toho nenosí. Tak i na jiných místech vdané zvláštním upravením hlavy od svobodných se liší.

Co se oděvu mužského týče, měli někteří jonáci z venkova na hlavách černé klobouky, kazajky modré, a vesty rovněž té barvy s mnohými, hustě vedle sebe nasázenými, bumbelatými knoflíčky, a pantalony černé. V městě kroj národní ovšem asi dávno vymizel; na venkově snad se ještě udržel, ale v těchto zbytecích; celkem však jak mužům, tak ženám kroj jejich dobře slušel.

Tak Slované všude buď mívali, anebo mají až dosavad svůj národní, malebný kroj, který jistě mnohem lépe dopadá, než francouzský kabát a pantalony, nad něž není obleku prosaičtějšího na světě;

neboť nemá do sebe za mák poesie. Kdo postaví pomník znamenitému muži v kabátě a pantalonách? Jak zcela jinak římská toga se nese? To umělci dobře cítí, a proto přidají buď řasný plášť figurám novověkým, vůbec něco, coby dodávalo kousek poesie, anebo nechají raději jen poprsí. Vypodobňuje-li se voják, ten již ve svém obleku vojenském a ve své zbrani má cosi vzletnějšího; ale pantolony, frak a cylindr? — A přece to oblek salonní! Jaké to názory zmodrchané a scvrklé o kráse? — Mnohý sedlák svléknuv kroj národní svlekl s ním i svou zámožnost, a přece, ať vezme na se, co vezme, sedlák zněho kouká; a víme, že nic není odpornějšího, než sedláka viděti v kabátě, pantalonách neb burnusu a bez městských způsobů; každý ke svému. A toto opičatění-se po městech, toto holdování módnímu kroji a parádě, zvláště u žen a děvčat záhubou jest mnohé domácnosti a mnohému hospodárství.

Slovinci, pokud jsme jich poznati mohli, jsou vesměs lid vysoký, pěkný a zdravý; je viděti, že není ještě porušen novověkým pokrokem a ducha vymoženostmi! — fabrikami. Zvláště ženské silné jsou a veliké, vzrůstu štíhlého a chůze přímé; to odtud, že zvykly jsou, nositi všecko na hlavách. Nese koš, uzel, škopek, neb nádobu jinou na hlavě, ji ani nedrží a statně si při tom vykračujíc. Otrapy jsme neviděli žádného ve veškeré Lublani, ba ani jediného žebráka; ale také jsme nepozorovali, žeby tam kde prodávali kořalku, jako u nás v každé vesnici a v každé krčmě. Tat záhubou lidu! Ejhle, a to jest ta, jinak chudá Krajina!

Opustivše náměstí a trh vystoupili jsme po schůdné cestě nahoru na kastel, který veškeré

krajině vévodí. Každým krokem rozšiřoval se utěšený horizont. Nejvíce však překvapil nás, když jsme nejvýše, až na věz kastellu, č. bývalého starého hradu vystoupili; odtud jsme měli rozhled a to rozkošný kolem do kola, na všechny strany. To byla ta první utěšená vyhlídka na té cestě, a to po slovanských krajích. Ochotná, obstarožní manželka hlásného, kteráž vystoupila s námi až na střechnu věže a půjčila nám dobrý dalekohled o dvou sklech, s laskavostí a úslužností právě slovanskou vysvětlovala nám veškeru krajinu. Byla Slovenka, ale tak upřímná a srdečná, beze všech zbytečných úklonků a ceremonií, i též bez ziskuchtivosti, jak si slovanskou upřímnost, ochotnost a úslužnost mysliti můžeme. Tu viděli jsme pod sebou nejprv hrad č. kastel, který druhdy býval pevností, nyní pak jest vězením; proto je tu stále posádka. Staven jest do polokruhu, jako půlměsíc a proto se praví o něm, že jej stavěli Turci, když druhdy i těchto krajin pány byli jich se zmocnivše. Nyní jest vězením, ale upravený a čistý; zvláště krásná jest zahrádka upostřed dvora, čistá a plná květin; práce vězňův. —

Dále viděli jsme celou Lublaň pod nohama svýma, kterak téměř úplně kolem vrchu se vine a k němu přiléhá; viděli jsme do ulic a na předměstí, přehlédli a spočítali všechny kostely, kterýchž jest devět, a v nichž ve všech slovinsky se káže, vyjma jediný, kde po německu, kterýž také nese název kostela německého. Viděli, kudy dráha jde, kterak řeka Lublaňka (slov. Ljubljanica, u starých Nauptus), dosti značná, městem protéká; zřeli i rovinu a krásná luka kolem města, dále k jihu roz-

sáhlý, Lublaňský močál (Laibacher Moor); blízké nižší hory a vrchy, nezřídka zdobené kostelem neb kaplí, na západ pak a na sever šedé, staré Alpy, z nichž nejzadněji velevázný, slovanský Triglav nejvýše šedé temeno své vypínal. Pohled rozkošný!*)

Sestoupivší s kastellu a věže vedl laskavý průvodčí nás na severový chodní stranu vrchu, a ukazoval zbytky starých zdí, římských to prý opevnění. Jisto jest, že Labacum bylo již Římanům známo a že příslušelo ku říši římské, ano stojí na půdě klassické totiž na půdě někdejší Aemony, od Argonautů prý as r. 1223. neb 1260 vedením Jasona založené! Asi 100 let před Kristem dostala se Aemona pod panství římské. Jakkoli tak staré, nemá přece žádných starožitností; všechny značnější stavby pocházejí ze 17. a 18. století. Jméno pak Laibach nepochodí dle smyšlenky německé od Lauer Bach, že prý Lublaňka (Lubljanica) nikdy nezamrzá, nýbrž ze skráceného lokalu (dle Miklošiče) Ljubljana h; dle obyčejného skracování Ljublah, a odtud německé Laibach.

Náspy ty a zdi jistě velmi stary jsou a ze zbytků viděti, že byly ohromny, jsouce až dosavad, ač rozpadávají se, široky velmi. Pod nimi bylo viděti jiný způsob novodobého opevnění; to prý byla francouzská luneta za Napoleona I., neboť jak známo, i krajina na čas příslušela ku Francii, a tu viděti jest ještě místa, kde stály kanony. — Podivné bývá člověku, když pomyslí, že kolik tisíc let

*) Na sever zdvihá se černý, velmi smutný vrch, zvaný od Slovinců „sramna gora“; — tolik co hora hanby, „Galgenberg;“ sramota-hanba.

ze starých děl a prací lidských na člověka se dívá; kde jsou ti, kdož o těch věcech pracovali? Tak dlouho přetrvá chatrné dílo člověka samého! —

Procházejíce se ulicemi, četli jsme jejich nápisy; i viděli jsme napsáno v jedné: Ulice Vegova; v jiné: Ulice Vodníkova, dále: Náměstí Prešernovo. Aha! Pomyslím sobě; Slovinci následují příkladu Prahy, pojmenovávají ulice a náměstí svého hlavního města dle svých znamenitých mužů, pro věčnou paměť zásluh jejich; dobře tak a chvalitebno! Nebo Jiří Vega, slavný matematik, rodem byl Slovinec, což i mne, ku mé hanbě, překvapilo, neboť jméno jeho jsem znal a ve studiích často o něm slyšel; ale žeby rozený Slovan byl, jsem nevěděl a také nám toho nikdo neřekl. Narodil se zajisté dne 23. dub. 1754. ze sedlských rodičů ve vesnici Zagorci v Krajině; slul vlastně Vecha (Vecha), tak psal se jeho otec; tak i na lyceu v Lublani jej psali; změnění jeho jména stalo se nepochybně na vojně. Pro zásluhy své povýšen byl do šlechtictví svobodných pánů. — Druhé jméno vzácné, s nímž jsme se u veřejnosti v Lublani potkali, bylo Vodník. Valentin Vodník, přední básník, mluvozpytec a dějepisec slovinský, jejich Jungmann, nar. se 3. ún. 1758. v Šišce v Krajinsku; nejprv Františkán, pak kněz světský a posléze professor, hlavní buditel slovinského národa ku konci minulého a v první čtvrti přítomného století; zemřel 8. led. 1819., jsa mrtvicí raněn v Lublani, kdež i tělesné pozůstatky jeho na hřbitově pochovány jsou. R. 1827. zřízen mu pomník, který r. 1839. obnoven jest. Teprv r. 1870. básně jeho v úplné sbírce vydány jsou a sice pod

titulem: „Vodnikove pesni“ — v Lublani, péčí Fr. Levstíka. — Třetí pak muž slavný, jehož jméno u veřejnosti jsme čtli a po němž i první náměstí pojmenováno jest, byl František Prešern, nejlepší lyrický básník slovinský z novější doby; nar. se 3. pros. 1800. ve Vrbě, vsi v v Hořejší Krajině, zemřel r. 1849. v Kranji (Krainburg), kde od r. 1846. advokátem byl. Z jeho básní již Fr. L. Čelakovský leccos do češtiny převedl. Jakkoli ovšem i v Lublani, jako u nás, vedle slovanských nápisů všude stály i německé, a sice napřed, (vše, jako u nás) aby i Slovinci nezapomínali německo-maďarského centralismu: Přece jsme viděli, že jsme mezi svými a to velice potěšilo nás; nebo poznávali jsme pravdivost písně: Slovan všude bratry má — a to mu dojistá velikou jest útéhou; nebo kdo se s národem slovanským měřiti může? Und die Zukunft ist unser“ (a budoucnost je naše) pravil jeden znamenitý slovanský státník již r. 1848.)* Ještě o jedné ulici se zmíniti musím, jejížto nápis mně jaksi podivně, neslovinsky, ba vůbec neslovansky zněl; ulice pod trančó, co to? ptám se. „I to památka po Francouzích, odpovídá náš průvodčí; znamená tolik, jako: Gasse unter den Tranchèen, ulice pod hradbami; a v skutku táhla se v tu stranu, kde za své vlády Francouzové na vrchu nad městem opevnění své měli, odtud až dosavad: Ulice pod trančó.

Končíce procházku svou, šli jsme vedle chrámu sv. Jakoba; tonhá vedla nás, do něho se podívati;

*) Offenes Sendschreiben an H. G. Gervinus, preuss. Minister im J. 1848. v. einem Polen (Broschüre).

vešli jsme pobočními dveřmi vedle sakristie a vkročivše, octli jsme se na hoře v chrámě u mříže. Ohlédnouce se, uzřeli jsme plničky kostel lidí, až jsme se ulekli; tiše trvali na modlitbách, čekajíce májové pobožnosti. Nikde, ani ve Vlaších, jsme neviděli takové účastenství v májové pobožnosti, jako Lublani; nebo kostel ponenáhlu se naplnil tak, že byl v pravém slova smyslu přeplněn. I tu poznali jsme hluboký cit a pravou, čistou nábožnost slovanského lidu.

Prošedše a prohlédše si město, zatoužili jsme po sklenici piva; kam jít? Do kasina; nebo tam o 5. hod. odpolední na počest pp. hostí koncert byl ohlášěn; též prostora před kasinem a vchod červenobílými prapory ozdobeny byly. Avšak koncert v 5 hodin nepočal a my, sedíce u sklenky piva, brzy cítili jsme, že tu nejsme doma; byloť kasino německé, vydržováno jsouc hlavně úředníky a důstojníky. Zaplativše, vytratili jsme se. „Vždyť pak Lublaň jest slovinská,“ pravíme si; „kde jest beseda, čítalnice?“ Ihned ukázáno nám; byla od kasina nedaleko, pár kroků, výše v ulici. Vešli jsme, nápis z venčí hlásal nám, že jsme na pravém místě. — Tázajícím se po p. předsedovi, dr. Bleiweissovi, řečeno nám, že není zde; ale ihned propůjčil se nám ochotně jeden pán, který nás po veškeré čítalnici provedl. Máť beseda slovinská svůj vlastní, pěkný a prostranný dům; v něm sál ku zábavám tanečním, k akademiím a přednáškám, ku koncertům hudebním a deklamatorním; má své divadlo, pianoforte, i svůj kulečník, opatřena jsouc takto vším. Časopisů tu leželo hojnost, nejvíce slovinských a horvátských; též některé české, ale málo

německých, mezi nimi stará známá „Politik.“ Chtěli jsme pozdraviti starostu, dr. Bleiweisa, Palackého Slovincův; nebyl doma, ale přišel večer do besedy, aby nás, Čechy, uvítal a přítomností svou poctil. Stařec vážný, vysoké, přímé postavy, hlava již poněkud nachýlená, vlas ještě dosti hojný, stříbrný; tvář milá, laskavá, srdečná; na první pohled zdál se dle rysů býti celý náš Jungmann; cestou k dr. Bleiweisovi seznámili jsme se s P. Klunem, redaktorem Slovinca, mužem mladým, sličným, schopným a znamenitě výmluvným, který pro vlast a národ, církev a Slovanstvo jen hoří. Vodil nás p. Regali, bývalý stavitelský rada, nyní na odpočinku.

Rozkošný byl večer a prostomilá zábava v besedě. Byli jsme Češi, Moravané, Slezáci a Slovinci. Nejprv p. rada Regali nás uvítal; na vzájem odpověděno mu a děkováno za laskavost, srdečnost a pohostinnost slovanskou. Mluvil P. Klun, člen výboru besedního, p. Potočnský, vůdce dělnictva, svým řemeslem sice truhlář, ale vzdělaný a národovec horlivý, který svou jadrnou, důkladnou řečí uchvátil všecky. Konečně zavítal i dr. Bleiweis, starosta, mezi nás. Radost byla úplná. Uvítav nás, projevil radost svou nad bratřími z Čech, pravil, že i on čítá mnohé srdce z Čech, jež láskou k němu tlouklo a tluče, mezi přátely své, jakož on vždy bratrskou láskou k Čechům se kloní; vzpomněl především Palackého, důvěrného přítele svého, a připil památce jeho, při čemž hlas se mu chvěl a oko se mu zarosilo; vzpomněl nynějšího vůdce českého, dr. Riegera, pronášeny přívitky navzájem staříčkému, vysoce zasloužilému vůdci Slo-

vincův, dr. Bleiweisovi, a přáno mu junácké sily na „mnogaja ljeta,“ — malému sice, ale čilému národu Slovincův, rovněž, jako my Čechové, z hrobu povstavšmu, který, pošinut jsa na jihozápadě nejdále ze všech slovanských větví, týž úkol má zde, jako my Čechové na severozápadě, ba poměrně ještě těžší, an my proti jednomu, on pak proti dvěma nepřátelům postaven jest, a jazyk i půdu slovankou proti nim hájiti musí; vzpomenuto i jiných Slovanův všech, a připito svornosti a vzájemnosti slovanské; ano vzpomenuto, a sice v ohnivém nadšení plném zápalu lásky i těch, kdož nyní právě proti odvěkému hubiteli Slovanstva pod zbraní stojí: Rusův, Černohorců, Srbův, ano i Bulharův, Hercegovců a Bosňanů, kdož ruky a zbraně vůbec proti bezpráví a křivdám na sobě páchaným pozvedli. Přáli jsme jim vítězství z téhož srdce, jim, i veškeré slovanské věci, t. j. Čechům, Slovincům i Jihoslovanům všem — což že bude, pevně doufáme: a ko Bog da a junačka sreča!

Což byla to chvíle radostná, utěšená, plná bratrské upřímnosti a lásky! Nikdy jsme se neviděli, a hned jsme se znali! Byli jsme hned jako doma, jako mezi svými! Privil p. starosta, že Slovinci mají nás Čechy za vzor, že snaží se, ve všem nás následovati, že všecko mají, jako my, ano i mladé a staré.) Bohužel, vzdychli jsme! Když jsme se ptali na stav literatury jejich, zdaž se pracuje, pravil, že ano, že literatura jejich se rozmáhá, matice že prospívá, že hojnost spisů ku tisku připraveno jest a odpočívá, ale že vydati se nemohou pro nedostatek peněz; kdyby se vydaly, žeby Matice přlíš

utrpěla a Maecenáše že není. Ó jak hodno by bylo, pravili jsme, aby jiní bratři Slované, zámožnější a četnější, vás podporovali! „Ba ovšem; ale, že nás málo, nevěstmají si nás; my však konáme i zde všemu Slovanstvu znamenité služby!“

Dověděli jsme se z další rozmluvy, že ten malý národek má 19 časopisů slovinských; matici, spolek sv. Mohora (Hermagoras*) v Celovci, ku vydávání hlavně náboženských knih, jako dědictví sv. Jana; ale časopisu musejního až dosud že nemají, čehož ovšem potřebu velice cítí, ač na materiálu neschází; však budoucím rokem již že má první svazek uzříti světlo boží. Mají v Lublani též své národní Museum, o něž hlavně zásluh si získal již Vodník, jehož však jsme viděti nemohli, poněvadž bylo v jiném domě a v neděli bylo zavřeno.

Na počest nám zazpíváno; ihned sestavil se pěvecký sbor besední, zasedl ku zvláštnímu stolu a přednesl z paměti, ale mistrně, několik skladeb. My mezitím zapěli zase některou naši českou. Též se vyskytl koncertista na mandolinu a zahrál nám překvapeným „kde domov můj,“ tak krásně a dojemně, že v myslí nás unesl do vlasti naší české a my se domnívali, seděti někde v Praze. Rozloučení naše se slovinskými národovci bylo velmi srdečné; a večer v besedě Lublaňské zůstane každému z nás v nezapomenutelné památce.

*) Sv. Mohor (Hermagoras), dle podání učen sv. Marka, apoštoloval v Rhaetii a založil prý biskupství Tri-dentské. Působil prý i v krajinách slovinských; odtud patronem Korutan.

Ze všeho, co v Lublani jsme viděli a slyšeli, lze souditi, že národnost slovinská se vzmáhá a pod vedením statečného vůdce svého zkvétá. Čítáť mužů vzdělaných a vlastenců horlivých a upřímných dosti, kteříž z té duše milují národ svůj a ho ku vědomí přivéstí a vzdělati se snaží. Lid ten silný a zdravý, stojící na piketě proti Němcům a Vlachům, pracně sice v hornaté vlasti své musí dobývati chleba svého, ale jest pilný a přičinlivý, skromný a čistotný, a práce jej otužuje.

Že národnost slovinská od 20 let veliký pokrok v Lublani učinila, sami můžeme dosvědčiti; nebo když před více než 20 lety poprvé jsme měli příležitost, do Lublaně přijíti, převládala němčina a vedle ní dosti zhusta ještě vlaština; avšak po té není ani památky, a němčina vládne u vojska a v úřadech, město pak samo jest slovinské; to poznati jest již z toho, že, jak svrchu jsme již pravili, z 9 chrámů jenom v jediném německy se káže, v ostatních všech slovinsky. Dá Bůh, že národnost slovinská čím dále více se vzmáhati bude, neboť ne posledním činitelem u té věci bude zajisté universita záhřebská, kteráž jak pro Horvaty, rovněž jest i pro Slovince a všecky Jihoslovany a dojistá hojně ovoce ponese.

Nápisy na ulicích v Lublani jsou vesměs v obojí řeči, avšak již z toho jest poznati, že město jest slovinské; nápisy slovinské vůbec jsou zřetelně a správně psány; na Prešernovu náměstí, kteréž jest vlastně dlouhá, hlavní ulice, ukazuje se cizincům pěkná kašna; novější dílo vlaské, zvláště bůžkové, Fauni, mistrně na ní provedeni jsou.

Mluvíce o Lublani nemůžeme nevzmíniti se též o bance Slovenii; přeškoda nastokrátě toho

ústavu; mohl býti zdrojem blahobytu veškeré zemi a pravým Maecenášem matici a literatuře slovinské. Ale dala se prý Slovenia unésti lehkým větrem bank vídeňských a vítr ten ji skutečně unesl — ku ztrátě a žalosti veškeré vlasti unesl! Jak mnoho dobrého jí zahrabáno! —

V Lublani žije as 200 Čechů; zastavíme se v lékárně — kdo tam? Čech. Kdo v druhé lékárně? Čech. Jdem po mostě a hovoříme po česku, kdo se k nám hlásí? Čech. Přišli večer do besedy; pravili, že se tam necítili býti v cizině, nýbrž hned jako doma.

Milá, drahá a nezapomenutelná zůstane nám upomínka na Lublaň, a za hřích bychom pokládali každému, kdoby moha, tam se nezastavil a čítalnici nenavštívil. Každý našinec bude jistě co nejsrdečněji uvítán.

Na památku stůjtez zde jména předních mužů jejich, jak jsme je zeznali: Dr. Bleiweis, starosta a přední vůdce Slovincův; P. Klun, redaktor Slovince; stavitelský rada Regali, (tuším) jednatel a Potočnk, vůdce třídy pracovní.

S naší strany mluvili v besedě ze Slezska farář Bém a kaplan Pavlík z Neplachovic ve Slezsku, ale rodilý Moravan; professor Drozd z Prahy a farář Hořický, pisatel této knihy.

Druhého dne ráno, v pondělí svatodušní, loučili jsme se s Lublaní; na nádraží přišel ještě, i s chotí svou, dr. Bleiweis; při té příležitosti představil nás tu náhodou, — znamenitému muži, Palackému Horvatův, Kukuljeviči Sakčinskému, historiografu; i velice jsme si toho vážili, že jsme měli příležitost poznati ho. — Vlak odjížděl

— my dali nejardečnější s Bohem celé Lublani, zvláště pak čítalnici a vysoce ctěnému její starostovi.

Na konec tohoto článku stůjž zde „upomínka“ na vůdce Slovincův: „Dr. Jana Bleiweissa.“

Známo jest, že týž věhlasný a vysoce zasloužilý muž dne 11. listop. 1878. slavil své 70. narozeniny. Se všech stran slovanského světa nesla se přání k němu do Lublaně. I my, pamětlivi jsouce jeho lásky a srdečnosti, s jakouž nás přijal, nelenovali jsme k témuž dni mu projevití city úcty a lásky své, což u veřejnosti nebylo až dosud tištěno. Napsali jsme:

Aj Lubláň klidná co zdobíš se slavně?
proč plná slasti přeradostně ziráš?
vždyť konať slavnost velikou se zdáš dnes,
tak veseliš se!

Proč nemám já dnes veseleštně zírat?
proč ne slavnostním se oblačet rouchem?
pět dvakrát třidcet hle otec slaví dnův
v národa službě!

Národ on týž svůj vede, vůdce věrný,
ves slovinský lid k němu zrak upírá.
Onť Slovincům všem je duší i srdcem,
jím oni dýší!

Aj Palacký nám co Čechům a Rieger,
To Slovincům Ty, vznešený obrance,
všech očí zrak jen k Tobě jest obrácen,
sláva Ty vlasti!

Nuž, budiž živ, zdráv, „na mnogaja ljeta;“ —
dlouho Ti přej Bůh mezi svými býti;
ještě let slavných Ti počet prodlouží —
v síle mladistvé!

Ó přijmiž vroucí ze Čechie pozdrav ;
ctí rovněž český Tě milý ten náš lid ;
jsemť krevní bratří, jeden nás pojí cíl:
Slávie sláva!

Kéž Ti dá Věčný viděť lid ve spáse!
tou radostí Pán zde Tě ještě oblaž,
pak složíš rád skrání zbělelou k tichému
poklidu navždy!

Již hle chystá se v kraji bláhy věčné
aj nevadnoucí Ti věnec ze zásluh,
jímž za lásku Tvou k lidu Matka Sláva
tam Tě ověnění! —

Načež dostalo se nám v krátce milé a srdečné
odpovědi.

5. Postojna.

Za zvuků hudby a písní slovanských unášel
nás vlak v 9. hodině ranní ku světoznámé Postojně.
Dráha vede nejprv bařinou Lublaňskou. Ačkoli to
rovina jest, nicméně krajina, vroubena jsouc horami,
zůstává krásnou a romantickou. Na celé té trati
tuším je nejznamenitější překrásný viadukt u Franz-
dorfu, který maje dvoje klenutí nad sebou, velmi
vkusně staven jest, lehce a štíhle, tak že člověka
hrůza obchází, když zdaleka vida jej, pomyslí, že
ta ohromná tíže celého vlaku, čítající kolik tisíc
centů, přes něj má jeti. A právě, když jsme naň
přijeli, setkali se vlaky dva, tedy tíže dvojnásobná,
avšak stál, jakoby z kovu ulit byl.

Odtud počíná opět krajina překrásná; Na této
cestě trápili nás po dlouhou chvíli nějací mladíci
svým německým zpěvem, jakýmisi vídeňskými pís-
ničkami, kteréž do sebe ani za mák poesie neměly,

akteréž byly k té krásné, romantické krajině pravým kontrastem.

Nedlouho před polednem zastavil vlak na stanici: Adelsberg-Postojna! Již před tím na kus napřed viděli jsme příjemné to městečko. Krajina vůkol má již pravý tvar Kraše; pusto a smutno, bez stromů a lesů, samý kámen a samá skalní rozvalina. Býval Kraš (Karst) druhdy celý orostlý a lesy pokrytý; ale co blízké moře na stavbu korábů bylo pohltilo, nevrátilo více; kácelo se vždy dál a dále, ale neosívalo, neosazovalo, nepěstovalo; a tak stalo se, že prudcí, severní větrové (bóra), kteříž na těchto výšinách zvláštní mají moc, všecku úrodnou prst smetli, a nezůstavili, leč holé, šedé kamení, jež ovšem čím dále k moři, tím smutnější poskytuje pohled, neboť veškerá krajina vůkol jest smutná, skalnatá poušť. Jen semotam v trychtýřovitých pádolských, kde trochu hlíny se udrželo, vystaví si skromný Istrianec skrovnou chaloupku, pracně při ní vysbíráním kamení si zdělá kousek chudého políčka, jež kolkolem plotem z nahromaděného kamení obroubí a sází tu brambory a seje pohanku. To všecko! Jest-li stromeček tu někde nějaký, tedy jest zakrnělý. Víchr ten bývá druhdy tak prudký, že v Terstu musejí přes ulice až i provazy natahovati by chodci, jich se držíce, z ulice do ulice přecházeti mohli, a i lodi v přístavu nemálo trpí; ano stalo se, že bóra i koně, vozku a vůz s nákladem, jednou prý i celou eskadronu koňstva se silnice do přískopů smetla. Na moři pak Jaderském zvláště ve Quarneru a mezi ostrovy na Dalmatském pobřeží bývá velice zlá a lodím nebezpečná. A jako z Kraše, udělali Benátčané skalnatou poušť i z Dal-

macie; a rovněž oloupili o všecky lesy i výběžky Alp Trientských Koruntanských a Krajinských, jež spadají do Benátska; tím však nškodili nížinám velice; neboť na jaře, v době tání, valí se voda s vysokých vrchů těch dolů s náramnou prudkostí a nemajíc, coby ji v toku zastavilo, beže s sebou kusy skal a šterk, jímž úrodné lány v rovinách zasypá. Proto mají v Benátsku všechny řeky, jež s Alp v rovinu se valí, řečiště náramně široké, na pr. Tagliamento, Isonzo (Soče) a jiné. Řečiště široké jest třeba na čtvrt hodiny, samý šterk a nános, jímž skrovná řeka za parných dnů v letě jako stříbrná páska, kudy chce, se proplétá, jižto i pěšky snadno přebřísti možno. Pobývali jsme před 20 lety delší čas v oněch krásných krajinách Benátských, jmenovitě v romantickém údolí Bellunském na řece Plavě (Piave) a jen na dvou místech v odlehlých údolích spatřili jsme zbytky jehličnatého lesa, jímž za starých dob všecky ty vrchy pokryty byly, nyní však naprosto holy jsou. Zbytky a svědkové bývalé slávy a zámožnosti; nyní skála a chudoba! Pomýšlela nejednou vysoká vláda, Kraš opět osázeti, zkulativovati; avšak věc jest nyní velmi nesnadná; kterak sázeti do skal, na kamení, bez úrodné hlíny? Dřív se musí utvořiti humus, prst, a to bude jen postupem let. Pak vichřice velice škodí a posléze veškera věc nesmírně jest nákladná; nicméně jsme toho mínění, aby od věci se neupouštělo, ale pomaloučku a důsledně v ní se pokračovalo. Dobrá věc potřebuje dobré chvíle. Pomýšleti na budoucnost!

V krajině takové leží Postojna, ačkoli městečko dosti příjemné jest a les od Lublaně téměř až tam se táhne, jímž jsme jeli. Postojna od sta-

nice as $\frac{1}{4}$ hodiny jest vzdálena; cesta milá, dobrá, příjemná; šli jsme pěšky. Vaky nechali jsme ve vozích, tak nám řečeno bylo. Vozy se zavřely, stráž k nim postavila; vrátivše se teprv s večerem, shledali jsme, že vše bylo v pořádku a že se nám ni to nejmenší neztratilo.

Na nádraží bylo dosti povozů, s nimiž bylo možno dosti lacino do Postojny jeti; my však, majíce toho sedění ve vozích dosti, uestáli jsme o to. Z vozkův těch a jejich povozů bylo viděti, že tam jest krajina chudobná; měli veskrz téměř lehké, chatrné bryčky bez pokrytí, konky malé, istrianské, avšak do běhu rychlé, nebo jezdili drožkaři ti velmi obratně a bystře. Druhdy, dokud nebývalo železnice do Terstu, živil se namnoze zdejší lid tím, že dovážel zboží do Terstu, jež šlo pryč z naší říše a na opak cizí zboží, zvláště koloniální, po zemích rakouských zase rozvážel. Co však Terst drahou spojen byl s Vídní, i tato obživa jim přestala, a lid ten chudobně jest živ; proto nezřídka i Pomořance č. Krajince viděti jest s puškou na zádech, blouditi po těch skalách, by nějaké to skalní kuře neb ptáče ulovil.

Krajina plna jest divů božích; známo, že tu mnoho podzemních jeskyň, do nichž nemožno vniknouti; že tu často voda do země zaniká, pod zemí daleko teče, a teměř se neví, kde vytéká. Věc nejpamátnejší, až dosud známá, a také ta nejkrásnější, jest bez odporu jeskyně čili jak Slovinci říkají, jama Postojenská. Jest světoznáma a zdaleka široka připutovávají cizinci, aby ji viděli. I my, jedouce vedie, zastavili jsme se, abychom viděli ty divy boží! A dobře bylo tak zařízeno, že

přibyli jsme do Postojny právě v pondělí svatodušní, když veškerá jeskyně 20.000 světly ozářena byla; což bývá jen jednou za rok, v týž den, k němuž z šíří dále cizinci schválně přicházejí.

Poobědvavše v chudém Kraši poměrně velmi lacino (neboť jsme platili za polívku, hovězí maso, žejdlík vína a chléb každý 44 krejcarey), a to v hospodě, u hodných a srdečných lidí, ubírali jsme se po druhé hodině pomaloučku ku jámě. V Postojně na náměstí stálo všude v zástupech mnoho lidí, čekající na znamení ku společné vycházce. Že čas ještě byl, zaskočili jsme do Postojnského kostelíčka, abychom se pomodlili: Byl čistý a pěkný, poměrně, jako krajina, chudý; lidé přicházeli a modlili se tu. —

Postojna, něm. Adelsberg, vlastně jest okresní městyš, 5 mil od Lublaně k jihozápadu ležící, s c. k. okr. úřadem, nádražím, zříceninami starého hradu (odtud snad německé pojmenování, jako český Orlík) a ne úplně dvěma tisíci obyvateli. Jest úpravný a čistý, národnost veskrz slovinská, ale i dosti německy se mluví, což ovšem četná návštěva cizinců způsobuje.

As o půltřetí četný proud lidstva všeho druhu valil se ku jeskyni. Cesta k ní vede příjemná a pohodlná; jest možno, jeti až tam. Před jeskyní čekalo již mnoho lidstva. Tu pěkný plac, stromovým vysázený, jako malý park; mohli jsme v stínu odpočinouti. Před jamou vedle cesty bylo mnoho kramářů, prodávajících fotografie, památné peníze a jiné věci, vztahující se k té jeskyni. Též úlomky krápníků prodávali jiní, anebo roznášeli v košíkách, z nichž také kousek pro školu naši jsme koupili

a do Čech přinesli; avšak uvnitř nic lámati se nesmí; to vše jest pod přísnou dohlídkou; jen semotam stranou; co k celku nepatří, aneb, když uvnitř cesta se upravuje a třeba jest, kusy krápníků i odlámati, lidem se ponechává a dovoluje, by prodávali ty a také kousky a kusy. Jeskyně veškera postavena jest pod přísný dozor; jsou ustanoveni tu vládní úředníci, pro něž i v Postojně zvláštní veliké stavení, jako zámeček na návrší, postaveno jest, a bez dovolení téhož úřadu nikdo do jámy vstoupiti nesmí. V čele úřadu toho stojí přednosta; a k ruce má ingenieura, dva kassíry a purkmistra postojenského. Též nižší lid ke službě od vlády ustanoven a placen jest. Všecko jest velmi dobře zařízeno a bezpečno. Taxy ustanoveny; ty se řídí dle osvětlení a dle počtu osob. Vše to možno jest čísti v důkladném popise celé jamy Postojenské a veškerého zařízení od dr. E. H. Costy. Popis ten (s vyhrazením překladu) prodává se před jamou v trojím jazyku: slovinském, německém a vlaském; v zadu připojen jest situační plán veškeré jeskyně; též taxy, tarify, ano i seznam hmyzu, jaký se v postojenské jeskyni nalézá, v popisu tom obsaženy jsou.

O 3. hodině, když uvnitř již vše upraveno a osvětleno bylo, dáno znamení, že se vstoupiti může. I hrnulo se, kde co, k otvoru, který jest dosti prostranný avšak zvláštním zábradlím uzavřený. Tu stála stráž, jížto každý lístkem, že zapláceno má, vykáhati se musil. Též žandarmové tu byli a vůbec o bezpečnost dostatečně postaráno bylo, poněvadž zlí lidé rádi příležitosti té používají ku krádežím. Poplatek v týž den byl nepatrný, tuším

as 30 neb 40 kr. — Jestliž jedenkráte do roka, a a sice vždy v pondělí svatodušní, ta zvláštní slavnost všeobeného, velkolepého osvětlení, kdyžtě totiž 20.000 svíček po celé té dlouhatánské jeskyni hoří a po všech stranách rozestaveno jest. — Dobře jest též, nějaký teplý šat na sebe vzítí, svrchník, plášť anebo plaid, jednak že uvnitř jest chladno a vlhko, jednak že kape a tak pěkný oděv snadno by se zkazil.

Které však péro jest s to, všechny ty divy boží co uvnitř se spatřují vypsati? — Kolik století, ba tisíciletí pracovala příroda, vysílajíc kapku po kapce a k sobě je pojíc, v té tajemné dílně své? Jest-li pravda, co latinské přísloví dí, že kapka prohlubuje kámen, ne silou, ale častým padáním:*) tedy zde neničila, nerušila, ale stavěla podivně a zázračně kapkami svými; tu vytvořila dómy a chrámy; tu vybuodovala smělé klenby na 40—50' vysoké; tu vyšperkovala je třepením a drapperiemi, jež v bohatosti nevídané od stropů a kleneb dolů visí; tu opřela stěny těch prostor tajemných o tisícové sloupy, démanty posázené a odrazem světla podivně se třpytící; tu ze země vyrůstají sloupy (stalagmity,**) proti nimž jiné shůry visí (stalaktity); tu se již, jdouce snad

*) *Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo.*

***) Rozdíl mezi stalaktity a stalagmity dělá se ten, že stalaktity nazývají se rampouchovité útvary, visící dolů; a stalagmity rostoucí kapáním od země nahoru; ony bývají obyčejně koncem tlustší, než na počátku; tyto naopak; někdy bývají i duté. Kořen řeckého tohoto pojmenování jest: *σταλάσσω*, fut. — *ξω*, kapati; odtud *σταλαγμός*, *δ.* kapání.

po celá století pomalounku proti sobě, konečně spojily a v celek jeden, v přátelství nerozlučné srostly; tu jen jen co se nespojí, toužíce snad po tisíciletí po sobě; tam teprv přátelství své počínají, ruce toužebně po sobě prostírajíce. Tu po kapkách měří čas ta tajemná, podivuhodná umělkyně, příroda, a jakkoli po kapkách jen přidává ku práci své: nicméně již vytvořila divy. Ne náhlost a rychlost, ale vytrvalost a chladný rozmysl divy působí! Ty nepatrné krůpěje, vypocené ze skal vápenitých utvořily divy, jež shlédnout spěchají tisícové z šíří a dál!

Vstoupili jsme; prostrannou dosti cestou vedlé vysokého zábradlí kráčeli jsme nad propastí, do níž celá řeka Ponikva (Punkva, Poik) s velikým hlukem se vrhá, a tam i mizí. Dole přes ni vede most. Uzší chodbou brzy ocitli jsme se v širokém, okrouhlém prostranství, krásně osvětleném, kdež hudba veselé kusy, k tanci vyzývající, hrála. Stálat na výšině, v jednom rohu, krásně osvětleném, jako na orchestře. Nechtěli jsme věriti, žeby se tam tančovalo; ale brzy přesvědčili jsme se, že tomu tak; nebo v týž den každoročně se tam tančí; a kde kdo, chytil známou, a s ní již se točil. Byli to hlavně domácí; nám však, vstoupivším s jakousi posvátnou hrůzou do tajemných těch chrámů přírody, zdála se býti taneční zábava spíše znesvěcením, zneuctěním místa toho, a proto spěchali jsme raději dále. Semotam cestou, která všudež pohodlna jest, viděli jsme některá místa zvláště osvětlená a při nich průsvitné (transparentní) nápisy; byly obyčejně na těch místech útvary zvláštní, podobnost s některou věcí neb osobou mající, na

př. mumie, lev, varhany (přístaly, stalaktity vedle sebe), vodopád, želva, sv. Antonín a t. p., z nichž všech nejpamátnejší jest z áslona, jakoby v pravdě s okna visela, tenká, jemná, průsvitná a jako sklo zvonící; a pak, hora Kalvarie; kde v pravdě pro množství stalagmitů v posvátném šeru na vrchu, duše pocitem a fantasií jako na horu Kalvarii unášena bývá. Neméně pěkné jest i Belvedere — vyhlídka totiž s jednoho vyvýšeného místa od osvětlené, veliké, postranní avšak nepřístupné jeskyně.

Jakkoli jistě 20.000 světél rozžžato bylo: nebylo mnoho; semotam bylo dosti šero; nebo prostory ty jsou rozsáhlé a převeliké, tvoří dále veliké kolo, kterýmžto celým se obejde, ale zase k témuž hlavnímu vchodu každý se vrátí. Světla rozestavena byla semotam po stalagmitech, až na místech, dle zdání našeho téměř nepřístupných a proto velice pracno býti musilo, tolikými světly veškeru prostoru osvítiti; ale lid tamní vše to již zná a s každým kročejem jest obeznámen. Chodili jsme pomalu, krokem, téměř 3 hodiny, nikde valně se nezastavujeme. Jest tam na kus i železnice, tramway, ale nikoho jeti jsme neviděli. Možno se dáti i nositi v nosítkách, ale to pro dámy jest ze vznešených domů a za hodný plat. Semotam chudá děvčata stojíce, prodávala vodu ku pití! Též na jistých místech, zvláště při zatačkách, rozestaveny byly četnické strážce, se zbraní v ruce, což ve tmavých těch prostorách dojistá jest moudré. U východu nazpět cesta i přes ten most nad samou řekou nás vedla. To ta řeka, v které žije prý onen pověstný *Proteus anguineus*, mlok, vypadající jako ještěrka, nažloutlý, jako nahý, mající přední nohy

trojprsté, zadní dvouprsté, a oči potažené koží, tak že se zdá, jakoby očí ani neměl; ale již prý se tam nezalézá, ale zato v jiných podzemních slujích a vodách po celém Kraši, jichž tam jest hojnost.

Když vyšli jsme ven, udiveni jsme byli nad řekou Ponikvou; myslili jsme, že z jámy vytéká ven, anať právě naopak u vchodu právě vtéká do jámy a tam s velikým hlukem mizí. Ještě o jedné věci vzmíniti se musíme, která nás podivením naplnila. Na zpáteční cestě totiž vedeni jsme byli místem, kteréž vypadalo jako brána. Byltě totiž stalagmit jeden ohromné tloušťky tak povalen na přič, že leže docela horizontálně tvořil hořeni přičné břevno brány té, ano vše kolem něho směr mělo perpendikulární, svislý. Jak to? Kterak to možná? Nemyslili jsme jinak a na tom též zůstali, že to za dávných časů, za všeobecného převratu státi se musilo a tedy že, Bůh ví, kdy, příroda svou tajemnou dílnu na těchto místech zřídila a snad od tisíciletí již tu působí? —

Potěšení divadlem, vraceli jsme se ku Postojně, rádi jsouce, že nic nemilého nám se nepříhodilo. Jdouce Postojnou, spatřili jsme před jedním hostincem starce žebráka, an hrál na housle, avšak opačně, totiž housle měl v ruce pravé, a v levici smyčec. Než nastojte! On levice neměl, než jen kelku; ruku měl dole pryč; i měl smyčec ku kelce přivázaný, a přece hrál, ubožák — aby zhola nežebral! Pohled naň velice nás dojal. Pomyslili jsme: Jak velice zahanbuje tento ubožák stařec mnohého lenocha se zdravými údy? Kdo ví, jak o ruku přišel a přece nežebrá? Ovšem že ta hudba jeho byla žebrota, ale přece něco dělal; přece snad

některé srdce svou nepatrnou hrou obveselil? — U nás by chodil po výročních trzích a poutích a zmrzačenost svou nestoudně na oči stavěl ... avšak tam žebráka jsme neviděli.

Na nádraží Postojenském k večeru shromáždilo se náramné množství lidstva, hostí, kteříž ad hoc přišli do Postojny, a poutníků, kteříž cestovali dále přes Terst do Vlach. Vlaků tu čekalo as 6. Hudba doprovázela nás až na nádraží, hrála hlavně kusy ze slovanských národních písní. Jdeme kolem ní a poznáme ihned krajana Čecha, s nímž jsme se v kasině tam byli seznámili; byl kapelníkem; pravil, že má skoro samé české hochy u bandy; nevím, od kterého pluku byli. Loučení s nimi bylo velmi srdečné.

Když již několik vlaků na vše strany bylo odjelo: Došla řada i na náš. Byl večer; noc byla tichá; zprvu tmavá, pak ale rozsvítil lampu svou měsíček. Pustá, prázdná krajina Kraše, kterým jsme jeli, zdála se při svitu melancholického měsíce býti ještě smutnější; bylibychem snad, jakkoli z Postojny milými dojmy a vznešenými myšlenkami naplnění, do trudných pomyslů se zadumali, kdyby vedle nás v témž voze nebyli seděli veselí hoši, mladci, též Čechové, kteří výborní jsouce zpěváci, zpěvem národních písní téměř až do Terstu nás bavili. Byli měřiči, technické od dráhy Rudolfovy, kteráž přes Tarvis se stavěla, nyní pak již dostavena jest; a poněvadž neměli na pilno, použili volné chvíle, aby se podívali do Itálie, do Říma i Neapole. Dobře učinili tak. Pak jsme se s nima na celé té cestě už nesešli. Zas Slované, a kde Slované, tam poesie, cit a zpěv!

O půldvanácté přibyli jsme do Terstu. Odkázáni jsme byli na hostinec „u zlaté koruny“ (corona d'oro) nedaleko nábreží; ale brzy poznali jsme, že jsme padli do židovských rukou. Sotva jsme ulehli, utrmáceni jsouce za celý den, otevřely se dvěře, a tu hlásáno nám, že musíme dáti, poněvadž nával cizinců dnes jest veliký, od jednoho pokoje 7, od druhého 6 zl. — Co jsme měli dělati? Vstáti snad a odejítí? Hledati po půl noci byt jinde? — Zůstali jsme, myslíce, „však to nějaké bude.“ Ráno tázáno se nás, zůstaneme-li doma v pokoji? My že ne; tedy, kdybychom dovolili, aby se naše věci přenesly do druhého pokoje k našim známým, by se téhož pokoje opět pro hosti použití mohlo? My že ano, myslíce, že nocleh bude lacinější. Však chyba lávky! Večer žádáno od nás dvou za pouhé vyspání po 6 hodin 7 zl. — Vymluvivše sklepníkovi, který přišel poplatek žádat, a ukázavše, mu jeho nestydalost, jakož i domácí paní a po dvou zlatkách položivše, odešli jsme; žádný za námi nešel, aniž čeho vytýkal. Člověk nesmí se dáti všude, jakby ošemetní lidé chtěli. —

6. Terst. Miramare.

Přijde-li kdo z pevniny do námořního města: Jest první předmět, kterýž ho láká, moře. Tak i mé soudruhy. Upravivše se a ulicí ven vykročivše octli jsme se hned na nábreží; tu bylo ovšem diviti se těm lodím a stěžňům; avšak poněvadž ráno bylo, touha táhla nás ku chrámům.

Prvý, který se nám naskytl, byl chrám pravoslavný; říkájí ilirský č. srbský. Jest nový, překrásný, vystavený as před 7 roky, nákladem prý

Srbův Terstských, pravoslavných. Staven jest způsobem kříže, s krásnou kuppolí; obrazy dle způsobu církve východní, v postavách podlouhlých, velmi přísných. Zachovávajíť Rusové a vůbec křesťané východní církve u vyobrazování Pána Krista, svaté Bohorodice a svatých svůj jistý, stereotypní ráz, zakládající se jistě na podání vysoce vážném a velice starém; a říci musíme, že ten způsob se nám více líbí, než náš; proč? Za jedno, že každému věřícímu utkví takto spíše podoba P. Jesu Krista a Rodičky boží v myslí, než u nás, poněvadž vidí tváře pořád stejné; a pak, že u nás na západě každý malíř sledoval výtvyry své fantasie a tak ten tu, onen onu tvář Pána Krista a Rodičky boží vymyslí, nezřídka přečistě Panně i tvář své milenky přidělil a tak se stalo, že my v západní církvi můžeme říci co malířů, tolik rozličných tvář jak Spasitele našeho, tak Rodičky Boží máme. A přece by nám na tom mělo záležeti, abychom aspoň přiblíživě měli pravé vypodobnění tváře jak Pána J. Krista, tak přesvaté mateře jeho.

Na velebném ikonostásu v chrámě tom viděli jsme a sice nejníže 4 přeskvostné obrazy zvláštního druhu. Byly cely ze stříbra, práce polovypouklá, jen tváře svatých byly malovány, roucho a ostatní bylo stříbro, drahokamy posázené; ale práce mistrná, věc originální; i musíme říci, že nikdy jsme nic krásnějšího v tom způsobu neviděli. Vůbec celý chrám jest tak vkusný, že nic zbytečného, ani nepřiměřeného v něm jsme neshledali; obrazy na stěnách al fresco; podlaha různobarvá, mramorová a nad míru čistá. Jediné nám nápadný byl nad hlavním oltářem v apsidě jeden obraz, na hoře též

na omítce malovaný; představoval Pána Krista, sedícího na křesle, kterak s jedné strany Pavlovi, vedle stojícímu podává knihu, s druhé pak strany Petrovi klíče. Co to, pravíme? jak pak dávno uznávají pravoslavní náměstka Petrova za hlavu církve? O klíčích vědí a o Římu a náměstku Petrovu nevědí? — Ale ta rozmluva s apoštoly a Petrem (Mat. 16, 17—19.) u Caesareje Filipovy z písma svateho ovšem vypuštěna býti nemůže.

Odtud jsme šli vedlé průplavu, který z moře až do města, téměř až k samému chrámu sv. Antonína zabíhá a kamž i dost značné lodi s nákladem veplouti mohou, do tohoto chrámu. Průčelím obrácen jest k tomuto průplavu a k moři: avšak první dojem, jež na pozorovatele učiní, není příznivý; každý by v něm spíše hledal divadlo, než kostel katolický; máť fačadu zcela divadelní, a myslíme, že byla idea stavitele zcela pochybená, dáti chrámu katolickému tuto formu, ačkoli v Itálii divadlo a kostel nedaleko od sebe jsou; ale Terst není ještě Itálie. Uvnitř jest dosti pěkný a prostorný: lidí bylo dost, což nás podivením naplnilo; v Terstu, městě námořním, obchodním a velice živém, kde obyčejně málo nábožnosti očekáváme. V sakristii bylo několik kněží; nejvíce Slovinců; slyšíce, že jsme Čechové, velice vlídní byli k nám; mohli jsme ihned sloužiti mši svatou. Starý člověk šel ministrovat, což v Itálii není pranic divného a věcí jest obyčejnou, že, není-li ministranta, stařec kterýkoli z lidu, často vážený a vzácný, jde a přiklekna knězi u oltáře přisluhuje.

Posnídavše v jedné kavárně dosti lacino, ubírali jsme se hned zase na nábřeží; i tázáno se od soudruhů neustále, kde jest rybí trh; chtělť viděti ty všelijaké stvůry a ryby mořské. Teď jinde jest, než býval. Možno cítiti ho zdaleka; nebo ryby ty a lastury vydávají ze sebe zápach odporný, jímž i celé to místo načichlé jest. Tu zvláštní panuje život, na rybím trhu. Tu krámce jsou jako u malých řezníků a kramářů; a krámce ty do ulic jsou rozestaveny, jimiž se procházeti možno. Tu zrána také, kdy ryby jsou čerstvy, lidí, zvláště paniček a služek, jenjen se hemží. A zvaní a nabízení a křik, hůře než o trhu. Prohlédše si věc, ihned jsme raději spěchali dále.

Terst nebýval dříve přístavem, ještě do nedávna, nýbrž jen rejdou;*) avšak jak jest viděti, přeměňuje se čím dále více v přístav; neb jednak se již vystavěly, jednak až dosud se staví s velikým nákladem pevné hráze do moře, za nimižby lodi, přistávše, v bezpečnosti prodletí mohly. Hráze takové, široké, ze čtvercového, tesaného, velikého kamení vystavené slovou mōli (sing. il mōlo.) Pobřeží v Terstu, vůbec zvané „il molo“, jest velmi dlouhé a místy hodně široké a táhne se do polokruhu kolem moře od svítilny (fáru) počínajíc až ku nádraží. Od tohoto hlavního mola jdou pak příčné (delší, kratší) do moře, mezi nimiž lodi,

*) Rejda (něm. Rhede, ang. road, franc. rade) jest místo, kde se lodi zakotvují a jest buď u přístavu neb břehu, aneb i blízko šířého moře. Vlastností dobré rejdy jsou: by lodi byly ochráněny jak od moře, tak od víchrů s pevné země; to rejda zavřená, jinak slove, otevřená; pak, by měla náležitou hloubku a pevné, čisté dno. —

jedna vedle druhé, zakotveny jsou. Rozumí se samo sebou, že ty moli (hráze) též k tomu slouží, aby loď co možná nejméně zemi se přiblížiti a tu zboží, pohodlně buď nakládati, nebo skládati mohla, jež na vozích sem se přiváží, a jiné odtud zase odváží. Tak i osoby (passaggieri, cestující); pro něž s lodě na břeh dřevěný mostek se hodí, by po něm buď vycházeti, neb vycházeti mohly.

Jest zvláštní život v námořním městě; tu všechen ruch soustřeďuje se u přístavu a kolem něho; tu lidí rozličného stavu a povolání a různých národností jenjen se hemží; nejméně ovšem obchodníků, nakladačů (facchini) a námořníků. Zboží tu všelijakého nahromaděno celé haldy, buď právě přivezeného, anebo ze skladů sem dopraveného, které se na koráby nakládá a jinam (dopraviti) zaslati má. Tu leží ohromné balíky, tam veliké sudy; tu bedny, tam koše, slovem, zboží ve všech možných tvarech a zaobaleních, od hadrů počínaje, až ku zboží nejdražšímu a nejjemnějšímu. A jest také s podivným, co loď taková v sebe pojme! My jeli jsme z Terstu do Benátek po Lloydovém parníku „Milano;“ nás bylo snad několik set osob na něm; ale což, toby bylo to nejmenší; však co rozličného a přepodivného zboží jsme našli — jen na palubě, — a což uvnitř? — Dívali jsme se, kterak na jeden krásný, veliký parník nakládáno nejprv kamení (dlažice), potom dříví a prkna, jež dopraveno býti mělo do Egypta. Otevřena paluba a dolů, jako do velikého břicha skládáno zboží, celé veliké svazky prken a dřev a dole rovnány. I práce ta dělá se parním strojkem, nahore, na palubě, připevněným, tak že šla od místa velmi rychle, a ru-

kama lidskýma by byla velmi mnoho namáhání a platu stála. — Mořská voda je hustší a tutý mnohem těžší; může tedy nositi tíže mnohem větší, než voda sladká v řekách a jezerách.

Shledali jsme, že Terst se vzdmáhá a přístav zvelebuje. Všechn obchod z Rakous vzal tuším směr svůj nyní přes Terst. Pamatujeme se, že když před 20 lety jsme přiležitost měli, častěji Terst viděti, neshledali jsme nikoli tak čilého života v něm a živého obchodu, jako tentokráte; nebo můžeme říci, že pár set lodí bylo zakotveno v přístavu a stěžně podobaly se lesu. Co Benátky klesly, nabyl Terst důležitosti a nabývá jí co den více; tam přístav zanešen, tu stává se denně praktičtějším. Praví tuším též zemězpytci a pozorovatelé přírody, že na západním břehu Jaderského moře hloubky ubývá a na východním přibývá, čímž přístavy tam stávají se ponenáhlu horšími (mělčími), tuto lepšími (hlubšími); tak prý pozorováno u přístavů Dalmatských a jmenovitě v Terstu. Ostatně každému známo, že dopravování po vodě mnohem lacinější jest, než po pevnině, jmenovitě po lodích plachtových; neb to dráha jest, která nepotřebuje žádné opravy, ani žádného nákladu, a každou chvíli jest otevřena. — Téhož dne ráno učinili jsme výlet po párnku do Miramare. —

S Terstského nábřeží viděti jest velmi pohodlně Miramare. Hned pod krásným zámkem (hradem) knížete Hohenlobe-Schillingsfürsta, Dui-nem (vlastně slovansky Děvín, a jsou tam Slovinci), který zbudován jest na nejsevernější zátocě Terstského zálivu, na skále, vystavěl sobě nešťastný císař Mexický, dobrý a lidumilný arcivojvoda Maxi-

milian, elegantní, prostomilý, čarokrásný hrádek, vhodně nazvaný Miramare.

Miramare, nikoli, jak mnozí bludně vykládají: div se, obdivuj se moři, nýbrž: hled na moře č. tolik, jako vyhlídka na moře; a v pravdě vyhlídka překrásná! Nebo mirare ve vlastině neznamená (v prvním významu) něčemu se diviti, nýbrž něco pozorovati, na něco upřeně hleděti; s pílí, bedlivostí pozorovati; tedy ne: Div moře, anebo div se moři, nýbrž: Hleď, užívej vyhlídky na moře*) — Co máme o tomto místě blaha a smutku, rozkoší i strastí pověděti? City čím dále podivnější naplňovaly srdce naše, čím více jsme se mu blížili! Nebo kdoby byl nevzpomněl blažených dob, jež po krátký čas zažili v něm přešťastní obyvatelé jeho? Kdoby je byl tehdaž nepokládal za nejšťastnější, nejblaženější na světě? Kdo jim štěstí jejich nezáviděl? — A nyní? Opuštěno vše; všude tesknost, smutek, samota; zdá se, že truchlivost a zármutek tu z každého koutka na člověka se dívá, a jest-li slycháme o zaklených zámcích, v pravdě to jeden z nich a z časů nejnovějších! Prochází se člověk prostorami těmi, obdivuje se nádheře, kráse a úpravě, avšak úsměv neukáže se na tváři nijednoho, a každý tají v sobě dech, jakoby súzvalo cosi hradra jeho, a jen čas od času ozve se prostorami těmi smutný vzdech, jenž mimoděk

*) Longhi e Toccagni ve svém „Vocabolario“ dí (pag. 652): Mirare, v. a. e. n. (verbum activum et neutrum), guardare continuamente ed attentamente ad un oggetto, ad uno scopo ecc., come quando si prende la mira (směřovati k něčemu, něco za terč míti); poi: guardare con meraviglia; jak svrchu jsme vyložili. —

vydere se ven ze stísněných prsou, když doprovázející sluha to ono vyloží, na tu onu věc neb památku (upomínku) ze života mladých, šťastných královských manželů upozorní. Kdo by bez těch takých citů na místa ta vstoupiti mohl, nebylby člověk; já se jim ubrániti nemohl, byl jsem velice pohnut! —

Konečně náš párník, když půl hodinky téměř jsme neupřeně ku Miramare hleděli, nás k němu dovezl či lépe dovedl. — Sloul ten párníček „Intrepido“ — neohrožený; sám snad byl; ale nám ku konci nahnal strachu. Na palubě nás bylo několik set. Když jsme přistáli, stala se najednou rána na lodi, jako když něco praskne; zároveň ale vychrlila se rourou pára a na ty, kdož na blízku komína stáli, padal hojný déšť. Všecko se polekalo a hrnulo ke schůdkům; ale co platno? Však jen po jedné osobě sestupovati se mohlo. Nezbylo jiného, než čekati a se spokojiti, až řada došla. Však nic se nestalo a my odlezli s pouhým leknutím; nepochybně že zámyčka bezpečnosti buď sama se odemkla, anebo odemčena byla, by trochu páry se vypustilo, nebo parník stál.

Sestoupivše do ložky, malým přístavem dovezení jsme byli ke schodům, po kterých přímo jsme vstoupili do zahrady. Tu vše tak se chová a udržuje, jako když zámek byl obydlen. Vše tu již má tvar jižní a vegetace veškera upomíná na jižní pásmo. Tu viděli jsme nejprv palmy (vějířovité, Faecherpalme), které zde již po celý rok venku zůstávají a do sklenníků se nepřenášejí; jsou to zajisté ty nejsevernější palmy v Evropě, jež pod širým nebem zůstávají. Olivy, které zde na po-

břeží mořském již celé lesky tvoří; vavřík (*laurus*, Lorbeer), z něhož živé ploty vedle procházek vysázeny jsou; veliké aloe s květem (*agave americana*); kaktusy podivných tvarů a forem; vysoké, štíhle pňhuje (*Phthuja pyramidalis*); též cizozemské mnohé, jako: podivný, jehličatý strom americký *Raucaria imbricata* a j. Všecko bylo v nejkrásnějším květu, byltě měsíc máj, pravý to mají! kvetly nejen květiny, ale i ty keře, ano i ty palmy; jen že jejich květ drobnoučký a žlutý jest nepatrný; vycházeje za listím přímo z kmenu visel v hustých chomáčích dolů. Všecko, jak tam jest, aloe, kaktusy, palmy a t. p. zůstává přes zimu venku a nezmrzne; máť Miramare již poněkud jižní ponebí; to odtud, že leží pod vysokým břehem mořským a chráněno jest od severních větrů, jednak též, že má položení přímo polední, kde paprsky sluneční po celý den hřátí mohou; a pak že leží zrovna u moře, kteréž jak známo, podržuje teploturu více méně stejnou, v zimě mrazy mírníc, v létě vedro a přflišné parno ochlazujíc. Tak se dá vysvětliti, že jižní vegetace tu již obstáti může.

V zahradě jsou milé procházky, stinná loubí, vodometry s nádržemi a rybkami různobarvými, krásnými sochami (chlapec s labutí a j.), vyššími neb nižšími místy, poněvadž na břehu mořském; zvláště však se nám líbila besídka jedna, prostomilá, s níž přes zahradu ta nejkrásnější vyhlídka na moře se otvírá, a kteráž nepochybně k témuž účelu na tomto místě založena byla, pravé Miramare; ano, tu to pravé Miramare. Kolikrát as v blahé hodině mladí manželé seděli tu? Toť v celé zahradě místečko to nejvlnadnější, nejluznější! —

Prohlédše si zahradu, vešli jsme do zámku; všude provedeni jsme byli co nejochotněji. Prostrannou síň vedeni jsme byli do pokojů. Všude pozorovali jsme krásu, eleganci a vkus. Plafony i podlahy ze dřeva, velmi mistrné; zvláště prvější velmi skvostné a nádherné, v nichž v jednotlivých polích znaky všech panujících domů umístěny jsou; vše práce řezbářská, umělecká, hojně pozlacena a jinak vyzdobena. V sále zasedacím vedle trůnu čtli jsme osudné heslo Maximilianovo: „Si fortuna juvat, caveto tolli,“ „přeje-li ti štěstí, nepovznášej se;“ může-liž býti krásnějšího hesla? Jakoby byl napřed cítil smutný osud svůj. Vedlo ho štěstí (či osud) na kluzkou cestu slávy, a... Cítili jsme s ním smutný osud jeho a říci musíme, srdečně jsme ho litovali; nebo každý, kdož jej znal, chválil jeho šlechetné srdce, jeho dobročinnost a lidumilnost; a duch jeho ku vyšším vždy věcem, k ideám se nesl. Jmenovitě přál prý i nám Čechům, a nejednou slyšeli jsme z bezpečného pramene, že kolem sebe téměř samé Čechy měl. Může-liž může tak vznešeného, duchem i rodem, potkati osud tragičtější? —

Procházejícím se nádhernými komnatami těmi, bylo jíti i ložnicí císařovny Charlotty. Vše tak jest, jak bývalo; i viděli jsme nad hlavou její obrázek Pána Krista, jak jej kladou do hrobu; po pravici za rámcen modlitbičku latinsky: Ave Maria, a po levici: Angele Dei, qui custos es mei etc., t. j. anjele boží, strážce můj... a více jsme tam neviděli. — I může-liž křesťanka, žena, manželka, míti ozdobu svého lože přiměřenější? Krásnější? Jak zahanbuje

mnohé manžele i ze sprostého rodu, kteří nejen že nic křesťanského v ložnicích svých nemají, ale začasťe obrazy nečisté, necudné a nemravné mívají. Ubohá, pomysliť jsem; jako vznešený manžel tvůj v hesle svém jakoby byl předvídal osud svůj: tak i ty obrázkem pohřbu Krista Pána! Chtělaš pámatovati se, že brzy všeliká rozkoš pozemská do hrobu klesá, i to tělo, kteréž jí požívá, a že to tělo vyšší má cíl, jako Kr. Pán, vstáti jedenkráte z hrobu: a nevědělas, že v skutku i pozemské štěstí tvé za nedlouho v hrob klesne — a duch tvůj s ním! Ó osudný obrázku! — A Matku Páně vyzývalas, by byla ti ochranou, a angela strážce, by stál při tobě, — avšak co může veškero nebe proti všemohoucnosti boží, anaž v nevyzpytatelné prozřetelnosti své přisoudila nám kříž a — byť i ten nejtěžší! Blaze nám, že život jest ještě jiný! —

Ve společné jídelně spatřili jsme obrazy, jeden představující deputaci z Mexika, nabízející Maximilianovi korunu; druhý, kterak do Mexika přijíždí a jak jej vítají. Ó vy upomínky smutné! hlásáte, že štěstí toho světa až dosud na kouli stojí, a že ani za mák pevnějšího postavení nenašlo; podobát se zcela moři, jemuž nelze jest důvěřovati, a jež Maximilian za svůj element si zvolil!

Jedna komnata upravena za hostinskou pro cizí mocnáře, s nádherou a elegancí nevídanou, kdykoli návštěvou do Miramare zavítali. Nábytek, postel etc. z mahagoni a jiných vzácných dřev. V téže komnatě (ložnici císařův) byly podobizny všech evropských panovníků, mezi nimi i sv. otce; též sultána, Napoleona III., Isabelly a t. p. Podobiznu sv. otce jsme tam viděli třikráte.

Památny jsou též pokoje, jež opatřeny jsou nářadím čínským a japonským. Tuším, že přivezeny jsou z cesty kolem světa. Nemožno dosti nadiviti se těm překrásným, jemným, hedbávným tkaninám, z nichž záslony zhotoveny jsou, jakož i těm vásám, tomu nádobí a vyřezávaným věcem; člověk ustrne nad prací rukou lidských; v pravdě pilnost čínská!

Obešedše si dole ještě zámek, navraceli jsme se; hodina vypršela, parník již čekal. Vylezše po žebříčku z ložky na palubu, neustále ještě oči po Miramare obraceli jsme, nemohouce ubrániti se tragickému dojmu, jež vše, co jsme viděli, na nás učinilo. Krásné, ale smutné; odcházeli jsme, jako z divadla po pravé tragoedii; avšak i ten pocit tragický milý jest; v něm poznává člověk život lidský s té pravé stránky, a tak i zde. Co látky ku přemýšlení, ku rozjímání! — Nyní opuštěn stojí zámek; zhynul pán a z příbuzných ni noha tam nezavítá —; sluhové smetají prach se skvostného nábytku, — zahradník lhostejně sází a pěstuje květiny, nevěda pro koho — a tékavá noha cestovatele, zvědavě proběhší prostorami, prchá, zůstavujíc samotu a s ní tam bydlící smutek a žal. —

Poobědvavše poprvé jako tak vlaskou kuchyní, která soudruhům velice nechutnala, chtěli jsme prázdného odpůldne použití k tomu, abychom navštívili pozorovací zoologickou stanici, která nedávno vysokou vládou zde zřízena byla, kde se i krajan náš, dr. Vejdovský, letos po nějaký čas zdržoval a odkud i do Čech dopisoval. Jest zařízena ku pozorování života mořských zvířat a bylin. Pro tentokráte jsme jí nenašli.

Na této pochůzce oslovil nás člověk o almužnu po srbsku; ubožák, pravý obraz umučení a bídy; ptám se, odkud jest, praví: z Hercegoviny. Z Hercegoviny, dím já? A jak sem přicházíte? — „Utekl jsem před Turky“ — bratra mi zabili v boji, o jeho ženě a dětech nevím, chatku nám zapálili nad hlavou a já sotva s životem jsem utekl. I přišel jsem sem, mysle tu najít práci nějakou; ale těžko, je tu dost domácích a já jsem cizí; jsem katolík — bídou a hladem hynu.“ Pravý obraz nouze a bídy; vyžáblý, otrhaný, osmahlý — v stavu zoufalém. Na doklad svých výpovědí ukazoval nám pas; psán byl docela správně francouzsky, ale byl od vlády turecké. Obdarovavše ho, vzpomněli jsme bratří Jihoslovanů, kteří as v stejné strasti a bídě se nalezají! —

Chtěli jsme ještě navštívit Terstskou kathedralu, chrám sv. Justa. Jdouce ulicí, vidíme krásný palác, nedaleko nábřeží a pomníku Maxova. Ptáme se, komu náleží? řkou: Toť palazzo Revoltella? Ihned zabočíme tam; toť jedna z památek Terstských! Dole uvítáni jsme byli s vlídností; díme, že bychom rádi palác sobě prohlédli; „s ochotností — račte jen dále!“ —

Tu dověděli jsme se, že ten dům jest vlastně městské museum; že město dostalo jej darem od jednoho občana svého, jmenem Pasquale Revoltella. Týž byl obchodník, a šťastnými spekulacemi, podnikavostí a přičinlivostí svou velice zbohatl; v obchodním světě byl osobnost znamenitá, nebo když přičiněním Lessepsovým utvořila se akciová společnost ku prokopání Suezského průplavu, Revoltella zvolen za místopřed-

sedu společnosti té. Vida, že rodiště jeho, znamenité obchodní město Terst nemá žádného Musea, odkázal vlastní palác se vším, co v něm bylo, se všemi stkvosty, sbírkami a památkami obci Terstské k tomu účelu, aby v domě tom zřízeno bylo obecní museum, a vše, co v něm jest, že má býti jakýsi začátek a základ ku dalším vzácnostem a sbírkám. Mimo to zanechal obci ještě 100.000, zda-li zlatých, nebo lír, nebo-li dukátů, již nevíme, ale s tou podmínkou, aby z úroků ponenáhlu sbírky se doplňovaly. Ano, dávno již na to pomýšlel a ten dům k tomu cíli velmi vkusně a přiměřeně vystavěl. Toť Maecenáš, jakých málo! Kéž i nám, anebo naši matičce Praze Bůh několik takových vzbudí! Zemřel svobodný, stár jsa 74 léta. V paláci nalézá se jeho poprsí z kararského mramoru. Mimo toto mnoho jiného dobrého a šlechtetného vykonal; jmenovitě klášter OO. kapucínů na vrchu nad Terstem vystavěl a hojně nadal, začož jeden z nich (bratr Klément) z vděčnosti mu udělal překrásný vykládaný stolek a čtyry židlice práce mistrné a velice umělé, což vše tam se chová.

Palác veškerý je uvnitř z bílého mramoru. V prvním poschodí jest allegorické skupení z kararského mramoru, velmi pěkné, představující „převedení Nábreziny vody do města Terstu“ od sochaře Pietra Magni di Milano. — Na schodech ve zdi zlatými literami vyryto jest zakladatelovo heslo, skládající se ze čtyř slov: „Onore-Riflessione - Intraprendenza - Perseveranza;“ jakoby řekl: Poctivosti, přemýšlením podnikavosti a vytrvalostí cíle dojdeš; nepochybně, že, drže se hesla toho, cíle svého do-

sáhl a — znamenitého i jmění nabyt; přátelům však, že lehkomyšlní byli, prý málo dával, v čemž dojista moudře jednal. Dále viděli jsme jiné mramorové allegor. skupení, představující spojení dvou moří: středozemního a rudého průplavem Suezským, čímž k účastenství jeho u věci té se poukazuje. Pak bouquet z kararského mramoru, z jehož květinových kalfšků všudež andělci vylézali; práce drobnoučká a proto velice uměla a něžná; Musy z mramoru a jiné, na př. též velmi krásné figury, představující čtvero ročních počasí. Též se nám ukazovala velmi skvostná vása v ceně prý 20.000 zl., darovaná od Ludvíka XVIII. Též jedna velmi umělá zlatnická práce tam se chová, totiž miniatura Strassburského dómu celá ze stříbra a pozlacená. — Avšak pravých, uměleckých věcí a sbírek tam ještě málo se nalézá; jest věc v počátcích; dům však velice jest museu přiměřený; stropy a podlahy, a úprava veškera jest velice nákladná a může se říci knížecí. Čest památce jeho! —

Majíce ještě do večera pokdy, an parník do Benátek teprv v 10 hodin večer odjížděl, chtěli jsme času vyúžitkovati do poslední kapky; ihned tedy honem na kastel a do katedrally sv. Justa. Obešedše kastel, který všemu Terstu dominuje, a jiného neviděvše, než vysoké zdi, obrátili jsme se do hlavního, a nejstaršího chrámu Terstského, sv. Justa muč. — Pochází z 5. neb 6. století a byl původně jen řecká kaple, která tam až dosud jest; ve 14. stol. oba chrámy prý byly spojeny. Chrám hlavní jest basilika v slohu starořímském; má plafond plochý a 5 lodí. Na pravo v jedné postranní kapli nalézá se hrob Don Carlosův,

infanta španělského; zemřel 1855. V řecké kapli jsou v mušli nahoře dvě prastaré mosaiky; toť z doby křesťanské to nejpamátnejší, obraz Pána Ježíše a Panny Marie. — Venku ve věži nalezají se zbytky ze starého, pohanského chrámu Jovišova; jsou to sloupy dosti zachovalé; též ve zdi venku šest nápisů římských a rozličné basrelievy (pohanské znaky a symboly) se nalezají. — Odtud nedaleko na hřbitově jsou též některé trosky z dob Římanů, a též hrob německého starožitéka Jana Winckelmannna ze Stendalu s nápisem: Joanni Winckelmanno, domo Stendelia, explanatori praestantissimo antiquitatis, qui manu advenae proditoris hac in urbe peremptus est. a. 1768.*)

Odtud ubírajíce se dolů šli jsme kolem bývalého Jesuitského chrámu; byla májová pobožnost; dychtivost vedla nás, bychom se podívali, jak se odbývá; bylo právě kázání; kazatel, počínaje sobě docela způsobem vlaským, dokazoval očištěc. Společníkům našim ten způsob kazby se nelíbil; my kážeme zcela jinak; pomalu a způsobem oratorickým; v Itálii mluví namnoze rychle, nešetříce ni pohybů řečnických, ni tónu, ni mimiky. Majíce kazatelný široké, ob čas také semotam se procházejí; pro náš lid by tak nebylo. Prvé než Terst opustíme, musíme zmíniti se ještě o pomníku arcivojvody Maximiliana, jež obec Terstská na krásném prostranství na nábřeží mu postavila. Vypodobněn jest v námořní uniformě jako admiral, hledě k Mi-

*) Janu Winckelmannovi, rodem ze Stendalu, vykladateli starobylosti nejpřednějšimu, který rukou zrádce oizince v tomto městě zavražděn jest; r. 1768.

ramare a pravou ruku maje v tu stranu vztaženu, jakoby po klidu v milém tom zátiší toužil. Kolem podstavce jsou allegorické figury. Nápis hlásá vděčnost občanů Terstských za to, co dobrého kdy městu jejich učinil, což se mi líbilo; jistě krásnější, než aby byli cokoli jiného o něm napsali. Zůstavili tak po něm památku nejkrásnější, památku jeho šlechetnosti a dobročinnosti. — Tím končíme vypravování své o Terstu.

Po večere všude dobře ve známém Hôtel Daniel na nábreží ve společnosti faráře od sv. Antonína a a ještě jiného kněze, též Slovince, chystali jsme se na další cestu, kapsy prvé leda-čímś zásobivše. Desátá se blížila — spěchali jsme na párník.

7. Cesta po moři.

Přáli jsme si, konati ten kus cesty po moři za dne; avšak tam i nazpět konali jsme ji v noci; nic neškodilo, užiliť jsme plavby i za dne i v noci, nebo záhy z rána svítalo, a každý mohl užiti pohledu na moře i za denního světla. Volela jest cesta tam v noci, abychom — favente Phoebu — viděli na moři východ slunce a rovněž při ranních červánkách ve zlaté záři vystupovat z tajemných vln královnu moře — hrdou Venezii. Však nebe nebylo příznivo, a my slunce vycházet neviděli — a Venezia ponenáhlu za ranních dýmů a par vystupovala z lagun.

Cesta po moři? Z Terstu do Benátek? Jaká to cesta? Toť skok a dokonce na parníku; pravidelná jízda trvá 6—7 hodin, a byť i trošku bouřливо bylo, z toho si párník mnoho nedělá, jede svým vlakem pryč, řeže a proráží vlny, jakoby nožem je

krájel, nanejvýš že trochu se kolibe. Avšak aby kdo utvořil si pouětí o moři a o plavbě na něm, postačí, ačkoli země, leč na krátko, s očí cestovatelů téměř ani nemizí.

Vstoupivše na palubu krásného, kolového parníku, jmenem „Milano,“ nalezli jsme již hromadu cestovatelů všelijak na něm umístěných. Pravidlo jest, že na hodinu před odplutím každý má býti na lodi, jakož i vše zavazadla a všechn náklad; o 11 v noci měl odraziti. Parník byl nový, silný, elegantní a zdá se nám, že Lloyd má nyní mnohem krásnější, větší a silnější lodě, než měl před 20 lety.

Jeli jsme v 2. třídě, zaplativše 10 zl. r. m. za jízdu tam a nazpět. Sestoupivše do pěkné kajuty po schůdkách přikrych, ale pevných a vkusných, na lezli jsme passážery, kterak všelijak sobě pohodlí dělají a nějaké místo ku nastávajícímu spánku sobě upravovati se snaží. Kajuta byla dosti prostranná, elegantně zařízena. Tvar její jest, jak na lodi býti může; byli jsme v přední části lodi; u vchodu tedy byla širší, dále k nosu užší. Kol kolem měla vyčpávaná a černou koží potažená sedadla, na nichž potom cestující, kde a jak kdo mohl, ku spánku se uložili. Ve stěnách kajuty jsou lože (postele), a sice tři nebo čtyry vždy nad sebou, jichž použití může, kdo si extra zaplatí. Prostředkem jest stůl, ovšem ku podlaze připevněný a několik židlic; tu se může jísti, píti, čísti, psáti a t. d. Vůbec kajuta jest jako hospoda; tu možno jest, dostati všecko, ovšem draže, než na pevnině, proto obyčejně má o se tu jí a pije. Též tu jest umývadlo, ručnicky, zrcadlo, pro ty, kdož ráno vstavše umyti se chtějí, slovem všechno pohodlí. To jediné, že tu má každý po skrovnu mí-

stečka a tu rád každý jinému s cesty jítí musí; též to, že tu dámy i mužští pohromadě býti musejí, ačkoli jest ovšem ještě zvláštní kabina pro dámy, za kterou, kdožby chtěl, ovšem zvláště zaplatiti by musil. Slovem, o všecko jest na lodi postaráno, čistě a vkusně, jen že při skrovném místu, jak na lodi jinak býti nemůže.

I my uloživše si vaky v kajutě, vyhlídli si místečko; brzy však nás to hnalo nahoru, na palubu; nebo v kajutě bylo velice dusno; nemá vzduch odjinud tam přístupu, než shůry a za dne bylo parno. Venku pak byl ten nejkrásnější večer. Měsíček svítil jako rybí oko, nebe nad námi jako rozestřený královský plášť s tisícerem hvězd, Aeolus zavěel do jeskyň vichřice a větry a dovolil jen mírnému Zefyrovi volnice douti po hladině mořské, kteráž, an za parného dne se byl znamenitě ohřál, jej ochlazovala. Překrásný byl večer, tichý, mírný, plný půvabů, v pravdě májový — a to v jižní krajině — když jsme z Terstu odjížděli. Kdo popíše obraz ten!

Zatím, než došla lltá, jsme si svrcek lodi prohlíželi. Uprostřed, v břiše, umístěn byl mohutný parní stroj, jehož silné písty v parních cylindrech pohybují chromnou železnou klikou, vlastně hřídelem, na němž v bokách lodi lopatkami kola upevněna jsou, kteráž ovšem rychle otáčena jsouce a lopatkami o vodu se opírajíce, loď ku předu ženou. Divno bylo nám, proč Lloyd neužívá raději parníků šroubových, anyč tyto dle všeobecného uznání praktičtější jsou. — V zadní části lodi, kteráž jest vyvýšenější o několik schůdků, nalézá se kajuta třídy první. Zařízení jest totéž, jen že

nádhernější. A v této zadní části jest vlastně paluba pro cestující třídy první i druhé; tu jsou kolem sedánky, stoličky; tu možno se procházeti, se bavit, jak komu libo. Sem také nepřichází žádný náklad, kdežto do přední, nižší části, i na palubu všeliký menší a skrovnější náklad se přijímá a tam tedy málo místa pro pasažery zbývá. Mimo to jsou uvnitř lodi místnosti ještě rozličné; nejprv pro potřebný, služební lid, od kapitána počínaje až do lodního chlapce (boy, Schiffsjunge), který jest na každé lodi pro lehčí službu a učí se býti námořníkem. Tu jest sklep, kuchyně, špižárna; tu prostora pro uhlí — sladkou vodu, slovem vše, čeho potřebí; ale s podivením jest, jak vše jest rozděleno, a kterak každého, i nejmenšího místečka použito, aby něco potřebného v něm se směstnalo. Jest to zvláštní život, život na lodi. Loď jest marináři jeho světem.

Uprostřed parníku vzhůru čouhá černý, kulatý komín, nedaleko něhož most pro kapitána, na přímé přes loď, as na půldruhého sáhu od paluby umístěn jest, odkud tento komanduje a potřebné rozkazy dává. Každý parník, ačby vždy parou jezdit mohl, má přece vždy také stěžné a plachty, jichž používá, když příhodný vítr jest, aby ušetřil topiva. Nejdůležitější osoba po kapitánu na lodi jest kormidelník. Stojí v zadu na palubě u kormidla, zrak buď na kapitána, nebo na střílku magnetickou, č. na kompas, před sebou upřený máje. Býváť to starý, zkušený plavec. Jest on jako Prozřetelnost Boží, kteráž loď tohoto světa řídí a ku cíli poslednímu vede, anť člověčenstvo zčásté spí, cile svého neví, si nevšímá, ba ani nepo-

znává. Tak mi připadal ten muž, an nepohnutě jako socha u svého kormidla stál, ničeho si nevášmaje, a jen loď ku cíli její řídě. Když palubu jsme opouštěli a šli do kajuty spat, tu stál, a když časně ráno na palubu jsme vyšli, tu stál zas. Co tu stojíš všecken ten čas, ničemně, a zabáleje? Řekl by neznalec námořního života; a tak laje mnohý Prozřetelnosti boží, neznaje tajemné a velemoudré řízení její, kteráž vše konečně šťastně ku poslednímu konci přivádí, čehož my krátkozrací nevíme, ani nepoznáváme. —

Konečně udeřila jedenáctá; dáno znamení k odplutí; tichounce, aniž jsme pozorovali, hnula se loď, a již proplétala se loďmi a ujížděla do širokého moře. Tu minuli jsme maják, an tu v popředí přístavu jako na stráži stál, tu i vojenskou strážní loď, kteráž službu majíc před přístavem zakotvena jest, aby byla ochranou přístavu a v případě potřeby záštitou loďm. — Tu i odjíždějícím před očima otevřelo se divadlo nové. Terst se svými chrámy, paláci a sklady, s celým svým nábřežím a tisícem lodí v přístavu, s vinicemi a letohrádky na vysokém břehu nad mořem, ano i čarokrásné Miramare rozkládalo se před námi. Na tisíce světél blyškalo se v oknech a ulicích města, a záře jejich magicky odrážela se od moře, jakoby v hlubinách jeho nový tajemný svět byl! — A před námi na západ to zádumčivé moře, plné hádanek, pohádek a tajemství, do jehož hader čím dále více se zarývala loď naše! Ký div, že námořníka vábí, a zvláštělnai půvaby svými tak k sobě jej poutá, že na pevnině se mu po něm stejská a zase jen touží, by zírati mohl do tajemných jeho hloubí! Jest moře obraz nesmír-

nosti, nestihlosti a hlubokosti boží! Kohoby tato nevábila?

Hodinu as napájeli jsme zrak svůj čarokrásným, okouzlujícím tím divadlem, až unaven téměř pocítovati začal, že musí spláceti přírodě, čím jí povinen. Morfeus začal otáčetí spánky naše věnci z kvítí makového; my cítíce to, sestoupili do kajuty a brzy pojal nás tu v náručí své.

Dřímali jsme, an kormidelník za nás bděl. Po půl noci však počalo se naše lože jaksi hourati; okénky zasvitl blesk, a déšť bil na okence svrchu. Přišla bouře, avšak ne valná, více z dálí, než z blízka, ale i to náleží ku radostem cestujících a doplnilo dojista obrázek náš o moři. Sotva počalo svítati, jeden po druhém vylézal na palubu, aby viděl moře a do tváře jeho zíral, i když se hněvá a bouří. Déšť byl zatím přestal a jen západní, sichravý vítr vál. Loď se hourala od zadu ku předu; nebylo možná po palubě přímo jíti; avšak mohutný parník náš, ač dost značné vlny se zdvihaly, si z nich mnoho nedělal, a nehledě ni v pravo, ni v levo, jako muž velikán drobnou chatrou v před se tlačil a za svým cílem pryč se ubíral. Byla maretta, maličká bouře, jen tak trochu nepokojně moře; my však jsme toho měli dost, a ačkoli všickni statečně jsme se drželi, nicméně musil přec jeden z nás neuprosnému Neptunu zaplatiti z nás za všecky, aby mračivou, deštonosnou tvář zase vyjasnil a nám opět pohodlné povětrnosti popřál, což on, skrovnou obětí tou se spokojiv, také učinil. Že na jiných cestovatelů a cizinců tlupách týž poplatek žádal a snad větší, dosti zřejmé ráno na všelijakých nádobách a mrzutých tvářích jsme vi-

děli. Příkladný bůh vod; nechce, by ledajaký všetečka do tajemných jeho komnat mu nahlížel, střeže žárlivě prostory domácnosti své a dává rád trochu pamětného těm, kdož, nepovolání jsouce, na elementu vod, říši jeho opovážlivě se blíží. Nám jen malinko pohrozil — a budeme si to navždy pamatovati. —

Pomalounku, jako krásná Amfitrité, vynořovala se z pěn báječná Venezia. Již rozeznávali jsme věže, chrámy, paláce a ostrovy; v pozadí černé hory a osněžené Alpy; již podjížděli jsme dlouhou výspu Lido (litus) a na ni vystavenou obrovskou zeď s nápisem: „Animo Romano, aere Veneto“ — t. j. „duchem římským, nákladem benátským,“ — hráz to proti zanesení přístavu; již proplétaly jsme se mezi koly, jež naznačují dráhu lodím, poněvadž kolem mělko jest a nebezpečno; již i zastavili jsme před celnicí na chvílku, aby úřadníci italští přijíti a loď prohlédnouti mohli, zdaž něco nevez, eoby kontrabandu podléhalo (dobře, že z myšlének clo se neplatí), již i jeli jsme kolem zahrad veřejných (giardini pubblici), pro něž Napoleon I. schválně dal země navoziti a stromoví tam nasázeti, čímž si však málo vděku u Benátčanů získal; poněvadž tím prý vlastní povahu Benátek, kde všecko na vodě jest, porušil; aniž také, jak jsme slyšeli, obyvatelstvo zahrad těch používá; již minuli jsme i ostrov San Michele, na němž hřbitov Benátský se nalézá; starý arsenal benátský, ano již byli jsme dosáhli i nábreží Slovanův (Riva Schiavoni) pro nás Slovany nej památnější, a již již umiňoval náš statný oř v běhu svém, až přiklusav tichounce, jako byl

začal, před palác dožův, tu stanul. Ihned přihnal se množství bárek (lodic č. gondol), aby sňali mu tíži, s níž se as 18 mil byl pachtil, až odfukoval. I my ulehčili mu, každý osobou svou a vakem svým a dali se vézti či doplaviti do hostince ku městu Mnichovu, „a la citta di Monaco.“ Prahy tam nebylo; vzali jsme tedy město nám sousední; jednak že Bavoráci dobří jsou, jednak že mají dobré pivo. Umyvše se, očistivše i upravivše a oběd na půldvanáctou si objednavše, spěchali jsme prohlédnout si, jak čas stačil, tu druhdy svěží a krásnou, nyní sestárlou královnu moře.

Benátky č. Venátky, jihoslov. Mletky.

Všickni ze soudruhův toužili, aby i zblízka spatřili tu hrdou královnu moře, Venezii, a jí i z blízka do tváře se podívali. Proto první cesta naše byla na náměstí sv. Marka. Od hostince u města Mnichova jest tam pár kroků. Ačkoli Napoleon I. se byl vyjádřil, že náměstí sv. Marka jest salon, jehož plafonem býti zasluhuje jedině nebe: nicméně neslyšeli jsme z hader soudruhův našich vydírati se ničádných zvukův obdivení; a v pravdě neučiní první pohled na chrám sv. Marka, zvláště zpozdálečí, téhož dojmu, jakého zasluhuje; nebo zdá se býti menším, než jak bujná obraznost si jej obyčejně představuje. Pročež poohlédše se nejprv povrchně po náměstí, t. j. starých i nových prokuracích (městská, obecní stavení, nyní pronajatá), i s částí sídelního paláce od Napoleona vystavenou obojí prokuracie spojující, právě naproti chrámu sv. Marka, ohlíželi jsme se po nějaké kavárně, bychom požadavku života nejprv zadost učinili.

Posnídavše tedy kávy dosti dobré v kavárně na podloubí nových prokurací, zaměřili jsme ku středisku vši slávy benátské, ku chrámu sv. Marka. Před ním stálo všelijakého podivného lidu, mužů, čhajících na cizince; jiní zase, mladší, prodávající fotografie téhož chrámu a jiné věci.

Přistoupivše blíže, nevěděli jsme, čemu se máme dříve obdivovati, zda-li té zvláštní, podivné stavbě, čili těm přemnohým, starobylým mosaikám, sochám a figurám, čili těm rozličným, krásným mramorům. Kdož to popíše? Musila by kniha býti, kdyby kdo vše o něm doprodbna vypraviti chtěl. Vnitř i vně stěny jsou samá mosaika; již kobka chrámová, napříč šíře celého chrámu, stěny i strop, plna jest starobylých mosaických obrazů ze starého i nového zákona. Podlaha uvnitř místy jest prohloubena jako vlny mořské; praveno, že to schválně, k napodobení vln mořských; tu také mosaikou vy-podobněno ryb a všelijakých tvorův vodních. Škoda jen, že ty překrásné arabesky, z nepočetných různobarvých kaménků přeměle složené, semotam silně porušeny jsou a nebude, kdoby je opravoval. Chrám veškerý uvnitř stářím učmouzený jest, tak že není možná, rozeznati poklady, jež na zdích jeho a po celé stavbě se chovají. Jsou věci v něm, jichž ani možno není, teč oceniti, poněvadž nemožno jest, jich dostati; viděti jest, že mnohé věci na východě pobrány a sem přivezeny jsou. Italiani za doby své slávy, zvláště Benátčané, tak činili; odírali Orient o vzácné věci a domů je sváželi. Největšího však skvostu jeho, obrazu totiž na hlavním oltáři, jenž zván jest „palla d'oro“, plocha zlatá, ovšem jsme neviděli. Pohlédše se venku jen ještě, po pavlanu

jeho nad branami, a známých čtyřech bronzových
očíh na něm, z Korintu přivezených, jež, jakkoli
z kovu, nejdalší snad cesty ze všech koní na světě
konali,*) spěchali jsme (pro krátkost času) dále, a
sice hned vedle ku pověstnému paláci dožat benát-
ských. —

Bylo však 9 hodin a v 10 teprv palác pří-
stupen byl, i neváhali jsme a šli přes piazzettu
nábřežím Slovanským (Riva Schiavoni) ku starému
námořnímu arsenálu.

Břeh slovanský! Odkud jmeno tu? Jistě že
zde za prastarých dob, možná hned na počátku, po
založení Benátek, sídlili Slované; nyní po nich
ovšem není památky, ale jmeno udržuje se a bude
se udržovati, dokud Benátky budou, jen že by zníti
mělo: Riva degli Slavi, a ne Schiavoni; nebo
Schiavo jest otrok, a patrně, že i Italiani si osvo-
jili ono nepravé pojmenování nás Slovanův, jako
Němci: Sklaven; ale rozumnější Italiani přší již
vůbec nyní: gli Slavi. I samo jmeno Venezia
původ vzalo od Slovanův; neboť všem západním
Slovanům od sousedních národův jinak neřkáno, než
Venedi, Vendi, což se udržuje až dosud; proto slouiti
by mělo slovansky Venátky spíše, než Benátky,
jako na severu na Baltu byla staroslavná, slovanská,
Vineta, město slavné a rovněž obchodní. Nábřeží
Slovanův táhne se do polokruhu, téměř až ku ve-
řejným zahradám (giardini pnblici); vedle něho

*) Známo jest, že Napoleon I., zmocniv se Benátek
koně ty s chrámu sv. Marka sníti a do Paříže odvézti kázal;
avšak když francouzské války ukončeny byly, koně zpět
žádány jsou; navraceny byvše na předešlé místo opět jsou
postaveny.

množství menších lodí a gondol umístěno jest; rozkošný poskytuje pohled na večer, když veškeré lampami do polokruhu osvětleno bývá; paláce, mosty, lodě, moře, — naproti ostrov San Giorgio, čarovný pohled! — Odtud pohodlně pěšky možno dostat se až k průvlastu, kterýž vede do Arsenalu. Vedle něho jdouce, i my tam dostali se.

Arsenal č. námořní zbrojnice. Kteraký as býval život ve starém arsenále benátském? — Co tisíc lodí vyjíždělo odtud vyzbrojených vším, čeho ku plavbě na moři potřeba! Sám veliký Dante vzal odtud přirovnání do 21. zpěvu svého Pekla.

(Dle Vrchlického překladu):

Jak v zimě v arsenalu Benátčané
si vaří smůlu tak až musí žhnouti,
by vysmolili lodě porouchané: —

A proto nyní, když nemohou plouti,
ten novou robí loď a ten ope čile^o
své lodi dužiny po mnohé pouťi: —

Ten na předku, ten v zadním kuje díle,
ten vesla dělá a ten točí lana,
ten s větší plachtou a ten s menší píle: —

Ne oheň zde, však božská, svrchovaná
moc tady vaří sponsty smoly vřelé,
jíž břehu každá strana lemovaná.

Já viděl ji, však neviděl v ní ztmělé
než varem po ní jak vír bublin táhnul
jak vzkypěla, a jak zas klesla cele. — (Peklo, 21. zp.)

Avšak ze všeho toho již nic není viděti. Jest sice ten starý kanál, kterým vplouvaly lodi a vyplouvaly, jsou sice a sedí až dosavad před arse-

nalem ti staří lvové kamenní, dva větší, dva menší, někde na východě ukradené,*) stojí sice až dosavad u vchodu stráž, i tyže věže, jež tvořily bránu a vchod pro lodí do arsenálu: ale života již v nich není; ticho tu, mír a klid všude. To je nynější Venezia. Byvše od úředníků vlídně uvítáni, a, čemu jsme se divili, ničeho nezaplativše, odkázáni jsme byli nahoru, do musea. Arsenal tento ovšem jiný jest, než ve Vídni; tento pro pěší jest, onen namořní, hlavně pro lodí. Proto jsme zde viděli hlavně všelijaké modelly lodí a korábů, válečných i kupeckých; ve všech částech i směrech, celkem vypočtených i průřezem. Též modell oné slavné lodi, Bucentoro (Bucentaurus) zvané, celé pozlacené, na níž dříve Benátský jednou v roce do moře vyjížděl a vrhaje do něho zlatý prsten, s ním se zasuboval. Na tisíce lodí a loček doprovázelo jej; to na význam, že Venezia jest královnou moře. —

Též zde viděli jsme staré nástroje vojenné, 200 let i více staré, jako: Jednu starou mitrailleusu a kanon, jenž od zadu se nabíjel; důkaz, že nic nového není pod sluncem. Starých zbraní, jako v arsenale Vídeňském, byla zde hojnost, i některé velmi veliké a skvostné prapory turecké. Dále do vnitř arsenálu se podívati dovoleno nebylo. Jest on tak veliký, že tvoří sám o sobě malé město. Za

*) Kollár o nich dí str. 137: Frant. Morosini je přivezl r. 1687, z Řecké země s vrchu Hymeth, v blízkosti Athen (kořist). Někteří je mají za pomníky prý bitvy Marathonské od r. 490 před Kr. Vysokou starověkost ukazuje celá jejich postava. Po boku běží křivolaký nápis, jehož litery jedni za runské, jiní za pelasgické mají. Kollár dí dva, jsou však čtyři.

doby rozkvětu a slávy Benátek byloť ovšem takého potřebí. Velkolepé dílly, vodojemy (docks), dělo-lijny a t. d. mají hodinu v objemu a jsou opevněny. Čítá se v něm 86 loděnic jen na vojenské koráby! Jestliže v něm nyní pracuje 800 dělníků a 400 trestníků: Jest to pouhé nic proti těm tisícům, jež se v něm ve středověku hemžily. My vidouce i v ohromném ústavě tom úpadek slávy Benátské a nynější miserii hrdé Venezie: poděkovavše úslužnému vykladateli a dozorci musea, spěchali jsme úzkými a křivolakými uličkami, již ne po nábřeží slovan-ském, odtud, a sice do hlavní ulice, zvané: *Mercerie*.

Na podsíní pod starými prokuracemi bývaly ty nejkrásnější krámy zlatnické. Známo bylo Benátské zlato i Benátské zecchini (dukáty), žluťáčky to téměř z ryzšho zlata, mince výborná, a proto všude berná a všude známá. „*La zecca*“ — mincovna až dosud jest; pěkný palác na malém náměstí (*piazza*) vedle nových prokurací. — Z náměstí sv. Marka a sice na pravo od téhož chrámu, přichází se skrze hodinovou věž, na niž dva černí muži z li-tiny do cymbálů bijí a hodiny oznamují, do té nejkrásnější, nejživější a také nejbohatší ulice, kteráž v Benátkách jest, do *Mercerie*. Pravíme nejkrásnější, rozuměj v Benátkách; nebo v jiných městech jsou ulice mnohém krásnější. V Benátkách vůbec ulice krásny nejsou, neboť jsou někde nad míru úzky a slovou proto ne *contrade*, nýbrž *calli* (uličky).*) Někde jsou tak úzky, že jimi sotva dva

*) *Contrada* slove vůbec ulice prostranná, široká; odtud *contrada* také krajina; *il calle* (od lat. *callis*, *is*, stezka, cesta úzká) slove ulice úzká, ulička; ulice hlavní široká a nejživější, kudy nejvíce lidí chodí — slove: *il corso* (*cursus*).

lidé vedle sebe jíti mohou a nahore snadno z jednoho domu do druhého okny po prkné přejíti se může. V těchto uličkách bývají krámy, hlavně s potravinami, rybami, masem, zeleninou, sýrem, makkarony a t. p.; dá každému rozum, že zde velmi příjemno není, a že ty a také věci ulicemi páchnou a vzduch velice znečistují. Též do některé ulice po celý čas slunko nevniká a proto bývají vlhky. Nezřídka stane se, že neznámý chodec, neznaje tu spleteninu ulic a uliček, najednou octne se v ulici slepé a nemůže dále, — i musí nazpět; nezbyvá jiného. Avšak třeba věděti, že tu v ulicích těchto není ten vlastní a hlavní život benátský; ten jest na lodích, a proto hlavní ulice jsou voda, a domy všechny průčelím stavěny jsou do vody. Od hlavních vrat vedou schůdky do moře; a tu jest loďka, neb dvě, jež u každého domu na sloupcích č. kolích do vody vražených a nezřídka všelijak obarvených, přivázány jsou; čeho-li třeba, na lodi do domu vše přivezti se může.

Oněmi Merceriemi t. j. krámy se zbožím (od latinského *merx*, *cis*, zboží); šli jsme na pověstný Ponte Rialto,*) most to přepevný, z jednoho oblouku sestávající, se smělým, vysokým napnutím, na němž po obou stranách dvě řady kameenných domků (krámů) postaveny jsou, mezi nimiž široká, vstupňovitá cesta se nalézá; za krámy těmi po obou stranách vedle zábradlí rovněž cesta k chůzi nechána jest. Mosty všechny v Benátkách proto tak vysoký a s oblouky vysoko napnutými jsou, aby pod nimi loďky plouti mohly. Toť ten most krásný a smělý,

*) Rialto jest stažené z *riva alta*, vysoký břeh, lat. *ripa alta*.

o němž mnohá benátská gondoliera píše a který v národních popěvkách loďařů a plavců benátských neposlední místo zaujímá. Pod jeho širokýma plecema nejedno drama, ať milostné, ať tragické se odehrálo a proto jeho význam v dějinách milosti; sami jsme několik takových gondolier benátských i znali, i měli.

Hned vedle Ponte Rialto jest rybí trh benátský; i sem nás táhla zvědavost, abychom, zdažby co zvláštního ze živoků mořských tu viděti bylo, shlédli. Vyjma veliké tuňáky (il tonno, der Thunfisch), jež rybáři tak sekají, jako řezníci maso a na vážkách váží, mořské raky a rozličné druhy menších ryb a koryšů nic zvláštního jsme neviděli. Nezdáli se nám rybáři benátští ani tak smělymi býti, jako terstští. Ryby jsou hlavní potravou obyvatelstva benátského; nebo ana většina obyvatelstva města nyní z chudiny se skládá, hledá tato potravu nejlacinější, a tou jsou ryby. Též uštic a jiných lastur se tam velmi mnoho ku prodeji nabízí, ale těch jsme nejedli, nanejvýš škořápkou nějakou pro pamět a dárek koupili. Na druhé straně téhož mostu nalézá se dosti prostranný trh ovocnářský a zelenářský.

Vrátivše se touž cestou vedle několika kostelů, jichž v Benátkách jest hojnost a jichž průčelí, často krásná, od známých holubů benátských pokálena jsou, na náměstí sv. Marka, vstoupili jsme na věž. Dole se platí 15 centesimů, to jest našich 6 kr. Věž ta proto jest pamětihodna, že s ní nejkrásnějš jest vyhlídka na veškeré město. Odtud viděti tu spoustu domů, chrámů, paláců a věží kolem dokola; odtud přehlednou se průplavy a mosty; odtud veli -

kost a rozsáhlost arsenálu ; ostrovy a přístav ; odtud na východ i rozsáhlé, širošířé moře ; k západu pak pevnina, i předlouhý, železničný most, který nyní as od 20 let Benátky s pevnou zemí spojuje a Benátkám takto originalnosti ujímá ; nebo kdežto dříve nebylo možno jinak, než po lodi do Benátek se dostat, nyní též na voze, aspoň železničném, přece ale bez koní, i oslů tam možno jest se dostat. Nebo to náleží ku zvláštnostem Benátským, že tam člověk neslyší nic, i v nejhlučnějších a neobydlenějších částech města, ze všeho toho šramotu vozového, kočárového, a omnibusového, s jakým se člověk setkává ve Vídni a v každém jiném větším, hlavním městě, a z něhož člověk, přišedší poprvé do takového města, ohluchnouti aneb aspoň zpítoměti může. — Toho všeho člověk v Benátkách báti se nemusí, nebo tu neuvidi, neřku-li koně, ani osla, ani mezka ; transport tu jest nejlacinější, vše na loďkách ; a dráha pro loďky nepotřebuje ni štěrku, ni opravy, ta jest pořád stejná a pořád stejně dobrá. —

Bychom pak také již o věži té, již vůbec „*il campanile*“ di san Marco, t. j. zvonice sv. Marka říkají, něco pověděli, tedy věziž laskavý čtenáři, že jsou to vlastně věže dvě, jedna v druhé ; a mezi nima jsou ku vystupování nahoru místo schodů šikmé plochy po nichž se ponenáhlu, tu vnitřní věž kolem dokola obcházejíce na horu dostat můžeme, a sice, nejen pěšky, ale i koňmo, jako učinil Napoleon I. a tušíme polský král August. Věž ta, čtyřhranná, a z cihel stavená, stojí sama o sobě na náměstí sv. Marka, ačkoli k témuž chrámu náleží a jeho zvon v sobě chová. Vysokost její udává

se na 284 benátských střevidů. U této věže se zasypá benátským holubům, kteréž se krmí na útraty obce a jsou tam ptákem jaksi posvátným, s nímž i osud Benátek (prý) spojen jest. Jakmile dvanáctá se bije, slétají se holubi ti, dobře znajíce svůj čas, v ohromném množství na náměstí a jmenovitě ku věži sv. Marka, kdež se jim na vydlážděné náměstí zrní sype. Poobědvavše a do posledního zrníčka sezobavše rozlétnou se zase po celém městě na zvonice, věže, střechy, pavlače . . . a tu hnízdí, ale také všecko pokálejí a zašpíní. Holubi ti jsou barvy sivé, všickni stejní; patrno, že jest to jeden rod; malí a neúhlední, a tak krotci, že jdouce zpět po náměstí, viděli jsme, kterak kolem jedné cizí paní, anáž právě před kavárnou seděla a snídala, hejno holubů poletovalo, čekajících na drobty, ano někteří z nich tak smělí byli, že na ruce a samý klín jí sedali, z ruky úlošky housky berouce. — Též kolem jdoucích poletují a běhají tak blízko, že nebezpečí zdá se býti, je zašlápnouti. Ta jejich smělost odtud snad pochází, že životem svým jisti jsou, nebo slyšeli jsme, že nikdo se neopováží, některého z nich zabiti, právě pro tu jakousi pověru a posvátnost. Slavný náš básník i starožitník Kollár v cestopisu svém (str. 95. srov. Výkl. ku Slávy Dceři str. 66.) tvrdí, že holubi ti od pradávných časů v Benátkách se udržují a živí a že patrně svědčí o slovanském původu Benátek; nebo holub, jak známo, od pradávna Slovanům posvátným byl, a od Slavjanův prý jméno holub (columba, palumba) k ostatním evropským národům přešlo a se jmenem nepochybně i věc; že všickni kmenové slovanští od pradávných časů tyto ptáky obzvláště mi-

lovali, ve dvořích drželi a pilně chovali, odkud dáno jim epitheton: Holubičí národ. I ve světě křesťanském holubice má důležitý úkol, ješto sama třetí božská osoba, Duch svatý, způsobou holubice se představuje. Též prorok Jonáš (Jonah) slove holubice, a Petrovi řekl Pán: Blahoslavený jsi Šimone, synu Jonášův (bar Jonah).

Ve stranu ku chrámu sv. Marka přiléhá, ba k ní přistavena jest Loggetta;*) jest to malé, hezké stavení, jehož průčelí rozličným mramorem, řezbami a litinami ozdobeno jest. Krásny jsou zvláště jeho mřížové lité dvěře, od Ant. Gaje, litce 17. stol., jehož jmeno již proto Slovanům milo jest slyšeti, že upomíná na znamenitého, velezasloužilého Jihoslovana, vlastence a spisovatele z novější doby, Horvata Ljudevita Gaje. Zde, na tomto pavlanu, stávala druhdy ozbrojená stráž, dokud veliká rada v dožecím paláci zasedala. To bylo ovšem za časů republiky; v dobách vlády rakouské bývala tu loterie a tahávána numera; též ironie osudu!

Hned vedle věže, přímo před chrámem sv. Marka stojí až dosavad tři mohutné, vysoké stožáry, jichžto podstavce krásná lитеcká práce jsou; na stožáry ty o slavnostech se navlékají veliké, daleko vlající prapory se znaky tří velikých ostrovův, jež druhdy Benátkám náležely: Cypru, Kandie a poloostrova Moree. Ovšem tempi passati!

Zatím se přiblížila 10tá, a my spěchali abyhom shlédli tu druhou paměti i vidění nejhodnější

*) Od loggia, stavení otevřené na sloupích, pavlan, balkon; diminut loggetta.

věc, palác dožův benátských. Jest sice ho hned viděti, jakmile od Terstu na parníku do Benátek se přijede, neboť parník zakotvuje přímo před palácem dožecím a před piazzettou; avšak palác ten je cizincům u prvém vidění nápadný více svým zvláštním způsobem stavby, než velikostí. Jsou mnohem obrovštější paláce ve Vídni, i v Praze; avšak ten jeho tvar podivný jest. V přízemi kolem dokola je nízká, téměř sražená podsíň se sloupením, tak i v poschodí prvém. Na tomto ukazují se zvenčí, v tu stranu k mincovně na piazzettě dva sloupové z červeného granitu, mezi nimiž druhdy ortel odsouzencův se čítal, kteříž potom prý na téměř malém plácku mezi dvěma jinými ohromnými sloupy ze žuly bílé na nábřeží stínání aneb jinak popravováni byli. Co as ortelů krvavých mezi oněmi dvěma sloupy čteno, a co as mezi oněmi dvěma druhými jich vykonáno bylo! Snad bývalo tu mnohé srdce lidské tvrdší nad žulu, a když krev tekla, ani slza se neuronila, ni srdce v těle se nezachvělo!

Vešedše průjezdem do nevelkého nádvoří dožecího paláce tu před sebou krásné široké schody shlédli jsme, kteréž ze dvora pod širým nebem přímo vedly do 1. poschodí a tu na arkádu č. podsíň se sloupy kolem do kola. Nad schody těmi bývali vojvodové korunováni; neměly koruny, ale zvláštní čepici, s vyvýšeným rohem vzadu, jak možno na malbách viděti. Na dvou stranách tu polovypouklá poprsí znamenitých mužů, hlavně Benátčanů, z bílého mramoru tesaná, zasazena jsou. Odloživše věci zbytečných tu, jež s sebou jsme měli, jako deštníků, holí etc. dále ku schodům, nazvaným zlatým

(scala d'oro) ubírali jsme se. Slovou schody ty scala d'oro, ne žeby byly zlaty aneb snad zlatou žestí obloženy, ale že plafond nad nimi velmi bohatě ozdoben, ba téměř celý pozlacen jest. Tu konečně dočkavše se, že jsme u přepažení mohli zaplatiti taxu (tuším 1 fr. osoba), nebo nával byl veliký, dále a výše po schodech do druhého patra jsme se ubírali. Tu prošli jsme mnoho větších a menších sálů, se znamenitými malbami, téměř všemi na plátně v oleji a za širokými skvostnými rámci, na stěnách vúkol i na stropích; přišli do sálu zasedání desíti, (la sala di dieci), i do onoho velikého zasedacího sálu pro veškerou radu benátskou tuto shromážděnou, když o důležitých věcech se jednalo. Jest sál tento v rohu v 2. poschodí, podlouhlý čtverhran, s mnohými velikými obrazy po stěnách, i na stropě; jmenovitě ukazuje se zde ten největší prý obraz olejový na plátně od malíře Jakuba Tintoretta, představující blaženost svatých v nebi; jest 74 stěevíce široký a 30 stěeviců vysoký a chová prý přes 800 hlav, a tím prý jest památný, že ne dvě hlavy na něm sobě jsou podobny, a přece od téhož malíře, a každá tvář jiným způsobem vnitřní slast a blaženost svou jeví. Myšlenka ohromná a provedení smělé! Kteraká fantazie tu potřebna, aby dostálo umění úloze své! Zahrnuje a pokrývá obraz ten celou jednu stranu veliké zasedací síně, právě nad stolicí dožete a deseti.

V tomto velikém sále jsou nahoře kolem do-
kola podobizny všech dožů benátských; jen jedno
místo prázdné jest a zakryto černým závojem, na
němž napsáno: „Hic est locus Marini Falieri.

decapitati pro criminibus;“ „tuť jest místo Marina Falieriho, odpraveného pro zločiny.“

Ještě jeden veliký obraz dojal mysl i srdce naše v sále jiném, představující pád a svržení pyšných angelů s nebe, tušíme od Palmy Staršího. Zachvěje se duše v těle, vidouc ty krásné postavy nebes střemhlav řítiti se do propasti a záhuby věčné! Tak až dosavad mnohý angel klesá a samochtě do záhuby se vrhá, z níž potom nevybředá nikdy! —

Tu v paláci vojvod benátských viděli jsme i onu pověstnou, svatomareckou knihovnu, čítající nyní as 80.000 knih a 5000 rukopisů. Založili ji Petrarca a kardinal Bessarion, darovavše obci své knihy a rukopisy. Až do r. 1812 bývala v nových Prokuracích; od téhož roku sem přenesena jest; avšak v Benátkách nebývala nikdy učenost tak milována a vysoce ctěna, jako umění a obchod (průmysl), což ovšem i poloha města sebou nesla. Za zvláštnost ukazují se v té knihovně spisy sv. Augustina „de Trinitate“ a „Výklad na epištoly sv. Pavla. Viděli jsme i památnou zeměkouli od Fra Maura z r. 1460, kteráž tehdejší známou tvarnost světa ukazuje; podivno však, že na ni již Předhoří Dobré Naděje poznamenáno jest, ačkoli, jak známo, tehdáž ještě odkryto nebylo. —

Odtud vedeni jsme byli as do dvou neb tří komnat s antickými sochami a zbytky umění sochařského. Člověk podiví se té umělosti starých. Bohdejť Italiáni nevynikli uměním dříve, než ostatní evropští národové, majíce takové vzory před očima svýma! Ovšem že člověk tou volností starých u věcech přirozených se urážeti nesmí. Byliť staří

děti přírody a v životě svém velice smyslní; pozorovali jsme to na celé cestě po Itálii, kdekoli jsme co z řeckých a římských (rozumí se pohanských) starožitností viděli. Avšak poohlednouce se zpět není se čemu diviti; pozbaveni jsouce zjevení božského, vyšší směr člověka ztratili; a zabředajíce čím dále více a více do přírody, v ní dokonce duchem uvázli, tak že ovšem neznajíce slasti čistých, vyšších, je v ukájení pudů přirozených kladli a hledali; odtud i věci nemravné bohům zasvěcené, nestřídmost, labužnictví, nestoudnost, a naproti tomu zase otroctví, ukrutnost, necitelnost a t. p. Ze všech věcí umění starosochařského, řeckého, nej-památnější v Benátkách jest Ganymed, jak jej Juppiter v podobě orla do nebe unáší; toto dílo je prý od řeckého veleumělce Fidiáše; pak jest zde Juppiter s Ledou v labutí postavě; dvě Muzy; Faunus a Bacchus, Amor, Diana a j.; zvláště pak krásní tři šermíři (gladiatoři) v rozličných polohách; jeden jak raněn jest a klesá; druhý jak klesl a umírá, a třetí jak leží již mrtvý.

Dole, t. j. v prvním poschodí na chodbě ukazuje se ve zdi lví tlama (capo di liono), do které za doby republiky tajná psaná udání se vrhala, na kteráž potom osoby, jichž se týkala, od tajné policie jímány a do žalářů v dožecím paláci vrhány jsou. I v těchto strašných místnostech jsme byli, jež dvoje jsou; podzemní (pozzi, studně), někdy níže, než voda, strašná, tmavá, studená sklepení i s nástroji odpravovacími; a piombi (plumbum, olověné komůrky) nahoře pod olověnou, č. zinkovou střešou, kdež strašné vedro v letě panuje. Z dožecího paláce vzadu se může jíti přes

kanal zvaný „Rio di Palazzo“ po mostě, pověstném to Ponte dei sospiri (most vzdechů) do jiného stavení, rovněž pěkného paláce na pohled, avšak v pravdě státního vězení, s okny silně zamřížovanými, kamž po onom mostě vzdechů ubohé oběti se vodily; odkud pojmenování. Ó barbarství! Trest směřovati má ku napravení člověka, ale ne k mučení; avšak ani přílišné laskavosti té ku provinilcům za dnů našich nechválíme, aby jim byly káznice zaopatřovacími ústavy, na něž jiní, hodní a správní občané, kteříž začasť v potu tváří ten život hájí, platiti musejí. Ať ústav kárný žítí se sám; budiž tak zřízen, by každý vězeň práci tam našel, ať tu, ať onu; kdoby pracovati nechtěl, ať nejí; zhyň třeba hlady, nebude ho škoda; a nejen že sami by si musili vydělati, ale musiliby z práce té i vydržování býti úředníci, stráž, dům, a vůbec, co pro ně a zločiny jejich tu býti musí.

Jakkoli bychom byli rádi ještě do jiných míst se podívali, jako do některých aspoň znamenitých chrámů, do akademie krásných umění (accademia delle belle arti), kde se chová ona překrásná Tizianova Assunta (nanebevzetí Bl. R. B.) a mnoho jiných vzácných věcí školy Benátské, též do některých paláců a na ostrovy některé pamětihodné, jako: Sv. Jiří (San Giorgio) s bývalým konventem Benediktinským a překrásnými dřevořezbami na stolicích chorných, představujícími život sv. Benedikta; pak ostrov a klášter armenský San Lazzaro, jež republika druhdy Arménům před Turky utíkajícím darovala, kdež oni klášter si vystavěli, seminář a tiskárnu si zřídili a asi ve 40 jazycích tu knihy tisknou, též mnohé vzácné starožitnosti z ori-

entu a rukopisy mají, dlouhatánský ostrov Lido (litus), kde možno otevřené moře zřítí a v něm na mělčině se i vykoupati: avšak vše to nám již naprosto možno nebylo, anať se blížila dvanáctá, a po hodině nás vlak již dále unášeti měl. Pročež poobědvavše a na 14 dní as s Benátkami so rozloučivše, těšili jsme se, že na zpáteční cestě snad možno bude nám, ještě viděti i to, cobychom byli viděti si přáli; zatím jsme byli spokojeni s tím, čeho jsme zažili; předměty nejhlavnější jsme viděli. O půljedné unášela nás štíhlá lodice úzkými průlivy a dvakráte na přič přes Canal grande ku nádraží.*)

9. Cesta přes Padovu, Bolognu do Florencie.

Pohodlno bývá, že ve větších městech na drážních stanicích cestující všude nalézají omnibusy z hlavnějších hostinců, s nimiž ihned až do samého hostince, jež si zvolil, zajeti může; ještě pohodlnější jest věc v Benátkách; nebo tu jsou u hostinců gondolieři, kteří ihned jsou pohotoví, a ochotní,

*) Mimo tyto věci sluší ještě o Benátkách krátce poznamenati, že vystaveny jsou na 136 ostrových v lagunách č. limanech Jaderského moře; že mají na 400 mostů, jimiž různé ostrovy jsou spojeny; největší Ponte Rialto z r. 1588—91., a 149 průplavů. Průplav veliký, Canal grande, táhne se městem způsobem velikého obráceného S latinského, a dělí je na dvě části; každá z nich zase má tři sestieri č. čtvrti města. — Přístav je v Malamocco; k jeho ochraně vystaveny jsou Murazzi, ohromně zdi 11.350' dlouhé. Obyvat. nyní as 115.000 ve 27.918 domech. Výrobky jsou skla, zrcadla, látky hedbávné, věci lodní, mýdlo, etc.; avanturin (zvláštní výrobek sklenný). Druhdy mělo loďstvo obchodní 36.000 námořníků, 16.000 tesařů a 8500 korábů! —

passażera kam si žádá, dovésti; a to dobře, že nemusejí krmiti ani připřahati, nebo jejich přfležitost vždycky jest připravena, ve dne i v noci. I my zasednuvše pohodlně do takového omnibusu dali se vézti od města Mnichova (albergo alla citta di Monaco) [na stanici; musí se napříč téměř celým městem. Proplouli jsme několik průlivů (ulic) úzkých a dvakráte šikmo průliv veliký, jednou uprostřed města a podruhé u nádraží. Tu ovšem, jakkoli jen z části město jsme viděli, ihned poznali jsme, že Benátky nynější nejsou ta stará, hrdá, bohatá a nádherná Venezia; není to ona slavná republika, s níž vyjednávali potentati první moci a velikosti, a kteráž měla zástupce své všude při dvořích velmožů. Ale v starším středověku spočíval téměř výhradně všecken obchod s orientem v její rukou, odtud plynuly poklady a bohatství do nádherných paláců patriciů a velkoobchodníků benátských a jejich lodě projížděly tehdaž vše známá moře, jako nyní anglické; avšak jakmile dráha do východní Indie kolem Afriky nalezena, a brzy na to, anebo téměř zároveň i Amerika odkryta byla: vzaly věci jiný zvrát; obchod dostal jiný směr a to zasadilo Benátkám ránu smrtelnou; nebo přišly na řadu národové, kteří atlantickému okeanu bližší byli: Portugalci, Španělové, Francouzi, Hollandané a posléze hlavně Angličané. K tomu přistoupilo, že i přístav benátský stával se čím dále mělčejším a velkým korábům s nákladem nepřístupným a tak se stalo, že Benátky počaly klesati, jak ve jmění a bohatství, tak v moci a slávě. A tak za dnů našich nejsou Benátky již skoro jiného, než veliká, slavná zřícenina, která čím dále, tím více rozpa-

dávati se bude. V palácích zůstává chudina a místo stkvostných drapperií visí na oknech a krásných balkonech nezfídka cáry chatrného, špinavého prádla. Zdi opadalé, okenice polámané, vrata vypáčená poskytují obraz chudoby a sešlosti. Kterakého jmění bylo potřebí, uprostřed moře, v močálech a lagunách, na samých jehlách stavěti takové paláce a chrámy! Kdo pomyslí na to, jen je udržovati? Co by stálo peněz, nyní jen jediný takový dům postaviti, jakých tam na sta? — Srdce v těle se chvěje, když vidí ten patrný úpadek slavné druhdy veličiny a nemůže ubrániti se pocitu, jaký v duši člověka povstává, když velikána padati vidí. Venezia již od kolika století odehrává smutnohru, kteráž pomalounku ku konci se chýlí a jejížto prvním hrdinou ona sama jest.

Nyní Benátky živí své obyvatelstvo z veliké části tím, aspoň za letních měsíců, že památnosti své ukazují cizincům. Teď, jak jsme pozorovali, snaží se také, památné a historické věci udržovati. A stojí vždycky za to, Benátky viděti; spíše, než kterékoli jiné, sebe hezčí město na pevnině; nebo na pevnině jsou města všechna více méně stejná a sobě podobná; způsob života a zaměstnání lidí, stavba domů a t. p. všude více méně stejné; ale v Benátkách uvidí člověk něco originálního; město ve vodě, ulice voda, místo povozů ložky, živobytí hlavně z moře; způsob lidí jiný, stavba domů jiná, tak že člověk každým takofka krokem něco nového vidí a se baví.

A cizinců hojně přichází do Benátek; ti zanechávají peníze a dávají chudému a služebnému lidu vydělati; pravil náš gondolier, v zimě že se

snáší často hlad, ale v létě že je živobytí lehčejší, že přicházejí cizinci . . . Že v Benátkách mnoho chudého lidu býti musí, poznali jsme z těch mnohých tlup zahalečů, stojících všude po hlavních ulicích, zvláště před chrámem sv. Marka a číhajících na cizince, při čemž se jim všemi možnými službami nabízejí, nejinak než jako někde v židovském ghettu. Šibalové jsou a rádi cizince napalují, zvláště neumí-li vlasky; tu si ho rádi jeden druhému podávají; mezi sebou mluví žargonem, jemuž, byť kdo i vlasky uměl, s těžší rozumí.

Již však opustme houpavou gondoli a vstupme do nádraží. Podivná věc, kolkolem voda a my vstupujeme do nádraží; jak odjedeme? — Myslili jsme naléztí větší ruch a čilejší život na stanici, avšak nikoli; jen nás trochů cizinců, kteří zamýšleli konati cestu dále do Italie. Viděli jsme, že mnozí z výletníků jen buď Terst anebo Benátky měli za cíl cesty své, dále že nesměřovali; my však dále, Řím a Neapol; a proto měli jsme od této chvíle všude již volněji na dráhách. Dáno znamení zvonkem — odjížděli jsme. Jest zvykem na vlaských drahách, že zvonek na stanicích není připevněn, nýbrž že sluha jeden má je v hrsti, kolem vlaku obchází a zvoní, dává je znamení, že čas jest odjeti. Jeli jsme. Avšak sotva jsme opustili nádraží, již vznášíme se nad vodou; jedeme po mostě a stále po mostě. Pod námi moře, vedle nás moře; vidíme i lodice rybářské, any v pravo v levo vedle nás plovou, ano i most samý podjíždějí. Toť ten železniční most Benátský, jímž jak svrchu jsme pravili, Benátky na originálnosti utrpěly, neboť se tam se strany země nyní přijeti může i

po železnici. Jest ten most k chůzi as hodinu dlouhý, 11.000 stěvíců čítající ve 222 obloucích ze samého tesaného kamene vzklenutý, práce lidská to ohromná a podivuhodná. Veden jest přes laguny, t. j. mořské mělčiny, jež mezi Benátkami a pevnou zemí se rozprostraňují; náklad naň obnášel půlpáta millionů dvacetnsků č. dle našich nynějších peněz skoro 2 milliony zlatých. Jest vystaven ovšem pro dvojitou kolej a také jsme vlak na něm potkali; semojam jest širší, jako pro budku hlídačskou urobený a také jsme na místě takovém i kousek zahrádky se zeleninou spatřili. Koncem toho mostu, a sice, jedoucím z Benátek po pravé straně jest pevnůstka, známá Malghera (r. 1848, general Haynau odsud dobýval Benátek, tehdy revolučních a vzbouřených. Se silnou posádkou, jakož i Benátky samy silnou pevností jsou, majíce kolem sebe celou řadu větších menších pevných míst na ostrovích a ostrůvkách.

První stanice na dráze z Benátek ku pevnině italské jest Mestre, městys, na silnici ku Trevisu, kde sbíhá se několik průlivů říčních; má mnoho letohrádků pro bohatší Benátčany, s nimiž i dosti čilý obchod vede; obyvatelů as 9000. Zde dráha se dělí; rameno severní vede přes Treviso, Udine a Gorici do Nábřeziny a Terstu, též k Vídni tak že možno neustále jeti po zemi, kdoby nechtěl po moři ten kus mezi Benátkami a Terstem; druhé pak rameno, západní, jde přes Padovu dále do nitra Vlach, jednak na jih, jednak neustále na západ přes Milán a Turin a Monte Cenisio do Francie. My ovšem měli turu po Italii. Vydalo totiž ředitelstvo drah italských 24 rozličné tury čili jízdy

okružní pro cestovatele, z nichž si každý vybrati mohl, kterou chtěl; tu ovšem musil již hned v Benátkách na stanici sníženou cenu zaplatiti a sice celou napřed. Každý passażér dostal knižečku a 4 listky, v níž i ta dráha (trať) celá vykreslena a tučnou čarou naznačena byla; též místa nechána pro naznačení stanic, kam by kdo chtěl a kde by se hodlal zastaviti. List ten musil se na stanici, kde se slezlo, ukázati, a když se chtělo zase dále jeti, musil opět každý tím certifikatem se proukázati, na němž úředník staniční napsal město, do kterého cestující dále se dostati a v němž se zastaviti chtěl a přitiskl pečeť staniční, a tím bylo odbyto. Měli jsme někdy as 5 až 6 rozličných takových jízdných cedulek a returek, jež pilně jsme schovávali a k nimž pilný pozor míti jsme musili, bychom jich neztratili, sic bychom byli mohli míti potěšení, ještě jednou platiti a úplně.

My prohlédše si všechny ty cesty okružní, zvolili jsme si 24ton; nebo se nám zdála touze naší a účelu našeho putování býti nejpřiměřenější; a sice vedla nás cesta přes Padovu; odtud pak na jih přes Monselice, Este, Ferraru do Bologny; z Bologny do Florencie a Pisy, odtud pak po ná-
břeží tyrrhenského č. toskánského (středozemního) moře přes pevnou Civita Vecchia do Říma. Řím cíl cesty naší. Zpáteční cestu pak měli jsme naznačenu přes Foligno, odkud výlet jsme učiniti chtěli do Assisi, ku hrobu sv. Františka, a dále na severozápad do Ankony č. Jakýna, odkud opět jsme zamýšleli odbočiti do Loretta; nazpět pak jsme chtěli učiniti zastávku v Bologně, a některém snad ještě jiném značnějším vlaském městě, jakož jsme

i učinili a sice přes Modenu a Mantovu ve Veroně a Padově a nazpět do Benátek; a také jsme tak, jak jsme si dráhu svou naznačili, veškeru šťastně vykonali, vždy, jak jsme si přáli, v pravý čas přicházejíce a zase odjíždějíce, beze všeho maleru, beze vší téměř, i nejmenší nepříjemné nehody, tak jak jsme si přáli, vždy zdraví a veseli jsouce. Lépe a příjemněji se nám takofka ani dařiti nemohlo; viděli jsme, co jsme chtěli a velmi mnoho v tom krátkém čase as 23 dní, tak že všickni jsme s celou cestou a výsledkem její úplně spokojeni byli, majíce radost v srdci svém a radostnou upomínku na celý život. Náklad na tu cestu, poměrně malý, nemůže ani přirovnán býti k těm duchovním radostem, jichž jsme v té krátké době pocítili a zažili, jakož i k duchovnímu prospěchu, ježž jsme zajisté, každý z té cesty měli. — A za tuto celou turu po Italii zaplatili jsme v Benátkách 44 zl. r. m., a sice pro druhou třídu, a více se nás žádný na nic neptal; poměrně dosti málo. V Italii se, jak jsme pozorovali, jezdí laciněji, než u nás; u nás poměrně nejdraže; ale vozy tam tak pohodlně zařízeny nejsou jako zde. — Bývala zlá noc, když jsme, chtěíce uspořiti času, jezdili v noci, a neměli si hlavu kam položiti; nebo na vozích vlaských polštářování jde tuze nízko, a tak hlava, kamkoli se nakloniti a kdekoli se opřiti chtěla, vždy na tvrdé dřevo narazila, a tak to byly noci zlé, ale všeho všudy jen as dvě neb tři; to však náleží ku nešnázím a obtížím cesty a nikdo z nás na věc si nestěžoval. Byly také noci trochu chladny a dobře bylo, míti s sebou nějaký svrchník anebo plaid. —

Dráhy v Itálii jsou dobré a jezdí se poměrně dosti rychle; nám se zdálo, že rychleji než u nás. Stanice bývají jednoduchy; a není viděti zbytečného nákladu. Též domků vedle dráhy hlídacích téměř jsme ani nepozorovali; snad tam ani žádných není; a vůbec personálu velmi málo při stanicích a drahách; jsouť Italiáni ekonomičtí, a osvědčili i u věci té svou praktičnost. Protivně toliko nám bylo když na stanicích posluha nádražní jmeno stanice vždy bezpočtukráte a neunaveně provolával, a nejen provolával, ale řval, tak že jsme přáli, aby tam ti sluhové trochu té své služebné horlivosti a toho hřmotného hlasu našim konduktérům přenechali, neboť u nás člověk velmi často neví která stanice jest, na kterou právě přijel a kde se nalézá.

Cesta z Mestre do Padovy vede planinou; jest to ona známá rovina benátská, kteráž od lagun mořských počínajíc, polokruhem až k posledním výběžkům Alp po veškerem jižním Benátsku se rozkládá. V pravo v levo vedle dráhy samá pole, louky a stromoví. Třeba věděti, že pole v Itálii nejsou tak holá jako u nás; každé pole v Itálii podobá se spíše sadu, a vystoupíš-li někde severněji na některý pahrbek, odkudbys přehlédl kus země, možno-li, krajinu vůkol: vidělbyš, že celá krajina jest jedna zahrada, jeden sad. Několik překrásných vyhlídek na té cestě jsme měli a všude věc tak shledali, o čemž na svém místě zmíniti se neopomeneme. Nebo všecka pole vůkol osázena jsou stromovím, hlavně morušemi; při každém stromě sazena jest réva, kteráž po něm a vedle něho vzhůru se pne; révy tyto podávají sobě od stromu ke

stromu ramena a tvoří tak překrásné, zelené girlandy (pletence, věnce); mezi stromovím na poli naseta č. nasázena jest kukuřice anebo boby, tykve a j. věci.*) Tak mají Italiani s jednoho pole žeň kolikerou. V pravdě krásná a úrodná jest to země, ovšem ne všude ale v některých krajinách, v nížinách.

Úrodnosti té napomáhají Italiáni ještě kanály č. průplavy a umělými vodovody. S Alp řine se mnoho řek dolů do rovin; to na mapě viděti jest po celé severní Italii; ovšem to všude jest, že v horách mívají řeky svůj počátek; ale nevím, zdaž všudež vody k ovlažování luk a polí tak se používá, jako v severní Italii, a zvláště v Lombardii.

Tam proveden jest celý irigační či ovlažovací system, a to ne teprv teď, ale od pradávných dob; praví se, že již od časů Římanů. Známo, že tam kolem Parmy, Lodi, Kremony a jinde vyrábí se známý Parmesánský sýr, který ovšem ne všecken z Parmy pochází, ale i z jiných míst a hlavně z jižního Lombardska, ale již tak to jméno nese; nu a tu třeba, chovati dobytek; proto rovina na jih od Milána ku řece Pádu zdělána jest hlavně na luka, kteráž všude a na všech stranách vodou podháněna býti mohou. Tu jsou vždy svěží, tučné, husté, zelené louky, na nichž kolikrát do roka tráva se seče, a ježby vegetarián snad kravkám tamním záviděl. Vedle luk všude struhy a příkopy jsou,

*) Melouny žluté slovou meloni; zelené, které jsou uvnitř červené jako krev a zvláště za letních dnů, v parnu se požívají, slovou angurie. Jsou velmi laciné a na trhu bývá jich celé hromady.

jimiž voda pomalounku neustále řine a semotam nadělanými stavidly a okenicemi zvýšena neb snížena, a kam třeba, vedena býti může. Tak provedena celá soustava kanálů a vodovodů, kteréž zemi velmi prospěšny jsou a to nejen ku zavodňování a podkalování luk, ale, co větší jsou, i také ku dopravování zboží na loďkách, jako na př. mezi Milánem a Paví, slouží. I lid používá dopravy takové a jest u přirovnání ku dostavníkům a vozům velmi laciná.

Jak jsme pravili, z Benátek do Padovy vedla nás cesta rovinou, kteráž, jakkoli z prvu milou a příjemnou nám se býti zdála, podobajíc se zahradě, nicméně zase svou jednotvárností brzy nás unavila; nebo anýž v pravo v levo od dráhy samé stromy jsou, odnímají rozhled a cestující pátrá vždycky do dálky, chtěje seznati krajinu. Jen semotam na sever ukazovaly se nám rozkošné pahrbky jako přední strážé č. jako chlapeci, a v pozadí Alpy, jako starci.

P a d o v u tentokráte minuli jsme a nechali si ji až na zpáteční cestě. Pozdravivše jí jen tak mimochodem a podívavše se na ní, jak s nádraží a vozu možno bylo, zatočili jsme a ubírali se k jihu. Jiné (starší) rameno dráhy jde odtud dále na západ ku Vičence a Veroně. — Tu na cestě své (ku straně západní) spatřili a pozdravili jsme též rozkošné pahrbky, vlastně nízké pohoří, známé pod jménem „m o n t e s E u g a n a e i“ (monti Euganei č. Paduani), nejvýše as na 1800 vynikající s krásnými lesky, domy a villami. Tu krajina krásná, poetická, opěvaná básníky; tu leží též A r q u a č. A r q u a t a, kde známý básník milostný P e-

trarca měl letní sídlo své, rozkošnou villu a kde i zemřel (1374).

Tu mnohou snad složil znělku něžnou, tu mnohou kanzonu. Vzpomenuvše ho a listek myrty v duchu na hrob jeho položivše rychle letěli jsme dále ku Monselice, Este a Rovigu.

Krajina ta slyne též některými lázněmi; tak tu jmenováno Abano (s 3000 obyv.), s nejtěplejšími sirnými lázněmi v Evropě 66° R.), již Římanům co *Aquae Aponi*, neb *Aquae Patavorum* známé. Toť to Abano, kteréž se pře s Padovou, býti rodištěm Liviovým. Zde se narodil též (1246) Pietro d' Abano, slavný lékař a druhdy prof. v Padově, jenž byv obžalován z čarodějství, měl býti upálen, ale byv propustěn, psal mnoho, nejvíce o astrologii a nekromantii. Bylť tehdáž takový směr a duch času. Byl též malířem a v radnici Paduanské se ukazuje od něho mnoho obrazů s význaky astrologickými. Obec mu postavila pomník; † 1312.

Jiné lázně v krajině té jsou Battaglia, vesnice v delegaci (kraji) Padovském, nad průplavem Monselice, který řeky Bacchiglione a Brentu spojuje a od severu k jihu se táhne; lázně zdejší rovněž teplé jsou, ale nikoli velice znamenité.

Monselice, kolem něhož jsme uháněli, jest město, ležící rovněž v Benátské provincii Padovské, na průlivu Battaglia a řeky Bacchiglione; tu lomy jsou na čtvercový kámen a v okolí mnoho zmijí; obyvatelů čítá se okolo osmi tisíc. Jmeno Monselice pochodí nepochybně z lat. „mons silicis“, vrch křemenový č. křemenitý; a v skutku viděli jsme

nad městem vrch a na něm hrad, ovšem zbořený; ačkoli by se mohlo odvoditi též od „mons salicis,“ vrbový vrch (od salix, vrba), nebo jsme tam v nížině i mnoho vrb viděli, kteréž ovšem nerady rostou na vrchách, tím méně na křemeně, vždycky však v nížinách, při řekách a na místech bažinatých; dle toho tedy jen prvé odvození pravé jest.

Od Monselice za nedlouho octli jsme se u Este; město to jest historicky znamonito; odtud odvozují původ svůj i jméno markrabí z Este (marchesi d'Este). Město pokud markrabata zde sídleli, mnohem bylo důležitějším než nyní, zvláště ve středověku. Náleží rovněž ku kraji Padovskému, a leží na průplavu Monselice; má preturu, zámek, přádelnu na hedbáví, obchod v obilí a asi deset tisíc obyvatelů.

Od Este, jak i na mapě viděti, počíná opět ona známá rovina Benátská, kteráž odtud přes řeku Adiži a Pád až ku Bologni se táhne a pro nezdravotu svou, zvláště v nížinách, kolem řek svrchn jmenovaných, pověstna jest. Zprvu od Este jest krajina bujná; moruše a révy pokrývají pole a role vůkol; všecko čerstvé, svěží, v plné síle a plném vzrůstu, jak si jen úrodnou krajinu v mírné Itálii koncem měsíce máje mysliti můžeme; avšak krajina ta, od Monselice a Este počínajíc, k jihu čím dále více se níží, až na Adiži a Pádu dosahuje nejnižšího punktu svého, a tu jest také již ta krajina, kteráž pro nezdravotu svou pověstna bývala a až dosud jest; nebo víme, že naši vojáci druhdy velmi neradi do této krajiny odcházivali, bojíce se zimnice, kteráž tu ustavičně řádí, a které také obyčejně každý podlehl, nejša zvyklý krajině

té; mnozí také zde umírali z našich lidí, jako v Mantově. Zde také jsou rýžová pole, kteráž právě krajinu tu nezdravu činí, ačkoli my, jedouce, jsme nijednoho neviděli anebo snad nepoznali. Známoť jest, že rýž se seje v krajínách ovšem teplých, ale takových, kde buď často prší, anebo které vodou i uměle napouštěny a zavlažovány býti mohou. V Evropě se pěstuje rýž jen ve Španělsku a v Itálii; pokusy severněji činěné se nezdařily. Pěstování její potřebuje mnoho ačkoli jen snadné a lehké práce, kterou z většiny děti a starci vykonávají mohou; avšak děje se zcela jinak, než našeho zrní, a proto se setím našeho obilí nemá nic společného. S hospodářského stanoviska rozeznává se dle způsobu rostění rýž horská a bahenní. Ku zdaru svému žádá rýž bahenní (a taková jen v nížinách Pádu se pěstuje), mimo teplé stálé ponebí, nezbytně též i toho, aby pozemek, na němž se roste, střídavě vždy po nějaký čas vodou zaplaven a na to opět dobře vysušen byl; proto bývají okolo těchto nížinných pozemkův malé strouhy č. příkopy, často vedené i křížem, aby se na ně dle libosti a potřeby voda pustiti a ve žních zase v pravý čas stáhnouti mohla.

Ve žních vyschnou záhony znenáhla dokonce; ale rýž se nežne, nýbrž asi 3 až 4 palce pod latou ostrým nožem se uřízne, klásky v hrstě se sbírají, v otýpky váží a v koších domů se odnášejí; též se nemlátí, nýbrž v kamenných pánvích, jež kuželovitě vyhloubeny jsou, zlášťními tlukadly (palicemi) jako pěst tlustými a 5 až 6 stěvíců dlouhými, z laty se vytlouká. — Neustálé zavodňování polí rýžových působí nemálo na povahu krajiny a ponebí: odtud lid na dolním Pádu jest barvy žlutavé

a od zimnice — zdá se — celý zmořený. — Krajina ta leží tak nízko, že břehy kolem řek, jmenovitě Pádu, musily býti znamenitě zvýšeny, aby řeka v mezích a v pravidelném toku se držela, sicby jinak celá krajina vypadala jako jezero. Běda, hráz-li se protrhne; pak ovšem voda veškeru krajinu zaplaví a mnoho škod nadělá, a nesnadno jest, ji opět v meze její vpravit. Nebezpečný čas bývá na jaře, poněvadž snh na Alpách taje, do údolí se vlévá, prudké bystřiny tvoří, jichžto voda všecka potom v řekách se sbíhá a tak činí, že tyto vystupují, krajiny vůkol zaplavují a často veliké škody činí, což zvláště u řeky Pádu se stává.

Od Este přijeli jsme, přerazivše některé kanály a řeku Adiži, tu ovšem již dosti značnou, ku Rovigu, na průplavu Adigetto. Rovigo, ležící v krajině, zvané Polesine, jest město krajské, se sídlem biskupa a asi 10.000 obyvatelů. Má rozličné ústavy a ještě hradby se šesti branami. Historicky památné jest tím, že r. 1813 (3. a 8. pros.) svedena tu půtka mezi Francouzy pod Deconchym (vyslov Dekonšým) a Rakušany pod Jelačičem; 10. prosince Rakušané Rovigo pod Stahremberkem osadili. Též z r. 1848., že obyvatelé zdejší se vzbouřili a posádku rakouskou zahnali. Dne 15. srpna r. 1848. podepsána tu smlouva mezi rak. generalem W e l d e n e m a papežským plnomocníkem, dle kteréž Rakušané opustili stát církevní a papež Pius IX. zavázal se, že ve válce rakousko-italské nestranným zůstane.

Přerazivše Pád, tu široký aspoň tak, jako Vltava v Praze, uháněli jsme rychle ku Ferrara. Krajina jest jednotvárná a ani tak úrodná, jako krajina Benátská; v pravo i v levo jedna nepřehledná

rovina až k Bologni; z většiny dosti chudé pastviny, semotam kus kukurčicového pole. Ferrara náleží k těm italským městům, kteráž ve středověku kvetla, obchodem a bohatstvím, množstvím obyvatelů a živostí se vyznamenávala; nyní však tak poklesla, že všechen život v nich téměř odumřel a obyvatelstvo, co do počtu, na kolikátý díl se scvrklo. Člověk v nich může mnohdy v pravé poledne na ulici se procházeti, a človíčka nepotká; jen mrtvé paláce v pravo a v levo naň hledí.

Ferrara, u Římanů Forum Allieni, byla až do polovice 7. stol. vesnicí; papež Vitalian ji na město povýšil. Patřila druhdy k exarchatu; pak přišla, jako Itálie celá, pod panství Gothů a později Longobardův a dobyla si samostatnosti. Mezi měšťany Ferrarskými mocni byli zvláště Toreliiové, potomci Bavorského Jindřicha Svárlivého. — Nyní jest hlavním městem kraje stejného jména při rameně Pádu, 10 mil od Benátek, v krajině močálovité, s 28.000 obyvatelů, mezi nimiž 1600 židů; sídlo arcibiskupa a má universitu. V kostele Benediktinův nalézá se náhrobek Ariostův; ve špitále sv. Anny ukazuje se místo, kde jiný znamenitý básník vlaský, Torquato Tasso (1579 až do 1586) uvězněn byl; má kolleji Jesuitů, cittadellu a zámek, vysokými zděmi, věžemi a přkopem obehnaný, dřívější to sídlo knížat z Este; mimo to paláce výstavné a četné, ulice dlouhé a široké, ale pusté. — V dobách rozkvětu svého čítala Ferrara prý 100.000 obyvatelů.

Na večer as k 7. hodině přijeli jsme do Bologni; bylo ve středu 23. května. Nádraží tu veliké a hlučné, ožilo také množstvím poutníků. Tu

slyšeli jsme zase jak náleží provolávati jméno stanice způsobem vlaským, totiž, náramně hlasitě a se zakončením elegickým. Lákalo nás, shlédnouti ihned to staroslavné město a k tomu konci zůstatí tu přes noc; avšak poněvadž jsme už v pátek měli býti v Římě a dle trati, již jsme si zvolili, musili jsme se stavěti ještě ve Florencii a zpáteční cesta dle plánu našeho rovněž přes Bolognu nás vedla: odložili jsme návštěvu města toho až na cestu zpáteční, spokojivše se zatím tím, že jsme to staroslavné sídlo učenosti zdaleka jen zhlédli a pozdravili.

Tu se křižují železnice; trať hlavní tu jde od severozápadu (Turina, Milana přes Piacenzu, Parmu a Modenu na jihovýchod k Ankoně a dále na východ a jih; tedy od Francie a severní Italie k jaderskému moři. Kdož však chtějí z Bologni do Florencie, musejí přesedati; nám by se pomalu zde byla stala ta nehoda, že nevědouce o tom, jsme zůstali seděti, a teprv za hodnou chvíli, když jeden ze spolucestujících zpozoroval, že mnozí přestupují, i my honem na jiný vlak jsme přesedli zavazadla s sebou vlekouce; a za malou chvíli ku krásné Florencii dále jsme uháněli.

Od Bologni cesta stávala se čím dále rozmanitější; blížili jsme se Apenninám; jeliť jsme po dráze, v Italii snad té nejznamenitější a nejzajímavější. Zprvu byla krajina velmi krásná, jak vůbec přední hory č. pahrbky, jimiž pohoří začíná, bývají. K tomu pomysleme Italii a měsíc máj. Pahrbky ty byly vzdělány a stromovím a zelením orostly až do vrchů. Všude na vrškách zřítí bylo buď kostel, neb nějaký konvent (klášter), neb i také starodávný, zbořený hrad; mezi tím kmitaly se rozkošné, bílé

villy, jako labutě na zeleném jezeře. Potůčky, proudy a řeky stékaly s vrchů a hor, hledajíce nížinu a pramáti svou, moře, k němuž pádily.

Ponenáhlu stávala se krajina divočejší; octli jsme se již v horách dosti vysokých a srázných; to prý všecko nic; v pozadí čonhaly nejvyšší vrchy Appennin; skrze ně, anebo pod ně musíme. Počaly tunnely; praveno nám, že jich jest na té trati, z Bologni do Pistoje, vlastně Appeninami, 47! My nechťeli věřiti; počítali jsme, a skutečně 47! Z těch dva jsou nesmírně dlouhy, mnohem delší než na Semeřinku; jeden 2725 metrů, druhý 2620; onen jde právě pod hřebenem Appennin a proráží rozbraní vod; nebo na západ tekoucí vlévají se do středozemního moře, na severovýchod do Jaderského; tam řeka Ombrone teče k Arnu, tu Sego ku Pádu. Dráha tu kolikráte vede též přes řeku Reno, tihnoucí na západ.

Dráha horami těmi vedená jest velmi umělá a obtížná a musila státi ohromné peníze. Někdy hrůza popadá člověka, an vidí ty sráže nad sebou a nejedno místo dráhy jest nebezpečno; že může od skal nad ním strmících zasypáno býti, jako již se stalo; proto také na těch a takých místech volněji se jede. As do polovice hor dráha vystupuje, a sice na mnohých místech dosti nápadně.

Nejvyšší punkt jest Pracchia, 617 metrů nad hladinou mořskou. Též most jeden překrásný na té dráze jsme viděli, 18 oblouků mající a 3 patra, velmi vkusně stavený. Nejkrásnější pak a romanticky nejdivočejší punkt celé té znamenité dráhy jest ta část od Porretta do Pistoje. Ještě krásnější, než severní svah Appenin, shledali jsme býti svahy

jižní, poněvadž k jihu ležící; a již blížili jsme se úprkem k rozkošné Toskáně, nechávajíce za sebou osněžený vrchol hory v Apenninách té nejvyšší, Monte Gerone. — Divíme se dráze přes Semerink č. Severník; ale to vše málo jest; tu teprv viděti, co ruce lidské dokáží.

O Pistoji, staré Pistorii povíme, že leží v úrodné krajině a že tu nejlepší vodní melouny se daří, to ve vůkolí všem známo jest. V obchodním pak světě známa jest Pistoja pro své prohledně,*) jež naskytují se v obchodě pod jmenem diamanti di Pistoja. V oboru historickém proslula zvláště svou synodou z r. 1786., svolanou od biskupa Pistojského, Scipiona Ricci. Synoda ta usnesla se na některých článcích, odporujících učení katolické církve, jimiž chýlila k Jansenismu; avšak když papež Pius VI. r. 1795. články ty zatratil, sám Ricci r. 1799 a 1805 se jich odřekl a ku církvi se navrátil. — Pistoja má cittadellu, památný dom ze 12. stol., a mimo ten kostelů přes 28, bisk. palác, akademii věd a umění a slavnou továrnu na varhany a kolovrátky, z nichž začasť mnohý i v Čechách slyšeti se dává; též dřlny na sukna, továrny na ručnice, nože papír a zboží sklenné, s 15.000 obyv. — Z Pistoje pocházeli též slavní dva malíři. Fra Paolo da Pistoja a nad něho vynikající Leonardo da Pistoja, nazývaný téže Malatesta, vlastně však sloul Gracia, ži ok. r. 1540 a † v Neapoli; obrazy jeho vyzna-
menávají se barvitostí.

Dále od Pistoje prolétli jsme též vedle města dosti značného, zvaného Prato na řece Bisencio, s

*) Prohledně jest křišťál, průhledná odruda křemene.

nádhernou katedrálou, starou tvrzí, a 12.000 ob. a čilým průmyslem továrnickým; a již hořelo srdce v nás, spatřiti květinu měst, a město květin, krásnou, staroslavnou Florencii, čili, jak Italiani rádi se chlubí, nové, č. vlaské Atheny; nebylo daleko do půlnoci, když dorazili jsme tam. Dostavník, čekající na nádraží, dovezl nás do hostince, zvaného u města Říma; kamby nás také, poutníky římské, byl měl jinam dovésti? —

10. Florencie.

Jedno z nejkrásnějších měst vlaských jest dojista Florencie; vlasky slove Firenze a Italiani přidávají „la bell“, krásná; lat. Florentia, jakoby řekl květoučí; a právem, nebo krajina vůkol krásná jest jako ráj; odtud snad Francouzové jí dali jméno: město květin a květina měst: „la ville des fleurs et la fleur des villes.“ Co divu, že spěchali jsme záhy z rána, abychom shlédli květinu tu a vůní její na duchu se občerstvili?

Pokládáme za prospěšné, tuto něco více o městě tom, kteréž jest jedním z nejznamenitějších v Itálii, a co se umění týče, i se samým Římem závodí, pověditi.

Florencie, se 167.000 obyvately, leží v úrodné milé nížině na obou březích řeky Arno; větší část na břehu pravém. Půvabné pahrbky a za těmi mírné vrchy lemují údolí; vnitřek města má do sebe více zajímavosti, než krásných ulic a náměstí; nebo každý téměř krok svou historickou památkou pozornost vzbuzuje a na sebe poutá. Ulice jsou z většiny úzky, vtěsnané mezi vysoké paláce a domy, jak u starých měst bývá.

Přihnědlá barva staviva, prostá velikost paláců, způsobem hradů stavěných, dodávají městu až dosavad rázu republikánské vážnosti a jednoduchosti. Neset přede všemi jinými vlaskými městy na sobě známky mocného, zámožného a vládnoucího občanstva, jak se ze středověku až do novější doby, ba až na naše časy udrželo, ačkoli Mediceové se snažili, Florencii učiniti ne tak hlavním městem Italie, jako spíše sídlem věd a umění, čili novověkými Athenami, jakož i z části skutečně se stalo, když tam klassické studium, utíkajíc před Turky, útulku hledalo a našlo; kterýžto název Athen Florencii zhusta až dosud se přikládá. — Její charakteristická zvláštnost méně nápadná jest, než jiných hlavních měst vlaských, jako: Benátek, Bologny, Janova a t. d.; avšak hledíce k dějepisu a umění, jediný Řím jí může předčítí.

La bella Firenze, Florencie krásná, se poznává a ve všech půvabech a vnaších svých vidí venku, s vůkolních pahorků, kdež nejvznešenější panorama, aspoň jedno z nejkrásnějších, co jich Italie poskytuje, před očima cestovatele se rozvíjí a šíří, plno půvabů, vznešenosti a krásy, jako vzácné a velmi příslušné lemování drahokamu, kterým Florencie jest. Lepost, vnitřní ušlechtilost, duch krásna, mnohotvárná živost, a zvláštní srovnání a smíšení kontrastův, čímž Florentiňané se vyznačují, odrážejí se téměř v tomto velkolepém a bohatém obraze přírody.

Jádrem Florencie nynější byla Florencie stará, kterou až dosud možno jest rozeznati. Založena byla ku konci republiky římské, a le-

žela úplně na pravém břehu Arna (u vtoku odvedené řeky Mugnone); byla obdélná, mezi dómem a náměstím Santa Maria Novella; starý trh (Mercato Vecchio) byl nepochybně staré a původní forum č. náměstí. Zbytky z doby římské jsou zde část Amfiteatru, a lázně a na Starém Trhu pojmenování: „Santa Maria in Campidoglio;“ „sv. Maria na Kapitólu.“

Nejhlavnější části města řadí se ovšem teď kolem její nejhlavnějších staveb, nejprv kolem biskupského arcichrámu od Brunelleschiho Madonna del Fiore, s překrásnou, přemělou kupolí a štíhlou věží od Giotto, jako svíce vedle oltáře. Pak k řece Arnu mezi náměstím Santa Maria Novella, kde Florencie jakožto tvůrkyně nového umění zvláště se stkví, a kolem náměstí sv. Kříže (Piazza di Santa Croce), kdež znamenitým mužům a vynikajícím vlastencům národní Mausoleum postaveno jest. Uprostřed pak Piazza della Signoria, náměstí panské, středisko florentského života, kde všechny republikánské boje novější doby končily, o nichž i Dante v Očistci VI. 150. překrásně píše, a kdež republiku nemocné dívce neb ženě přirovnává, kteráž na měkkém loži se strany na stranu poléhajíc nikde oddechu, pokoje a úlevy nalézt nemůže. —

Uprostřed spousty domů nejnápadnější a také pozoru nejhodnější jsou tmavé, prosté, způsobem hradů stavěné paláce 13., 14., a 15. století. Tak gothický Bargello se znamenitými schody a smělým klenutím; palác starý č. Palazzo Vecchio, s ohromnými zděmi a cimbuřím svrchu; a mnohé jiné paláce ve slohu novějším, renais-

sančním. Zvláštní vkus! Kdežto v Benátkách vše směřuje k tomu, zjednatí milý požitek zevně: ve Florencii vše dovnitř obráceno jest; v Benátkách lehkost, jasnost a veselost, zde vážnost, přísnost a uzavřenost do sebe; tam svět a obchod, tu pyšná, oddělená, sebevědomá aristokracie. Tak se nesou i vznešené paláce: Pitti, Cerchi, Giugni, Magnani a jiné. —

Spisovatelé a cestující chválí na Florencii i obyčej, znamenitá díla umělecká veřejně na odiv vystavovati; důvěřují přirozenému smyslu pro umění v obyvatelstvu a úctě, jakouž ono ku výtečným dílům uměleckým chová. Ten zvyk prospěšen jest z dvojího důvodu; jednak pro kritiku, jednak pro vzdělání lidu. Také se dává od znalců svědectví, že sotva kdes se najde publikum, kteréžby více oblibovalo umění, než ve Florencii, a tudy že vším právem k tomu se hodilo, aby umění — u přirovnání k době staré, antické — znova tu se vzkřísilo a ožilo.

I u nás ve velkých (hlavních) městech vešlo ve zvyk, umělecké práce, zvláště ve krámích, na odiv vystavovati; ale jednak předměty jež se vystavují ne vždycky jsou opravdu krásny a uměly, jednak nepřevládá začasť v takových případech láska k umění a vzdělání lidu, ale hmotný zisk.

Mnoho ze života Florentiňanův dá se vysvětliti tím, že jim cit k umění a kráse v pravdě vrozen jest; a více méně Italianům vůbec, což se vidělo i u nás, kdykoli na železných drahách pracovali; vždy chválena jejich zručnost a jejich vkus; ano slyšeli jsme i říci, že Italiani nepřekně pracovati ani neumí. Všickni obyvatelé Florentští

vyznačují se přiměřenou způsobností a prostou bodrotou, kteráž i v politickém životě se osvědčuje. Bystrý rozum, politická uvědomělost, a umělecký cit jest až dosud charakteristickou stránkou jejich, jenž za novějších dob stali se bezmála vlivem panovníků svých, méně mstivými a popudlivými než za dob republiky; smysl pro společenský život jim až dosud pozůstal a jejich snadná chápavost stala se pořekadlem v Itálii. Vytyká se jim však zvědavost, nedostatek hlubšího mravního a náboženského citu, náchylnost ku nevěře, anebo aspoň ku bohoslužbě pouze obřadní č. zevnější; že jsou baživí po zábavách a při veliké horlivosti z počátku, nevytrvalí, a k tomu obyčejně nesvorní. Přece však může lid, kterýž velmi důležitou státní historii sám ze sebe vytvořil, vláskému jazyku zákony dal, dle nichž by se formoval a vzdělával, umění sám ze sebe na vrchol dokonalosti přivedl, a největší dva vele duchy vláské, Danteho a Michala Angela, ku svým občanům čítá, dosti síly máti, aby sám do sebe se pohroužil a jméno své ku platnosti přivedl a sice pod aegidou nových Athen. Neboť od r. 1864., co královská residencí z Turina do Florencie přeložena jest, pokud velkoleposti, nádhery a zvětšení se týče, získalo město mnoho, neboť snaženo se, je učiniti důstojným hlavním městem velikého království, způsobem jiných velkých hlavních měst evropských (nové čtvrtě, bulváry, promenády a t. d.); měloť býti rovněž městem světovým; ale měšťané rozličnými břemeny až příliš stíženi a tím i také, jak jsme se sami přesvědčili, dosti rozmrzeni jsou. Přeložením dvoru královského do Říma pozbyla Florencie zase naději na obrod trvalý.

Nocleh u „města Říma“ byl dobrý; pokoje čisté, vším dostatečně opatřené, vyhlídka na náměstí „Santa Maria Novella,“ jež ozdobeno bylo památným, starožitným sloupem. Promluvivše dole s domovníkem, zdažby nějaký Cicerone čili průvodce nebyl po ruce a oběd na poledne si objednavše (poněvadž tam table d'ôte se jí později) ohlíželi jsme se po kavárně. Byla nedaleko. Káva dosti dobrá; ale pečivo přikyslé, jak v Itálii bývá; nemajíce pivovarů nezadělávají kvasnicemi, snad jen vejci a cukrem, anebo Bůh ví čím; druhé pak pečivo, naše rohlíčky a housky, jest ukoralé a tvrdé, jako na slunci sušené. Jediné v Římě v hostinci „d'Allemagne,“ kde jsme sídli, našli jsme pečivo chutné, pražskému podobné. Káva v Itálii po kavárnách bývá dobrá, ne tak mléko; kavárny jsou podobné našim; skoro bychom řekli, že mají ještě více stolků, malých a kulatých, a méně čistoty; v létě sedá se i venku před kavárnou, zvláště večer; každý si vezme kulatý stoleček a postaví si ho, kam chce. Mimo pečivo přikousli jsme ku snídani také kousek vlaských, proticírkevních novin, ne, abychom snad nechuť vlády italské ku sv. otci a stolici římské poznali, nýbrž abychom věděli, co a jak na Dunaji a v Asii se děje, neboť člověk nečta několik dní novin, jest jako slepý, a jakby člověk Slovan v době nynější, v kteréž se jedná o bytí či nebytí veliké části Slovanstva na kolik snad století, mohl býti tak lhostejným, aby nesledoval každého kroku armády ruské, bojující nejen za víru a kříž Kristův, ale i za svobodu bratří a budoucnost, řku lepší budoucnost a jednotu Slovanstva? — Zaplativše po těch množství centesimech (neboť již jsme

musili zvykati si na ten počet a tu prostomilou minci vlaskou) vrátili jsme se k hostinci, kde již objednaný Cicerone na nás čekal. Muž prostřední postavy, v livreji dosti chudé, s načervenalými vlasy a rudými licousy, cylindrem na hlavě, to náš vůdce po Florencii — rodem prý Němec; německy nejspřávněji mluvil; méně správně francouzsky a vlasky; nemělo ani té měkké výslovnosti, kteráž k obojímu tomu jazyku potřebna jest. Jak se vidělo, živil se tím, děláje vodiče a Cicerona cizincům po Florencii.

Když jsme s ním smluvili z denního peníze, což nebylo zlé, (tuším as 4 franky na den) vedl nás ihned na místo ve Florencii nejpamátnější, ku hlavnímu chrámu: „Madonna del Fiore,“ na náměstí, zvaném „Piazza del duomo,“ náměstí chrámu katedrálního. Prvé však, než prohlíželi jsme si dóm, zastavili jsme se u Baptisteria, č. křtílnice, veliké to kulaté kaple (rotunda), postavené ke cti a chvále sv. Jana Křtitele, kdež také až podnes všechny dítky z celé Florencie křtěny bývají. Známoť jest, že za starých časů pro udělení křtu svatého bývaly při chrámech zvláštní kaple, obyčejně rotundy, v nichž původně uprostřed nalezala se nádrž, do níž křtěnci třikráte pohružování bývali a tak křest sv. jim se uděloval, což bylo zvláště na počátku, když velcí ku církvi přistupující, křtíti se dávali. Mužům při tom posluhovali muži, ženám ženy (jahenky). Takovýchto rotund č. baptisterií nalezá se po Itálii množství, poněvadž tu nejstarší chrámy a nejstarší sídla biskupská jsou. Když však křest sv. počal udělován býti trojím politím: tu již takových baptisterií nestavěno,

což připadá v doby ovšem pozdější. Nejkrásnější však a nejpamátelnější věcí u onoho baptisteria jsou troje překrásná vrata, od domácího umělce, litce Florentiňana Ghiberti-ho; jsou to ty dveře, o nichž zamenitý Michele Angelo se vyjádřil, žeby důstojny byly, zdobiti bránu ráje.*) Vlastně dvoje jsou od Ghibertiho, třetí od Ondřeje z Pisy, zvaného Pisano. Jsouť dveře ty nejjemnější litická, polovypouklá práce. Dveře ty, všechny troje, jsou dvoukřídlové, a každé křídlo rozděleno jest na několik (jistě as 10 neb 12) polí, v kterýchžto polích děje starého i nového zákona, vztahem k sobě, vyobrazeny jsou. Cos krásnějšího v oboru tom jsme jakživi neviděli.

Vůbec ve Florencii vyvinula se již ve 14. století znamenitá plastika na chrámech a věcech kostelních. Mikuláš Pisanský a znamenitý jeho rod založili čistou, života plnou školu sochařskou, která hmotu duchem pronikala a ji téměř oživovala. Tito pocházeli ovšem z Pisy, odtud jejich pojmenování; avšak působiště jejich namnoze byla Florencie. Tak Ondřej (svrchu jmenovaný) pracoval o těch dveřích zde r. 1339—1340. Jiný znamenitý Florentiňan z doby té byl Lukáš della Robbia, žák Ghiberti-ho, který tvořil reliévy z hlíny, je barvil a ohněm sklenou glasuru jim dával, Hlavní jeho dílo, chlapci zpívající v kůru, vyniká takovou plastičností a umělou přirozeností, že zdá se, jako bychom slyšeli ty falešné tóny, jež z hrdeł nedocvičených o zevlujících zpěváčků těch se finou. Nalézá se umělý kouten v dómě Florentském. Jiný muž znamenitý, rozený Florentiňan, byl Donatello

*) Viz „Alzog“ Kirchengeschichte Seite 685. 5. Aufl.

vlastně Donato di Betto Bardi; obnovitel sochařství v Itálii; nar. ve Florencii 1388., † tu 1466. Jeho práce vynikají obzvláštní výrazností vnitřních affektů a velkou živostí u napodobení tělesných pohybů; avšak v tom právě shledává se, býti jeho vada, že nedostatek hloubky ducha snažil se nahraditi neobyčejnými, extravagantními posicemi svých figur.

Od znamenitého baptisteria vedl nás vůdce náš jen přes ulici ku jedné kapli v jednom starém nárožním domě; nazýval kapli tu „cappella Bigallo“ a pravil že jest ta nejstarší ve Florencii. Odtud a pár kroků přes roh vešli jsme do jiné kaple, krásné prostranné, zvané „cappella di misericordia“ kaple milosrdenství, kde právě 40 hodinná pobožnost se odbyvala a tudy Sanctissimum vystaveno bylo. Lidí bylo dost a posvátné panovalo ticho; avšak vedle kostelíka toho byla ještě jiná kaple, tam nás vůdce náš též zavedl; tu vešedše viděli jsme rozličná připravená lehátka, jako pro raněné, anebo pro nemocné a rozličné sluhy, kteří tu sedíce čekali, na pokynutí pohotově jsouce. Když jsme se ptali, co by to znamenalo, vykládal nám Cicerone náš, že jest to spolek čili bratrstvo skutků milosrdenství, kteréž má za účel, kdyby kde neštěstí se stalo a někdo jakýmkoli způsobem k úrazu přišel, ihned spěchati mu ku pomoci, na lehátko jej naložiti a do nemocnice donésti. Praveno nám, v bratrstvu tom že mužové jsou z nejvznesenějších a nejbohatších rodin, kteří, aby se nezdálo, že skutky lásky činí pro chválu světskou, povinni jsou, jdouce za svou povinností, černý habit (stejnokroj) na se vzítí, ano i hlavu si zahaliti, aby poznání nebyli. Jistě šlechtná a pravá láska

křesťanská. Známo jest, že bratrstvo to, zvláště v případě moru, kolery a jiných nebezpečných a nakažlivých nemocí městu znamenitých služeb prokázalo, při čemž nejeden z členů lásku svou ku bližnímu smrtí zaplatil. To činí Kristus! Jisté následování hodno! A žádný neví, kdože ti členové jsou. Necht' neví levice, co činí pravice tvá.

Jdouce odtud ulicí, vlastně náměstím vedle domu, přišli jsme k jedné soše, ana sedíc, na dóm se dívá. Kdo to? tážeme se; to „Filip Brunelleschi,“ stavitel domu Florentinského, dívá se na dílo své; a právem; nebo může se divati a hrdým býti na dílo své! Dobrá to myšlénka, stavitele zobraziti v této posici; kohoby vlastní jeho dílo, povedené a podařené, netěšilo? Kdo nekochal se rád ve vlastní své ideji, své myšlence? A co může těšiti nás více, než pomyšlení, že to, co jsme hluboko v duši své pojali, povedlo se nám, i také ve skutek uvésti, myšlénku zobraziti, ztělesniti? — Ano, Filipe Brunelleschi, kamenný sedíš na ulici rodiště svého a kamenný díváš se na chloubu vlasti své, již jsi jí způsobil; avšak ač jsi z kamene život vléváš v krajany své, a mocně hřímají usta tvá, ač nemá, ku potomstvu: Následuj mne! A vliv tvůj osvědčil se tak, že sám genialní Michele Angelo vzor si vzal ze práce tvé a podle kuple tvého arcidíla stavěl chrám sv. Petra v Římě, onen první v křesť. světě, i kuppoli jeho. —

Prohlédše si dobře sochu slavného stavitele, šli jsme v též ulici, vlastně na témž náměstí pár kroků dále a přišli ku místu, zvanému „Sasso di Dante“; kámen, na němž Dante, slavný, ba nej-

větší básník vlásky, starý jsa a slepý, prý sedal; místo ozdobeno jest jeho sochou; obě ty sochy dělal Giotto. Rozloučivše se s oběma velikány těmi, kteříž tak velicí jsou, jako díla jejich, obešli jsme veškerý chrám, abychom toto arcidělo novějšího stavitelského umění vláského se všech stran shlédli. Stavba veliká, 500' dlouhá; celá z černého a bílého mramoru, t. j. celá povrchu černým a bílým mramorem, způsobem šachovnice, vykládaná, s osmihrannou bání, 380' vysokou, a věží, úzkou a štíhlou, 290' stop nad zemi se vypínající a mnohými sochami ozdobenou. Toť onen slavný, arcibiskupský chrám Florentinský, zvaný Santa Maria čili Madonna del Fiore, dělo, na něž Florentiňané v pravdě hrdi býti mohou. Podivná věc, každému, kdo zvenčí zdůlí na věž a bání vzhůru se dívá, zdá se, že věž mnohem vyšší jest, než bání (kuple), a každý by na to, nevím co vsadil, že tomu tak jest; a přece nikoli; přece věž o celých 90 stop je nižší, než bání, což teprv se dobře vidí, když se na bání vystoupí, kdež pak patrně, že věž jest mnohem nižší. Klam ten odtud pochodí, že věž úzka, klenba bání široka jest. V průčelí budova má pět bran.

Vešli jsme. Vnitřek chrámu nečiní toho velikolepného dojmu, jako zevnějšek. Neboť v něm panuje pro nedostatečné světlo téměř stálé šero, ba tma, a proto nelze v něm dobře předmětův rozeznávati.

Odtud vedl nás náš průvodčí na náměstí, zvané „piazza dell' Annunziata.“ Tam zajímala nás socha Ferdinanda I. od Giovanni di Bologna; pak dvě studně po obou stranách, na nichž

svrchu vypočteny jsou dvě karikatury na způsob opic, z nichž každá tlamou vodn do kašny chrlí; dšlo mistrovské. Náměstí má jmeno ode chrámu dell' Annunziata (zvěstování P. Marie), jenž se tam nachází.

Prvé, než se do chrámu přijde, vejde se ve dvůr, kdež se nalézá porticus (loubí), zvaný scuola (škola) dell' Annunziata; tu nalézají se malby od slavného Andrea del Sarto, a hrob znamenitého sochaře, Jana z Bologny; avšak loubí to mřřžemi ohrazeno jest pro ušetření maleb. Chrám uvnitř jest velmi čistý; nejznamenitější v něm jest hrob sv. Máří Magdaleny z Pazzis, rozené Florentiňanky; hrob tento nachází se pod hlavním oltářem; laskavostí představené kláštera, k němuž chram ten patří, viděli jsme i neztrouchnívělé, neporušené tělo svěřice té. Sv. Máří Magdalena pocházela ze slavné šlechtické rodiny Pazzi, ve Florencii; desetiletá vstoupila do řehole Karmelitek, a tu po celý věk svatý život vedla. Pět let jen o chlebě a vodě byla živa, vyjma neděle, v nichž požívala něco stravy postní. Tělo své všemi způsoby ve zdrželivosti a sebezapírání cvičila. Vlídlná a laskavá nad mřru; v klášteře služebnicí všech. Často v nadšení jsouc, i nebeských vidění a zjevů účastna byla. Všemi ctnostmi a všemi skutky lásky se stkvěla. Zesnula v Pánu 25. května r. 1607., v pověstí svatosti, dosáhši 41. roku stáří svého. Brzy na její přímluvu mnohé zázraky se staly; pročez sv. otec Klement IX., když zázraky ty zjištěny a a prokázány jsou, do počtu svatých ji vřadil a ku počtě a památce její 27. den měsíce máje vykázal. Slušně květina nebes připadá do měsíce

květin. Sv. Máří tato veliké pocty a důvěry u svých krajanů požívá.

Když dozorce chrámový představené kláštera byl oznámil, že houfec poutníků zdálí v kostele se nalezá, kteříž přejí sobě, tělo svaté Máří viděti: tu již skrze antipendium (spodní přední strana) hlavního oltáře spatřili jsme, kterak v kapli pod ním světla se rozžhají; a když vše upraveno bylo, slyšeli a viděli jsme, kterak skvostné, pozlacené léhátko, svícemi kolem dokola ozážené, nahoru se zvedá. Shýbnuvše se a hustou, litou mříží, kteráž to antipendium tvořila, se dívajíce, spatřili jsme posvátné, neporušené tělo té světice. Tvář její sličná, ale smědá, takéž ruce a nohy. Dosti dlouho posečkáno, že dobře jsme si vše prohlédnouti mohli. Tak tu odpočívá, uprostřed rodiště svého, stálou jsouc orodovnicí za ně u Boha. Pomodlivše se jí ke cti a chvále a ochraně její na té pouti se poručivše, potěšeni odešli jsme.

Pak nás vedl vodič a vykladač náš na náměstí sv. kříže (piazza di santa croce) u středu města. Náměstí to krásné jest; podlouhlý, pravidelný čtverhran č. obdélník, na němž ku jedné uzší straně stojí krásný chrám sv. kříže.

Náměstí to ozdobeno jest jedinou sochou, velikou a krásnou, na vysokém podstavci; sochou velikého Dante; stojí hlavu maje ověnčenou se známou svou vážnou, ba přísnou tváří v dlouhé říze, hledě na rodiště své, jež byl po všem světě „božskou komoedí“ svou proslavil. Veliký duchu! půl tisíciletí tomu, a dosavad větší nad tebe ve tvé vlasti nepovstal. Však teprv nyní se poznává cena tvá, teprv nyní, kdy zřizují se stolice na vysokých ško-

lách, by vykládaly veliké dílo tvé, krajané tvoji na tebe hrdi jsou! — Mistrovská socha ta čest dělá městu Florencii. Stojí teprv od r. 1865; neboť nese pomník ten na postavci svém prostý tento nápis: *A Dante Alighiere l'Italia. 1865.* (Dantovi Alighierimu Italie. 1865.)

Vešli jsme do chrámu. Façada pěkná, ale nedokončená; uvnitř basilika, dle způsobu starého, beze stropu. Chrám ten jest vlastně Florentinské Mausoleum; neboť zde jsme viděli pomníky všech znamenitých Florentiňanů, jako Michele Angela, Danteho, znamenitého, nejlepšího tragika vlaského, Alfieriho, počtáře a hvězdáře Galileiho, politikáře a diplomata Macchiavelliho a mnohých patriciův Florentinských.

Mezi nimi našli jsme též tři slovanské, vlastně polské nápisy a pomníky; čtli jsme zajiště na jednom z nich: *Michaeli Bogorvia a Skotnicki in Polonia, Skotnicki . . conjugii suo Elisabetha de Laskiewiç, conjux.* Tento Michael Bogorvia Skotnicki byl malíř a zemřel 26. dubna 1808. ve Florencii; náhrobek ten postavila mu jeho choť Alžběta, roz. Laskiewičova. Dle toho, že dovoleno, v kostele tom, mezi velikány, postaviti mu pomník, musil býti znamenitý malíř a člověk ne obyčejný.

Druhý slovanský náhrobek, jež jsme tam našli, zněl takto: *Michaeli Cleophae in Kozielski Oginski principi 1765. † 1833. uxor posuit.*

Třetí pak, rovněž polský pomník, jež jsme tam našli, nesl nápis tento: *Sofia Čartorijski, kněžna, roz. Zamojski; naroz. 25. září 1780; † 27. února 1837.* To jen výtah z nápisu ce-

lého; nápis chválil velice její dobročinnost. Byla jeptiška; a na náhrobku polovypouklou prací v řeholním oděvu sama vypočtena jest. Tvář sličná jevila dobrotu, lásku a útrpnost. Jak dobrá, jak šlechetná musila to duše býti, jižto — prostou řeholnici — za hodnou uznali, míti místo mezi velkými a nejvznesenějšími duchy vlasti své, — ji cizinku!

V postranní jedné kapli ukazovali nám staré, znamenité malby na dřevě z r. 1375. od Taddea Gaddi, a na hlavním oltáři místo obrazu byly květiny, nebyla-li pouze záslona. Na jednom postranním oltáři kříž od Brunneleschiho.

Tu ponejprv v kostele nám byla s podivením veliká černá kočka, kterou jsme zde viděli, a potom téměř všude; toť zvláštní exempláry jsou, a pro čistotu a hubení myší po chrámech na útraty kostelů se chovají; v nich se také stále zdržují.

Jdouce odtud spatřili jsme na chodbě chrámové pracovati několik sochařů o velikém sousoší z bílého, kararského mramoru, na něž kdosi, by zhotoveno bylo, velikou sumu odkázal. V sousoší tom byly hlavní figury dvě; jedna, mladá děva, v plné svěžesti a kráse, byla již skoro celá hotova, a nesla nápis: *L' Italie rinasciente; 1848;* t. j. Itálie znova se zrozující; a druhá, o kteréž se pracovalo, nesla slova: *Liberta recuperata 1860;* t. j. Svoboda znovu nabytá. Představovala mladou děvu, otrokyni, na jejíž rukou a nohou byly zbytky rozlomených řetězů. Díval jsem se ohvěti na sochy ty, vzpomněl Itálie dřívější a nynější, znal Itálii před 20 lety a teď — mluvil s Vlasy z doby nynější, a pomyslí si: „Mnoho štěstí na

cestu!“ — a šel jsem dále. Z náměstí Santa Croce spěchali jsme do znamenitého domu, domu to rodného velikána umělce Michala Angela Buonarettiho.

Nejprvé vedl nás slůžebný náš duch chodbou v přízemí do jeho bytu, kde ostával, a tu hlavně k jeho pokojíku pracovnímu. Podivili jsme se, jak malinká to komůrka! Člověk sotva by se tam mohl postavit a obrátiti. Zdá se, že schválně veliký ten duch tak maličkou místnost ku pracím svým si upravil, aby veliké myšlenky své tím snáze držel a poutal a živá mysl a fantasie netékala; nebo pokojíček ten jest jako malinký žalář, menší než ta nejmenší klášterní cella; mimo pracovní stůl nic jiného tam nebylo; ale za to vše, jak čeho za živa ku pracím svým užíval, a líbilo se nám, že vše tak se ponechává, jak za živobytí jeho bývalo; jeví se tím zajisté úcta k jeho zásluhám a jeho velikému duchu.

Hned vedle dveří toho studijního pokojíčka na stěně visel maličký obrázek; představoval mladou ženštinu, docela prostě oblečenou, blondýnku, v jejíž tváři na první pohled bychom nic zvláštního byli nehledali. Také bychom jej byli docela pominuli a si ho ani nepovšimli, kdyby vodič náš nás naň byl neupozornil; neboť nápisu obrázek neměl. Ale ihned se pozornost všechněch k němu obrátila, jakmile Cicerone náš začal: „Ecco il ritratto di Vittoria Colonna, poetessa Romana, amorosa di Michele Angelo, da lui medesimo dipinta;“ „ejhle podobizna Viktorie Clonny, básníčky římské, milenky Michaela Angela, jím samým malovaná.“ Tu teprv jsme si nepatrného toho obrázčku všimli.

To tedy as ta pravá podobizna té nadané, znamenité a duchaplné ženy, a jistě také věrná; simile simili gaudet — stejné k stejnému se řadí. Jak často povrh nepatrný úžasnou velikost v sobě skrývá! Prostá dívčí tvář ducha tvůrčeho! Tuto Vittorii Colonna i náš nyní nejlepší a nejplodnější básník, Jar. Vrchlický, delší básní v Lumfru (1877.) zvětčil a oslavil.

Colonna byl znamenitý rod římský, který mimo papeže Martina V., mnohé kardinály a jiné znamenité muže církvi dal, též vůdce, státníky a spisovatele zplodil. Rodinná pýcha odvozuje původ rodu toho až od Maria, ano i od Herkula (!) a jmenuje znamenité údy své již v pravěku římském; avšak první Colonna, o kterémž dějiny mluví, jest teprv Jan, kardinál a papežský legát, který přítomen jsa dobytí Damietty (1219) od Saracenů zajat a na smrt odsouzen byl; že však na přípravu ku smrti chladnou myslí hleděl, darovali mu barbaři, tím udivení, život i svobodu. — Nuže z tohoto znamenitého rodu vyšla i Vittoria, nejslavnější básnířka italská. Narodila se r. 1490. v Marinu, † v Římě 1547. Byvši ve 4. již roce markýzovi z Peskary zaslíbena, stala se ve 17. roce jeho chotí a milovala jej vroucně. Když pak po bitvě u Pavie r. 1525. zemřel: posvětila veškeren život svůj jeho památce, ač mnoho kufzat o její ruku se ucházelo, a přebývala v klášteře. Byla za svého mládí pečlivě vedena a v literárním umění cvičena; znala latinsky a mateřštinou výborně vládla. Ve svých básních buď oslavuje památku svého zemřelého chotě, anebo náboženské city s opravdivým básnickým vzletem vylévá. Žila s učenci a umělci současnými v přátelském spojení; zvláště Michel An-

gelo byl její krásou zaujat a množstvím básní ji oslavil. — Nejúplnější vydání její spisů je: „Rime de la diva V. C. de Pescara. V Benátkách. 1544.; nejnovější Ercola Viscontiho v Římě 1840. Její znělky jeví (prý) snahu Petrarkovu a vynikají vroucností citu více, než původností.“

Z místnosti té vedl nás vykladač náš dále ještě do některých pokojků v přízemí, kde malé museum ze samých památek Míchala Angela se chová, jmenovitě jeho kresby. Dům jeho nyní veřejný jest a náleží státu, vlastně obci; rodina Buonarotti vymřela; avšak chvalitebno jest, že obec památku jeho ctí a vše v pořádku a čistotě udržuje, co na velikého toho vlastence jak domácí, tak cizince pamatuje. Učme se z toho!

Poněvadž již ku polodni se schylovalo a my odpoledne ve 4 hodiny už zase na vlaku seděti museli: šli jsme dopoledne se podívat ještě na Medicejské hrobky.

Známo jest, čím byla slavná rodina Mediceův vlasti své a jmenovitě Florencii; někteří z nich, jako Kosma I. (Cosimo), přijmím Starý, neb otec vlasti (1389—1464), a Vavřinec I. (Lorenzo de' Medici) 1448—1492. přijmím Vznešený (il Magnifico, byli pravými Maecenáši a dobrodinci vlasti své. Avšak ona hrobka není tak pohřebištěm a pomníkem slavného rodu Mediceův, spíše velkovévod Toskanských. Dole se jde massivním, nízkým klenutím, jako v pravých hrobkách; pak ale se vejde po schodech do krásného, kulatého, vysokého sálu, sklenutého nahoře jako kuppola a ozdobeného ve klenbě krásnými fresky. Důstojný to pomník velikých mužů. Jakkoli tu místa jest

pro sochy a nápisy mnohé: přece jen dvě poprsí neboli sochy tu jsme viděli a sice Ferdinanda I. a Cosima II. (1590—1621), zvaného Černého, pěstitele rolnictví, obchodu a umění. Socha Ferdinandova jest od umělce Pietra Tacchiho; malování pak na omítce v klenutí a podobizna Leopolda II. tam se nalézají od malíře Pietra Benvenutiho.

Poledne uhodilo; příroda ku požadavkům svým se hlásila; musili jsme spěchati, ji udokojit; na odpoledne jsme si nechali to, co ve Florencii jest nejznamenitější: Palazzo degl' Uffizj a palazzo Pitti.

Sotva že jsme se občerstvili a nasýtli (mimo chodem řečeno, jedli jsme u města Říma dosti dobře; jmenovitě víno, červené vlaské, bylo dobré a skoro všude, již tu stál opět náš explicator a již jsme zas řadou kráčeli za ním, jako Dante za Virgilem, jenže on vpekla a my ve Florencii; on v místě bolu a hrůzy a my v jednom z nejkrásnějších měst v Europě; neboť jsme chtěli využítovati čas pobytu svého ve Florencii až do posledního okamžiku, vypíti sladký ten pohár až do poslední kapky, vědouce, že se nám ho po veškerý život už sotva dostane.

Šli jsme ku „Palazzo degl' Uffizj“ — t. j. ku paláci veřejných úřadů, kde za vlády Toskánské nepochybně veřejní úřadové byli. Před ním je náměstí, zvané „Piazza Gran Ducale“ — veliké „náměstí velkovévodské“ a na něm, v tu stranu k paláci, překrásná fontana s hojnou vodou, Neptunem a mnohými allegorickými figurami; vedle té fontany však stojí pomník, a ten vzbudil v nás

myšlenky a upomínky vážné; proč? kdo dějepis církevní zná, uhodne; byl to znamenitý, slavný druhdy řečník, který apokalyptickou výmluvností svou Florencií otrásal; ano, je tam pomník nešťastného Hieronyma Savonaroly (Girolamo Savonarola), který na témž místě prý upálen byl.

Pokládáme za vhodné, o tomto muži něco zevrubněji tuto pověditi.

Girolamo Savonarola narodil se 21. září 1452. ve Ferrare, vstoupil, jsa 23letý, bez vědomí rodičův r. 1475 v Bologni do řádu Dominikánského, a psal otcí do Ferrary, že jej k tomu pohnul trapný pocit, který se ho zmocnil, vidoucšho, kterak vlast jeho, Italie, zesvětštila, zpohanštila. Proto jal se hned v Bologni kázati o zlepšení tehdejších spustlých mravů a opravení všelijakých nedostatků v církvi.

Z počátku nedocházela kázání jeho žádné zvláštní pozornosti; teprvé od r. 1482., když se dostal do kláštera San Marco (sv. Marka) ve Florencii, a tamní knihovna poskytovala mu dosti potravy pro čilého jeho ducha, počaly řeči jeho vyvírati mocný vliv na myslí lidu, a to zvláště i z té příčiny, že sám vedl život opravdu čistý, přísný a právě křesťanský. Ale přišed do Florencie, viděl, že veřejný život tuto pravou jest protivou jeho náhledů a snah.

Konaje za povinností cestu do Reggia v Jižní Italii, seznámil se se znamenitým tehdež a učeným mužem, Pikem z Mirandoly, kterýž slovuťného řečníka tak si zamiloval, že jej Vavřinci Medicejskému (Lorenzo de' Medici) odporučil. Jeho vzorný život, a jeho kázání, že blaho církve jedině ve mravném

polepšení zpočívá, ale dříve že Bůh Itálii a církev kárati bude, kterýžto soud boží prý brzy nastane, učinili jej prorokem lidu.

Ve smělych obrazích a výmluvností unášejší vykládal v chrámě sv. Marka zjevení sv. Jana. Brzy staly se zdi chrámové příliš úzkými; kázal tedy na dvoře. Růžový keř naznačuje až dosavad místo, kde řečníště jeho stávalo, a tam, nestojí-li již, měl mu rovněž postaven býti pomník; tak se pravilo. R. 1491. konal přednášky své pro nesmírný nával lidstva ve hlavním chrámě. Jeho proctví byla hlavní pákou jeho reformatorské činnosti; nazýván zpočátku zkrátka „il Predicatore de' disperati e malcontenti,“ t. j. „kazatel zoufalců a nespokojenců.“ Tak uvrhl náhle ve stkvélou, smyslnou a světa užívavou dobu Medicejskou pochodeň přísného, řeholního života, jakožto protivu novomódního pohanství a mysli zesvětačelé, rafinované.

R. 1491. stal se převorem kláštera toho; a jím se stana, neučinil návštěvy u Lorenza, ačkoli tento velikým dobrodincem kláštera jeho byl. Jsa představeným dbal toho, aby se pravidla řádová přísně zachovávala. Pro vzdělání klerikův založil příhodné stolice učitelské a školu pro jazyky východní.

Ve svých řečích dotýkal se brzy i Mediceův. Darmo snažila se Lorenzova opatrnost ho získati. Umíraje dal Lorenzo výmluvného Dominikána zavolati k sobě. Poliziano, kterýž přítomen byl, o věci té vypravuje takto: „V Kareggiu těžce onemocněv, ale klidně smrti hledě vstříc, pohyboval se Lorenzo bídne a pokorně ku Svaté Svátosti,

kteřáž se mu podávala, napomínal svého syna Petra a bavil se s Polizianem a Pikem z Mirandoly ve kratičkých rozmluvách. Pak vstoupil Savonarola; přimlouval mu, aby byl pevným u víře, tázal se ho, zdaž v případě ozdravení jako pravý křesťan žítí chce a je-li na smrt připraven? — Když Lorenzo potakal a převor jej opustiti chtěl, prosil onen za požehnání, odpovídal a modlil se hlasitě uprostřed svých, přijal rozhřešení a zemřel, anož se čtlo nahlas utrpení Páně, klidně, upřené maje oči na skvostný krucifix.

Po smrti příznivce svého, Lorenza de' Medici, postavil se Sav. v čelo ruchu politického a jal se s kazatelny hřímati proti nezřízenému živobytí jak nekneží tak duchovenstva a zapomněl se tak daleko, že si vyjžděl i na hlavu církve, papeže Alexandra VI. Při tom pronášel svá proctví, zvláště v kázání o arše Noemově a předpovídal, že brzy nový Kyros skrze veškeru Itálii vítězně potáhne. Tento byl Karel VIII. z Francie, jemuž slabý Pietro, syn Lorenzův, všecka pevná místa, Florencii přináležející, odevzdal. To způsobilo bouři v lidu. Pietro sesazen, Mediceové vyhnáni, a na Petrovu hlavu cena 500 dukátův vsazena.

Dne 17. listop. vtáhl král Karel VIII. vítězně do Florencie se 12.000 muži; ale když městem jako vítěz nakládati počal a přílišnou válečnou kontribuci mu uložil, a když naraziv na odpor, zvolal: Dám troubiti ňa trouby, a deputovaný lidu Capponi, mu odpověděl: A my budeme zvoniti našemi zvony; tu Karel ulekna se toho, odtáhl. A nyní počala pravá činnost Jeroný-

mo va. Nebo sotva že Karel odtáhl, zvolen jest Savonarola za zákonodárce a bohovládného tribuna lidu. Tuž zdá se, že byl pravý opak toho, co 100 let později v Němcích v městě Monastýru skrze falešného proroka a blouznivce Jana Bockholda, zvaného Jana z Lejdy, se dalo.

Ihned ustanovena ve Florencii rada tisíců, a rada vyvolených; Kristus provolán králem, láska ku bližnímu učiněna základem práva, modlitba moudrostí vladařskou; řeholní zákony byly Savonarolův program. „Ať žije Kristus! ať žije Florencie!“ bylo od nynějška heslem v ústech lidu. Roku 1495. odevzdána mu veškerá organizace státu, jakožto representantu Kristovládné, florentinské republiky, jejíž trůnem byla kazatelna. Tři léta řídil Savonarola stát a sám chytrý, diplomatický Macchiavelli, tehdež teprv 30 let star, uznával velikost toho podivného muže; opěval ho ve svém Decennale primo.

Bylať to zvláštní epocha Florencie; taková nadšenost obětovnosti a lásky, že úhlavní nepřátelé sebe objímali a nespravedlivý statek v ohromném množství navracován byl. Národní slavnosti a hry odstraněny. Děvčata nevdávajíce se zůstávala pannami, jiné vstupovaly do kláštera; ženy odkládaly urážlivá roucha, mládež v zástupích hrnula se do chrámů, Florentiňané zpívali žalmy a nábožné písně, jež Savonarola a Benivieni byli složili; a bohatí jinoši z nejvznešenějších domů vstupovali do řehole Dominikánské.

Znameníť malíř Fra Bartolommeo (della Porta), tehdež 20 letý Dominikán u sv. Marka, uvrhl své nahé podobizny do ohně; denně přistu-

pováno ku stolu Páně; nad kazatelnu v hlavním chrámě byl nápis: „Ježíš Kristus, král města Florencie.“ Ustanoveni jistí státní úředníci (lustratori, limosinieri moralisti), kteří odstraňovali z domů karty, hudební nástroje a svět-ské knihy.

Tato blouznivost náboženská dosáhla svého vrcholu o posledním dnu masopustním r. 1497. Již rok před tím (1496) o posledním dnu ostatkovém zařízeno zbožné processí mládeže, na 10.000 čítajících, aby zamezily se obvyklé masopustní zábavy; o květné neděli průvod se opakoval; děti, bíle oblečeny, obcházely chrámy a pak, postavíce se na panském náměstí, zapěly hymnu o budoucí blaženosti Florencie.

R. 1497. chtěli Jeronýmovi nepřátelé, Arrabiati (rozzlobenci), masopustní veselosti obnoviti; ale jeho přátelé šli od domu k domu, a sbírali marnosti (vanita) anebo věci zapovězené (anatema), t. obrazy, kresby, knihy, a masopustní (maškarní) roucha. O posledním dnu masopustním táhly veliké zástupy, s křížem od Donatella napřed, s červenými kříži a olivovými ratolestmi na náměstí; tam našli velikou, osmihrannou pyramidu, 120 loket širokou a 30 vysokou, o 15 stupních, plnou oněch frivolních obrazů, rukopisů a prací uměleckých, jež po domích sebrány jsou; a nazýváno to vše věnem krále Masopusta; uvnitř pak nahromaděno plno hořavé látky. Všecky tyto „marnosti“ (vanitá), anť děti zbožně zpívaly, ohni ponechány jsou. Trouby Signorie a zvony chrámův přizvukovaly praskotu ohně. Mezi jiným tolik exemplárů Boccaccia tehdy spáleno jest, že stalo se velikou vzác-

ností, mlti jeho dílo úplné. Benátský jeden kupec prý 22.000 dukátův za nahromaděné vzácné ty věci nabízel; jeho vlastní obraz nad poklady těmi upálen jest. Tak činí všeliký fanatismus. Tak řádily druhy Taborité a pak protestanté ve vlasti naší — rovněž fanatikové! —

Avšak starý pravý Florentiňan v srdci Florentinských se ozýval; řeholní bohovláda zakoušela každým dnem tužší odpor; i sám papež Alexander VI. chtěl přísného mravokárce přivésti k mlčení. I povolal jej do Říma, aby se zodpovídal, a sice 21. července 1495 těmi slovy: „Přejeme si, jak našemu pastýřskému úřadu přísluší, s Tebou o božských zjeveních mluvit, abychom, co Bohu se líbilo, lépe ze tvých úst slyšeli.“ Jeroným se omlouval tělesnou slabostí; nešel; a proto když mu papež na podzim r. 1496. zapověděl kázati pod trestem vyobcování z církve; uedbaje toho, předce kázal dále, omlouvaje se tím, jako všickni tací v církvi, „že prý když papež něco špatného porončí, neporončí toho jako papež“ — a tudy že netřeba poslouchati.

Za nedlouho však věci se obrátily; postavení politické se změnilo. Když Savon. pevně na Karlu VIII. visel, kterýž nucen byl, Neapol opustiti, a veškeru Itálii proti sobě měl, a Florencie takto o veškeru vážnost přišla a v politickém světě váhy pozbyla: když nad to v městě a po venkově vypukl nedostatek, hlad, a mor: když zázraky od Savonaroly očekávané se nedostavily a při jedné zpouře Mediceův, kteří opět ku vládě dostati se usilovali, pět měšťanů odpraveno bylo, při čemž Jeroným nedovolil, odvolati se k národu, což sám

byl dříve kázal a učil: tu nevole a nespokojenost strany jemu odporné rostla co den více. Lid, vida se sklamána, stal se lhostejným k opravám náboženským.

Příhodného okamžiku všeobecné s ním nespokojenosti užilio bratně nepřátelé, jichž bylo mnoho, zvláště mezi mnichy Františkány, kteříž vyhlásili jej za kacíře; načež papež v květnu r. 1497 jej z církve vyloučil, zároveň Florencii pohroziv interdikttem, bude-li ho lid budoucně poslouchati. Savonarola utichl sice na nějaký čas; jal se však z počátku r. 1498 znova kázati a počnal si mnohem směleji, než prvě.

Jeden Františkán vystoupil proti němu, jako kacíři a falešnému proroku, a vybízel ho, aby pravdivost svého učení dokázal soudem božím a sice prostředkem ohně (*judicium ignis*). Ku této zkoušce nabídl se Dominikán, mnich Domenico Buonvicini, ctitel Savonarolův. Panstvo podporovalo vyzvání toto; odpůrci s obou stran podpalovali co nejhorlivěji. Dne 7. dubna, o květné neděli měl se boží soud odbyvati a Dominikán a Františkán na hlavním náměstí hořícími hranicemi projiti (kráčetí); již všecko čekalo; anať tu náhle povstala prudká hádka o to, má-li Dominikán s sebou do ohně vzíti kříž anebo smí-li vzíti nejsvětější svátost oltářní. A co takto se hádali, přivalil se mrak a prudký liják, uhasiv hranici již plápolající, učinil soudu božímu konec. Kněží vyhlásili to za soud boží na Savonarolu; lid počal mu spřáti podvodníků a falešných proroků. Prorok ztratil nimbus; nepřátelé v té příhodné době dobyli kláštera sv. Marka a hned jeho zajali. Učiněn soud; předsedal

Dominikanský general Turriano a Španěl Romolino; vynutili z něho přiznání, jež však vždy potom, ale marně odvolal, že lid pováděl, a že žádné zjevení boží, nýbrž vlastní ctižádost jej ku všemu tomu poháněla. I odsouzen jest jakožto kacíř ku smrti ohněm, kteroužto také se dvěma společněnsky, Fra Domenico, a Fra Silvestro o slavnosti nanebevstoupení Páně r. 1498. na panském náměstí, jakožto kacíř, rozkolník, pronásledovatel sv. církve a svůdník lidu podstoupil. A sice byli nejprv oběšeni, těla jejich potom spálena a popel do řeky Arna vhozen. 23. květ. 1498. Nadšenost jeho pro svobodnou Florencii přežila jej až dosud.

Spěchali jsme dále, a sice po ohromných prostorných schodech do vévodského paláce degl' Uffizj a to nejprv do obrazárny (pinakotheky.) Kdož popíše to množství obrazů a soch? kdo vypočte jejich množství? Gallerie zdejší za nejpřednější v Evropě se pokládá; neboť plna jest uměleckých pokladů, soch, a musivních prací; obsahuje největší malby klassické doby. Tu spatřili jsme též onu pověstnou Medicejskou Venuši, která za nejdokonalější dílo sochařské se vychvaluje.

Uráželo nás, tu v těch pokojích nábožné a světské viděti vše dohromady a vedle sebe; tu Venuše a hned podle ní třeba Matka Boží; tu Pán J. Kristus a hned zase třeba Herkules aneb kterýkoli z nečistých bůžků pohanských. Patrně, že gallerie ta ne dle obsahu, nýbrž dle malby, dle času a školy srovnána jest, ovšem jako malířské školy vůbec. Tu nehledí se ku předmětu, nýbrž k jeho provedení. Nápadno bylo nám, že tu v ně-

kterém sále velmi mnoho nahoty na obrazích spařřovati bylo, až oko i cit se úřážely; kdo ví? Snad tak v obrazotvornosti Vlachův položeno jest, — anebo, že my nejsme zvykli takové věci viděti? — To nehledění ku věci, nýbrž jen ku formě obrazů mně připadalo tak, jako ve vojenském ústavu vychovávacím ranžirování chlapců, kde ne dle umění, nýbrž dle fisického stáří se rozřřidují; musí postoupiti do vyšší třřidy, když jistá leta má, ať umí co, neb neumí. Arcit že umění přede vším a v první řadě hlavně na formu, t. j. krásný tvar se váže. Všude v gallerii té pozorovali jsme mnoho malřřů a malřřek, kteří nám i práce své za dost levný peněz ke koupi nabízeli.

Tu také snad všechny školy malřřské zastoupeny jsou; slyšeli jsme jmenovati tu a onu, jen žádnou českou, ba ani slovanskou. Máme ovšem i my Čechové některé znamenité malřře a měli jsme ve 14. stol. (za Karla IV.) i svou malřřskou školu; avšak neudělala ve světě toho hluku, jako školy jiné; ač-li ji vůbec školou nazvati možno, neboť jak známo, tvořila spřře jakýsi malřřský cech pod ochranou sv. Lukáše, než malřřskou školu, byť semotam v ní leckterý zručný malřř, anebo talent, jako Mutina, Wurmser (Mikuláš a Kuneš, bratři), Dětřich Pražský a jiní, se byl objevil. Proto líto bylo nám, že, když jiné národy jmenovati jsme slyšeli, co pro člověčenstvo učinili, čím k osvětě a ku vzdělání národů přispěli, nikdy Slovany, národ v Evropě ten nejčtetnější, jmenovati jsme neslyšeli. Což jest toho přřčinou? snad jest méně nadán? nikoli; přřčiny toho jsou nejedny; nejprv: poslední do Evropy přřšel a jest nejzáze; jiní, Románé a

s nimi sousedící Němci, našli staré vzory řecké a římské; třetí pak a hlavní příčina jest ta, že Slované, přímo sousedíce s nevzdělanými národy asijskými, musili ustavičně státi proti nim, jako na stráž, se zbraní v ruce a vydržeti všecky ty nárazy od divokých a surových barbarů asijských. Vzpomeňme jen dlouhých a krutých bojův Rusů s Tatary; a dříve Hunni, Avari a Maďarové, kteří usadili se v srdci Slovanstva; a v novém věku boje s Turky již více než 5 století — až do doby nejnovější! Toť ovšem dostatečné důvody, proč Slované se opozdili; a proto zpozdlé jest, toho nám vytýkati, když se praví, že Slované pro člověčenstvo ničeho neučinili; ba učinili; učinili více, než jiní a činí dosud. Aby jiní mohli tiše doma seděti — a (snad) pracovati, bojovali Slované, nasazovali statek i hrdla, vše co měli, a za to musejí nezřídka a jmenovitě od sousedův, tu výčitku slyšeti, že ničeho neučinili. Když r. 1683. šlo Vídňi do živého, byli Slované, kteří ji a nejen ji, ale sněd celé Německo zachránili; a co učinili tehdejší Němci? — Pročež jen zvolna s tou samochválou a chloubou. Máme i my své znamenité muže a malíře; kdo se vyrovná našemu Čermákovi? Kdo Poláku Matejkovi, tomu velikánu v umění malířském? A což nadějný, žensalní Siemiradski? A náš Svoboda a Brožek? Vždy vzpomínám slov Kollárových:

„My, co jiní dokázali, známe,
Však to skryto před jinými,
Co my v knize lidstva býti máme.“

Jsme ovšem až dosud „membra disjecta“ — jsme mnozí, ale nesrovnaní, nesjednocení; ale přijde doba, že i my se poznáme a seřadíme: „Slované

se čítají;“ volal radostně Kollár — „a shledali, že v Evropě jsou nejčetnější;“ a co Bůh spojil, toho člověk nerozlučuj;“ na Rusi bohdá svítati bude, tam opora naše, byť ne co do víry, tedy co do národnosti; kéž tomu i Rusové rozuměli, nikoli však jako Aksakov. Sv. apoštolové slovanští, jež společně všickni Slované ctíme, vyžádají nám, bychom i u víře jedno byli. Kéž jednota k témuž účelu založená zkvétala!

V paláci degl' Uffizj nalézá se též Magliabecchiho knihovna, čítající 150 000 svazků a 12.000 rukopisů. Odtud vede chodba 1500' dlouhá do paláce Pitti. Na této chodbě viděli jse mnohé překrásné starobylé obrazy, z hedbáví přeměle tkané, veliké, jak vysoká stěna byla, a sceny nejvíce z nového zákona představující.

Na jednom z obrazů těch zpozorovali jsme něco originalného. Představoval večeri Páně; jako obyčejně, i tu seděl Jidáš v popředí, avšak nikoli s měšcem v ruce jak se obyčejně představuje, nýbrž schýlený, dávaje kočce na mísce potravy. Hned pomyslili jsme: Simile simili gaudet, rovné ku rovnému! Trefně tu faleš Jidášovu malíř vyobrazil; toť přece přirozenější, než s měšcem v hrsti. Kočka ve večeradle, věc zcela přirozená; i to, že Jidáš shýbnul se nepochybně, aby (Pánu a) Mistru svému do tváře hleděti nemusil, jest významné; jak dobře vylíčeno tu opět zlé svědomí! A přece se nepohnul; a proto, když Pán mu i skývu omočeného chleba podal a on ji snědl — drze a směle, a ještě se nepohnul, v duši neobměkčil, ale pořád jako nevinný se tvářil a až do posledka s ostatními vytrval: Tu Pán mu již řekl: Co činíš, učiň spíše a on učinil.

Palác Pitti, spojený onou chodbou s palácem úřadův, jest nyní bytem Viktora Emanuela, kdykoli do Florencie zavítá. Zevně ten palác jest neúhledný, massivní, jako vůbec některé starobylé paláce ve Florencii; jsou vysoký a z hmotného čtvercového kamene staveny; na některých ještě veliké železné kruhy jsou, do kterých dříve rodinné kourouhy s erbem se zastrkávaly. — Palác Pitti má tři étáže; nejsvrchnější při zemi, je nejširší. Tu jsou komnaty přenádherné; lustry, zrcadla, nářadí, vásy, jmenovitě jídelna světlá, vkusná a prostranná. Ze všech věcí, podivných a mnohých, jsme si tu zapamatovali zvláště jednu. Jest to psací stolek Napoleona I., tak složený, že v něm jest všecko ku psaní potřebné; dá se rozevřítí, otevřením všecko se v něm objeví, i stolice ku sedění; když se zavře, čili lépe, spustí, všecko v něm zmizí i stolice ku sedění, a není jiného, než kulatý, podlouhle okrouhlý stolek.

Vzpomněl jeden ze soudruhů našich, že ve Florencii jest také jeden nádherný most, zvaný zlatý; ihned poslední chůzi učinili jsme tam; avšak jak jsme se podivili, když jsme jiného neviděli, než kamenný most obyčejný a na něm několik krámků se zlatými, ale falešnými prstýnky, řetízky a podobnými tretkami, a myslíme, že prodavači byli dokonce židé. Ihned jsme toho zlatého mostu měli dost, i jeho zlata, a poněvadž čas nutil, spěchali jsme ku hostinci svému, Ciceronovi umluvený peníz vyplatili a s ním se rozloučili. —

To pobyt náš ve Florencii; aby pak milý čtenář ošizen nebyl, že jsme mu snad nepověděli všecko, co ve Florencii krásno a pamětihodno jest,

doložíme tuto ještě v krátkosti, čeho třeba: Florencie, druhdy sídlo velkovévody, nyní král. náměstka, má as 120 tisíc obyv., hradby, 11 bran, 2 citta-delly, 6 mostů přes řeku Arno, kteráž městem protéká, z nichž jsou 4 kamenné, 17 náměstí, 160 veřejných soch pro okrasu města, a 172 kostely. Má universitu od r. 1438., nyní jen právnickou fakultu, museum přírodní, hvězdárnu, botan. zahradu, konservatoř, akademii krásných umění a několik bibliotek, archiv Diplom. a Medicejský. Pamětihodna jest Accademia della Crusca, která o čistotu a přesnost jazyka velikých zásluh si získala; la crusca je pleva č. otruby; znamená tedy academ. della Crusca jako stálý brus stálého strážce jazyka, který mluvu mateřskou od všelikých příměsků, plev a otrub, čistí. Jak výborná to věc! jak potřebna i u nás! Jí t. j. této akademii Toskánské náleží přede vším zasluga, že nářečí Toskánské stalo se spisovným jazykem, a že v Toskáně nejsprávněji vlasky se mluví; ale nářečí to nejkrásnější prý zní v ústech římských; odtud známe pořekadlo: „la lingua toscana in bocca romana;“ „toskánský jazyk v římských ústech.“ Mimo to má některé jiné akademie a vzdělávací ústavy. Z 9 divadel jsou znamenitější: Pergola, pro operu a Cocomero pro činohru. Průmysl, ruhdy stkvělý, klesl velmi, jest však až dosud ne nepatrný; zhotovují se zde krásné věci z mramoru, alabastru, kovu, hedbáví, slámy. Pobyt náš ve Florencii ukončen. Bylo as půlčtvrté, seděli jsme zase už v dostavníku a uháněli ku nádraží. Cíl cesty naší téhož dne byla Pisa.

11. P i s a.

Původně v úmyslu našem nebylo, navštívití Pisu; ale poněvadž jsme předcházející noc z veliké části ve vagoně strávili a málo se vyspali: umínili jsme si, zůstatí v Pise přes noc, a to tím spíše, ješto druhého dne časně jsme vstátí musili, abychom už potom v jedné túře jedouce, do Říma dorazili, neboť byl druhého dne pátek, a v týž pátek měli jsme býti v Římě, neboť tu neděli na to (27ho) měli jsme míti slyšení u sv. Otce, a v pátek již ve 4. hod. odpoledne musil se každý přihlásiti, kdož audienci zúčastniti se chtěl a vstupní listek sobě zjednati. Také má Pisa některé znamenitosti, které spatřiti jsme chtěli. Proto byli jsme velice rádi, že as hodinu před večerem na místo jsme dorazili.

Cesta z Florencie do Pisy byla příjemná; dráha vine se skoro až tam neustále údolím řeky Arno. Krajina půvabná. Chvillemi se něco vypravovalo, a kdo povinnost měl, odříkával kousek officia — až zavznělo Pisa. Tedy zde zůstaneme na noc.

První, když slezli jsme s vozu a vaky své si drželi, bylo, tázati se jednoho posluhy nádražního, ví-li, kde v Pise dobrý hostinec? „Si Signore,“ odpoví s největší ochotností, a hned začne vypravovati, tam že budeme dobře uchováni, že jest neda-leko nádraží, tu jen pár kroků, což prý, když ráno chceme jeti dále, bude velice pohodlné, že uvidíme, že budeme spokojeni a že nás tam ihned dovede. Dobře, pomyslíme, tedy nás vedte. Vedl; hostinec byl skutečně blízko nádraží, na silnici, kteráž do Pisy vedla. Avšak vešedše, velice spokojeni jsme nebyli; poznali jsme hned, že ten posluha nádražní

byl náhončí hostinského, který mu passážery přiváděl a za to nepochybně něco měl; byl asi mezi nimi jakýsi tajný akkord. Hostinec náš byla prostřední vlaská hospoda; ale poněvadž bylo nedaleko do večera a my odtud druhého dne měli blízko na nádraží, zůstali jsme. Také Italian, jakmile jedenkrátě hostě cizince do svých klepet dostane, ne tak snadno ho pustí, ale drží všemi deseti. Ostatně, kdybychom byli věděli, že město Pisa je tak blízko u nádraží, nebylibychom nikterak zůstali tu, ale byli si zajeli do města a vyhledali hostinec lepší; nebo na cestách budiž každému pravidlem, ubytovati se vždycky raději v hostinci lepším, než horším; ten nějaký capart, co člověk přidá, vždycky za to stojí, neboť má lepší byt a lepší stravu, kdežto ve sprostších hostincích také se musí platiti a kolikrátě více než v hostinci vznešeném, poněvadž ti a tací hostinští, když nějakého lepšího hostě dostanou, myslí ho využítkovati a také využítkují, pokud jen možno; host pak musí si dáti líbiti špínu, nepohodlí, neúhledný byt a t. p. a to má nádavkem.

Vstoupivše v přízemí do úzké jizby, kteráž sloužila za jídelnu, tázali jsme se, zdaž můžeme zůstatí přes noc? Opět slyšeli jsme nejchotnější: „Sì Signor“ — a že potřebujeme 5 postelí — „si signor a aspoň tři pokoje, postele dvě, a dvě a jedna; „si signor.“ Tedy nám ukažte. „Stia serviti“*) prosím, račte! I vedl nás hned do druhého patra nahoru; ukazoval postely pokojíky; pokojíky byly neúhledny, maly a nízky, ale postele čisty, a pět.

*) (stia, zkrácené místo stiano, conj. praes. od sto, stare).

Tedy zůstaneme tu. Složivše vaky, tázali jsme se, daleko-li do Pisy, žebychom se tam, než se smrkne, rádi podívali; zatím aby nám přistrojil nějakou večeri. „Sàra*) serviti.“ — Uslyševše, že není daleko, chtěli jsme se tam podívatí pěšky, hlavně, abychom se prošli, poněvadž ve vagoně dlouho jsme seděli. Avšak sotva že vyšli jsme ze stavení, již nás chytíli stojící zde drožkáři a tak dlouho do nás mluvili, až jsme si sedli a do Pisy se dali dovéztí. Dva povozy, dosti slušné, slavně nás tam dovezli. Touha vedla nás hlavně ku světoznámé, křivé věži.

Pisa (staré Pisae, arum) není sice veliké, ale krásně město; ráz má velkoměstský. Položena jest na obou březích řeky Arno, kteráž splavná jsouc, tu již hodné lodě nese; také nedaleko odtud (1 míli) již do moře vtíká. Protéká městem a dělí je, jak jsme na plánu viděli, téměř na dvě stejné polovice. Pisa má nyní as 30 tisíc obyvatelů, mívala však druhdy, za doby své slávy, mnohem více praví se, až i 100.000. Přes řeku v městě vede krásný, kamenný most, hodně sklenutý, přes nějž jsme jeli; ale po obou břehách táhnou se řady pěkných domů a pěkná nábřeží, kteráž nesou vesměs jméno Lungarno (lungo Arno, jakoby řekl, podle Arna,**) a rozeznávají čtveré: Lungarno regio a Gambacorta po břehu pravém, a Lungarno Galileo a Mediceo po břehu levém.

Mimo most tento má Pisa ještě jiné dva; ale ten střední (Ponte del Mezzo), o třech obloucích, celý z mramoru vyvedený, za nejskvostnější v Ev-

*) Sara místo sàrano.

***) Tak slovou nábřeží i ve Florencii.

ropě se pokládá. Tu, kolem něho na nábřeží, soustřeďuje se všechen život, zvláště na večer, jak jsme viděli.

My chtěli hlavně viděti ty čtyry věci: křivou věž, dóm, baptisterium a hřbitov, nebo ty udávají se za nejhodnější vidění. K témuž cíli projeli jsme celým městem na příč s jednoho konce na druhý, přes most, prostředkem města a byli jsme tomu rádi, neboť jsme takto celé město poněkud aspoň shlédli. Všecky ony čtyry předměty nalézají se na druhé straně města, o samotě, pohromadě. I netrvalo dlouho, byli jsme u nich.

Překrásný, veliký, velebný jest dóm Pisanský, hlavně průčelí, kteréž vyznamenává se kolikerym, (čtverým) souměrným a pěkně seřaděným sloupením; též prostora kolem něho veliká krásu jeho zvyšuje, že se všech stran jest přístupný, žádných přívěsků a přístavek zohyzdujících nemá a tak dopadá, jakoby ho tam dnes někdo postavil; věží při něm není žádných; má pouze v kříži byzantskou kupli. Počat byl r. 1064. ku oslavě vítězství Pisanských nad králem Robertem Sicilským; dokončen r. 1118. Za stavitele uvádí se Ruschettus a Rainaldus dle nápisu na průčelí. Celá budova má podobu kříže; jest pětilodní, ramena trojlodní. Uvnitř jsou skulptury školy Pisanské, velká mosaika od Cimabue a malby od Ondřeje del Sarto. —

Proti průčelí, zrovna proti chrámu, stojí krásná, vkusná rotunda, stavba to rovněž znamenitá, umělá, souměrná; jest to Pisánská křtitelnice (baptisterium), s kulatou, pěkně vypouklou kuppolí, na způsob papežské tiary; ačkoli střecha se nechválí. Původcem udává se Diotisalvi z r. 1153. dokon-

čeno ve stol. 14tém. I v něm jsou skulptury školy Pisánské, a 5 reliefů Nicola Pisana (Mikuláše z Pisy). Za dómem, na druhé straně, za presbyterium, jest ona světoznámá křivá věž Pisánská, stojící sama o sobě, hned vedle cesty na pravo, vedoucí z města sem a zrovna mezi tou věží a dómem jdoucí. Říci musíme, že ta věž překvapila nás; připadala nám jako z cukru; jest celá bílá, okrouhlá; výše její rozdělena jest na 7 či osm pater, kteráž pavlany kot kolem a sličným sloupením arkadami naznačena jsou; nad těmi pak ještě jest vrchol tupý; nekončí se, jako věže naše, snad bání a lucernami, nýbrž prostou plochou svrchu. Stavěna byla tak schválně a jest v pravdě dílo mistrovské. Nahoru se nepustí více osob, než tři. My nahoře nebyli, ale postavivším se pod ní a sice v tu stranu, kam se kloní, ouzko bylo, neboť se zdálo, že jižjiž padá. Tazajícím se na příčinu, proč v Itálii i křivé věže stavěli, odpověděno nám, že to byla rozpustilost v umění, že přímé (kolmé, svislé) věže jim již nepostačovaly, že musily míti něco extravagantního, t. j. mimořádného barokního, a tedy že vzali si do hlavy, stavěti věže křivé. Ovšem tu ukázalo umění, co může; ačkoli jiní tvrdí, že tak následkem nachýlení-se nejspodnějších dvou oddělení státi se musilo. Vzdálenost čáry svislé od vrchu až dolů obnáší u paty 12 stop. Svislá musí padati ještě do základu č. do bási věže, sic jakmile by svislá dopadala mimo plochu základní, věž sřítla by se. Můžeme říci, že hned tak se nám na celé cestě některá stavba nelíbila, jako stavba ta; nebo provedena jest s takovým vkusem, s takovou elegancí, že obdivovali jsme se genialnosti mistra, ač jest to,

jak praveno, myšlenka extravagantní. Tu známa jest pod jmenem „il campanile“, zvonice; pamětihodna jest také tím, že na ní Galilei základy gravitace našel.

Čtvrtý předmět, který sem cizince vábí, jest hřbitov č. Campo Santo di Pisa, severně od budov svrchu jmenovaných ležící, pravzor podobných hřbitovů v Itálii, r. 1278. počatý a 1283. ukončený; author byl Jan Pisánský. Jest to obdélník 450' dlouhý a 150 široký, zevně na 43 liché arkády roztržděný, uvnitř prostranným korridorem vkusného got. slohu obklíččený, kterýž prostranství květinami ozdobené zajímá. Známo jest, že v prostranství tom jest země posvátná, z hory Kalvarie přivezená, do které jen muži, o otčinu zvláště zasloužilí, pochováváni bývali. Chodby ozdobeny jsou stěnomalbami, pro dějiny umění zvláště důležitými, kteréž však semotam již hodně poškozeny jsou. Nejznamenitější jsou dvě výtečné komposice Orcagnovy,*) triumf smrti a poslední soud; dále 23 obrazů (in tempera) na omítce od Benozza Pozzoliho. Pak tu nahromaděno jest v podloubích těch mnoho památek řeckých, římských a etruských. Tu u domu prodávali též fotografie těch staveb, jichž jsme si některé koupili. —

Prohledše si místo v Pise nejpamátnejší, jeli jsme ku svému hostinci zpět. Ochotný vozka vezl

*) Týž Orcagna, vlastně Andrea di Cione, byl jeden z nejvýtečnějších malířů, sochařů a stavitelů 14. stol. — Přijmení své Orcagna obdržel prý pro angely a archangely, překrásně malované, jimž po vlasku se říká „arcagnuolo“, z čehož prý pokažením pošlo „Orcagna“. Byl syn florent. zlatníka, a nar. se tu r. 1329.

nás schvalně městem jinou cestou, přes „piazza Signoria,“ aby ukázal nám ještě jiné památnosti. Tu, pravil, stál palác pověstného arcibiskupa Ruggiera a tam hrad a věž hraběte (Conte) Ugolina; tu je universita a t. p. Tu „palazzo dei Cavalieri“ vystavený od Vasariho,* a jemu na blízku byla ta věž, ve které týž arcibiskup hraběte Ugolina a 4 jeho syny r. 1288. hladem umořiti dal, jak Dante ve své božské komedii (peklo, zpěv 32. a 33.) strašně líčí, a náš Doucha již r. 1854 do češtiny převedl a v musejnsku téhož roku (str. 14 až 16) uveřejnil.** Na věži u mostu večer viděli jsme průsvitné hodiny.

Mimo tyto věci třeba o Pise ještě pověditi, že ma až dosud rozsáhlé, staré hradby, as mli v objemu, jichž Pisa nynější ani s třetinu nevyplňuje; universitu, založenou 1330, a 1542, obnovenou Leopoldem II., s bibliothekou as 60.000 sv. a jiné vzdělavací ústavy. Obchod a průmysl města, druhdy znamenitý, klesly s politickou neodvislostí tak, že nyní jen živoří, odtud italské pořekadlo: Pisa morta (umrlá). Jediné cizinci dodá-

*) Giorgio Vasari, znamenitý italský malíř, stavitel a spisovatel v oboru umění, nar. v Arezze 1512, zemřel ve Florencii 1574. — Větších zásluh, než umělec, získal sobě spisovatelstvím; zanechal dílo, svané: Životy nejvýtečnějších malířů, sochařů a stavitelů, 3 díly; též do mnohých jazyků přeloženo a jakkoli se mnohých stran na ně nevraženo, tvoří přece hlavní základ historie italského umění.

***) Lepší překlad téže věci máme již teď od slavného našeho básníka Jarosl. Vrchlického, který veškeru Božskou Komedii Danteho překládá a první část „Peklo“ již r. 1879 v překladu velmi zdařilém vydal.

vají Pise poněkud života, aniž sem na zimu zhusta přicházejí, hledajíce úlevy prsním neduhům ve zdejší mýrném a vlhkém ponebí, anebo blízké horké lázně „San Giuliano“ navštěvujíce.

Co do dějin připomíná se Pisa již r. 180. př. Kr. římskou kolonií a za Augusta stavši se municipiem nazvána Julia Obsequens (poslušná). V 10. stol. stavši se předním z měst italských, závodila, opanovavši přístav Livornský, se slavnými Benátkami o přednost na moři; bojovala vítězně se Saraceny, ve 12. stol. s Normany. Křížácká tažení rozmnožila její moc. Znamenitym obchodem, po veškerém Středomoří rozšířeným, vzmožil se blahobyt a vzkvétlo umění, o čemž svědčí povstavší zde škola Pisánská. Avšak nešťastnou bitvou námořní r. 1283 s Janovskými svedenou, zasáhla Pisu pohroma veliká; sto let zápasila ještě s Lukkou, Florencií a Janovem; avšak ku předešlé slávě nevzkřísila se více. Domácí spory, mezi mocnými rody Raspantů (aristokratů) a Bergolinů (demokratů) potom povstavší, udusil přísným soudem náš král Karel IV., když r. 1355. z korunovace římské se vracel a s manželkou svou, Annou Svidnickou, nemalé nebezpečí života tu přestál. Náš Palacký o věci té vypravuje takto (Díl. II., částka 2. čl. 1. str. 134—137): „Jako ve všech městech Italských, tak i v Pise té doby počítaly se dvě nepřátelské strany, jichžto jedna slula Bergolini, druhá Raspanti. V čele prvních a spolu v požívání nejvyšší moci v obci, nacházela se rodina Gambacurta (jakoby řekl: Krátkonožka), když Karel poprvé do Pisy byl přijel. Když holdováno jemu v městě veřejně, strany obě nepohodly

se mezi sebou tak kruté, že císař, uvázav se sám, se všeobecným svolením, v panování v městě, všemožně o to se přičiňoval, aby mezi rozdrážděné proti sobě strany uvedl smíření a pokoj. Když pak z Říma se vracel a ku Florenčanům, dávným Pisy nepřátelům, přátelsky se choval: několika zlovolným lidem poskytla táž věc přiležitosti, roznášeti o Karlu pověsti, žeby zamýšlel Florenčanům prodati město Lukku, kteréž byl nedávno před tím pojistil Pisánské obci. — Francesco degli Interminelli, někdejší signore (pán) Lucký a přítel rodu Raspantich, vida se sklamána v naději, dne 18. máje veřejně co nepřítel povstal proti němu, ale byl od strýcův svých úkladně zavražděn. Když však touž toubou Karel obsaditi dal svými lidmi loupežný jeho hrad Agosta: nabylo křivé domnění u lidu nové posily, a vedením Gambacurtův spojivše se Bergolini jako Raspanti, zapřisáhli se, že nikdy nesvolí ku podrobení Lukky. Marné bylo ujišťování císařovo, že mu ani na mysli netanulo, aby něco učinil proti slibům svým, zápisy stvrzeným. V noci ze dne 20. na 21. máje v domě městském, kdežto Karel s manželkou svou přebýval, vzňal se oheň, jenž tak náhle se zmohl, že císař, císařovna, i domácí čeleď jejich, jen s nebezpečím života a polonazí uteci se mohli do sousedního domu, zbrojnice však městská, i zásoby branné všecky uhořely. Proto jali se zlovolníci šfířiti řeči, že prý císař sám dal byl podložiti oheň, aby Pisány zbraní zbavené tím snáze Florenčanům podrobiti mohl. Nevole u lidu tak zrádně podněcovaná dne následujícího (21. máje) vypukla u veřejné povstání, kdežto shlukše se Bergolini jako Raspanti,

s křikem: „Na zdar lidu, smrt císaři!“ zatarasili ulice a obsadili všechny brány městské! Karel té doby nalézal se s císařovnou v obydlí Olomúckého biskupa, Jana Očka z Vlašimi, na blízku veleného chrámu toho, v němž pohřben byl děd jeho; vojsko jeho roztrouseno bylo po městě; větší počet, pod velením Augsburského biskupa, i pana Jindřicha ze Hradce, bydlili až i za řekou. Když pak všichni pospíchali k obraně císařově: strhly se v městě, zvláště u samého mostu, půtky nad míru krvavé; přes 150 mužů přišlo tu o život, a utýrané mrtvoly jejich vházeny do řeky Arna: nicméně prosekavše se, způsobili povstalcům ztráty velmi bolestné. Mezi tím byl císař s těmi, kteří při něm byli, vsedl na koně, chtěje s nimi prokrestiti sobě cestu ven z města. Když pak náčelníci strany Raspantův, Pafetta di Monte Scudajo a Lodovico della Rocca zpozorovali, že Čechové a Němci odolávali útokům na ně činěným: tu náhle proměnivše hlasy své ku prospěchu císařovu a pospíšivše si k němu, podávali se mu k ochraně a ku pomoci, aby způsobem tím aspoň dávné protivnky své, Bergolini a rodinu Gambacurta uvedli v záhubu. Tu pak ovšem vítězství náhle a úplně sklonilo se ku Karlovi; povstalci rozprášeni, náčelníci jejich schytáni a pokoj v městě opět obnoven. Polekaná císařovna hned odjela do Pietra Santa, kdežto ležela císařská posádka; císař pak nařídil sudímu města Arezzo, aby zasedl k soudu nad povstalci, jichžto sedm, a mezi nimi tři bratři Gambacurta (Francesco, Lotto a Bartolomeo), dne 26. máje na veřejném náměstí, postínáno. Potom ustanoviv chrabrého Augsburského biskupa za svého náměstka v Pise, bez odkladu odjel za císařovnou dále.

Ohavné tyto výstupy jak císaři, tak i císařovně znechutily další pobyt v Itálii, a rychle přes Cremonu a dále Belluno (v Benátsku, již v Alpách) navrátili se do vlasti zpět.* — Tak Palacký o udalosti té, již i my, pobývající v Pise, a kráčejiíce vedle radnice i po mostě, jsme vzpomněli, — a pro pamět tuto položili.

Nešťastná válka s Florentskými, kteří loďstvo Pisanských zničili a přístav ztroskotali, přivedla město dokonce k úpadku. R. 1392. připadla Giov. Galeazzu Viscontimu, arcivojvodu Milánskému, r. 1406. Florencii, načež se polovice obyvatelstva vystěhovala. R. 1494. domáhala se opět neodvislosti, avšak r. 1509. od Florencie znovu jsouc dobytá s ní napotom osudem navždy se sdílela. —

S církevního stanoviska pamětihodna jest pro sněm, který zde r. 1409. odbýván byl. Jednalo se o odstranění velikého západního schismatu, (rozkolu) kterýmžto sněmem však rozkol, jak známo, nejen že odstraněn nebyl, ale z dvojice stala se trojice papežův, neboť dva předešlí (Řehoř XII. a Benedikt XIII.) se nepoděkovali a třetí Alexander V. (Milánský arcibiskup Petrus Philargi) zvolen byl. Od gallikánských bohoslovců táž synoda se čítá k o b e c n ý m, ovšem proto, že prohlásila svrchovanost sněmu obecného nad papežem, což, jak známo, jest jeden z požadavků gallikanismu; avšak nedošla uznání celé církve. —

Vrátivše se do hostince zasedli jsme k večeři. Tu přijde hostinský a zvěstuje, že dostal ještě jiné hosti a že třeba bude, spokojiti se s menším počtem postelí, že třeba bude nám, spáti dva a dva. Jak? pravíme. tak isme si nevviednali. „Nemohu si vo-

moci.“ „Tedy budeme platiti jen polovici?“ — „Nikoli, nemohu pomoci.“ Co jsme měli dělati? Byl večer, kde hledati přístřeší? Zůstali jsme; vědouce, že vlaské postele jsou tak široky, že dva pohodlně vedle sebe ležeti mohou, aniž třeba, by sebe dost málo se dotykali. Ale ta nepoctivost hostinského nás mrzela, pomyslili jsme: přec nás Italián napálil.

K večeři poručili jsme si minestru, t. j. vlaskou polívku a maso roštěné. Minestra je polívka s vrchem, t. j. směchanina všeho, hlavně hrachu zeleného, zeleniny všelijaké, kousků masa, brambor, slovem všeho, a na to se nasype strouhaný sýr, kterýž jest k minestře obligatní. Soudruhům ta olla nechutnala, čemuž se šibal hostitel velice divil. Rovněž zcela po vlasku upravena byla roštěná; pravá roštěná, semotam připálená. Ačkoli vlaská masa výtečna bývají, jelikož pečená ne na pekáčích, jako u nás, nýbrž na rožni anebo na mřížce: předce na té pečení jsme si nepochutnali, tím méně soudruhové, poněvadž zviklí nebyli, jísti s olejem.

Zaplativše dost draze, odešli jsme do komnat svých. —

12. Cesta k Římu.

Cíl pouti náš se blížil, ráno ve 4 byli jsme již na nádraží; myšlenka, že za několik hodin spatříme Řím, spáti nám nedala. Jitro bylo krásné; svěží příroda, jako probudivši se z nočního spánku, mile se na nás usmívala; bezděčně povznášela myšlenky naše k Bohu. —

Dráha nesla nás na jihozápad k Livornu; od Pisy k Livornu krajina jest pěkná; ale potom začne

jednotvárné, močálovité pobřeží středoze­mního moře. Málokdy bývá mysl vyrušena předmětem pozorování hodným. Moře jediné, to neobsáhlé a nevystihlé, se svou zelenomodří a tajemnou hlubinou vábí oko člověka, poněvadž duch jeho vždy k tajemnému a nevystihlému se nese. I my pozdravili středo­zemní moře s úctou a radostí nemalou, mohouce říci, že jsme viděli moře dvě. Mimoděk bloudilo oko po rozsáhlé hladině jeho, a tu již nevábila oko a mysl pevnina, mohla sebe krásnější býti, ale moře; a co jsme viděli? Temnomodrou hladinu; semotam jako veliký vodní pták objevil se některý koráb, an plul směrem svým, pomalu a vážně — kam? Kdož to mohl říci? — Voda tichá, moře klidné, živým jest obrazem mysli urovnané, v níž obráží se nebes mír, jako nemůže býti věrnějšího obrazu mysli vášnivé a náruživostmi zmítané, jako moře rozbouřené. Jako bouře zadržuje loď a jest jí překážkou, že nemůže v čas a dle potřeby dosáti přístavu, k němuž směřuje: tak bouře duše, kteréž jsou nezřízené žádosti a vášně, jí jsou na překážku na její plavbě tímto mořem, že nemůže klidně a tiše blížiti se konečnému cíli svému, přístavu bla­žené věčnosti. Avšak kteraká radost, když námoř­ník všecky obtíže a bouře přestav, konečně cíle svého, klidného přístavu dosáhl? — A kteraká bude radost duše, když po přestálých strastech a tram­potách, po bouřích tohoto života, konečně přistojí u cíle plavby své, u brány, — u přístavu života věčného? Předtuchu toho pocituje člověk pokaždé po přestálé bouři; život náš plavba jest. —

Ty a podobné, myšlenky povstávaly v mysli naší, kdvž dívali isme se na středoze­mní moře.

Jen šplouchání vln místy vyrušovalo nás z dumání našeho. — O celé té cestě z Pisy do Říma, mnoho mil dlouhé, nemožno mnoho pověděti. Livorno zůstalo nám v pravo, to staré, slavné a znamenité obchodní a námořní město, kteréž rovněž, jako všechna značnější města vlaská, má svou historii. Povzneslo se zvláště za dob Mediceův; Cosimo I. učinil je svobodným přístavem a nadal mnohými privilegiemi; má mnohé továrny a vede až dosud dost čilý obchod; obyvatelů má až dosud skoro sto tisíc.

Od Livorna až k Římu vede dráha téměř neustále více méně po břehu středozemního moře; krajina neúhledná, jednotvárná a také ne velice úrodná, protože mokrá; semotam nebyla ani pole, jen pastvinou. Pole měla záhonky úzké, brázdami hluboce prorývané, to proto, aby v nich voda shromážděvati se mohla, a tak vrcholek záhonu aby aspoň jakous takous úrodu přinesl, která všudež více méně, jak jsme pozorovali, byla chatrná. Ne všude v Itálii je nebe, je tam také chudo a místy velice chudo.

Tu viděli jsme též (u Livorna) první pinie, které rostouce jako borovice, s větvemi rozsochatými, tvoří zvláštní korunu, svrchu téměř jako stůl plochou; barva jehličí je tmavozelená; kůra stromu jako u borovice, načervenalá; jest to také druh borovice. Naším hospodyňkám jsou pignolky (vyslov piňolky) dobře známy; některé jich k úpravě pečiva a jídel raději užívají, než mandlí. Pignolky jsou ovoce z piní a sice z piniových šišek. Pinie totiž mají šišky, jako každý jehličnatý strom, jenže mnohem větší a rozčepýřenější; lístky šišky té jsou mnohem tlustší, než šišek našich a za každým

lístkem takovým, anebo spíše v něm, ve žlábků prohloubeném sedí pignolka (ovoce, semeno) jako prostřední mandle, jenže kulatější, jako váleček; chuť její příjemná jest, jako mandlí.

Za nedlouho na této cestě spatřili jsme ostrov Elbu a na severní jeho straně hrad; vzpomněli velikého světoborce Napoleona I., který nějaký čas na tomto ostrově strávil; možná, že znal hrad ten. K veliké slávě dopomohl Francii, ale ještě ku větší sobě, nemaje nikdy dost, až Prozřetelnost boží mez položila nemírným choutkám jeho. Nástrojem Prozřetelnosti té byla Moskva a národ ruský jako teď u Turků. — Teď jest úsudek o něm zcela střízlivý; čím přispěl k oblažení člověčenstva? Ne bitvy a patálie, ne trůny a koruny jsou dějepis člověčenstva, ovšem ale dějiny kultury — vzdělanosti.

Přejíce vojenskému velikánu tomu i celé Francii jejich „gloire“ táhli jsme vedle Elby dále na jih. Ostrov veškerý k východní straně holý jest a skalnatý, jen k jihu má lesy.

Takto trávili jsme poslední hodiny své jízdy k Římu dosti zdlouhavě, hořice touhou, býti u cíle pouti své. Jediná jen ještě oása objevila se nám, která poutala pozornost naši. Byla to papežská druhdy pevnost Civitá vecchia (Staré Město), vedle kteréž jsme jeli. Jest přístavem svobodným, má 10.000 obyv., a vede značný obchod po celém Středomoří. Přístav, jak s dráhy jest viděti, je zavřen dvěma polokruhovými hrázi, před nimiž je třetí se vchody, farusy naznačenými, stanice to válečných lodí. Mořské lázně tu jsou známé a pro mírné ponebí i chorobným prospěšné. Zde stávalo římské Centumcellae, později zvané Portus

Trajaní. Opevnění, kteréž jest znamenité, datuje se od papeže Urbana VIII. a svobodný přístav od Innocence XII. z r. 1696. Sladkou vodu přivádí vodovod Trajanský. Nyní jest pevností vlády italské, kteráž zde má svou stanici pro válečné lodi na Středozemním moři.

Již pak úprkem blížili jsme se pověstné Campagni, nejbližšímu okolí Říma. Jest Campagna (rciž: Kampaňa) více méně pahorkovitá, rozsáhlá rovina, kde stáda bílých, rohatých volů se pasou. Jest to druh mentorů šedých, jako polských, u nás dobře známých. Bylo 25. květ.; právě se sušilo seno, což bylo, bylo-li první, na Itálii dosti pozdě. Teskno bylo nám a jakýsi pocit úzkostlivosti ozýval se v srdcích našich, když jsme se blížili sv. městu. Již jsme viděli žlutavou Tiberu, již chrámy a báně, i staré hradby, a když jsme podejeli Řím, stáli jsme již na východní straně na nádraží. Byli jsme v Římě.

13. Ř í m.

Po celé živobytí toužili jsme, viděti aspoň jednou Řím; nyní se nám toho dostalo. Když slychali jsme ve školách vykládati historii Říma, o jeho založení, o době králův, o dobách republiky, o její velikých charakterech a vznešených občanských ctnostech, o obětovnosti vlastenské, — nebo stát, republica, byla jim nadevšecko; v něm koncentrovalo se veškeré snažení jejich dále o době císařův, a kdy stála hrdá Roma na vrcholi své moci a slávy — a pak o dobách její úpadku, nezvratně se blížícího, bývalo nám, jakobychem slychali věci z neznámého světa, z oboru pověstí a bájí — z tisíce

a jedné noci. Nyní stáli jsme na půdě té, kde věci ty skutečně byly se sběhly.

A což dím o době křesťanské? Když bylo vykládati i nám samým o původu a počátcích církve boží v Římě? O těch hrdinách staré doby, pravých to héroích, daleko vyvýšenějších nade všechny heroy pohanské, o tom Římu podzemním, jak nazval jej Wiseman ve své Fabiole, který tajně shromáždával se ve skrýších, po domích a sklepích, v pohřebištích čili katakombách, a tu konaje služby boží, přijmáním Těla Páně ku dalším bojům se sřil! — Doba pronásledování církve jest doba hrdin, hrdin to křesťanských. Jako každý národ má dobu héroův a sice na počátku: tak i církev, a rovněž hned dobu tu první, na počátku svém; a má těch hrdin poměrně více, neboť na tisíce čítá mučenníkův, a hrdinové její mnohem vznešenější jsou, než hrdinové kteréhokoli národa; neboť prolévají krev za nejsvětější statky člověčenstva, za pravdu, víru a spásu duší, a motiv jejich byl ten nejčistější — láska. Proto nalézali tolik následovatelů. „Semen est sanguis Christianorum“ — semenem jest krev křesťanská; a: „plures effici-mur, quoties metimur a vobis“, volá v 2. stol. Tertullian v nadšenosti a jadrném slohu svém: „více nás jest a počet náš roste kolikrátkoli žati (ubřjeni) býváme od vás. Ó kterak bylo nám, když poprvé na tuto posvátnou půdu jsme vstoupili, po kteréž tolik svatých kráčelo, kterou tolik mučenníkův krví svou pokropilo a posvětilo! Nemožno bez pohnutí vstoupiti do Říma!

A což dím o době, když Řím stal se hlavou národů křesťanských! Když nepotřeboval skrývati se

pod zemí a svobodně mohl vystoupiti a objeviti se, stavěti chrámy, veřejně konati služby boží, kázati Krista? On matkou byl, odchovávatelem, pěstitelem národů! On střediskem, kolem něhož vše se točilo; stromem, ku kterémuž ptáci nebeští přiletovali a bydleli na ratolestech jeho; stří, ze všelikého plodu rybího v sebe shromáždující. Ano Řím to byl, jenž zbytky klassické vzdělanosti zachránil, když ji kopyta barbarských ořů po světě roznášela, a na zbytcích těch budovu nové, pravé vzdělanosti zakládal, na zásadách božského učení Jež. Ksta, dle něhož vyřčena rovnost všech před Bohem a zákonem a zrušeno otroctví. Dějiny svaté stolice jsou dějiny Evropy; a dějiny kultury Evropské jsou dějiny Říma a nejvyššího úřadu náměstka Kristova. Kdyby nebylo papežů, nebyloby Říma, pravil jeden spravedlivý dějepisec protestantský; a dokládá: Řím právem náleží papežům, nebo oni ho zachránili. Oni, papežové, pečovali o vzdělání barbarských národů, kteří konec učinili spuchřelé a hnilobou nemravnosti porušené říši římské; Řím je vychoval, posílaje jim paedagogy a učitele, vérověsty a kazatele a vykázal jim místo ve sboru vzdělaných a civilisovaných národů; a toho bylo tenkrát velice třeba. A jestliže jest komu proti mysli, že tehdaž papežové rozkazovali i hlavám korunovaným a ty musily poslouchati: tož všickni rozumní historikové, kdož znají tehdejší dobu a vynésti chtějí úsudek spravedlivý, řeknou, že toho bylo velice třeba, ano že Prozřetelnost boží velemoudře tak zařídila. Krátkozraké, nerozumné dítě laje metle, kteráž je tresce, i ruce,

kteřáž ji vede, a nepomyšlí, že za několik roků jí bude žehnati a si i přáti, byl byla trestala více a byla bývala i přísnější! —

Uznávali jsme za dobré, toto předeslati našemu popisu Říma, abž každý, kdož snad řádky ty čísti bude, s úctou s námi na tu půdu vstoupil, kteřáž v pravdě nejvyšší úcty vymáhá.

Sestoupivší nás s vagonu očekával již omnibus. My zamluvený a uchystaný měli byt v hostinci, zvaném „Hôtel d'Allemagne.“ Hostinec u Allemannie; ač Slované, tentokráte s tou Allemannií v Římě jsme byli spokojeni; zásluha to p. Cav. Bluma, jehož vděčně tuto připomínáme, a jemuž za jeho péči o nás, starost a úslužnost vždycky vděčni zůstaneme. On nám též vyjednal mnoho-li denně za všecko platiti budeme, a nebylo mnoho! Měli jsme byt velmi slušný, vždycky dva a dva, neboť Allemannie náleží k prvním hostincům v Římě. Pokoje ovšem byly hodně vysoko, ale v hlavních městech, kde jsou domy kolikopatrové, jinak není; na to musí každý býti uchystán. My byli v 3. poschodí a měli jsme nahoru as 80 schodů; to bylo dost. Na štěstí jsme nemusili často nahoru a dolů. Častokráte jsme po celý den nahoru nepřišli, až večer; nebylo třeba. Za to ale v pokojích jsme měli všecko pohodlí. Pokoje zajisté byly prostranné, pěkně malované, čisté a vším potřebným nářadím, i pro pohodlí opatřené; okna veliká a jasná, vyhlídka na ulici; Podlaha mramorovaná pokryta byla veškera krásným kobercem s velikými růžovými květy, postele nejvyš čisté se slamnsky na perách, což ovšem žádný z nás ani doma neměl a na poutnisky takové pohodlí téměř

ani neslušelo; divan, zrcadla, stolice vycpávané, dva pradelníky, věšák, umývadlo, slovem vše, co člověk v pokoji ku své potřebě a svému pohodlí si přát a čeho žádati může. Chodby i schody veskrz koberci byly pokryty, takže, ač nás plný dům byl, nikoho choditi slyšeti nebylo. Ku všemu pohodlí byla v domě i pošta i penězoměnc; postačilo, dole u portýra, jen psaní odevzdati a od něho zaplatiti, co přišlo, a netřeba bylo, o ně více se starati, jakož i psaní tam zůstávala a mohl každý se přeptati, zdaž došlo nějaké psaní čili nic. Též věci mohly tu uchovány býti. Jídelna byla dole; jedli jsme table d' hôte; mohlo se jísti buď v první, neb v druhé třídě; my jedli v druhé. V první se platilo denně za všecko 12, v druhé 10 franků. Za těchto 10 franků, což dělá dle našich peněz as 4 zl. stř., měli jsme všecko, a nemusil nikdo více platiti: byt, obsluhu a úplnou stravu, třikrát za den, a sice snídání, od 7. hodiny ráno počínaje; snídání druhou, masitou, od 12 do 1 hodiny (lunch, vyslov lónč,) a oběd (table d' hôte) o šesté hod. večer. Mívali jsme: ku snídání kávu, již si mohl každý upravit sám, dle své chuti, dosti dobrou; k ní dvě dvoukrejcarové žemličky na způsob pražských; po kávě dávány ještě vejce na měkko tomu, kdo chtěl; místo nich dáváno později čerstvé máslo, kteréž přicházelo na stůl v míse čerstvé vody ve formě malých koláčků vkusně ve stvořítku vytlačených, což bylo velmi dobré, zvláště ku kávě a z rána. Máslo žluté, čisté a čerstvé, žebychom ani doma lepšího míti nemohli; voda dobrá. Vůbec musíme říci, že Řím mimo řeku Tiberu, která špinavá jest, má hojnost dobré vody. Všude, ve všech částech

města jsou krásné, bohaté fontany, z nichž mnohé prameny vody se prýští; avšak o věci té na svém místě ještě promluvíme.

Od 12. do jedné byla snídaní druhá, à la fourchette, jak se říká, t. j. na vidličku. Tu mívali jsme kousek pečeného masa, chlebičky dva, ještě něco z mouky neb zeleniny, ovoce (třešně) a sýr, který v Itálii po jídle jest obligatní, ale dobrý sýr, a k tomu láhev dobrého červeného, vlaského vína, něco menší, než naše obyčejné vinné láhve. K večeři pak, což vlastně oběd byl, o 6. hod. odpolední, jsme mívali polívku, dobré hovězí s omáčkou třeba dvojitá a příkrmem, pak něco z mouky neb zeleniny, a pečení; po té ovoce a sýr a zase láhev vína. Úprava, musí se říci, byla naskrz dobrá a chutná, tak že jsme nepocitovali nic z neobyčejné, vlaské kuchyně; nám alespoň se při těch krmích a tom víně výborně dařilo a nepohřešovali jsme naší domácí české kuchyně, neboť upraveno bylo vše obyčejně velmi chutně, vkusně a čistě. V pátek zastupovaly maso ryby. Jmenovitě vínu za ten krátký čas svého pobytu v Itálii jsme si zvykli tak, že nám nedělalo pražádných obtíží a my je pili téměř jako vodu; ba když jsme se hodně vychodili a vypotili a s požehnaným appetitem ke stolu zasedli: brzy shledali jsme, že té jedné láhvičky bylo málo a nezřídká napadlo nás pokušení, dáti si ještě jednu, anebo aspoň půl, což zvláště dobrý jeden přítel a nejvěrnější soudruh na cestě, velmi rád slyšel, ba k tomu často i sám vybízel.*) Takovéto superplus musilo se ovšem platiti extra. Že nám víno tak

*) Vel. p. P. Frant. Hlavatý, býv. farář Chlenský nyní v Miletíně, tamní rodák.

zachutnalo a také šlo k duhu, zásluha toho náleží především vínu samotnému; neboť bylo čisté a přirozené, ne jako u nás začasť všelijak míchané a připravované, a člověk mohl ho vypítí hodnou částí, a ničeho nepocítoval, ni v hlavě, ni v životě; ovšem posilnění, veselost, humor; a to známka jest pravého, dobrého čistého vína. Též v tom shodují se všickni cestovatelé, že v zemích, kde víno se rodí, má se pítí víno; již Pán Bůh sám k tomu poukázal, víno tam stvořiv a člověku uchystav. Bylo sice dostati i pivo v Římě, a mnozí z cestovatelů, nemohouce ani v té věci na chvíli zapomenouti vlasti, odcházeli začasť na sklenici piva; ale my drželi se starého: Si fueris Romae, romano vivito more; si fueris alibi, vivito sicut ibi; t. j. budeš-li v Římě, římským živ buď způsobem; budeš-li jinde, živ buď, jak tam se žije. A my tím spíše drželi se vína, že bylo dobré a poměrně laciné; pivo však drahé, ne velice dobré, a prý také ne studené. Píva si popřejeme zase v Čechách, ale v Itálii vína. Podotknu ještě, že hostinec náš ležel nedaleko španělského náměstí, via Condotti; a španělské náměstí leží ve východní části města Říma, nedaleko nádraží.

Když jsme tě, laskavý čtenáři, takto byli seznámili s naší domácností a bytem: teprv tě vedeme do města, zcela dle metody geografické; nejprv má člověk znáti svou domácnost, pak teprv šířiti kruh svých geografických vědomostí.

Město Řím, rozumíme nyníější, moderní Řím, je město pravidelné, aspoň z většší části, a není dokonce nesnadno, v něm se orientovati. Postačí, podívatí se na pláu. Na straně severní je „náměstí

lidu, „piazza del popolo,“ ellipticky okrouhlé; z náměstí toho jdou tři rovné ulice, jako tři hlavní žíly města; prostřední k jihu a k starému Římu (Capitolium a Forum Romanum); v pravo k jihozápadu; ta v levo k jihovýchodu; tyto tři hlavní ulice jsou mnohými příčnými ulicemi a uličkami spolu spojeny, a jsou ovšem u svého počátku (u piazza del popolo) nedaleko od sebe; avšak čím dále k jihu se táhnou, tím více se rozšiřují, jako paprsky od svého středu. Nejhlavnější je prostřední, kteráž slove „Corso,“ a je také nejživější, tu všecken život římský se soustřeďuje; tu jest středisko města. Dle toho pochopí každý, že není těžko, v Římě někde trefiti.

Od této hlavní a větší části města Říma na západ teče Tibera a za ní je také ještě část města, ale menší; ta slove Trastěvere (trans Tiberim), jakoby řekl, za Tiberou. Větší část Říma leží na levém, menší s Vatikánem na pravém břehu Tibery. Za starých časů slul Řím „sedmipahrbkový“, septicollis; nyní slouží může desetipahrbkový, nebo má deset pahrbků, na nichž vystaven jest; a sice větší část, dříve jmenovaná, má pahrbků osm, kteréž, od „piazza del popolo“ na východní straně počínajíce, v polokruhu takto jdou za sebou: Mons Pincius, Quirinalis, Viminalis, Esquilinus, Coelius, Capitolinus, Palatinus a jižně od něho Aventinus; za Tiberou pak Vaticanus a Janiculus, z nichž tento i objemen, i výškou (320') jest nejznamenitější. Pahorky na levém břehu jen málo vystupují, a nedosahují, než asi 160, nejvyšší 210 stop. Ostatně jest Řím 3 míle od moře, v krajíně pahorkovité, uprostřed roviny, Campagna řečené,

rozložený, kteráž dvěma výběžky Appennin omezena jest. A tolik postačí milému čtenáři, věděti o Římu vůbec.

První chůze, kterou jsme v Římě vykonali, byla do ústavu „all' Anima“ k vd. panu dr. Karlu Jaenigovi (Jenskovi), Čechu; nebo tam jsme se měli přihlásiti, kdož slyšení u sv. Otce zúčastniti se chtěli. Vd. pan rektor přijal nás vlídně a laskavě, upřímně a po bratrsku; vítal krajany své z Čech; hovořili jsme český. Vrchní arcipastýř český, Jeho Eminencí pan kardinal již rovněž byl zavítal, a v témž ústavě all' Anima se ubytoval. Jemu tedy p. rektor nás předvedl; Jeho Eminencí nám dal instrukcí k audienci potřebnou; jmenovitě musil každý, kdo nějaký dárek sv. Otcí odevzdati měl, se dáti zapsati, aby při slyšení jistý pořádek udržován býti mohl. Tu také dostali jsme potřebné listky č. vstupenky, pro poutníky rakouské, jimiž jdouce k audienci, u strážce dole vykázati jsme se musili. Že jest „Anima“ pro nás důležitá, aniž mladí kněží z našich diécesí tam bývají posíláni na vyšší studie, klademe tuto o ní delší popis.

Anima, rakousko-německý hospic v Římě.*)

I. Od založení Animy až do polovice 16. století.

Nesmírný býval druhdy nával poutníků do Říma ve středověku. Florentinský kronikář, Matteo Villani, vypravuje, že r. 1350. dlelo v čas postu

*) Vynato z „Brněnského Hlasu“, r. 1878. č. 9. 10. 11. a 12. od K. E.

a velikonočního hodu božského v Římě stále asi 1,200.000 cizinců; kolem nanebevstoupení Páně a o svatodělných svátcích 800.000, v létě 200.000. Ulice bývaly tak přeplněny, že každý, ať pěšky ať koňmo, jen pohnutím a to s proudem mohl postupovati. Tlačence bývala tak ohromná, že se co chvíli nalezalo osob umačkaných. Římané vesměs stali se hospodskými . . . byli sobečtí a ziskuchtiví; potraviny bývaly velice drahé a téměř ustavičně nedostatek . . .

Co tedy divu, že se pocítovala potřeba ústavu, kterýby krajanům, poutníkům, poskytoval útulku? —

Mezi Němci, kteříž ve 14. stol. do Říma připutovali, nalezal se též jistý Jan Petrů z Dortrechtu v Nizozemsku. Poněvadž se mu v Římě líbilo, vstoupil do papežského vojska za papeže Bonifacia IX. a usadil se i se svou ženou stále v Římě. Vida, jak zle se krajanům jeho o pouti v Římě vede, a jsa bohatý: koupil pro krajany do Říma příchozí tři vedle sebe stojící domy, z nichž prostřední upravil se za kaplu, druhý ustanovil se pro muže a třetí pro ženy. To se stalo r. 1386. Kaplu opatřil též vším, čeho ke službám božím třeba. Ale co se stalo? Přišel víchř a bouře a ty tři domy se z větší části sešly. Nebyly as příliš pevné. Co dělati? Jan Peters neměl peněz; i obrátil se na sekretáře v papežské kanceláři, Dětřicha z Niemu (Paderborn), který mu již při zakládání Animy pomocným byl. Prosba nebyla marná. Dětřich šel ku sv. Otci, Bonifaciu IX. a žádal za podporu a pomoc. Sv. Otec, svoliv ke všemu, vydal 9. listop. 1399. zvláštní bullu, v níž skoro vše, co o ústavu

tuto řečeno, obsaženo jest; ale posloužil věci hlavně tím, že udělil hojně odpustkův všem, kteřížby ku rozkvětu hospice přispěli. Rovněž i Dětfich z Niemu, mimo dary za živobytí poskytnuté odkázal v poslední vůli své r. 1417. Animě sedm domů, vinohrad a jiná menší zboží. Tímto šlechtným skutkem se stal spoluzakladatelem Animy.

Odkud název Anima? — Anima (lat.), na česko duše. Zakladatel měl úmysl, aby v hospici jím založeném za jehe duši, a za duše všech zbožných dobrodinců ústavu všickni ti se modlili, kdož dobrodiní ústavu toho jakkoli účastni budou. Duše pak dobrodinců odporučil ochraně Bl. R. Boží, přímělkyni za duše v očistci a následkem toho dal, nepochybně dle rady zmíněného Dětficha, ústavu titul: „Hospitale Beatae Mariae Animarum“ — t. j. hospic Bl. Panny Marie dušiček (přímělkyni.) Později se titul zkrátil a říká se pouze „Anima“ (v Animě, od Animy atd.) Základní myšlénka toho titulu vysvítá též ze znaku, č. erbu Animy, který r. 1569 zaveden jest. Představuje totiž dvouhlavého orla německé říše (jako rakouský, ale bez jablka a žezla), kterýž na prsou nese sedící P. Marii s Ježíškem, na klíně stojícím; ne perutích pak vypočteno jest po jedné dušičce, které ve způsobě okřídlených angelíčků ku Bl. Paně a Matce Boží ruce prosebně spínají. Orel s rozpiatými křídly znamená ochranu něm. císaře nad „Animou.“ Další otázka jest: Zda-li také papežové toto dílo křesťanské lásky podporovali?

Ovšem; mimo Bonifacia IX., o němž jsme se již zmínili, také jiní papežové rozličně Animě po-

náhali a ji vyznamenávali. Tak Innocenc VII. i postavil přímo pod ochranu sv. stolice, a sice vlastní bullou, danou 20. květ. 1406., v níž zřejmě se takto: „Zmíněný hospic se všemi jeho údy, právy, a příslušnostmi mocí své apoštolské důstojnosti sprostujeme vší jurisdikce a nadvlády kterékoli, a přijímáme ho pod zvláštní ochranu stolice apoštolské.“

Týž papež 6. července 1406. znova potvrdil i stav i ochranu mu přiřknutou a zároveň určitěji označil účel jeho, slovy: ku soustředění, obživšení a posilnění chudých a poutníků z Němec.“ — A ještě jednou týž Innocenc VII. udělil Animě právo volného pochovávání v kaple a snad i v zahrádce u hospice. —

Eugen IV. jí dovolil sv. svátosti udělovati. — V pozdějších časech se prokázali býti její dobrodinci Julius II. a Leo X., Hadrian VI., kterýžto poslední má v nynějším kostele Animy skvostný pomník, a jiní. Řehoř XIII. obdařil oltář sv. p. Barbory privilejem plnomocných odpustků za mrtvé a povolil odpustkův 10 let těm, kdož kostel v den narození P. Marie (založení) navštíví. — Sixtus V. a Pavel V. přišli sami do domu a Pavel V. po bitvě na Bílé Hoře sloužil v Animě slavnou mší dne 20. pros. 1620. O Piu IX. později se vzmníme.

Kdo mimo papeže Animě užitečným býti se prokázal? V první polovici trvání Animy přicházely dary hlavně z Němec — v širším slova smyslu. Znamenitějšími dobrodinci tu jmenovati slušno z Rakouska 10. z nichž zvláště vy-

niká kardinál Melichar, knězebiskup Brixenský, jenž Animu učinil universalním dědicem, a Jan Lambacher z Inomostí, agent bohatých Fuggerů v Římě, který jí doporučil 4500 dukátů. Z Pruska se uvádějí tři znamenití dobrodinci; ale Braniborci sami vystavěli v novém kostele Animy postranní kapli. Z Bavor 5 dobrodinců a Fuggerové měli kapli se znamenitým obrazem Panny Marie od Giulia Romana, kterýžto obraz jest až dosavad okrasou hlavního oltáře nynějšího kostela. Z Hannoveránska 3, z nynějších Sas 2, z velkovévodství Hessenského 3, z kurfirstství Hessenského 1, z Badenska 1, z Bukovce 1. — Z Holandska dal jeden 200 dukátů a 4 a půl domů; jiný poslední vůlí svou odkázal Animě veškeré své jmění, ale s výmínkou, aby část úroků chudým dívkám, najmě z Holandska, a sice po 30 skudech příspěvkem ku věnu se rozdávala, což se doposud děje*) — Další dobrodincové jsou: z Belgie 11, z nichž jeden daroval 1000, jiný 5000 skudů. I z těchto 5000 se rovněž rozdávají dary dívkám po 25 skudech ročně. — Také z Met se vyskytl jeden znamenitější dobrodinec. — Mimo to se jmenuje dárce jednoho sta dukátů a 300 sv. kněh papež Pius III., sestřenec Eneáše Silvia Piccolominiho a jistý zpovědník Sixta IV.

Mimo tyto značnější dobrodince jest ještě mnoho jiných s menšími dary. Z těchto dárců

*) Rozdává se též část dvakrát do roka v kostele Animy. Dívky německé jsou přítomny v bílém rouchu, při mši sv. jdou ke stolu Páně a pak dostávají své věno (dos); to se jim na úrok uloží až do dne, kdy se vdají, anebo kdy do kláštera vstoupí.

se utvořilo „bratrstvo P. Marie de Anima,“ jehož zápisky a seznamy se zachovaly a jsou hlavním pramenem dějin nejstarší doby Animy. Dle zápis-
ků těchto obnášel počet dobrodinců Animy, t. j. úduv bratrstva od počátku ústavu, t. j. od r. 1399 až do r. 1653., kdy zápisky přestávají, celkem asi 3000. Z těch připadá na kněze dobrá třetina. Ostatně jsou mezi nimi lidé všech stavů: císaři, králové atd., až ku prostému sluhovi; i 100 žen je zapsáno. Co národnosti se týče, vykazuje seznam také 20 Vlachů, 10 Uhrů, 6 Poláků, 6 Španělů. Hledíce ku diécesím, uvádějí se 3 z Prahy, 3 z Olomouce a 2 z Litomyšle. Ostatních pomineme, poněvadž nemají pro nás zajímavosti. —

Kdo vedl správu Animy?

Dle stanov „bratrstva P. Marie de Anima“ (nejstarší opis z r. 1460) spočívala správa v rukou tohoto bratrstva. Údové shromáždili se v jisté doby a volili rektora, jakož i dva nebo 3 provisory, ale jen na jeden rok, jimž se uložilo, aby ustanovení valné hromady prováděli, jakož i hospic vnitř spravovali. Při těchto valných hromadách provisoři skládali též účty. Valné hromadě příslušelo, pojednávat o důležitých věcech, hospice se týkajících, jako: o stavbách, opravách, vydáních a. t. p. Jeden z provisorů ponecháván v úřadě, protože znal správu již zavedenou. — Údem bratrstva se mohl stát každý, kdo jistý dar Animě učinil; obyčejně se dávalo zápisného jeden zlatý ve zlatě. Údové byli zavázáni ku jistým modlitbám; nekněz každodenně ku modlitbě: Zdrávas královno, a žalmu „De profundis“; kněží při každé mši svaté ku zpomínce (memento) na dobrodince hospice. V čas suchých

daní č. quatembru dávali údové v Římě žijící malý poplatek, za nějž o hromnicích dostávali v kostele svíci.

Nad veškerým ústavem bděl jakožto protektor svatý otec, který úřad ten vykonával skrze svého generalního vikáře. Avak i císařové druhdy čestnými protektory jsou jmenováni, kterýžto titul nejprv Karlu IV. udělen jest. Leč poměr Animy ku císařům byl ten, že ona více se k nim tlačila, než oni o ní se starali. R. 1483. usneslo se bratrstvo na tom, že dá na Animu a všechny jí patřící domy císařský znak vyvěsiti, ale Sixtus IV. to zakázal. Po jeho smrti si však bratrstvo přispíšilo, a než nový papež byl zvolen, úmysl svůj provedlo, anať sv. stolice potom věci nebránila.

Následkem tohoto mlčení mělo se všeobecně za to, že nyní sv. Otec uznává protektorát císařů německých. Po dlouhé době konečně Maximilian I. 15. ún. 1518. protektorat ten úřadně přijal, nepochybně ku žádosti bratrstva; vykonával jej však ne svým poslancem u papežského dvora, ale skrze muže, zvané protektory německého národa, a ti byli skoro vždy kardinálové, císaři přízniví, kteří „duchovní“ zájmy říše německé v Římě zastupovali a s císařem v písemném spojení stáli. Sv. Stolice však se protektoratu nikdy nevzdala, ba naopak Řehoř XIII. r. 1584. nařídil proti vůli kongregace, aby se stanovy přísně zachovávaly a provisor Gerard Vossi aby pro příští rok v úřadě ponechán byl.

Kterak prospívala Anima?

Povázíme-li, jak mnoho a hojných darů Animě činěno bylo, jakož i že řízení její bylo ustálené,

mohla mnoho dobrého působiti, a také působila, a to zvláště poutníkům Německým. Tito také u velikém počtu přicházeli, tak že se v ní ročně 3000—5000, o letech milostivých 10—12000 poutníkův přístřeší poskytlo. Brzy se ukázalo, že hospic pro tolik lidí nestačí. Skládal se pořád ještě jen z oněch dvou domů, Janem Petersem darovaných. Ostatní pak domy byly pronajaty, a to proto, aby měl ústav více příjmů. Roku 1500 se tedy hospic zvětšil. Pak-li v případě návalu poutníků ještě nestačoval: najímaly se na čas ještě jiné místnosti, aby se všem vyhověti mohlo. Od r. 1522. byla Anima zvláštním dekretem gubernia římského zavázána, přijímati a ošetřovati také všechny chudé nemocné německého národa v Římě žijící. — Poutníky přijímal z počátku vždy kuchař Animy a měl k nim dozor.

Za takých poměrů bývalo vydání ovšem vždy veliké; ale byloby stačilo, kdyby nebylo bývalo těch výdajů mimořádných! Tu se stavělo, tu se zase narodil císařský princ, tu se zvolil nový císař, tu se oženil, tu zase umřel, a to se vždy v Animě slavilo hlučně; a nebylo-li peněz, slavilo se předce, ale za vypůjčené. K tomu přistoupily ještě pohromy, jako: vpády nepřátel, povodně a. j., a tak se stalo, že byl ústav jednoho krásného dne pro dluhy sekvestrován a že se jeho vrata zapečetila, pokud se nezapraví dluhy. Z toho však se Anima brzy vzpamatovala, protože měla jmění dost. Tak na př. měla r. 1484. 22 a r. 1545. 28 domů, a mimo ty jistě také ještě jiný majetek.

Nebude snad od místa, podotkneme-li zde, že byla Anima všeobecně vážena. Důkaz toho nalé-

záme vtom, že jiné ústavy se k ní připojovaly. Tak na př. jistý německý kněz z Chlumu (Culm), Mikuláš Jindřichů (Henrici) zařídil r. 1413 pro chudé Němce, usazené v části města Arenula zvláštní hospic sv. Ondřeje; poněvadž však brzy začal pokulhávati, byl přidělen r. 1431. Eugenem IV. Animě. — Rovněž německé bratrstvo poctivého pořádku ševcovského pod ochranou svatých mučenníků Krispina a Krispinana odstoupilo r. 1535. veškeren svůj majetek a práva Animě, aby u ctihodného bratrstva rovněž německého, jakožto spřízněného a mocnějšího našlo ochrany proti šidbám a úštěpkům. — I ctihodná matka německých sester Nejsvětější Trojice v Římě, jmenem Agatha, přenechala r. 1555. svůj sesterský dům i vinohrady Animě pod jistými výmínkami.

O kostele téhož ústavu.

S vrchu praveno, že prostřední ze tří Janem Petersem darovaných domů proměněn v kaplu. Když se však r. 1500. hospic zvětšoval: počalo se také se stavbou nového, velkého chrámu Páně ke cti a chvále Bl. R. B., Marie Panny. R. 1511. byl posvěcen, ač zevnější práce teprv r. 1519. se ukončily. Útraty se zapravily dobrovolnými dary z krajin hlavně německých. Zvláště jmenovati dlužno rodinu Brandeburků a bohaté Fuggery, kteří si vystavěli kaple postranní.

Poněvadž kostel ten od oné doby málo se změnil, podáme tuto jeho popis dle nynější podoby.

Z předu se pne jednoduchá fašada (průčelí, štít) s Korintskými sloupy. Do nitra vedou troje vrata, z nichž prostřední po stranách mají sloupy ze vzácného mramoru (Porta santa).

Vnitřek rozdělen jest šesti štíhlými pilíři ve tři lodě. Každá postranní loď má 4 kaple stejně vysoké. Prostřední loď prodloužena jest v presbyteráf. Sloh v celku není ani gothický, ani novofímský (novovlaský); rovněž ani rozměry chrámu nejsou spořádány. Půda jest vykládána bílým a šedým mramorem. Strop presbyteráfe jest bohatou stukkaturou ozdoben a pozlacen; strop lodí jest natřen modře a zlatými hvězdami ozdoben. Pilasty na zdích a pilíře jsou omalovány způsobem afrikanského alabastru, avšak hrubými poněkud barvami (z bílé do jemné, zažloutlé barvy.) Postranní kaple, v pravo od hlavního vchodu počínajíce, jsou tyto:

1. Oltář, zasvěcený sv. Bennonovi. Obraz na něm, pochodící od Karla Saraceniho, představuje, kterak sv. Benno, biskup Míšeňský, přijímá klíče chrámové, nalezené ve břiše ryby, kteréž byl vhodil do Labe, aby císař Jindřich IV., z církve vyobcovaný, nemohl do kostela vejíti. Obraz ten jest jedno z nejlepších děl Saraceniových.

2. Oltář s obrazem sv. rodiny od Gimignaniho.

3. Oltář Nejsvět. Svátosti s velikým bronzovým křížem, na němž pní Spasitel.

4. Oltář della Pieta. Pietou se rozumí Bolestná Rodička Boží pod křížem, mající na klíně tělo Božského Syna, s kříže sňaté! Tato pieta v Animě jest poněkud změněná kopie Piety od Michaela Angela, nalezající se ve chrámě sv. Petra ve Vatikaně. Je to pěkná, mramorová socha.

Postranní kaple druhé strany v témž pořádku jsou tyto:

1. Oltář s obrazem, představujícím mučení sv. Lambrechta od Saraceniho.

2. Oltář český. Na obraze klečí sv. Jan Křtitel před P. Marií.

3. Oltář moravský. Je vlastně zasvěcen sv. panně Barboře, k níž se vztahují jak freska, tak obraz na oltáři; ale nalezá se na něm také obrázek bl. Jana Sarkandra. K objasnění věci stůjž zde toto: Kdykoli se některý hrdina v cnosti za blahoslavného prohlašuje, koná se pak v některém větším římském chrámu Páně třídní pobožnost ku jeho počtě. Po blahořečení našeho moravského mučenníka odbývalo se ono trojdenní (triduum) v Animě, od kteréžto doby se jeho obraz na oltáři sv. Barbory nalezá. Oltář ten jest privilegovaný.

4. Oltář, s malbami od Salviatiho, vztahuje se ku pochování a z mrtvých vstání Páně.

V presbyteráři nad hlavním oltářem jest znamenitý obraz od Giulia Romana; představuje sv. rodinu se sv. Jakubem a Markem; byl malován pro Fuggery.

Sakristie, vystavená od r. 1634—1644. vypadá jako veliká kaple a málem by byla pěknější, než kostel. Je v ní jeden oltář a 4 obrazy ze života Panny Marie. Druhdy kdosi vykládal, že byla prý tak bohatě pozlacena, že židé dali za seškrábání toho zlata 6000 skudů (12.000 zl.), ale patrně toť příliš.

V chrámě samém a pod ním (v kryptách) se také pochovávalo. Nejznamenitější pomník má v presbyteráři papež Hadrian VI. Jsa rodem Němec, málo radostí co papež zažil; proto přidali

k nápisu také tuto poznámku: *Proh dolor, quantum refert, in quae Tempora vel optimi cujusque Virtus incidat!* t. j.: „Té bolesti! Jak mnoho na tom záleží, v jaké časy připadá ctnost člověka i nejvýbornějšího!“

Dále je tu pochován Karel Bedřich, vojvoda z Cleve; Ondřej, kardinal z Rakouska; Vilém Eckenvortius, kardinal a sestřenec papeže Hadriana VI., Lukáš Holstein, věhlasný učenec a kustos knihovny Vatikanské a jiní.

Tolik postačíž nám míti řečeno o rozkvětu Animy až asi do polovice 16. století.

II. Úpadek Animy (od r. 1551—1859.)

Počíná se r. 1551. nová doba Animy proto, že se v tom roce změnila její správa, což pro další její život mělo následky znamenité; zda-li dobré, anebo zlé, poznáme z dalšího vypravování.

Až do r. 1551. řídilo Animu veškeré bratrstvo, které ve valných hromadách volovalo rektora, a dva neb tři provisory, a v poradu bralo všechny důležitější věci. Ale již v posledním čase umiňovala horlivost členů v navštěvování hromad, takže rektor se svými provisory býval častěji donucen, i v důležitějších předmětech sám rozhodovati; a ustanovili se na něčem, nechtěl se už potom někým jiným dáti opravovati. Z toho tušíme, povstávala snadno nedorozumění, jejichž následek byl, že se 20. listop. r. 1551. ve valné hromadě stalo toto usnešení: „Ode dneška nebudou míti všickni členové bratrstva hlasu ve valných hromadách, nébrž jen 12 neb 13 vyvolených (třetina z nekneží), kteříž výhradně mají tvořiti kongregaci s právem, že údy, kteřížby buď zemřeli, anebo vystoupili, sami se mo-

hou doplňovati.“ Kongregace ta zahrnovala tedy v sobě veškeru moc.

Tím se však podtal životní kořen bratrstva; i možno pozorovati, že od té doby chřadlo, až asi za 100 let úplně uschlo.

Podle správou kongregace se dožila Anima podivných osudů; ale nemáme o nich úplných pramenů. Sestavíme tuto věci dle času.

R. 1551. se nazýval ředitel Animy Provisor administrans, a měl k ruce své jednoho provisoru, fabriciera, dva syndiky ku přehlížení účtů, stavitele a prokuratora, kterýž Animu u soudů zastupoval. Kaplanů bylo tehdy deset. Kongregace, jsouc si vědoma své moci, mnoho si zakládala na své důstojnosti, počínala se nadouvatí a konečně i proti samým stanovám bratrstva jednati; ale špatně se jí povedlo; neboť Řehoř XIII. r. 1584. nařídil, aby stanovy, přísně se zachovávaly a kázal i proti její vůli (jak svrchu již řečeno) jistého provisoru, Gerarda Vosse, jakožto znalce správy Animy i pro příští rok ponechatí. Téhož roku se odevzdal též úřad dozorství nad poutníky, jež až dosud kuchař vedl, jednomu kaplanovi, který máje titul „pater pauperum — otec chudých“, musil poutníky v náboženství vyučovati, ku ranní mši sv. voditi a ku sv. zpovědi připravovati. Každý poutník pak, vykázav se zpovědní cedulkou, dostal vysvědčení poutnické se znakem Animy r. 1569. zavedeným. R. 1585. se zařídila také kniha, do které se všickni poutníci zaznamenávali. Téhož roku se učinil 12. července návrh, aby se do Animy přijali aspoň čtyři němečtí mladíci, kteřížby služby boží v kostele zastávali a při tom studovali, ale zůstalo jen

při návrhu. Kaplanů tehdy bylo 12. — R. 1598. vystoupila Tibera a zaplavivši valnou část města, uškodila i kostelu a mnohým domům Animy, tak že upadla tato opět do dluhů a přišla na krátký čas pod sekvestru.

Mezitím v německém císařství, k němuž Anima vždy věrně lnula, děly se podivné věci. Nizozemsko přidělil Karel V. pragmatickou sankcí ku Španělsku, ponechal je však ve svazku s Německem. Část Nizozemska, Hollandsko, v náboženských válkách se odtrhla, a nechtěla uznávati císaře za svého pána. Udalosti ty měly v zápětí rozhodnutí kongregace (1599), že se Belgičané budoucně nemají přijímati do Animy, nébrž že mají odkazováni býti ku zvláštnímu národnímu hospici, jenž náležel Flandrii a Burgundii. Z počátku se s nimi nakládalo mírně, aby nepovstala pohoršení. Tímto rozhodnutím však ponejprv byl porušen účel zakladatelův, dle jejichž vůle měli míti na Animu právo všickni rodilí Němci v širším slova smyslu. — R. 1634. počala se stavěti nynější sakristie; ukončena 1644. Od té doby zasedala kongregace v sakristii. Z r. 1640. zaznamenati slušno, že dostal ředitel Animy nové jméno, totiž *Provisor regens*, anebo prostě *Regens*, řídící. Bratrstvo bylo už v posledních hodinách; za to kongregace rostla ve svých úřadech a přidala ku svým hodnostářům ještě jednoho stavitele, takže jeden měl na starosti kostel a sakristii, druhý domy; mimo to ustanovila *depositáře* (dohlázkáře ku skladišti), *exaktora* (vymáhatele a sekretáře (tajemníka)). Čím více úřadů se nadělalo, tím větší byl nepořádek. Kongregace, sestávajíc nyní vesměs téměř ze samých

úřadů čestných, scházela se místo každý měsíc, jen asi třikrát nebo 4krát do roka a protokoly se špatně vedly; nikdo se po nich neptal.

R. 1697. po mřu Rysvickém, ve kterém Elšasy a Lotarinsko přiděleny jsou Francii, i tyto země vyloučeny byly od kongregace z účastenství v Animě.

Týž osud zastihl též země, jež určitých příspěvků nezasílaly, anebo odepřaly. Císař, použiv svého protektoratu, uznal r. 1699. vyloučení Elšas, Belgie a Lotarinska a jiných zemí za správné; za to však s dorozuměním oboustranným připustěny všechny rakouské dědičné země, mezi nimiž výslovně se uvádějí: Čechy, Morava a Slezsko. Dle toho měly asi právo na Animu ty země, jež později nalazáme býti v německém spolku.

Nizozemsko, jež mělo nejvíce práv na Animu, ješto první zakladatel, Jan Peters, byl Nizozemec, a mimo něho přemnozí jiní jeho krajané hojnými odkazy ji obohatili, nebylo ovšem svým vyloučením spokojeno, a podalo r. 1700. pamětný spis (memorandum) císaři; a zdá se, že stížnosť ta aspoň poněkud uznání došla a to tím více, anož španělské Nizozemí r. 1714 opět ku Rakousku připadlo.

Kongregace vůbec velmi pánovitě si počínala, ano opovážila se posléze ve mnohém odpor klásti i samé svaté stolici. Příčinou toho bylo to, že se sama doplňovala, a druhdy takové údy do svého středu brala, kteří byli prosákli duchem proticírkevním. Tehdy už počínal Febronianismus*)

*) Febronianismus, učení tak zvané po Justinu Febroniu, původci svém; slul vlastně Jan Mik. Hontheim. a byl šlechtic, nar. v Trevirech r. 1701..

bujeti a připravoval spory mezi vládou církevní a světskou. Kongregace se opírala o císaře, kterýž protektorat nad Animou dal nyní zastávat svými světskými poslanci, čili agenty. Toho druhu agentem byl ku konci 17. století jistý Petr de Dominicus, velmi rázný člověk. Ustavičně dopisoval císaři Leopoldu a dokazoval, že Anima je dílo Habsburských císařů. Také se táhl k výroku sněmu Tridentského (sez. 22. kap. 8.), dle kterého dobročinné ústavy, jež stály pod přímým protektorátem císařovým, nesměly bez jeho dovolení žádným biskupem býti visitovány. A skutečně

studoval theologii v Lovani, a stal se 1748 světícím biskupem svého rodiště. Sepsal: *Historia Trevirensis diplomatica* a „*Prodromus*“ k té historii. Nesmírnou pozornost však vzbudil spisem, pod falešným jménem Justinus Febronius vydaným: „O stavu církve a o zákonné moci římského papeže, kniha zvláštní (jedna), ku sjednocení jinověrcův v náboženství křesťanském složená, v Bullioně 1763; č. „*De statu Ecclesiae et de legitima potestate Romani Pontificis, liber singularis ad reuniendos dissidentes in religione Christiana compositus, Bullioni 1763.*“ Věnován byl papeži, maje na oko za účel, přispívati ku sjednocení různých vyznání křesťanských; vlastně však zamýšlel ztenčiti, ba zničiti vrchní pravomoc papežskou, domáhaje se církví, zvaných národních, dle vzoru Gallikanismu ve Francii. Tato kniha byla věrný plod proticírkevních náhledů 18. století, a poněvadž hověla snahám, na katolických dvorech tehdejších panujícím, pilně jest překládána a rozšiřována. Týž Hontheim podepsal také listinu, císaři ode tří duchovních kurfirstův pedanou, ve kteréž vedli stížnost proti papeži, že prý sahá ve práva diecesanská. Přiznav se k onomu spisu, musil odvolati, což sice učinil, ale způsobem mravní jeho hodnotu velice snižujícím, žádné straně se nezavděčiv. Zemřel 1790 na svém zámku Montquintim v Luxembursku.

podánilo se mu. vymoci diplom na císaři Leopoldovi, kterýž ustanovuje na základě domnělých práv protektorátu visitaci biskupskou ve jménu císařovu. Týž diplom, od r. 1699., urovnává rovněž nároky rozličných národů na Animu. Kongregace se nyní postavila spurně na nohy své a odporovala generálnímu vikariátu papežskému, nechťc dále, dle dřívějšího zvyku, zadávati ku potvrzení ani knihy nadační, ani sakristánské; rovněž odepřela, nově zavedenou daň z vína platiti. Generální vikariát, jsa v právu, Animu sekvestroval, a dal císaři vědomost, že visitace církevní, jím ustanovené, trpěti nebude. Císař, tehdy Josef I., se vytočil z obtíže (r. 1706.), prohlásiv, že tu nejde vlastně o visitaci kostelní, nébrž pouze o prohlídku a dozor, zdaž se zadost činí fundacím, čili nic. Nato sekvestra zrušena. Z veškerého však sporu jde na jevo, že protektorát Animy, císaři německými hájený, se poněnáhu přetvořoval v Habsburský, až konečně čistě rakouským se stal a zůstal. Tomu nasvědčuje sestavení kongregace r. 1740., ve kteréž zasedali jenom Rakušané a Nizozemci. Zároveň ze sestavení toho vysvítá, že Nizozemci, svou stížností, r. 1700 zadanou proti vyloučení svému z Animy, předce něco pořídili.

R. 1741. byl zvolen za císaře německého Karel VII., Bavor. Kongregace však nesvěřila protektorát Animy jemu, nébrž zadala prosbu ku Benediktu XIV., aby směla ponechati důstojnosti té domu Habsburskému, a sice císařovně Marii Terezii. Aby toho dosáhla, udala kongregace v memorandum, že Anima je fundace nizozemská a ien následkem císařského protektorátu německá; a

císařovna Marie Terezie, jsouc hraběnkou Belgickou (Comitissa Belgica) prý má nejvíce práva ku věci té pro svou osobu. Ale Karel VII. se rovněž svých práv dovolával. Benedikt XIV., věci zrale uváživ, se rozhodl pro dům Habsburský, a to tušíme hlavně z té příčiny, že moc císařův klesala, rod pak Habsburský ve vážnosti postupoval. Prospěch, z rozhodnutí toho Animé v budoucnosti plynoucí, osvědčil se býti nad míru velikým, tak že můžeme směle tvrditi, žeby ústavu toho už nebylo, kdyby protektorát jeho nespočíval v rukou rytířského a vznešeného našeho rodu panovnického.

Stalo se, že když r. 1798. Řím za republiku prohlášen jest, vznesli Francouzové, jímž mírem v Campo Formio připadlo Nizozemsko, nároky na Animu. Tomu se opřel Provisor regens, hrabě Astori, dokazuje, že hospic není ani belgický, ani německý, nébrž rakouský, nebo císař Bedřich III. prý vystavěl kostel, a rod Habsburský zastával protektorát po 300 let, a k tomu prý od 1. října r. 1797 žije v míru se Francií, vedoucí válku jediné proti Německu. Vzdor tomu však přece agent francouzský (konsul), jistý p. P. Pfeffer, dříve kaplan Animy, zmocnil se 20. května hospice a obklopil se kongregací, kterou si sám zvolil. Na to následovala ohavnost spuštění. Z kostela učinili magacin pro seno, ze sakristie konírnu; ornaty, kalichy, svícny, zvony a veškeru hotovost pobrali. Veškerá škoda se vypočítala na 23954 skudy a 5513 škůdů nových dluhů bylo na domy uděláno (1 skud 2 zl.). Sláva Pfefferova však netrvala dlouho; nebo již 27. září 1799. když Neapolské vojsko Říma dobylo, reklamovala rakouská vláda co

nejrozhodněji znovazřízení pravé kongregace, která už 9. pros. na to ponejprv zasedala. Co se dalo z věcí zašantročených najíti, vrátilo se, a snad i ostatní škody se zaplatily.

Mezitím však už zase nová pohroma se řítla. Napoleon I., zmocniv se Říma, rekviroval všecky papežské státní papíry od Animy. Kongregace v této úzkosti obrátila se dne 20. listop. 1810. na císaře rakouského, jakožto protektora hospice.

Appellace ta má tu důležitost do sebe, že se vznášela ku císaři Františku I., ačkoli tento r. 1806 císařskou korunu německou byl složil, z hodnosti té se poděkovav, sebe pak císařem rakouským býti prohlásiv; potvrzujet ta věc výslovné uznání nepřetrženého protektorátu rakouského. Od toho času zůstala Anima ústavem výhradně rakouským. V jednom listu ku kongregaci ze dne 1. srpna 1823. prohlásil rakouský poslanec, hrabě Apponyi, kostel Animy za kostel národní rakouský, a hospic za dobročinný ústav ryze rakouský. Tituly ty zůstaly až do r. 1859.

Musili bychom zajíti daleko, kdybychom všecky podrobnější věci, týkající se dalšího rozvoje Animy, tuto vypisovati chtěli; dotkneme jen nejdůležitějších. Kongregace, jak z průběhu věcí patrno, měla veškeru moc v rukou. Provisor Regens, ředitel ústavu, nemusil býti a také vždycky nebýval knězem. Mezi kaplany se už dříve vyznamenával větší důstojností sakristán. R. 1825. představený poprvé nazýván jest rektorem. R. 1834. byl sprostěn úřadu sakristánského a odevzdán mu dozor v domě, ale údem kongregace nebyl.

Kaplani vedli služby boží. Jeden z nich měl jurisdikci ku zpovídání. Německá kázání se činila jen tehda, nalezal-li se schopný kazatel mezi kaplany, kteří obyčejně byli Vlaši. Teprv r. 1827. ustanoven byl zvláštní kazatel s ročním služným 1200 zl. od císaře rakuského vypláceným. Později převzal kazatelství rektor sám i s příjmem.

Avšak ústav neměl míti pokoje. Počaly se mnohé žaloby proti němu vznášeti. Kněží, pravilo se, jsou prý skoro všickni Vlaši; v domech Animy bydlí jen Vlaši za mírnou činži. Správa jmění se nevede dosti dovedně ve prospěch ústavu, tak že je Anima nejmizernější mezi všemi národními ústavu. V kongregaci zasedají také Vlaši; a konečně, což nejhlavnější, Anima není prý ústav dle smyslu zakladatelů pouze Rakouský, nébrž německý, totiž, pro veškeré Německo. K tomu ještě řečeno, že příjmy Animy by ještě mnohem lépe mohly býti zužitkovány ve prospěch Německa, kdyby se do ní mimo pouťníky, beztoho řídké, přijímali také mladí kněží z Německa, kteřížby mohli jakožto kaplani, anebo konviktoři studovati vědu bohoslovnou v Římě.

Císař František Josef věda, že se leda-bylymi změnami nic důkladného nepořídí, ráčil u vznešené šlechtnosti své naříditi, aby všechny ty stížnosti důkladně se uvážily a Anima na základě dějepisného rozvoje svého v dorozumění s tehdejší hlavou církve, svatým otcem blahé paměti, Piem IX., se přetvořila tak, aby všem oprávněným nárokům vyhovovala, přispůsobena jsouc potřebám doby nynější, nikoli však na ujmu účelu fundací dřívějších.

III. Znovazřízení Animy; od r. 1859.

Aby se všem požadavkům na Animu činěným vyhovovalo a stálý řád pro budoucnost ustanoven býti mohl: sestavila se zvláštní kommissee, do které přibrán byl také rektor Animy, dr. Flir. Komissee přede vším se starala o důkladný dějepisný nástin ústavu. Práci té nesnadné se podvolil dr. Flir, který s bedlivostí a pílí nevšední nasbíral k účelu tomu pramenů, obsahujících 735 stran in folio. Z toho pak sestavil na 10 archách výtah ve 4 exemplářích pro kommissi. Kommissee po 7 letém namáhání konečně sestavila stanovy a předložila je sv. otci, který je dne 15. března r. 1859. potvrdil. Apostolské breve „Praeclara“, — jímž se ony stanovy potvrzují, obsahuje tuto i pro nás Čechoslovany důležitou větu: Vidělo se také býti spravedlivým, aby i ti hospice užívali, kdož sice rodem Němci nejsou, avšak přece svazkem občanským německému spolku připsáni jsou. Třeba věděti, že Čechy, Morava, atd. roku 1859 ještě k německému spolku náležely; teprv po válce r. 1866. z něho vyloučeny jsou; proto mají země koruny sv. Václavské také právo na Animu.

Obsah stanov jest tento;

1. Dobročinný ústav P. Marie dell' Anima národa německého má trojí účel; a) obstarávati služby boží ve chrámu připojeném; b) německým chudým, v Římě žijícím Němcům almužny udělovati.

2. V hospici mají přijímání býti všickni chudí katolíci z německého spolku (buntu) a Belgie i Holandska, kteříž mluví flamsky či hollandsky; pak všickni němečtí rodáci, německy mluvící. Kněžstvo budiž pro ústav bráno z německého spolku. Belgičtí a hollandští kužlí budou střídavě dostávati

120 skudů z důchodů Animy, mají však bydlet v kolleji Belgické!

3. Protektorem jest Jeho Veličenstvo císař rakouský, který také rektora jmenuje.

4. Jeho Svatost volí z kardinalů protektora církevního, jenž má nade vše správou Animy bděti. Od něho závisí kněžstvo Animy ve všem, co nezasáhá do práv generálního vikariátu.

5. Statky hospice administruje kongregace, která se skládá z 5—7 provisorů německé národnosti za předsednictví rektora; mezi provisory ať je vždy jeden Be'gičan a člen rakouského vyslanectví. První kongregaci zvolí sv. otec; budoucně se obnovuje sama, ale tak, že se provisory ve třech letech mají vystřídati. Kongregace volí úředníky, prohlíží roční účty a předkládá je kardinalovi ku prohlédnutí; jeden opis účtů se zašle svaté stolici.

6. O působnosti rektorové.

Kaplany volí kardinal-prorektor na doporučení německých biskupů; mají se bráti z rozličných diecesí; zatím jen čtyři.

8. Až se zaplatí dluhy Animy, zaříd se konvikt pro německé mladé kněze pod dozorem rektorovým.

9. Německé bratrstvo se má znova zříditi.

Poslední dva odstavce r. 1873. ještě nevstoupily v život. Kaplanů bylo tehdy pět, dva z Pruska a tři z Rakouska. Rektorem bývá Rakušan. Nyní je představeným prorektor dr. Jaenig, kněz diocese pražské! To bylo však r. 1873. Nyní jest rektorem téhož ústavu a zároveň domácím prelátem Jeho Svatosti; tyž který za našeho pobytu v Římě nám tolik laskavosti a přátelských služeb prokázal, začez mu tu veřejné díky vzdány buďtež!

Vrátivše se z Animy do bytu a o 6 hod. k jídlu usednuvše, hned seznámili jsme se s některými krajany z Budějovické diocese, kteří již napřed byli šli a nějaký čas již v Římě se zdržovali. Byli: Důst. pan ředitel budějovického semináře dr. Špelina, p. vikář Bakula z vikariátu Hlubockého a p. farář Bumba, spisovatel cestopisu do Sváté Země, jež vydalo dědictví Maličkových v Hradci-Králové. Radostné bylo sebe na vzájem poznání.

Večer jsme šli do katolické besedy, kdež poutnicky uvítati měl a také uvítal, kardinal Borromeo, potomek z rodiny šlechticů Borromejských, z níž také pocházel sv. Karel Borr., a po níž pojmenovány jsou i také ty krásné ostrovy v Lago Maggiore: „isole Borromeo.“ Katolická beseda jest v paláci Altieri, kterýž náleží kardinálu téhož jména a nalézá se nedaleko rakouského vyslanectví, paláce di Venezia.

Když jsme přišli do besedy po vysokých, pohodlných schodech, seděl kardinal na pohovce se dvěma civilními pány; jak jsme vstoupili, hned vstal a šel nám vstříc; mluvil vlasky. My představivše se mu a řekše, kdo jsme a odkud, zasedli jsme na kanapi, kam, abychom si sedli, sám nás vybídl; sám pak usadil se vedle na židlici a dlouho s námi se bavil, na vlast, i našeho arcipastýře, a všelicos jiné se vypyťavaje. Zatím pak přicházeli poutníci jiní, jež rovněž vítal. —

Ponenáhu plnil se sál a přicházeli též domácí členové besedy, mladí i staří, v obyčejném civilním obleku, ale černě ustrojeni. Každý přijda, učinil poklonu před kardinálem, jakoby poklekl, a polsbil mu ruku, načež odstoupil a s jinými se ba-

vil. Členové všickni musili býti ze vznešených domů římských. V sále, v němž jsme se shromáždili, byl kulečnick; mnozí hráli na něm společně, ale jen mladší. Přicházeli též mnozí z domácích duchovních. Při té příležitosti dověděli jsme se též od jednoho staršího pána ze stavu civilního, s nímž jsme se dlouho bavili, že Viktor Emanuel sídlí ve Kvirinalu, že si v tom papežském paláci, v němž mnozí papežové v letě sídlívali, dal upravit vše pro sebe a svůj dvůr; posvátné síně, kde druhdy volby papežů se odbývaly (conclave) dal proměnit v appartamenty a bydlíště pro sebe a své komonstvo, kdež ovšem ani taneční sál scházeti nesměl. Nám zdála se věc býti profanací, již Římané ani dopustiti neměli.

Spokojenost z těch věcí mezi lidem nezdá se býti velká; ano všude, kdekoli jsme se vzmínili v důvěrnějším hovoru o té věci a se ptali, jaký je nyní život v Itálii, nařkáno velice. Avšak mnozí mlčí; vidí býti rozumnějším, nemluvíti; všecko nahradí „unita Italia; chtějí mítí „sjednocenou Itálii.“

Peníze v oběhu jsou veskrz jen papírové; stříbra není viděti, ani ten šestáček; jen papír a měď, peníze měděné v ceně 5 a 10 centesimů, což jest dle našich 2 a 4 krejčary, jen že ten deseticentesimák jest větší a splesklejší, než náš čtverák. Mají též jedno- a dvoucentesimy; ale to jsou mince tak nepatrné, že jsme jich v oběhu ani neviděli; nebo jeden centesimo jest stý díl vlaské liry; lira pak se rovná našim 40 krejčarům, tedy stý díl ze 40 krejčarů, což jest méně (ještě o polovici), než našeho půl nového.

Všecky ty mince jsme na ukázkou domů přinesli. — Papírové peníze počínají od půl liry, č. 50 centesimů, což se rovná našemu dvacetníčku č. dvoušestáčku; pak mají celé liry, dvouliry, 5 a 10liry, padesáti- a stoliry; větších jsme neviděli. Ale i ty papírové peníze jsou nepatrně malé a člověk jest neustále v nebezpečí, že takovou nepatrnou maličkost buď ztratí, anebo že mu ji dost malinké fouknutí dechu anebo větru odnese; proto jsme se raději s těmi nebeskými lirami (ne: lyrami) nadrželi, a jak jsme mohli, panský žili. Zdá se, že nyní v Itálii náramná ekonomie zavedena jest, a že i na tom drobtu papíru se šetří. Nu, teď-li Vlaši nezbohatnou, pomyslili jsme, pak nikdy; a jak víme, není u Vlachů peněz věcí nejposlednější. Avšak divná věc; kdežto u nás máme minci přece mnohem lepší, než v Itálii, nemají naše bankovky tam té ceny, jako papíry jejich; a kdybys si za naše papíry vlaské vyměnití chtěl, tratíš 7—8 percent; na čem se ta jejich domnělá větší cena zakládá, pověditi neumíme, ale tak se nám vedlo. Mají papírové peníze rozmanité. Některé jsou berné po celé Itálii, jiné jen v okolí měst, v nichž jsou od bank vydány. Kde jsou ty časy, když před 20 lety v Lombardo-Benátsku s opovržením pohlíželi na rakouskou zlatku (bankovku), ba ani jí vzíti nechtěli, jak jsme toho nejednou očití svědkové byli, aby se od ní nepošpinili, a jen v sámém zlatě a stříbře hrabati se chtěli, a také skutečně hrabali, jak všem nám ještě v dobré paměti jest; a nyní? teď nefku-li liru, ani půl liry stříbrné tam neuvidíš; a dukáty, N a p o l e o n d o r y? ty jsou jen u peněžníků.

V Římě je všude hodně daleko, a proto radíme každému, jako i nám raděno bylo, aby v Římě

jen jezdil; fiakrů, jedno- i dvouspřežných jest tam hojnost a nejsou drazí. V Římě samém, pokud se nejede ven, t. j. mimo hradby městské, platí se všude jenom jeden frank (40 kr); a tu si mohou sednouti tři. Sednou-li 4, neb i 5, což také dle jejich vozů býti může, platí se o 20 neb 30 centesimů více, což jest dle našich peněz as 50 kr.; což jest to na 4 neb 5 osob? A taxi ty jsou tak ustáleny, že nikdo se ani neptá, co je dlužen; zkrátka, sleze, zaplatí vozkovi, co mu přísluší, tento slušně poděkuje, vstrčí peníze do kapsy a každý jde svou cestou. Tu netřeba se báti cizinci, že bude napálen; postačí mu věděti, že v městě, ať jede kamkoli, všude platí jen jeden frank. Vozy, veskrz kryté nebo polokryté kočary, jsou pěkný, čisty, ba elegantní, a dobře se v nich jezdí. Jezdí se rychle, a jednokoňáci chodí ve vidličkách. Jen když se jede ven a najati jsou na hodinu, tu jezdívají pomalu, ba hodně pomalu a šetří koně, a tu třeba často jich pobízeti. Jako v Římě, tak jsme věc shledali býti i v Neapoli a všude jinde.

Na korsu, kdež jest velice živo, zvláště na večer, lidstva a equipáži jen se hemží. Tu jsou také ty nejelegantnější, nejnádhernější krámy, čisté a bohaté, tak, že večer poskytují pohled okouzlující, magický.

Usadili jsme se venku před kavárnou na náměstí: „piazza“ Colonna“ kteréž souvisí s korsem. Tam totiž stojí ohromný sloup, M. Antonina, starý; na něm kolem dokola vypočteny jsou historické děje, a v sloupu tom možno jíti až nahoru; slove jinak točený sloup, (columna cochlys) a sestává z 28 šroubovitě tesaných a barelievy opatřených

kusů mramorových. Sloup ten věnován byl druhdy od lidu císaři M. Aureliovi Antoninovi, přímým filosofu (161—180 po Kr.) ku oslavě jeho vítězství nad Markomany; od sloupu toho má náměstí to pojmenování: spatium columnae, prostranství u sloupu č. (piazza Colonna). Bylo 9 hodin večer; kolem nás panoval ten nejpestřejší život, lidstva veliké množství Netřeba dokládati, že v Itálii večer venku se sedá, tedy před kavárnou, na ulici; za dne také se venku pracuje. Tu pochutnávající sobě na zmrzlinách a limonádě (neboť teplo bylo) obtěžováni jsme byli od prodávajících chlapců, kteří, horší než cikáni, vidouce na nás cizince, nižádným způsobem odbytí se nedali. Prodávali fotografie, knižičky pohledů na rozličné památnosti města Říma, s dlouhou řadou obrázků v jednom pruhu do knižičky složených. Nechtěli jsme ničeho koupiti, avšak dotěrnost jejich byla tak veliká, že přece jsme něco koupili, abychom se jich zbavili; ale přece nás napálili; nebo podívavše se ráno na obrázky ty, shledali jsme, že jsou vesměs fotografie ty velmi chatrný, a že jest to jen tak fotografický brak; proto je prodávali večer. —

Na večer téhož dne šli jsme kupovat věci, jež jsme chtěli na památku domů přinésti a sice, jak nám raděno bylo, k Tiroláku nedaleko „Animy.“ Musíme říci, že věci ty nebyly drahý, ač jinde jsme shledali je býti rovněž tak drahé, ba ještě lacinější; ale má ten muž už takovou pověst.

Přišedše tam, našli jsme neúhledný krámc jeho kupujícími již plný; ale třeba říci, že takovou má důvěru ku poutníkům, že je nechává choditi po

krámě a z věcí si vybíráti, co a jak komu libo; což když se stalo, přinese každý, ukáže co si vybral a zaplatí. Nesmlouvá se; ceny jsou určity. Věci tyto se potom brávají k audienci u sv. otce, jež on, když udílí naposled požehnání, zároveň také žehná; avšak jindy, ne právě u slyšení, těch věcí také požehná.

Lid v Římě je krásný; ženy poměrně velky, silny a zdravý; v obleku panuje čistota a namnoze i elegantnost. Po ulici rozléhá se rovněž, jako v jiných městech italských, křik prodavačů, zvláště na večer, když je živo; a mají zvláštní způsob křičení, totiž že poslední slabiku táhnou a jaksi plačtivým zvukem zakončují, což našincům nezvyklým — divným býti připadalo.

Mezi pouličními prodavači byli též, a ne nečetní, kdož nabízeli časopisy, a sice noviny už z druhého dne: Italia! křičeli jen: Italia! Italia! Jiní zas pověstnou „Fanfullu“ a jiné listy. A tolik o Římu prvního dne. Večer v 6 hodin byl oběd; ač postní, velmi dobrý; — byltě pátek.

14. Dne 26. května (v sobotu).

Druhého dne, 26. květ., v sobotu, šli jsme do nejbližšího kostela sloužit mši sv., a poněvadž jsme byli ubytováni nedaleko náměstí Španělského, byl nám nejbližší chrám svaté Trojice zvaný ss. Trinita de' Monti. Při něm jest konvent, a v něm francouzské jeptišky, slovou Dames du Sacre coeur — nejsvět. Srdce. Praví se, že Karel VIII. Francouzský r. 1494. na prosbu Francesca z Paoly je založil. Na pravé věži jest letopočet 1570. Největší vnitřní elegance chrámová jest z časů Lud-

víka XVIII. od stavitele Mazois (1816). Uvnitř jsou mnohé krásné malby od znamenitých mistrů. Od kostela toho, poněvadž leží na Monte Pincio, jest překrásná vyhlídka na Řím. K němu vedou ze španělského náměstí*) dvoje schody, jež výše v jedny se pojí. Když jsme přišli do sakristie (a šli jsme dosti časně), čekalo tam již mnoho kněží, kteří rovněž chtěli sloužiti, sami cizinci. Někteří již odsloužili, jiní byli u oltářů a ještě jiní čekali; byli tu Češi, Němci, ale hlavně Francouzové.

V chrámu Páně, nad míru čistém, vkusném a vzorně spořádaném viděli jsme klečet na klekátkách mnoho děvčat as 14, 15, i 16tiletých, stejně oděných. Měly šaty šedé, od pravého ramene k levému boku zelenou, hedbávnou, as na tři palce širokou stužku a bílé závoje na hlavách. Ihned poznali jsme, že to jsou děvčata, jež v klášteře tom jsou na cvičenou a na vychování. Byla sobota, den Marianský; z úcty k Rodičce boží šly ty děti Marianské ku správě boží a připravovaly se právě ku sv. přijímání; bylyť zaslíbeny Rodičce boží.

V 8 hodin měly mši sv.; velmi dojemně začala, nepochybně některá řeholnice, hráti na fysharmoniku s výborným basem a zároveň angelské ozvaly se hlasy, nepochybně rovněž sester řeholních, diskant a alt; ale s takovou lehkostí a rutinou (sběhlostí), že mne činily při mši sv., ješto jsem právě sloužil, roztržitým; známyť jsou pro krásný

(* Slove Španělské, že zde jest palác španělského vyslanectví; zde konalo též až do r. 1814 svobodnou pravomocnost. Památno jest tím, že zde Pius IX. postavil sloup Neposkv. Pečetí Bl. R. Boží na památku z r. 1854.

svůj zpěv a sám Mendelssohn pro ně tří mottetta složil. Kdo, jsa Čech, a učiv se z mládí hudbě a zpěvu, roete, an líbezný zpěv slyší, mohlby zůstatí bez pohnutí? K tomu býti v Římě a poprvé sloužití mši svatou? — Mne ten zpěv jednak povznášel, jednak činil roztržitým. Ach, a přece při „memento“ vzpomínal jsem drabé vlasti, milých přátel, kněží i laiků, vzpomínal svého stádce, jež na čas jsem byl opustil, vzpomínal toho dobrého národa českého, schopného a nadaného, jež cizí živel moří a dusí a který namnoze i sám svatých práv svých až dosavad nezná a jich nebájí. Avšak, což by bylo o tuto věc! Horší jest, že v posledních časích mezi tím naším lidem, druhdy tak velice zbožným, a proto i také mravným a poctivým, rozmohla se nevěra, chladnost a netečnost náboženská a rozmohla se pýcha, marnivost a nadutost, a z nich pocházející nepoctivost a nemravnost; hmotný, materialný smysl, a že dal se namnoze též cestou nepoctivosti a neblahého, záhubného liberalismu, kterým — hyne, časně i věčně. Co divu, že vzpomínal jsem v lásce a srdcem tlukoucím národa toho, z něhož i já se zrodil? že Boha jsem prosil, aby zacheval lid ten na cestě pravé, u víře pravé, by nedal ho otravovati jedem falešné svobody; že vzpomněl jsem sv. patronů českých, sv. Václava, Vojtěcha, Jana, by nedali mu zahynouti, nám i budoucím? —

Jakkoli hra na fysharmoniku a zpěv nad míru dojemny byly (a byly samé písně Marianské), nicméně přece se nám zdálo, že měly do sebe cosi theatricalného, ne veskrz církevního, ač ovšem ne v takové míře, jak jsme jindy a jinde ve Vlaších

byli uvykli slýchatí. Kdo však povahu Vlacha zná, jeho živost i fantasii, i to mu odpustí. Nebyly to arie z oper, ale zpěvy ke cti Rodičky Boží, které buď tak byly skládány, anebo tak přednášeny, že malý nátěr theatrální do sebe měly. Pamatujeme se, že četli jsme jedenkráté, Němec že pojímá víru rozumem, proto hloubatelé, protestanti; Vlach pak citem; a Slovan? rozumem i citem, neboť obojím jistě stejně nadán jest, ačbychom řekli, že ještě více citem, čehož dosvědčují ty přemnohé zpěvy národní, písně a plody básnické.

Po mši byla řeč k těm dívkám; měl ji m on-
signore Mermillod, vypuzený biskup Ženevský. Jsa apoštolským prelátem, měl na rochetě kabátec z fialového hedbáví bez rukávů, jak papežští preláti se nosí, a v něm kázal. Nebyl na kazatelně, ale stál před oltářem na straně epištolní, před mříží vyvýšeného presbyteria. Mluvil o milostech v Nejsvětější Svátosti Oltářní, jichž se hodným a důstojným sv. přijmáním účastni stáváme, a povzbuzoval dívky, by, umínivše si, sloužiti Rodičce Boží, zůstaly věrnými její dětmi, zachovaly čistotu, pěstovaly nábožnost, pokoru, skromnost, následujícíce ve všem vznešený vzor svůj, Rodičku Boží; zvláště teď, anyť Pána a Boha svého byly přijaly a v sobě nesou. — Řeč byla francouzská. Našli jsme též jednu, velmi vřidnou, obstarožní sestru řeholnici, která mluvila dobře německy; tázala se, odkud jsme, a slyšíc, že jsme z Čech, zaradovala se velice a vzpomínala mladých let, jež v Praze byla strávila. Chválila Prahu, že krásna jest, lid prý nábožný a že Praha má, jako Řím, mnoho kostelů. My doložili: Ano, a to svědčí o zbožnosti našich

předků, jakož i o hlubokosti citu, jakým Dobrotivý Bůh národ náš nadal; proto nazývána Praha ve středověku malým Římem; avšak, bohužel, že teď už namnoze tak není. Novomodní osvěta porušila vše; chrámy ovšem ještě máme!“ —

Po snídani začala větší naše pouť po Římu. Naskytl se nám P. Kordač, chovanec kollegia Germanika, Čech od Libáně, který tam studuje, z Litoměřické diocese. Byltě totiž s námi P. Šorejs, kaplan z Libáně, a ten mu psal, že přijedeme. Týž P. Kordač, prováděje nás hlavně po starém Římu, prokázal nám služby znamenité. Chovanci téhož kollegia, kteréž vlastně jest universita, mají habity celé červené, ze sukna dosti hrubého; vzadu od ramen až dolů jim splývají dvě stužky téže látky; na nohách mají střevíce způsobem vlaských kněží, a na hlavě černý, třírohý, vlaský, kněžský klobouk. Byl nad míru ochotný, vlídný a laskavý, a radoval se, že s krajany se sešel a zase jednou po česku pohovořiti si mohl. Znal důkladně starý i nový Řím, poslouchaje výklady nejdůležitějšího znatele v oboru tom, Jesuity P. Secchiho. Těž měl za profesora známého P. Franzelina, rodem Tirolana, znamenitého bohoslovce, dogmatistu, prv než se stal kardinálem, ježž velice chválil. Gymnasium studoval v Bohosudově pod Jesuity, a on jest, jenž někdy zasýlal z Říma dopisy do „Čecha.“ Pravil však, že nyní nemá času; že maje nyní právě dobrou příležitost, vzdělati se v italštině, franštině a angličtině, jí používá, pak že bude psáti více. Povzbuzovali jsme jej, aby, jsa u pramene, sbíral material a vydal svým časem důkladné dílo o Římě křesťanském, starém i novém, jako máme vylíčen

života Řekův a Římanův z doby pohanské od prof. Fr. Velišského, tak aby on učinil v oboru křesťanském a církevním.

Vypravoval nám též, že chovanci téhož „*Collegia germanica*“ musejí studovati 7 let; nejprv tři roky filosofii (po odbytých ovšem studiích gymnasiálních) načež z ní ihned dělají doktorát; pak slyší 4 leta theologii, načež rovněž i z té přísným zkouškám podrobiti se musejí a hodnosti doktorské na tamní universitě dosahují, kterážto však u nás neplatí.

Za profesory mají mistry nejvýtečnější, jež si hlava církve z celého katolického světa do Říma povolati může. První dva roky ostávají pospolu, jako u nás seminaristé; v 3. roce však má každý pokojík pro sebe; po 3. roce bohosloví bývají vysvěceni; ve čtvrtém dělají rigorosa. Po sedmém roce musí každý pryč; a byť déle zůstatí chtěl, nesmí.

Týž P. Kordáč vedl nás nejprve do Říma starého, kam touha nejvíce nás táhla; na starý kapitól a na forum Romanum.

Na té cestě šli jsme vedle velikého stavení, kteréž patrně mělo tvářnost ústavu; bylať to propaganda. Kdožby neznal Propagandu? každé dítě o ní ví; aspoň když se mluví o sv. třech kráľích, nemožno pominouti, aby nezmínil se kněz neb katecheta o slavnosti, jakáž téhož dne v Římě „v ústavu ku rozšiřování víry“ se odbývá; jest ústav ten vtělené slovo Páně: „Jdouce do veškerého světa, učte všecky národy.“

Na severní straně Španělského náměstí zvedá se samo o sobě imposantní stavení: Propaganda, jež Urban VIII., odchovanec Jesuitův, již 5 let

pozaložení společnosti, zvané *Congregatio de propaganda fide* (společnost (ústav) ku rozšiřování víry) r. 1627 skrze Berniniho vystavěti dal; Borromini stavbu ukončil. Vlasky slove ústav: „*Collegio di propaganda fide*.“

Propaganda jest ústav pro odchovávání missonářů ku rozšiřování katolické víry, hlavně mezi nekřesťanskými národy; účel ústavu toho, v němž chovanci darmo dostávají byt, stravu, oblek i vyučování, naznačuje slib, jež *Alexandr VII.* (1655 — 1667) předepsal a jež všickni chovanci skládati musejí, kterýž je zavazuje, že všem zákonům téhož kollegia se podrobovati, v žádnou jinou společnost čili kongregaci bez papežského dovolení nevstupovati, duchovní stav si zvoliti a svěcení přijmouti život svůj ku blahu (křesťanských) duší a prospěchu katolické víry obětovati, a v úřadě pastýřů duchovních a missonářů tam odebrati se chtějí, kamkoliby od kongregace posláni byli.“

Kongregace se skládá z jednoho Kardinála Praefekta, jednoho kardinála jakožto Praefekta oekonomického (t. j. představený pro potřeby domác), a 23 kardinálů radů; pak z praeláta sekretáře (tajemníka) a úředníků nižších.

Vychovávání a vedení ústavu (vyučování) mají v rukou Jesuité; počet chovanců obnáší asi 150, professoru 20; ku řečím orientálními, ješto tam odtud nejvíce chovanců přichází, má se zvláštní zřetel. Literky orientálních abeced bývaly druhdy v propagandní tiskárně ty nejlepší; ale když Francouzové do Říma přišli a ho osadili, sebrali

literky a poslali do Paříže; když pak formy (dříve 27) se vrátili, jenom do polovice vylity jsou, avšak nově opět, dle požadavků doby nynější, přetvořeny.

O slavnosti sv. tří králů č. zjevení Páně (kdy první pohané přišli J. Kristu se klánět), odbývá se zde veliká slavnost různých řečí a jazykův, o kteréžto každý chovanec, ať jest odkudkoli, ve své mateřštině nějakou náboženskou přednáškou míti musí. Tu slyšeti persky, armensky, čínsky, turecky, arabsky a jiné řeči a jazyky. Kteraká to velikolepá myšlenka! Všickni — děti jednoho Otce, vykoupenci jednoho syna — Vykupitele! Přednáška každého končí kratičkým zpěvem, jak u toho kterého národa ve zvyku jest, kterýž mnohdykráte přepodivně zní.

Ústav má knihovnu (30.000 sv.), museum (Borgia) sbírku medailí a mincí, jakož i orientálních zvláštností a starožitností. — Knihy, k účelům katol. církve vůbec, zvláště pak propagandy tu ve všech jazycích se tisknou, jako: missaly, breviáře, katechismy, spisy sv. otcův a jiné, a do všech světa končin se rozesílají. Knihovna jest bohatá na data důležitá, a má mnohé vzácné překlady, na př. čínské a rukopisy orientalské. V museum chovají se památky všech krajin, kam missonáři vnikli; zejména je zde bohatá sbírka modelů a bůžků (modlářských) pohanských.

Propaganda přijímá a opatruje též proselyty a duchovní živící u vyhnanství. Týž ústav jest nadán též mnohým bohatstvím, zvláště štědrými dary a odkazy kardinálův a požívá velikých výhod.“

Co mužů obětovných, k Bohu a člověčenstvu láskou nadšených již odsud vyšlo, a co jich pracuje v dalekých krajinách! Přinášejíce v obět vše, co jen člověk v obět přinéstí může, rodiče, přátely, vlast, jmění; nepodržují ničeho, než život, (hlavu a srdce), a i život obětovávají z lásky k Bohu a bližnímu, nehledajíce jiného, než čest a chválu Boží a spásu duší; aby poznali pravého Boha, a kterého poslal, Ježíše Krista; jako sv. Pavel: Učiněn jsem všecko všem, abych všecky Kristu získal.

Upozornil nás na té procházce též na jeden, neveliký kostel, v němž známému Ratisbonnovi zjevení se stalo a jímž i na víru křesťanskou (katolickou) obrácen byl.

Dále přišli jsme na náměstí Trajanovo (forum Trajani), nejkrásnější prý za starého Říma; nyní se vidí v zemi vykopaný obdélník, as dobrý sáh hluboký a v něm kolik řad skomolených, větších menších sloupů; toť to slavné, krásné, náměstí Trajanovo. Obelisk č. vlastně sloup Trajanův, u něho stojící, a barelievy z války Dácké ozdobené, hlásá, že vykopané to místo druhdy náměstím bylo. Rum ztroskotaných budov o více než o dobrý sáh půdu vůkol zvýšil.

Blížili jsme se místu ze starého Říma nej-pamatnějšímu, starému kapitolu a náměstí římskému (Capitolium a forum Romanum). Co se před dvěma tisíci lety na těchto místech dělo! Tu rozhodováno o osudech národů, tu nezdědka poslanci cizí dožebravali se milosti a přízně hrdé, světovládné Romy; a nyní? —

Vrch kapitolský nejskrovnější jest ze všech, avšak, co se historie týče, nejpamátnejší. Schody vedou nahoru; na jejich konci nahoře stojí ohromné dvě sochy antické, Castora a Polluxa, ale pozdější, s koňmi. Tu nalevo ukazován nam milliarius, t. j. kamenný sloup, od kterého dálka po celé římské říši se měřila; Augustus postavil však na konci římského náměstí (forum) sloup pozlacený, milliarium aureum, u něhož sbíhaly se všechny veliké silnice římské. Římané každých 1000 kroků (mille) vedle hlavních silnic stavěli sloupy, na nichž vždy udána byla vzdálenost od Říma, odtud milliarius (lapis) č. milliarium, (mille, tisíc). Na pravo jest Tarpejska skála (rupes Tarpeja), odkud za starších dob republiky a potom zase za doby císařů zločinci a zemězrádci dolů metani bývali. Na vyšším (severním) vrcholku Kapitolia stával chrám Junony Monety, mincovna, a auguraculum, t. j. místo s posvátným kamenem, odkud augurové č. ptakopraci let ptactva pozorovali; a tu vzpomněli jsme též těch historických kapitolských hus, které svým křikem jedenkrátě Řím zachránily. Od těch dob nic tak chytrého nevyvedly; že však mnohá husa mnohého neštěstí původem byla a často nejednoho, ale mnoho mužů do neštěstí strhla, kdoby nevěděl? —

Na vyvýšené nyní ploše mezi oběma temeny vrchu Kapitolského nalezal se chrám Vejovišův (templum Vejovis) mezi dvěma háji, č. asylum, útočiště. Na temeně jihozápadním stál nepřednější chrám Joviše Kapitolského, s postranními cellami Junony a Pallady; též Jupiter Hromovládce

(J. tonans), Čest a Statečnost (Honos et Virtus), jakož i kurie hlasatelská (curia calabra) měli zde stany své. Místa před chrámem (area Capitolina) používáno ve starších časech někdy ku shromáždění lidu.

Když se na opačné straně s vrchu Kapitolského schází na forum Romanum, jde se vedle velikého starožitného stavení, na levo, a to jest tabularium publicum č. starý římský státní archiv; pochodí z r. 80 př. Kr. (od Q. Lutatia Catula) a jest staveno z mocných balvanů peperinových v podobě lichoběžníku, jehož nejdelší, na forum jdoucí strana 225' obnáší; na vysokém podezdění zdvihala se dvojitá řada arkád; spodní dlážděná spojovala obě temena. Místnosti, jež druhdy v sobě chovaly nejdůležitější listiny státního archivu římského, jsou nyní v obydlí proměněna a od obyčejného lidu obydlena. Sic transit gloria mundi. Kde bývaly prameny dějin světových, jsou nyní sprosté, městské klepy! —

Nyní nalezájí se na kapitolu paláce tři: Palazzo del Senatore, Palazzo del Conservatore a Museo Capitolino. Z těchto jest třetí nejznamenitější; oba poslední jsou dle nákresu Michelangelova v krásném renaissančním slohu vyvedeny. Museum chová znamenitou sbírku antických soch: umírajícího Celta (gladiatore moribondo), Venuši zvanou Kapitolskou, Palladu Veliternskou, poraněnou Amazonku, poprsí císařů a císařoven římských, vzácné mosaiky a mn. j. —

S kapitolia sestupovali jsme cestou dosti širokou a dlážděnou vedle tabularia na forum Romanum. Ach, kteraký to pohled! Nic než ssutiny

a zříceniny, rum a štěrky. Jen semotam spatřuje oko zbytky bývalé krásy a slávy. Skutečné však forum s větší částí leží pohřbeno pod množstvím ssutin a rozvalin, někde až na dva sáhy vysoko a snad více na něm ležících. Srdce člověka zabolí, když tu vidí státí jeden sloup o sobě, tam tři, tam zase zbytky klenutí a arkad, tu kusy mohutných neb mramorových sloupů na zemi povalené; slovem, celé náměstí starořímské, druhdy to nejživější a nejslavnější, poskytuje jeden obraz spousty. I bezděky připadne na mysl: Co tuasmusilo se dítí, než to slavné, mocné a nádherné, město takto v prach a popel obráceno jest! kteraké přežilo katastrofy! Kde druhdy býval střed života, města, dva až tři miliony obyvatelstva čítajícího, tu není nic jiného, než prázdnota a pustota; kde stávaly paláce císařské, tam nyní je „campo vaccino“ — kravský trh; ó ironie osudu — ale tragická! —

Dojem, jaký to město rozvalin na člověka, který poněkud jen děje Římanův zná, učiní, nelze vypsati. Mimoděk připadnou slova Jeremiášova (Thren. 2. 15.): To-li jest město dokonalé krásy? to-li ta paní národů? — Když slychali jsme ve školách, čítajíce klassiky, všecka ta jména: zdálo se nám, jakoby to čarovný, báječný byl svět; a nyní to vše před námi ve skutečnosti, ale v jaké skutečnosti? — v ssutinách! Když vzpomeneme počátku Říma a doby králův; jeho založení a všeho toho, co sahá do doby bájí! Když pomyslíme hrdou republiku, boje patriciův a plebejův (Menenia Agrippu)! Když vzpomeneme zástupcův lidu, Gracchův, domáhajících se stejných práv pro lid se šlechtici!

Když uvedeme sobě na mysl smělé a odvážné republikány, kteří vypovídali válku veškerému světu! Vzmáhající se slávu a moc hrdé, nezlomné Rómy! Boje osudné a dlouhé se sokyní nebezpečnou, Kartaginou? — Avšak veškerý dějepis římský jest jedna válka a jeden boj; a známo jest, že musili nesčetní národové podmaněni býti, aby rozpustilý a prostopášný Řím hodokvasiti mohl; kde by se však ocitlo člověčenstvo, kdyby každý národ měl napsat na prapor svůj: výboj proti všem? — Však zárodek záhuby své choval Řím sám v hesle tom a ono bylo jeho zkázou; nebo nynější Řím, ač město dost slavné a znamenité, čítající as 240.000 obyv., jest jen stín toho, co a čím druhdy Řím býval; neboť měl za času republiky dva, za času císařů až tři miliony obyvatelů! —

Když jsme sestoupili níže na forum, vykládal nám průvodce náš jednotlivé zbytky starožitnosti, jež se na „campo vaccino“ nalezají. Tu, pravil, vidíte před sebou prostrannost bývalého nejslovutnějšího náměstí římského; v pravo i v levo táhly se samé veřejné budovy, chrámy a basiliky, z nichž mnohé docela pryč, z mnohých jen chatrné zbytky jsou. Cesta, jižto vidíte z části prostředkem vykopanou, jest ta via sacra, cesta svatá, o níž Horác se vzmiňuje ve své první knize satyr (sat. 9): *Ibam forte via sacra, sicut meus est mos . . .* Šel jsem náhodou svatou cestou, jak obyčej můj bývá“ — Dláždění jest totéž, jak bylo za časů Římanův a po němž Horác skutečně šel. Dále na levo táhla se druhá hlavní a veřejná cesta (ulice) zvaná *sub veteribus*, t. j. pod starými tabernami, kteráž však nyní úplně zasy-

pána jest. Tam v koutě, pravil, vidíte ještě docela dobře zachovanou vítězobranu Septimia Severa (192—211), na počátku klivu (náklonku) kapitolského; 23 metrů vysokou, 25 širokou; jest sice trojprůchodná, ale co do umělecké a architektonické ceny stojí za jinými. Postavena byla od senátu témuž císaři a oběma jeho synům, Caracalovi a Getovi, na památku vítězství nad Parthy r. 203. Nápis nad prostředním obloukem, docela dobře znalý, to hlásá.

Tu před obloukem tím asi uprostřed mezi oběma cestami stálo též veřejné řečníště (rostra), s něhož i Cicero hřímal své známé: „Quousque tandem abutere Catilina patientia nostra?“ — Dokud, Katilino, nadužívati budeš trpělivosti naší?“ —

Za obloukem tím pak v ulici Marforia jest žalář Mamertinský, na východním svahu Kapitólu, pochodící již z doby králů (Carcer Mamertinus); byl vězením státním, do něhož i sv. apoštolové Petr a Pavel s jinými ještě křesťany a vyznavači Kristovými uvrženi byli; jak na svém místě o věci ještě povíme.

Před obloukem Septimia Severa přes cestu, kteráž odtud ku žaláři Mamertinskému vede, stojí o samotě jediný, štíhlý, pěkný sloup, poslední to pozůstateček z některého chrámu, jichž tu více bylo. — Důležitější však jest zbytek z chrámu Castora a Polluxa, kterýž dále vpřed vedle cesty na též Campo vaccino se nalézá; jsou to tři překrásné sloupy, na hoře ještě architravem spojené, slohu Korintského, jež, jak jsme slyšeli, až dosavad kresličům a stavitelům za vzor slouží.

Vláda anebo městská správa snaží se, železnými skobami svrchu je pohromadě udržeti a jak možná, dlouho zachovati. — Naproti jest chrám Antonina a Faustiny, šestislupý prostylos, basilika. Jest to Antoninus Philosophus (Mark Aurel), a choť jeho Faustina, o níž, jak známo, historie to nejskvělejší vysvědčení nedává. — Dále pak „Basilica Julia“, — kterou založil Julius Caesar a Augustus dostavěl. Sklepení pod touto basilikou a chrámem Saturnovým se nalézající sloužila druhdy za státní pokladnici (aerarium publicum).

Když jsme s vrchu Kapitólského sestupovali na forum, měli jsme po pravé straně jinou vyvýšeninu; byla to hora Palatinská (Mons Palatinus), tak zvaný od palácův, kteréž tam stály, jmenovitě od obydlí císařského; nebo tu stával také, tak nám řečeno bylo, onen zlatý palác Neronův, jehož i střecha pozlacená byla a s jehož balkonu se díval prý i na hořící Řím, když jej byl dříve sám zapáliti rozkázal; chtělťe míti Řím nový, po sobě zvaný Neropolis, s ulicemi jasnými a rovnými, nikoli s úzkými a křivolakými, jaké starý Řím měl. Tu stoje také, recitoval prý verše Homerovy, jimiž tento opěval pád a konec slavného druhdy Iliá. Co na to následovalo, jest známo. Palác ten musil býti ohromný, převyšující rozsáhlostí svou všeliké ponětí. Naproti nalezájí se zbytky basiliky Konstantinovy s ohromnými oblouky, velmi vysokými.

Nikdo nemůže učiniti si ponětí, kdo sám neviděl, jak rozsáhlé ty rozvaliny jsou, jež po celém vrchu Palatinském, jak na povrchu, tak na úpatí jeho se táhnou; tu stál ne jeden palác, ale

mnoho paláců, ne jeden chrám, ale mnoho chrámů, jak nápisy, jimiž jednotlivá místa nahoře naznačena jsou, a zbytky zdí, sloupů a soch, ve všech koutech se nalezající, naznačují. Papež Pavel III. chtěl vrch ten proměnit ve veřejné zahrady, poněvadž toho potřebu býti pro Řím uznával; započal, ale nedokončil; proto tu také z části zahrady jsou; vystupuje se k nim s veřejné cesty po schodech; jest tu též studně; až dosud slovou zahrady ty po zakladateli svém „orti Farnesiani“; (Pavel III., Říman, byl z domu Farnese). Lid, jak jsme viděli, v neděli rád se tu prochází; místo samo dosti čistě se drží.

Když jsme po tomto místě bývalé moci a slávy, nyní spousty a rozvalin s dostatek se byli porozhlédli a co římské historie v hlavě naší bylo, sobě byli připomněli: pokračovali jsme dále v pouti své, veřejnou jdouce silnicí, zříceninami těmi, po šterku as dva sáhy na nich ležícím, vedoucí. Tu přišli jsme k vítězné bráně jiné, o jednom jen oblouku stojící, ale rovněž ještě zachovalé. Na otázku, která to brána? odpověděno: To brána Titova; postavená mu, když byl židy (r. 70 po Kr.) pokořil a Jerusalem ztroskotal. To tedy to svědectví zarputilosti židovské? To ten svědek kamenný, který svědčí už téměř 2000 let, a ač kamenný, svědčení nepřestává? Svědek pravdivosti slov Kristových: „Ó kdybys bylo i ty poznalo, a to aspoň v tento den tvůj, co tobě jest ku pokoji, ale nyní skryto jest před očima tvýma. Nebo přijdou na tebe dnové a obklíčí tě nepřátelé tvoji naspem, a oblehnou tě a sůží tě se všech stran; a

na zem porazí tebe i syny tvé, kteříž v tobě jsou a neostaví v tobě kamene na kameni, proto že jsi nepoznalo času navštívení svého“ Luk. 19, 41—44. Staletí táhnou kolem a tisíciletí ubíhají do moře věčnosti a pomník ten stojí a státi bude ještě dlouho, — svědčiti dlouho; a rozptýlený národ žije mezi námi; a ač opouští od posvátných tradic svých a očekávání spasitele: nicméně trvá v zaslepenosti své a nechce poznati dne navštívení svého. Cesty Prozřetelnosti boží jsou rozličny; snad jim dříve později udeří hodina, aby vešli do církve a přestali býti anomalii mezi národy. — Divno jest poutníku a nemůže ubrániti se citu elegickému, když vstoupiv do oblouku, uvnitř barelievy to jest sochařské, polovypouklé práce (dva proti sobě) spatří; představujeť zajisté jeden, kterak Titus, stoje na triumfatorském voze, taženém šesti koňmi vítězoslavný vjezd svůj do Říma koná; před ním kráčeji spoutaní, jak u Římanů zvykem bývalo, nejušlechtilejší synové vyvoleného národa. Bareliev druhý ukazuje, jak nesou košič vzácnou ze chrámu; zlatý stůl a sedmiramenný svícen, což vše patrně vyobrazeno jest, a ač zaprášeno, docela dobře rozeznati se může; archa Boží zahynula v ssutinách. Stojí brána ta na nejvyšším punktu fora římského, na výši Velie, a ač strašné katastrofy stihly Řím za těch 18 století, nicméně prozřetelnost Boží dochovala oblouk ten na svědectví proti Židům a na dotvrzení pravdy Kristovy.

Prohlédnuvše si dobře tu památnou věc, která tak blízko se týká dějin posvátných, šli jsme dále,

a upozornění byli na místo, kde stávala druhdy ohromná socha Joviše Kapitolského, též kde býval chrám čistotné Vesty, z něhož ukazován nám pozůstalý zbytek, klenutí z apsidy, vkusná, krásná concha, t. j. klenutí způsobem mušle. — Od oblouku Titova zrovna nalevo jest křesťanský kostel sv. Františky Římské, t. j. část starých staveb pohanských veň jest přeměněna; za ním pak stával chrám Venuše a Staré Romy.

Když jsme scházeli níže do roviny: naskytla se nám přímo u prostřed cesty jakási malá, stará, okrouhlá pyramida. „To prý „meta sudans,“ t. j. nádrž č. vodojem hlavní, který prý druhdy veškerý Řím vodou zásoboval; nic zvláštního jsme na něm neviděli. Pokračující v cestě své shlédli jsme na levo stavbu přehromnou, ze samých čtvercových, ohromných balvanů složenou; ihned poznali jsme, že to známé římské kolossální Colosseum; o tom však později.

Ještě jeden vítězný oblouk na této naší první pouti po Římu naskytl se nám, a sice hned za forum a za tou nadrží vodní, v dolině mezi vrchem Palatinským a Coeliem, totiž Konstantinův.

I tento vítězooblouk jest velice památný; nebo jako postaven jest na rozhraní vrchů dvou: tak tvoří děj, ku jehož památce postaven jest, takofka hranici mezi dějepisem starým a dějepisem novým, čili spíše mezi dějepisem pohanským a dějep. křesťanským; nebo postaven jest zajisté na památku vítězství Konstantinova nad Maxentiem u Ponte Molle (Pons Milvius) r. 312., kterýmž běh věcí v dějinách římských, pokud náboženství se týče, vzal úplný zvrát. Známoť

jest, že Konstantin, stana se přemožením soupeře svého samostatným pánem na západě, ediktem Milanským r. 312 dal církvi Boží v říši své úplnou svobodu, prohlásil náboženství křesťanské za uznané a v zemích jeho platné a dovolil je veřejně vyznávat, služby Boží konati i chrámy stavěti. Na východě vřa Kristova za Galeria, Maximina Daje a Licinia až do r. 323 pronásledována, jest, až se Konstantin téhož roku stal samostatným a jediným pánem veškeré říše římské na západě, i na východě.

Oblouk tento od senatu z vděčnosti, že osvobodil město Řím od tyрана, mu postaven jest, avšak způsobem prý velmi levným, totiž, že průchodní oblouk fora Trajanova rozebrán a sem přenesen jest; co z časů Konstantinových pochází, nemá umělecké ceny; bylté ve IV. stol. po Kr. již úpadek umění; za to však ostatní práce tak jest dokonalá, že oblouk Konstantinův nejkrásnější jest v Itálii. Konstantin sám vítězství své „Bohu“ připisoval, neboť vyryti dal na ten oblouk slova: „Instinctu divinitatis“, jako by řekl: „Božím vnuknutím.“ I místo, kde táž vítězobrána se nalézá, pamětihodno jest; stojíť zajisté mezi Palatinem a Coeliem č. lépe Colosseem, tu kde stará světopodmanivá moc pohanského Říma proti ukryté, ve strastech rostoucí a se vzdávající církvi Kristově hrozný, třistaletý, krvavý boj vedla; tu zvedá se tento vítězný oblouk, znak vítězství křesťanské církve, ne daleko rovněž památného a rovněž zachovaného vítězooblouku Titova.

Významnějším však ještě bylo, že na hlavním náměstí Konstantin dal soše své, již tam postaviti kázal, do ruky za podporu kříž a pod kříž že

postavil nápis: „V tomto spasonosném znamení (in hoc salutari signo) osvobodil jsem město vaše ode jha tyрана a vrátil římskému senatu starý lesk a starou slávu.“ — Potěšivše se starobylostí tou spěchali jsme dále.

Jdouce vedle památné basiliky sv. Klementa Římského, kteráž pro nás Čechy zvláště vzhledem kův. apoštolům slovanským pamětihodna jest, odložili jsme si návštěvu její na dobu příhodnější, abychom zevrubně si ji prohlédnouti mohli, a spěchali zatím přímo ku kostelu, po sv. Petru a Pavlu v Římě snad nej památnějšímu, ku sv. Janu v Lateráně. Stojí o samotě, budova slavná a velebná, ač zvenčí jednoduchá; před ní veliké prostranství a vůkol svatě ticho; jestiž již jako za městem, za novým Římem. Před ním a Museem, kteréž k němu přiléhá, stojí na zmíněném prostranství starobyký obelisk, z Egypta přivezený a hieroglyfy pokrytý. Týž jest jeden z nejvyšších; 99 franc. stop prý vysoký a ze VI. stol. před Kr. prý pocházející, kdežto jej prý egyptský král Thutmosis III. ku počtě boha Ammona dal postaviti. Na náměstí Lateranské postavil jej papež Sixtus V. r. 1588. skrze stavitele Dominika Fontana. Jest to nejznamenitější a nejstarší obelisk římský z Egypta přivezený.

Lateran jest chrám a palác v Římě, tak nazvaný po římském senatoru, Plautiu Lateranu, za císaře Nerona odpraveném, jemuž pozemky, na kterých stojí, náležely. Císař Konstantin daroval palác ten papeži a založil při něm chrám sv. Jana. Od těch dob byl Lateran řádným sídlem

papežů a chrám . při něm byl stoličným č. biskupským chrámem jejich, k čemuž ukazuje nápis nad jeho vchodem: *Omnium urbis et orbis ecclesiarum mater et caput*, t. j. „všech města (Říma) i světa chrámů matka a hlava;“ odtud nejprvnější a nejváženější chrám křesťanský, dle původce svého „*Basilica Constantiniana*“ též zvaný. Avšak sídlem biskupů římských zůstal jen až do r. 1377, kdežto Řehoř XI., vrátiv se z Aveniona zase do Říma, přenesl trůn papežský na vatikán. Dosavad však každý nově zvolený papež ubírá se nejprv dle prastarého práva a zvyku na Lateran, aby se veň uvázal a od kardinálů i všeho kněžstva římského jmenem všeho křesťanstva slib poslušnosti přijal. Na začátku IV. stol. (za Klimenta V.) Lateran vyhořel, ale Sixtus V. dal jej znova postavit (r. 1585—1590) dle nákresů Fontanových, načež v XVIII. stol. obnoven jest. — Lodi má 5, a s tribunou 384' délky — stavba kolosální. Střední strop, plochý, jako u basilik bývá, ozdoben jest pozlacenými kassettami od Michelangela, tribuna mosaikami od Jakuba Furrity z r. 1291.

V paláci ku chrámu Lateránskému přistaveném a k němu přiléhajícím založil Innocenc XII. špitál, jež Řehoř XVI. (předchůdce Pia IX.) v Museum proměnití dal, v němž vzácné sbírky obrazů, soch, zvláště pak křesťanské starožitnosti z katakomb římských se chovají. — Tu v Lateraně najednou hlava církve rozhodné slovo promluvila; tu odbyváno také 5 slavných sněmů církevních, odtud zvaných *Lateránských*, a sice r. 1123 za Calixa II. stran investitury; 1139 za Innocence II., kdež od-

souzení Petr z Bruis a Arnold z Brescie; r. 1179 za Alexandra III., kdež ustanoveno, aby při volení papeže většina dvou třetin hlasů rozhodovala a před 30. rokem nikdo nebyl ordinován biskupem; r. 1215 za Innocence III. ten nejslavnější, na němž rozličné věci, praxi církve se týkající, ustanoveny jsou a konečně 5tý r. 1512—1517 za Julia X. proti konciliu Pisánskému.

Vedle basiliky té nalézá se kousek níže, v tu stranu k Římu starožitné baptisterium, zvané Konstantinovo, v němž prý Konstantin pokřtěn byl, což však pravda není. Druhdy bývaly tu děti z celého Říma křtěny; nyní však jen jinověrci č. konvertité, a sice pro památku o svátcích velikonočních. Podle tohoto baptisteria, prý nejstaršího, bývala jiná baptisteria, obyčejně při chrámech bisk. stavěna, jakých se po Itálii při nejstarších církvích hojnost nalézá. Bývala buď kulatá neb osmihranná, uprostřed s nádrží vodní a zasvěcena Janu Křtiteli. Baptisterium toto jest stavba osmihranná a klenbu její nese dvoupatrové osmisloupení z porfyru. Nejkrásnější jest ono ve Florencii.

Na témž prostranství naproti zmíněné křtitelnici nalezájí se svaté schody s chrámem k nim příslušícím; jsou tytéž, jež před palácem Pilátovým v Jerusalemě byly a po nichž Spasitel náš ku Pilátovi nahoru krácel, když jej židé k němu přivedli, aby od něho souzen byl. Jest jich 28; císařovna sv. Helena, matka Konstantinova, je z Jerusalema do Říma dala přenesti r. 326*); jsou pokryty klenutou chodbou z mramoru, a po nich se jen na kolenou na horu leze, a na každém stupni

*) Jiní praví, že teprv křižáci tak učinili.

aspoň „Otče náš“ a „Zdravas“ třeba se pomodliti; i my jsme tu pobožnost vykonali. Schody samy přikryty jsou dřevem a po několika vždy stupních nalézá se uprostřed mosazný křížek, který se líbá. Nahoře ukazuje se tmavá kaple, jako žalář Páně, kde skrovný dárek ve prospěch svatyně se dává.

Rozloučivše se před chrámem Lateránským s milým krajanem a průvodčím naším, jehož povinnost domů volala, nastoupili jsme ještě další cestu po některých starobylých, pamětihodných chrámech. Tak jsme šli nejprv do basiliky u sv. kříže „santa croce in Gerusalemme“, zvané tak proto, že se tu chovají některé vzácné ostatky z umučení Páně, jmenovitě ze sv. kříže.

Při chrámě jest konvent a jsou bratři mniši Cisterciáci; ochotně nás zavedli do zvláštní kaple, kde ostatky ty na oltáři se chovají. Tak ukazován nám hřeb z kříže Špasitelova, ten jediný celý, který se v Římě chová, a o nějž posvátné věci poutníci sobě dotykají. Ten hřeb jest asi 5 palců dlouhý; hlavu má kulatou, vypuklou a dutou a ve zvláštní skřínce hrotem vzhůru postaven jest. Mniši prodávají napodobení hřebu toho, spolu s autentikou, a pečetí konventu na něm zavěšenou. Authentika zní: *Universis et singulis praesentes litteras inspecturis fidem facimus atque attestamus, hunc clavum ferreum serica vita rubri coloris parvo nostro sigillo munita colligatum, admotum fuisse sacro clavo, qui apud nos Cistercienses adservatur in sacello interiori sacrarum reliquiarum Basilicae urbanae S. Crucis ab Hierusalem, quique unus ex illis est, quibus D. N. J. C. Cruci affixus fuit; eundemque adeo affabre elaboratum esse, ut si-*

millimus videatur. Datum Romae in nostro monasterio S. Crucis Hierosolymitanae die 12. Mensis Maji, Anno 1877. Dr. Candidus Laurenzi, Superior.“*) I my jsme si jeden takový hřeb na památku z Říma koupili (za 1 fr.) a ten jediný předmět ze všech věcí si podrželi.

Mimo tento hřeb ukazovány nám tu dva trny z koruny Páně; dvě části dřeva s kříže Spasitelova (odtud pojmenování chrámu); kus skály z hory Kalvarie, částky ze sloupů u jesliček, prst z pravé ruky Tomášovy, jímž se boku Spasitelova dotknul, velkou část kříže lotra po pravici, jak říkají: boni latronis, a téměř celý nápis s kříže Kristova, velmi starobylý; ten otištěný na papíře, přidán nám jest každému zdarma.

Nápis ten chová v sobě tři řádky; nejhořejší byl hebrejský a z toho již málo jest poznatelné; řádek druhý byl řecký a ten docela dobře jest čitelný, jen že musí čten býti po zpátku, jako hebrejšтина; třetí řádek teprv jest latinský, a třeba ho rovněž opačně čísti. Řečtina i latina psány jsou veskrz initialkami č. velkými literami, a sice — Nazarenus B . . . (βασιλεύς, basileus, král); latinsky pak: Nazarenus rex . . (rex, král); více

*) Což na česko zní: „Všem a jednotlivým, kdož tuto listinu čísti budou, stvrzujeme a dosvědčujeme, že tento železný hřeb, ovázaný hedvábnou stužkou červené barvy a malou naší pečetí opatřený, na svatém hřebu, kterýž u nás Cisterciákův uvnitř v kapli svatých ostatků městské basiliky, zvané u sv. kříže v Jerusalemě, se chová, a kterýž jeden z oněch hřebů jest, jimiž Pán náš J. Kr. na kříž přibit byl, dotkán jest; a že hřeb tento tak dovedně jest pracován, že pravému hřebu nejvýše se podobá. Dáno v Římě v našem klášteře a t. d.“

se nezachovalo; část (tabulky) nápisu zachovalá jest asi 1½, čtvrtky (as 8 palců) široká a 5 palců vysoká — a jeví velikou sešlost a starobylost. Na listě nám darovaném, pod otištěným napodobením nápisu toho, přidána jsou tato slova na dosvědčení: „Imago triumphalis Tituli vivificae Crucis D. N. Jesu Christi, qualis hodie Romae apud Cisterciens., intra Basilicam S. Crucis in Jerusalem, seu intra Capellam S^{um} Reliquiarum conspicitur, cujus Tituli Veritatem atque Inventionem Bulla Alex. Papae VI. Dat. Romae Die 29. Julii 1496 plene testatur; Characteres autem infabre tunc temporis sculptos, ut vides, vetustas paulatim laesit, sed Hebraicos magis.*)

Odtud jsme šli, poněvadž poledne se již blížilo, nazpět do města; cesta nás vedla pustou částí samým prachem, pod nímž rovněž veliká část starého Říma pohřbena leží. Na této zpáteční cestě navštívili jsme ještě chrám Matky Boží Větší, Sta Maria Maggiore. Jest to nejstarší Marianský chrám v Římě, krásně položený na výši pahorku, někdy Cespilus zvaného; původně r. 352 zbudován, na to 432 obnoven, ve XII. století proměněn a v XVI. obnoven. O původu jeho dočteš se v legendách na 5. den měsíce srpna: „Panny

*) Což na česko jest: „Obraz vítězného nápisu životonosného kříže Pána Naš. J. K., jakýž podnes v Římě u Cisterciákův v basilice sv. kříže v Jerusalémě, čili uvnitř v kapli sv. ostatků se nalézá; kteréhožto nápisu pravdivost i nalezení bulla Alexandra papeže VI., daná v Římě 29. července 1496 úplně dosvědčuje; litery však, neřemeslně tehdejší doby vyryté, jak vidíš, stáří poneáhlu porušilo, ale hebrejské více.“

Marie Sněžné;“ o šlechtici římském Janovi a jeho choti, o papeži Liberiovi, o sněhu v noci ze 4. na 5. srpen na témž místě napadaném a tím i naznačeném místě, kde ten chrám ke cti Rodičky Boží vystaven býti měl. V hodinkách církevních v 6. lekci stojí: „Poněvadž již mnoho chrámů bylo v Římě pod jmenem Marie Panny: chrám tento, poněvadž novostí divu a důstojností nade vše ostatní téhož jmena vynikal a též, aby vznešeností slova věc naznačena byla, Panny Marie Větší nazván jest; kteréhožto zasvěcení (věnování) památka ze sněhu, kterýž téhož dne podivuhodným způsobem byl spadl, každoroční slavností se koná a ctí.“ Slul dříve rozličně: „Basilika Liberiova, Matky Boží u jesliček; posléze však pojmenování ono vrch dostalo a tak až podnes. — Vnitřek basiliky této překvapuje skvostností a památkami uměleckými; má tři lodi, jež dvojí řadou bílých, mramorových sloupů, počtem 42, od sebe odděleny jsou; strop mají velice umělý, prvním zlatem z Peru bohatě vykládaný ze XVI. stol., prací Giuliana da S. Gallo. Ve střední lodi a na oblouku tribuny jsou mosaiky z V. stol. v tribuně pak z konce XIII. století od Jakuba della Turrita. V postranních lodích nalezájí se kaple papežů a slavných rodin římských s četnými ozdobami a památkami uměleckými.

Tím skončena první naše pouť po Římě v sobotu dopoledne dne 26. května; odpoledne umínili jsme si, až bychom si odpočali, jíti na Monte Pincio, do veřejných sadů, abychom odtud překrásnou vyhlídkou na celý Řím se potěšili.

Posilnivše se jídlem, jež nám po procházce kolikahodinné jak náleží chutnalo, a douškem vína, a odpočínuvše sobě, již opět chystali jsme se, provésti úmysl svůj od rána. Proto chytivše vozku, dali jsme se dovézti na „piazza del popolo“, neboť tam odtud po pravici na Monte Pincio se vystupuje. Piazza del popolo, před branou téhož jména, jest elliptický prostor s obeliskem uprostřed a dvěma pěknými fontanami po stranách. Odtud, jak svrchu jsme již pravili, vedou tři hlavní ulice, jako paprsky čím dále více od sebe se vzdalující a tak město na levém břehu Tiberu na tři hlavní části dělí; z ulic těch prostřední jest Corso.

Z tohoto náměstí vede po pravé ruce velmi pěkná cesta na Monte Pincio; svah samými jižními bylinami, stromy i květinami osázen jest. Nahoře jsou velmi příjemné procházky a sady; v tu stranu k městu vysoký taras se zábradlím jest učiněn, odkud cestovateli velmi krásný pohled na celé téměř město Řím, zvláště na Vatikán naproti ležící, jakož i na vrch Janiculus s jeho háji a villami se otvírá; pohled odtud je rozkošný.

Procházejíce se tu potom v sadech, viděli jsme, že cesty zde mnohými poprsími na sloupcích znamenitých mužů, samých téměř Vlachů ozdobeny jsou, což se nám zajisté líbilo, a pravili jsme, tuby každý národ měl míti příklad, aby se učil, jak svých předků, jmenovitě mužů, kteří v národě se oslavili a on všelijak zásluh sobě vydobyli, sobě vážiti má. Tu je má každý před očima; tu i mládež zvědavá má příležitost, ptáti a dovídati se,

kým byl ten a onen a čím se proslavil. Tu každá ze soch těch hlasitě mluví k mimojdoucím: Následnj mne! mohl-liž jsem já a onen, proč ne i ty? A bylo těch figur na sta, z bílého kararského mramoru, a byli básníci, učenci, politikové, vůbec, znamenití muži všeho druhu; připadalo nám, jako bychom v museum se procházeli.

U prostřed byl něžný rybníček a v něm ostrůvek; na ostrůvku pak domeček a na něm hodiny, jež vodou se pohybovaly, jakési „perpetuum mobile.“ V popředí těch zahrad ku městu jest altán, odkud ta nejkrásnější vyhlídka na celé město se otvírala.

Popásše očí a občerstvivše se vůní a vzduchem vraceli jsme se; i tu ležely všude kusy krásných mramorových a žulových sloupů, jež svědčily, jak ohromné a slavné musilo druhdy město Řím býti! Sestupujíce viděli jsme v břehách a na tarasích mnoho kaktusů a agaví, č., jak lid u nás říká, aloes. I u nás máme kaktusy a agave, avšak to jsou praví předimuzíci; tam jsou obři; kaktusy rostou jako stromy a agave mají listy široké a tlusté, kolikrát více než u nás. Také tam agave častěji kvetou; u nás se praví, že jednou za 50 nebo za 100 let; a my se pamatujeme jen jednou v Čechách, že agave kvetla, a sice v Černikovicích v panské zahradě; lidé na kolik mil se chodili dívat na tu zvláštnost a také právem; tam však jsme jich viděli mnoho buď kvésti, znebo rozkvétati; toť ovšem jiné podnebí! —

Poněvadž bouře na obzoru se jevila a veliké krupěje deště padati počaly: spěchali jsme ku bytu

svému a tím také ukončili putování prvního dne v Římě; druhého dne byla neděle, svátek sv. Trojice, 27. květ., audience u sv. otce. —

27. května.

Přiblížil se den 27. května, dávno oznámený nám a určený ku slyšení u sv. otce. To tedy ten den, o němž viděti a slyšeti jsme měli hlavu církve, znamenitého Pia IX., náměstka Kristova, a nástupce Petrova; muže, který na sobě nese tu nejvyšší důstojnost, jakéž na zemi smrtelníku dosáti možno jest. To cíl naší pouti; nebo stalo se pořekadlem; býti v Římě a neviděti papeže, hanba by bylo. A my k tomu jsme přišli, k tomu od katolických vlasti naší jsme byli vysláni, abychom společnému otci všeho křesťanstva k jeho památnému dni, ke 3. červnu, 50letému biskupství jmenem všech upřímných, katolických sourodáků svých přinesli blahopřání a vyjádřili u trůnu jeho city nejhlubší úcty, radosti, věrnosti, poslušnosti a oddanosti nejvěrnější; muži, k němuž hledí veškerý svět; o nějž, ač bezbranný jest, bez koruny a bez země, malomocný stařec, přece všickni se interessují, zvláště nepřátelé katolické církve, a jehož slovu bedlivě naslouchají i samy hlavy korunované. Celý svět, aspoň křesťanský, táže se, co řekne kurie římská? — To ten muž, který, mimo to, že hlavou jest církve a tiaru nosí na svých šedinách, mnoho slavného a velikého vykonal; který i při vši lásce své a dobročinnosti mnoho utrpěl a až dosavad trpí, avšak při tom, stařec jsa tehdy 86 letý, na myslí neklesá, a otěže církve boží pevně až dosavad v rukou svých, ku oslavě boží a ku spáse

duší, drží. To ten muž, o němž dějepis s úctou jedenkrát psáti bude! Ano i tím pamětihodný, že Prozřetelnost boží vyvrátila na jeho osobě příslovi: „Nemo annos Petri videbit!“ „Nikdo let Petrových viděti nebude.“ Vidit et plus vidit; viděl, a více viděl, neboť více než 81 let byl papežem — a přes 50 let biskupem! Tak oslavil Pán právě v nynější době církev svou! A pak ať někdo dří, že Prozřetelnost boží neřídí církev. To ten znamenitý muž, jediný na světě, hrabě Maria Mastai Ferretti — papež, Pius IX. Toho jsme měli viděti!

Vstavše ráno téhož dne a pomodlivše se své officium šli jsme sloužit do známého nám chrámu ku řeholním sestrám mši svatou. Byla neděle, svátek svaté Trojice. Ten chrám u sester zasvěcen byl právě sv. Trojici, tedy tam pouť. Nával kněží veliký. Chrám ozdoben; květinám a zelením podlaha chrámová, mramorová, ano i chodby byly pokryty. Musili jsme čekati dlouho; nebo, poněvadž ministrantův nebylo, musili jsme ministrovati jeden druhému; to již jinak není při takovém návalu cizincův kněží, jako tehdáž bylo. Po mši sv. chtějíce nechtějíce musili jsme jíti na snídání do malého re-fektářičku, kde již několik kněží Horvatův bylo, s nimiž jsme se ihned seznámili. Předložili nám snídání dosti bohatou; mohli si vybrati každý, co chtěl, buď kávu, neb čokoládu, neb i limonadu; k tomu rozličné pečivo. Chtěli nás uctíti; byla pouť, byli rádi, že měli o pouti mnoho mší svatých.

Zatím již chystali jsme se k audienci; najavše si fiakra, jeli jsme na Vatikán — poprvé! Jaké as

povstávaly v nás myšlenky a city, zřítí poprvé chrám sv. Petra, tu metropoli katolického světa! Tolik o něm jsme slyšeli, tolik o něm četli, tolikrát vyobrazený jej viděli; nyní jsme ho měli zřítí ve skutečnosti, vlastníma očima, ano do něho i vstoupiti. Srdce v nás buchalo, když jsme jeli přes Tiberu, mocněji tlouklo, když jsme spatřili massivnou stavbu hradu angelského (Moles Hadriani), avšak nejmocněji, když příjížděli jsme na náměstí Svatopeterské a blížili se chrámu sv. Petra!

Náměstí jest imposantní; právem náleží k nejkrásnějším na světě! U prostřed známý obelisk, který stával druhdy v cirku Neronové nedaleko nynějšího postavení svého, a ježž (r. 1586) stavitel Fontana tuto postavil, když náměstí svatopeterské tvořil a okrašloval.*) Náměstí toto má podobu eliptickou, v jehož ohniskách právě umístěny jsou krásné dvě fontany. Prostoru tuto, kteráž 804' v podélném průměru má, vytvořil Bernini, spojiv ji se čtvercovým prostranstvím před průčelím chrámu Peterského, a v obloucích eliptických mohutnou kolonnadou, z trojí řady sloupů a pilířů sestávající, ji obehnav. Kolonnady ty římsami a stem a šedesáti dvěma velikými figurami svrchu

*) Toť ten obelisk (od ř. obelos, hrot, špice.), o němž se vypravuje, že když měl postaven býti, provazy nedotahovaly, jsouce příliš dlouhy. Hrobové panovalo ticho, nikdo promluvití nesměl. Fontana nevěděl si rady. Tu někdo ze shromáždění prý vykřikl: „Vodu na provazy“! A provazy ihned vodou pokropeny; smrštily se, obelisk dotáhly. Rodina toho, kdo takto poradil, měla vyžádati si milost. Nechtěla jiné, než aby měla privilej, na květnou neděli dodávati palmy ku průvodu do Vatikánu, nebo-li do Říma. Povoleno jí to, z čehož prý velice zbohatla.

ozdobeny jsou. To náměstí eliptické souvisí se čtverhranným prostranstvím před chrámem, jehož plocha malým kamením dlažděna jsouc, ku chrámu pomalu se zvedá, až ke stupním se přijde.

Ohromný jest chrám sv. Petra, na první však pohled nezdá se ani tak velikým býti, jak si ho představováno. To pochodí odtud, že vše, co kolem něho jest, veliké jest a rozměrů obrovských. Avšak když do něho se vkročí, ustrne člověk a užasne nad tou velikostí a kolossálností stavby. Trefně odpovéděl, tušíme nynější sv. Otec, komusi (cizinci, cestovateli) když pravil, že zevně chrám sv. Petra ani se nezdá tak velikým býti, ale prý když do něho se přijde: že se má věc rovněž tak, jako s katolickou církví; zevně, že nezdá se býti tak velika a slavná, ale když do ní vkročí, tu prý její velikost a krása teprv se vidí!

Ze všech chrámů římských, jichž tam 364 se čítá a z nichž 60 s nejedné stránky znamenito jest, chrám sv. Petra na Vatikáně (San Pietro in Vaticano) jest a zůstane ten nejslavnější. Jest to největší chrám v celém křesť. světě a důstojně reprezentuje obecnu, čili křesťansko-katolickou církev. Založen byl po rozboření staré, Konstantinem a sv. Helenou v místech někdy cirku Neronova postavené basiliky, od činného a umění milovného papeže Julia II. (1503—1513) r. 1503 dle planu výtečného mistra Bramanta. To ten chrám, s něhož, když v Němcích naň příspěvky sbírány jsou, vzal námět mnich Martin Luther, horliti proti odpůstkům a v církvi bouři ztropiti. Sloužiti k okrase a slouží až dosavad ten chrám

veškeré církvi, jako chrám sv. Víta v Praze chloubou jest a ozdobou celých Čech.

Když nadzmněný Bramante r. 1514 zemřel, vedli stavbu dále Giuliano de S. Gallo, Fra Giocundo Rafael, Baldassare, Peruzzi, Antonio da S. Gallo a Michelangelo (1546—1564), jenž na vždy proslavil se ohromnou kuppolí tohoto chrámu, vystavěv sám dolejší část její a zanechav podrobný rys a návod ku dohotovení mistrům della Portovi a Fontanovi (Domenico). Tato bane, nejodvážlivější dílo nového stavitelství, vyčnívá lucernou svou 405' do výše. Musíme vyznati, že když jsme na galerii, která uvnitř nad prostorem chrámovou umístěna jest, vystoupili a dolů pohledli, hrůza nás obešla, neboť se nám zdálo, že ve vzduchu visíme. Cos podobného nemožno nikde viděti.

Chrám staven byl původně v podobě řeckého kříže; t. j. všecka 4 ramena stejná; kde břevna se přetínají, bane; avšak stavitel Maderno původní plán řeckého kříže prodloužením lodi v latinský proměnil, a tak celkovému dojmu, jmenovitě kuppoli, patrně uškodil, nebo ta, jsouc tím do pozadí strčena, nikterak svou mohutností tak nevystupuje, jak by mohla a měla. R. 1626 byl chrám, ačkoli ještě nedokončen, zasvěcen. Stavělo se tedy na něm 123 let. Náklad sbírkami z celého křesťanstva poneháhu uhražovaný, obnášel 46,800.498 skudů č. tolarů, asi 100 millionů zl. Na to byly ještě předsíň od Berniniho a průčelí od Maderna přičiněny. Svrchu na průčelí nalezá se, jak známo, 12 soch sv. apoštolů s Pánem Kristem uprostřed; řada soch těch zdobí průčelní římsu na hoře. Sochy ty zdají se býti, z důlů na ně se dívající, malý,

menší než člověk; avšak když k nim se vyleze nahoru, jsou přehromny; jeden prst jejich tak tlustý jest, jako ruka v loktě.

Vnitřek chrámu jest ohromný a překvapuje svými rozměry; nečiní však prý ve všech kusech zadost aesthetickým požadavkům. S úsudkem tím souhlasíme i my, kteří jsme se o věci svýma očima přesvědčili; spíše bychom u věci té dali přednost Basilice sv. Pavla za městem,“ kterou bychom vůbec nazvali nejkrásnějším chrámem v Římě, jak na svém místě povíme. Chrám sv. Petra jest trojlodní; klenba jest valená a vkusnými kasetami ozdobená; veškereň prostor zpočívá na šesti, báně na čtyřech mohutných pilířích. Tato okrášlena jest mosaikami na zlaté půdě dle výkresů Arpinových. Na pilířích, pod pasem, jsou velké mosaiky čtyř evangelistů. Pod kuppolí stojí hlavní oltář papežský (confessio), u kteréhož jen papeži celebrovati přísluší; nad ním vznáš se na způsob nebes baldachin, o čtyřech mocných točenných sloupech, ulitý od Berniniho z bronzu Pantheonského v slohu novovlaském (rococo), 107' zvýší. Oltář, jako všude v starých a hlavních chrámech vlašských postaven jest tak, že kněz slouže mši sv., obrácen jest tváří k lidu a tedy, říká „Dominus vobiscum“, obracet se nemusí. Před ním nalézá se, skvostným mramorovým zábradlím opatřená a 86 zlatými lampami osvětovaná hrobka papežská s klečící dole sochou Pia VII. od Canovy. Lampy ty stále hoří a ustavičně mnoho lidí, kolem zábradlí klečíc se modlí; nebo tam v kryptě se nalézají i kosti sv. Petra. -- V obou postranních, jakož i v příčné lodi, která rovněž jest

ohromná, umístěny jsou četné větší a menší kaple s náhrobky papežů, obyčejně od znamenitých mužů, jako Canovy, Thorwaldsona, Algardiho, a j.; i předchůdce předešlého, Řehoř XVI. má již pomník. Obrazy oltářní jsou nejvíce mosaikové, a sice kopie slavnějších děl uměleckých, na př. ukřižování Krista Pána dle Guida Reniho, sv. přijímání dle Domenichina a t. p. Památná jest též veliká bronzová socha sv. Petra z V. století, kteráž na pravé straně v lodi umístěna jest a jejíž nohu lid z uctivosti k sv. Petru líbá; jest prý pravá podobizna sv. Petra. Odlitky sochy té, rozumí se en miniature v Římě zhusta se zhotovují a od poutníků domů na památku se přinášejí; také jsme některé koupili a sice po 1 franku (40 kr.) z bronzu. V sakristii a v síni kapitolní ukazují se rozličné starožitnosti a památky, ku př. dalmatika s vytkanými obrazy slohu byzantinského z VIII. neb z IX. stol., kterouž císařové při korunování oblékali. —

V příčné lodi na levo jsou zpovědnice, a sice pro rozličné národnosti, jak nápisy latinské, na nich umístěné, ukazují; tak jsme čtli: *lingua germanica*, *lingua francogallica*, *lingua hispanica* a j.; také *lingua polonica* a *illirica*; avšak *lingua bohemica* darmo jsme hledali; šli jsme tedy k bratru Polákovi a dobře jsme si rozuměli; neboť o nás neplatí, co říká Polák o Němci: „*Póki swiat swiatem, niebędze Niemiec Polakowi bratem*“ — ale my bratři jsme, a když bylo nejhůř, pomohla latina, řeč církevní. Avšak byl muž učený; myslím, že s důstojností zasedá na tom sv. místě; theolog znamenitý. Jména jeho neznám. Zdá se, že zastupuje tam vše katolické národnosti slovanské, neboť

chtěje mluvit česky, také chorvatštinu trochu připltál. Konal povinnost svou velmi svědomitě. — Podivná věc; tam něco ve zpovědnici jsme viděli, co nikde jsme neviděli, aniž o tom kdys četli neb slyšeli. Má totiž každý zpovědník u sebe (před sebou na dvířkách) zapíšenou, anebo opřenou a ven vyčnívajícím feruli (hůl), kterouž se kajícíka, když se byl vyzpovídal a rozhřešení obdržel, na hlavě neb rameně dotkne, když tento, vykročiv ze zpovědnice, před ním, před dvířkami u zpovědnice, s sepjatýma rukama, tváří k němu obrácen, byl poklekl. Také jiní lidé, jenž nešli ku sv. zpovědi, klekali před zpovědnice a dali si holf tou dotýkati hlavy. Praveno nám, že jest to kajícíný skutek, jímž člověk hříšným se býti přiznává, v pokoře klekaje a tepati se holf dávaje pokání činí za hříchy své. S tím pokořením pak spojeny jsou odpustky.

V levo, v rohu kuple nahoře je vchod do krypty, do té pravé konfessí. I my se tam šli podívat. Jde se po schodech a potom tmavou chodbou do podzemní kaple pod hlavním oltářem, kde tělo sv. Petra odpočívá. Tam jest malý oltářík, při němž mše sv. se slouží. My také chtěli tam sloužiti, ale nedostalo se nám toho; nebo již tolik mší svatých zaznamenáno bylo, že daleko zasahovalo přes čas, než jak jsme my určeno měli, v Římně zůstatí.

Pomodlivše se tu vyšli jsme a chvátali se podívat ještě do té části kostela, kde odbyván byl poslední vatikánský sněm. Jde se z presbyteria na pravo. Nevpouštěno tam najednou mnoho lidí, jen něco málo. Musili jsme čekati; byli jsme Čechové a ještě více bylo Francouzů; tu když stojíme, dali

jsme se do řeči s jednou obstarožní dámou, Francouzskou, která, majíc z toho radost, že jsouce Čechové z daleké Bohemie, též trochu francouzsky rozumíme a hovoříme, dala nám pěkných obrázkův, představujících Pána Krista na křížové cestě, s pěknou modlitbou na opačné straně, ovšem v jazyku francouzském.

Konečně se nám otevřelo; vešli jsme na to místo, kde odbýván byl poslední vatikánský sněm; jest to poboční loď chrámová, velká jako hodný kostel o jedné lodi. Uprostřed stála ještě kathedra; táž, odkud i náš kníže metropolita (Pražský*) mluvil, i biskup J. Strossmayer horlil. Tam v průčelí byl trůn pro papeže; v pravo od něho lóže pro diplomaty, v levo chór pro hudbu, vlastně pěvce, dále v pravo a v levo, poněkud níže, stolice kardinálské, a od těch ještě více ku předu, v kolika řadách nad sebou, stolice arcibiskupské a biskupské a pro jiné hodnostáře církevní. Vše do polokruhu, jen že podlouhle. Ve všem jevila se veliká jednoduchost; nebo sedadla nebyla vycpávaná a sametem potažená jako ve sněmovnách, nýbrž prostě dřevěná; tam ovšem platí národové, tu církev nevypisuje daně. — Ozdobena byla posvátná a důležitá síň ta velikými čtyřmi, krásnými freskomalbami, představujícími čtyři nejhlavnější sněmy v církvi a sice první: sněm apoštolský v Jerusalémě r. 50, druhý sněm Nicejský I. r. 325 za Konstantina Velikého a papeže Silvestra I., třetí: sněm Efezský r. 431 za Coelestina I. a čtvrtý: Tridentický od roku 1545—1563. Nad hlavním vchodem, velikými to

*) Jeho Eminenci kníže a arcibiskup kardinál Bedřich Schwarzenberg.

dvěřmi, vedoucími do chrámu sv. Petra, jest latinský nápis, pamatující na sněm r. 1854 a na den 8. prosince, v němž článek víry o „neposkvrněném početí Blahosl. Rodičky Boží“ slavně tuto prohlášen byl.

V této poboční lodi, kde konán byl sněm poslední, nalezá se oltář sv. Václava, ale nyní sedadly amfiteatrálně se zvedajícími zastřeny jest.

Již v dřívějším chrámu, na jehož troskách a místě zbudován jest nynější chrám sv. Petra ve Vatikáně, nalézal se oltář sv. Václava s obrazem. Když byl starý chrám sbořen, nařídil sv. Otec, aby památnosti jeho byly ve zvláštní knize popsány. Oltář ten v starém chrámu prý založil biskup Litomyšlský Jan II. z Neumarktu, který s Karlem IV. králem českým r. 1355 v Římě byl, kde Karel IV. za císaře byl korunován. Učinil-li tak za přispění Karla IV., anebo nákladem vlastním, nelze udati.

Dle popisu Grimaldiho, který k rozkazu papeže Pavla V. (1605—1621) sepsal památnosti staré basiliky sv. Petrské, stal oltář sv. Václava vedle oltáře sv. Erasma. Sv. Václav, král český, byl na obraze oltářním vypořádán v císařském (knížecím) rouchu, drže v jedné ruce korouhev, na které černý orel v bílém poli vyobrazen byl; v druhé držel štít a meč. Po pravici sv. Václava klečel Karel IV., císař římský a král český, po levici biskup v rochetě a červeném plášti s křížem arcibiskupským*)

*) Dle Grimaldiho byl prý to Hinko (?), biskup Olomoucký.

Jiná zpráva, kterou spisovatel Torrigio podává, zní takto: Na obraze jest prý vypodobněn sv. Václav v rouchu vojvodském, drže v pravici korouhev s černým orlem na bílém poli, v levici obnažený, ostřím k zemi skloněný meč a štít. Podle sv. Václava jest prý vyobrazen sv. Vojtěch v rouše mnišském s berlou biskupskou a sv. Jan III. biskup Olomoucký, kterýž prý žil touž dobou, kdy sv. Václav mučennickou smrt utrpěl*). U nohou tohoto svatého (?) Jana klečí prý Inko (?) anebo Jan Očko s pláštěm a rochetou, i mitrou biskupskou. Naproti němu klečí prý Karel IV. v bílém rouchu s korunou císařskou a sv. Vojtěch prý ruku svou má položenou na rameno císařovo.

Vedle těchto popisů zachovalo se také dvě vyobrazení. Jedno bylo Grimaldim vyhotoveno dřívě, než starý obraz oltářní byl zničen, a nachází se v archivu u sv. Petra; vyobrazení druhé nalézá se v jeskyních Vatikanských. Co se prvéjšího obrazu týče, byl jenom velmi povrchně nakreslen, tak že ze spodní části obrazu ničeho téměř rozeznati nelze. Na druhém obraze jsou barvy sice jasnější a určitější, ačkoli ráz malby nikterak o tom nesvědčí, že by týž obraz již v IX. století byl zhotoven býval. Zdá se, že teprv později, když už původní obraz zničen byl, toto vypodobnění bylo zhotoveno na základě kresby Grimaldiho. Kresba tato představuje sv. Václava v širokém plášti červeném se spodkami úzce přiléhajícími. Biskup po

*) Jak nesprávné jest udání toto, patrně odtud, že biskupství Olomoucké teprv r. 1068 založeno bylo a diecése ta žádného biskupa Jana za svatého nechtí.

levici jeho stojící má na hlavě mitru a v ruce berlu; oděv jeho jest zelený a kroje tak zvláštního, že se podobá spíše obyčejnému plášti, nežli rouchu církevnímu. Světec po pravé straně stojící má hnědé rouchu mnišské; v levici drží berlu biskupskou, pravice jeho položena jest na rameni Karla IV., kterýž s korunou císařskou na hlavě své v bílém plášti a s rukama sepjatýma klečí. Postava na druhé straně klečící jest značně menší, než císař, bez mitry, s dvojitým křížem arcibiskupským; biskup za touto postavou stojící klade levici svou na nepokrytou hlavu klečícího.

Všecky zprávy se v tom srovnávají, že uprostřed obrazu vypodobněn jest sv. Václav a po pravici jeho císař Karel IV. Ohledně ostatních osobností však nic určitého říci nelze. Někteří s Grimaldim tvrdí, že postava po levé straně sv. Václava představuje Hinkona (Jindřicha), biskupa Olomouckého. Jindřich III. Berka, biskup Olomoucký, zemřel r. 1333 v Římě dne 6. prosince. Týž založil fundaci na ten účel, aby z úroků každoročně v den sv. Václava uděleno bylo po dvou dukátech kanovníkům, beneficiátům a žákovstvu chrámu Sv. Peterského, chudí pak aby 600 bochníky chleba byli poděleni. Mimo to odkázal týž Jindřich 200 dukátů kapitole u sv. Petra na zakoupení domu.

Možná, že na pravdě zpočívá vypravování italského spisovatele Alfara, kterýž říká, že každoročně za duši biskupa Jindřicha Olomouckého se měla sloužiti mše sv. v kapli sv. Václavské (v Římě u sv. Petra). Snad že biskup tento kapli dotčenou původně založil a že za přítomnosti císaře Karla IV. v Římě toliko nový obraz na oltář této

kaple byl od Litomyšlského, neb snad Olomouckého biskupa darován; jistoty se tu dopátrati nemožno.

Co se ostatních na obraze vypodobněných osobností týká, můžeme bndť za to míti, že jedna z nich představuje sv. Vojtěcha, biskupa Pražského, kterýž, jak známo, vejda do řehole Benediktinské v Římě, tam nějaký čas, mnich jsa, přebýval; anebo jsou světcové tuto vyobrazení, sv. apoštolové naši Cyrill a Method; anebo konečně, jak ještě jiní tvrdí, připomíná dotčený obraz jistou legendu, dle které prý v bitvě r. 1260 u Kressenbrunnu v Rakousích svedené ukázal se vojínům českým sv. Václav, a s ním spolu sv. Vojtěch v rouchu biskupském, jakož i sv. Prokop s berlou opatskou, načež vojsko české slavného vítězství nad Uhry dobylo.

Když se starý chrám sv. Petra v Římě rozboural a nový na jeho místě postavil, zmizely z něho četné oltáře, které nebyly více znovu zřízeny. Avšak oltář sv. Václava i v tomto novém chrámě byl postaven a sice v příčné lodi v onom oddělení, kde r. 1880 konala se slavná sezení sněmu Vatikanského; vedle něho nachází se oltář sv. Processa a Martiniana. Obraz mosaikový dle Caroselliho představuje sv. Václava v rouše královkém, an drží v rukou svých korúhev; s výše pak se k němu sklání angel, jenž mu na místě časné koruny přináší nehynoucí korunu mučennictví a slávy neskonalé. Oltář tento byl r. 1628. posvěcen. Není pravdě nepodobno, že byl oltář ten v novém chrámě sv. Petřském postaven na znamení dčků, povinných za vítězství, jehož vojsko katolické r. 1620. dobylo na Břlé Hoře nad odbojnsky protestanskými*)

*) Viz dr. Kl. Borový: „Nar. dům český v Římě“ r. 1874.

Prohlédše takto v hlavních částech chrám sv. Petra, jižž k audienci chystali jsme se; blížilať se jedenáctá. Ano třeba ještě se zmíniti i o tom, že ač jest v chrámu Svatopeterském několik kůrů a varhan v postranních kaplích, přece v hlavních lodích pro zpěváky a hudebnsky vlastně žádného kůru není. Když jest kůru v kostele zapotřebí, zavezou se tam velké varhany třeba dvoje na silných vysokých kolách, upraví se kol nich lešení a tam se umístí zpěváci. Když je třeba kůru jinde, rozloží se, zaveze a upraví na patřičném místě. Ku čištění chrámu slouží ohromné, velikánské schody, jež jsouce na massivných, tlustých válcích, v kostele semtam, kam potřeba, pošupovati se mohou. Takové praktické zařízení viděli jsme i jinde, ve všech téměř znamenitějších kostelích.

O 11. hodině začali se scházeti u vchodu do Vatikánu všickni ti, kdož audienční lístek měli a slyšení u sv. otce účastniti se chtěli. Na lístku našem byl rakouský dvouhlavový orel; na jeho prsou Rodička Boží s děťátkem, sedíc; po stranách dva andělkové; nad její hlavou koruna (znak Animy). Nápis: „Pellegrinaggio Austriaco“, pouť rakouská; podpis: Dr. Jaenig.

U vchodu dole stála stráž, Němci—Švýcaři, starodávným způsobem, jako panošové rytířští odění, v krátkých kabátcích s pasem kolem beder a širokými rukávy, též širokými spodkami až po kolena; lýtka v úzkých gamaších, a neboli punčochách, na nohách střevíce. Vše to strakatě z rozličných kusů barev červené, žluté a černé; na hlavách přílby a v rukou starověké halapartny. Má těch jonáků sv. otec až dosavad prý 100; jest to

jeho četná a osobní stráž; mají svého plukovníka a 5 důstojníků. Důstojníci jsou skoro rovněž tak oděni.

Po mnohých schodech přišli jsme do předního jakéhosi sálu, kde náramné množství lidí již shromážděno bylo; odtud vedeni jsme byli do jiného, audienčního menšího, který byl podlouhlý a v němž audience méně četné se odbývají. Ten má prostředkem s obou stran ohradu, v jejíž středu umístěni byli ti, kdož sv. otci cos odevzdati měli; kolem ohrady té, která však velice nízká byla a za divan sloužiti mohla, stáli ostatní.

Audience ohlášena byla na půldvanáctou; počala však téměř o jedné. Jeho Eminencí Nejdůst. náš pan kardinal vše pořádal; vznesl na něho, jakožto hodnostáře církevního v Rakousku nejvyššího a nejstaršího, ostatní rakouští pp. biskupové čestný úkol ten, v nějž on i milerád se uvázal. Měl deputaci a poutníky rakouské uvéstí a představití. — Konečně když vše spořádáno a přichystáno bylo, a seřaděni i ti, kdož sv. otci co odevzdati měli: oznámeno, že sv. otec se blíží. Přestal a utichl náhle všeliký šumot a nastalo hluboké ticho. V každém srdce mocněji tlouklo, i v nás; měli jsme poprvé — a snad naposled — zřítí hlavu církve, náměstka Kristova, muže v nejvyšší důstojnosti na zemi postaveného; muže, tak velikými kříži od Boha navštíveného, ale rovněž velikými milostmi obdarovaného, památného, navěky pamětihodného Pia IX!

Konečně přiblížil se průvod. Záslna se odhrnula a napřed vystoupili někteří hodnostáři církevní; za nimi, anebo spíše vedle nich dva důstoj-

níci čestné strážce papežské, kteříž postavili se v pravo a v levo; za těmi domácí preláti, jeden kardinal (Ledóchovski) a jiných osob více.

Nejposléze ze všech svatý otec, nesen jsa čtyřmi sluhy na nosítkách, na nichž, anebo spíše v nichž stoliči (lenošku) měl; postavili ji na nízký trůn. Třeba věděti, že sv. Otec Pius IX. tehdá již pro stáří a pro chorobu na noze choditi nemohl; ještě r. 1876 prý přecházel, avšak r. 1877, když jsme my tam byli, již dokonce nemohl.

Všickni byli nejvýše dychtívi, spatřiti tu — dle svědectví mnohých — tak milou a dojemnou tvář. S obrazů znalť jej každý a viděl jistě bezpočtukráte; ale ve skutečnosti z nás poutníků nikdo; nyní patřili jsme naň tvář v tvář.

Oděn byl, jak obyčejně, v bílé roucho (talár), v půl bílým cingulem (přepáskou) z téže látky přepásané. Z jaké látky roucho to bylo, těžko pověděti; ale hedvábní to nebylo; zdála se býti vlna. Na hlavě měl obyčejnou bílou čepičku (solideo); kolem hrdla prostý, zlatý řetěz a na něm zlatý křížek, po pravé straně za pasem zastrčený; na levé ruce prsten, annulum piscatoris.

Dal se obrátiti k lidu; a tu již patřili jsme tu milou, staříčkou, avšak mladistvým zápalem i mladistvou barvou kvetoucí tvář; vlas sněhobílý, nejvýš ctihodný; málo obrazů podává ho věrně, poněvadž ne tak krásně, jak skutečně jest; musil bývati muž velice krásný. Oči všech naň upřeny, mysl všech k němu obrácena byla. Veškera postava jeho, jakkoli seděl, jevila sílu a mohutnost, obličej svěžest, ku podivu na starce osmdesát a šestiletého!

Předstoupil nejd. náš p. kardinal a předčítal adresu katolických rakouských, latinsky, ve kteréž city lásky, věrnosti a oddanosti vyjádřeny byly, jakož i blahopřání k tomu dni, v němž sv. Otec 50leté biskupování své dovršiti měl. Pak předváděl jednotlivce; napřed šlechtu; v popředí její stál kníže Jiří Lobkovic, nesa adresu české historické šlechty, překrásně vázanou; byly s ním ještě dvě mladé šlechtičny, hrabě Kinský z Kostelce nad Orlicí a j.; pak následovali ostatní, kněži i laikové, z nichž každý dárek, jež nesl, do rukou komorníkových vložil, před sv. Otce poklekl a ruku, respectively prsten, mu políbil; mezi darovateli byli též rolníci. Čechů bylo mnoho. Mezi těmi třeba zmíniti se též o P. Křivohlávkovi z Kralohradecké diecése, kooperatoru v Dolní Dobrouči, který sv. Otci dárek několika zlatých (7) od chudé služebné děvčky, jež mu svěřila a k němu přinesla, žádajíc, by je s sebou do Říma vzal, odevzdati měl. Slyšeli jsme a viděli, že sv. Otce překvapilo, když oznámeno bylo: „donum ancillae“ — dárek služebné dívky, a sám opakoval, radostně pohnut: „donum ancillae“ — nehledě k dárku, ale ku lásce chudého a upřímného lidu.

S vlídností a laskavostí právě otcovskou přijímal a vítal sv. Otec každého, ano dvěma rolníkům i ruku na hlavu položil, jako jim žehnaje; byli, tušíme, z Moravy. I děvčátko jedno, dceruška as 12letá z Prahy, Češka, podalo adresu českých dítek; byla dceruška p. Hercla. Ten den zůstane jí památným, jistě, co živa bude. Křesťanská naše akademie, katolicko-politická jednota a j. podaly své adresy. Důmyslný dárek přinesli rolníci z Tyrol,

deputace z pěti. Nesli velikou krásnou kytici ze samých alpských květin; což jiného chudí pastevci na nebetyčných horách mají? Kytice ta svázána byla velikou bílou, hedvábnou stužkou, na jejíž jednom konci vyšit byl červeným hedvábným nápis: „Jednota katolicko-politická v obci N. v Tyrolích; a na druhém cípu (latinsky) nápis as v ten smysl, jak jsme si, v čerstvosti jej přečetše, pamatovali: „Jako květiny tyto, nasbírané na horách vlasti naší, tak nechť zkvétá Tobě život Tvůj po jubileum tomto; a jako pevný a nezvratný jsou ty skály, na nichž kvítka ta vyrostla, tak, věz, pevně stojí a státi bude naše víra a věrnost katolické církvi.“ Dojista pěkné a důmyslné — poetické! — Při této příležitosti, ještě před audiencí, měli jsme to potěšení, náhodou poznati z Prahy Pat. F. J. Lehnera, redaktora „Cecilie“ nyní „Cyrilla“, časopisu pro hudbu chrámovou, a „Methoda“, časopisu pro církevní stavbu a církevní starožitnosti, muže mladého a čilého, důkladného nmění, který již delší čas za příčinou archaeologických studií v Římě meškal a též audience se účastnil. Tuť ovšem v Římě byla pro něho pastva přehojná. Tak Čechové, kteří jsme dříve jen jmenem se znali, poznali jsme se osobně v Římě, v paláci sv. Otce, při audiencí! Když všickni, kdož předměty odevzdati měli, představeni a dárky odevzdány byly: tu sv. otec, porozhlédna se, mluvíti počal, zprvu mírně, potom však rázněji a rázněji. až téměř do zápalu mladického přišel, když vzpomněl útrap a nepřátel církve. Hlas jeho se netřásl, ale mocně zněl, jako muže v nejlepších letech, až ku

konci poněkud nejasným se stal. Při té řeči, která jistě 20—25 minut trvala, sv. otec několikráte v horlivosti své i v prsa se udeřil, dokládaje se svou věrností a upřímnou vždy snahou. S podivením jest, že stařec v letech tak pokročilý, ni jednou, ni v nejmenším v proudu řeči své nepoklesnul, se nezajíkl, se nepřefekl; řeč zajisté mu plynula tak čistě a ryze, že osvědčovala řečníka zkušeného, všestranně obratného. Škoda jen, že mluvil vlasky; my mu rozuměli, každé slovo; ale většina, ba všickni druzí téměř, nic; kdyby byl mluvil latinsky, byli by rozuměli aspoň duchovní, kterých tam mnoho bylo, ač i latině vlaské nesnadno jest rozuměti, poněvadž Vlaši vyslovují latinu svým vlašským způsobem.

Obsah řeči sv. Otce asi tento byl: „Již tomu dlouho jest, a sice v letech třicátých, co nepřítel sv. církve pozvedl hlavy své v zemi této, svobodné zednictví*), pamatuji to, viděl jsem je šířilo se, i u vás v Rakousku; ale Rakousko vždy věrně stálo při církvi, jsouc státem katolickým; avšak od r. 1848 zavládlo i tam namnoze smýšlení revolucionářské; ne však naskrz, důkaz jste mi vy, kteří podstoupili jste tu obtížnou pouť, a přišli jste tak zdaleka, abyste vyjádřili mi svá blahopřání, sluhovi Páně, jemuž Bůh tolikerých milostí udělil; a složili slib věrnosti svaté katolické církvi u trůnu, i rakve sv. Petra. Mám radost, a srdečně vás vítám a pozdravuji! Nebojte se, pravda zvítězí; na skále založil Pán církev svou a brány pekelné jí nepřemohou; proto s důvěrou pozírejte vstříc!“

*) Karbonarismus, č. svobodné zednictví; massoneria; v letech třicátých na počátku.

A dále vzmněl se zvláště o Čechách: „Nejsem dokonce proti tomu, ano rád bych viděl a souhlasím s tím, aby v Čechách zřízena byla ještě d v é b i s k u p s t v í, pro blaho duší a usnadnění vrchního úřadu pastýřského; doufejme! Bůh vás zachovej, sil, dej milost svou; setrvejte u víře, a v životě svatém, abychom všickni se shledali jednou ve slávě věčné; k tomu uděluji vám své požehnání, a volám: Žehnejž vám Všemohoucí a Milosrdný Bůh Otec, Syn a Duch svatý, Amen!

Po chvíli pravil ještě: Žehnám též všechny posvátné věci, jež s sebou máte, jako: růžence kříže, medailie, sošky a podobné a uděluji plnomocné odpustky všem, kdož ty věci od vás obdrží a svatě chovati je budou, zvláště v hodině smrti. Též uděluji moc všem duchovním zde přítomným, ani správce nesamostatné (kaplany) nevyjímaje, aby toto apoštolské požehnání mé i ovečkám svým přinesli a jim udělili.“ — Tím audience skončena. Sv. Otec rovněž týměž pořádkem do appartamentů svých odnesen, kdež ještě zvláštní slyšení p. kardinálovi našemu a české šlechtě, jakousi audiencí důvěrnější, udělil.

Potěšeni odcházeli jsme a spokojeni, v myslí majíce to, čeho jsme právě svědkové byli, a vědouce, že nám z paměti nevymizí nikdy. Navždy utkvěla zajisté každému v paměti ta milá tvář sv. Otce, Pia IX., tá ráznost, síla a přítomnost ducha neobyčejná, ta čílost a hluboký cit, neboť i slzel, a nebylo divu! Měltě před sebou děti z krajín tak dalekých, jež k němu, jako ku svému otci, se hlásily. Jest věc veliká, býti otcem všeho křesťanstva a rovněž věc veliká a památná, slyšeti mluviti

hlavu církve! — Přesvatý úřad — náměstek
Kristův! —

Po audienci dali jsme se odvéztí domů a na
odpoledne ve 4 hodiny ustanoven výlet do lázní
Caracallových, Titových a do Colossea. —

Ohlas při úmrtí Pia IX,

Upomínka ke dni 27. května 1877.

Tam stáli jsme, my poutníci
z té dálné, České vlasti,
a srdce touhou nyjící
okřálo nebes slastí.

Ach, jaktě vážná byla tvář
náměstka toho Páně;
s ní svatá pláč se zdála zář,
jí osloněny skráně.

Tě zřímě v duchu před sebou,
v té svaté, slavné době,
když s apoštola velebou
jsi horlil proti zlobě.

V nás duše bázní posvátnou
jak list se keře chvěla,
když výmluvnosti úchvatnou
tvá slova mocně zněla.

Tu zřela mysl bedlivá,
že náměstek jsi Krista,
že vše, co s úst Tvých zavznívá,
jest pravda svatá, čistá.

Že bez bázně Ty pravdu diš
všem, jak Ti srdce praví,
neb všech se otcem býti víš,
Tě ctí i králův hlavy.

A kdy jsi vzpomněl půdy té,
která nás odkojila:
tu slasť rozkoše dvojité
nám do srdcí se lila.

I poznali jsme ze slov těch,
žeš otcem lidstva všeho,
že péče Tě o blaho všech,
i lidstva dalekého.

A proto díky Tě převroncí
za všecku lásku Tvoji,
ach, srdce v lásce nemroucí
se s Tebou v duchu pojí.

Vzpomínka však nám utkvěla,
pomněnka věčně milá;
ji duše, jenž Tě slyšela,
v své hloubi navždy skryla.

Ó slavně's v církvi Páně stál,
ji pevnou rukou řídil;
ač jako Kristus, bolu král,
za lásku bolest klidil.

Tys pravý „cruz de cruce“ byl;
však s téhož svata kříže
Bůh sílu v ducha Tvého lil,
žeš žádné neznal tíže.

Tys církev Páně oslavil,
ji povznes' k nebes záři;
a zlost jsi v hanbě zůstavil
zde s uzarděnou tváří.

Tys vítěz slavný sám jen byl,
ač, že jsou, myslí jiní;

Tys pevně šíje neklonil
tam před lží, jenž Tě viní.

Tys pravdu svatou zastával
nezlomnou práva rukou;
a odstrašit se nedával
nižádnou hrozby mukou.

Tys pravá skála Petrova;
na Tobě pevně stála
ta církev Páně budova,
ač bouře divá vzplála.

I k slávě naší's působil,
Sarkandra dal Moravě;

Anežkou Čechy ozdobil
nás všechněch ku oslavě.
A, by i poutník český měl
tam domov v svatém Římě,
Tys českého, jak Karel chtěl,
zas povznes' domu týmě.
S nejhlubší proto úctou již
v prach před Tebou se kloním;
k Tvé schráně v duchu kráčíím bliž
a díků slzy roním.
A s úctou líbám pravici,
jež žehnala nám Čechům;
jí slaviť budou chválicí
rty mé ku sledním vzdechům.
Ó slavný's byl a veliký
důstojný slavných předků;
Tě pravdy ret ctí všeliký,
toť hlas nesčetných svědků.
Ty nad jiné jsi vynikal
tou srdce něhou, láskou,
cos velkého kdy podnikal,
tou's veden býval páskou.
Ó pros, by nedal sirotou
Pán církvi dlouho býti,
ať dřevní slávy novotou
se opět pozasvíti.
Ty pak, jak zde jsi v trojí stkvěl
se koruny své záři:
kéž korunu též slávy měl
před Věčné Lásky tváři! —

16. Výlet odpůldne o 4 hod. 27. května.

Vším způsobem pamětihodny ze starého Říma jsou též zbytky lázní a sice teplých, zvaných *Thermae*. Neiznamenitější jsou z lázní *Caracallových*, *Titových* a *Diokleciánových*; proto ustanovili jsme se na tom, i ty navštíviti,

abychom o velikosti, nádheře a rozsáhlosti jejich aspoň poněkud ponětí měli. Pan Blum obstaral na 4. hodinu fiakry a ve společnosti dosti četné, kolik kočárů, jeli jsme. Třeba však, abychom o lázních vůbec ve starém Římě něco pověděli.

Lázně a koupadla ode dávna v Římě byla; ale koncem republiky a začátkem císařství přešla potřeba lázní u Římanů v náruživost; každý užíval jich aspoň jednou denně, nebo plat velmi nízký byl; boháči však, nemající ničeho na práci, užívali jich kolikrát denně nalézajíce zde mimo to všemožných rozkoší, zábav a vyražení hojnost. První rozsáhlé thermy stavěl Agrippa, potom císařové v nesmírných rozměrech a s ohromným nákladem, chtějíce jednak lidu se zavděčiti, jednak monumentálních staveb zanechat. Obsahovaly pak mimo místnosti vlastní, lázeňské, též knihovny, hovorny, zápasistiše (gymnasium), procházky, libosady a podobné, jsouce ozdobeny nejlepšími díly uměleckými, jak zbytky v sutinách jejich nalezené toho dokladem jsou. Za časů Konstantinových, tedy na začátku 4. stol. počítalo se v Římě patnáctero rozsáhlých lázní, menších pak a soukromých přes 800. My jeli nejprv do Caracalových.

Rozsáhlé lázně císaře Caracally (vládl od r. 212—217) leží na jižní straně města Říma; ze zřícenin až dosud stojících a dosti zachovaných možno poznati rozsáhlost a veliké rozměry jejich. Sestávaly z velkého, na dvou stranách polokruhy rozšířeného čtverce (337×338 metrů) a z menšího vnitřního stavení v podobě obdélníka (220×114 metrů). Prostranství mezi oběma zaujímaly zelené chodníky, stinné cypřišové a piniové háje, četné

fontány, trávničky a záhony květinové a t. p. Části vnitřní stavby byly: velký, porfyrovými dlažicemi vykládaný, a křížovou, na osmi žulových sloupcích spočívající klenbou opatřený sál se šesti výklenky na podélných stranách, v nichž nádrže s teplou vodou se nacházely (tepidarium); z tohoto sálu vycházelo se výklenkem jedné podélné strany ku velké nádrži s vodou studenou, výklenkem druhé pak do rotundy s lázní horkou (laconicum). — Obě užší strany sálu obklopeny byly řadou rovných sobě místností a staveb s polokruhovým přístavkem (exedron), odkud po několika stupních se sestupovalo k velkému, dvěma řadami sloupů ve trojí loď rozdělenému prostranství (66×42 metrů) a to určeno bylo ku zápasům gymnastickým.

V prvním patře nalézaly se: bibliotheka, pinakotheka č. obrazárna, glyptotheka (sbírka soch) a jiné. Zevnitřní stavby obsahovaly na straně východní menší místnosti (celly) pro koupele jednotlivců; na západní straně mimo nádrže vodní i stadium s příslušnými místnostmi; obě ostatní strany, korridory opatřené, sloužily nejspíše ku zábavám duševním, ku př. přednáškám rhetorickým, neb výkladům filosofickým, aesthetickým a deklamacím poetickým. Lázně tyto zařízeny byly pro tři tisíce osob!

Schválně jsme toto obšírnější vypsání lázní římských tuto položili, aby si laskavý čtenář učinil poněti o velikosti a rozsáhlosti takových therm. My ustrnuli nad budovou tou, ačkoli z větší části leží v ssutinách a jen semotam mohutné zbytky zdí a vysokých kleneb z ní stojí.

My všemi prostory těmi procházeli se a divili se té nádheře, velkoleposti, ale i smyslnosti

římské. Všude tu leží mnoho zbytků krásných alonpů, soch, podstavců i hlavic; ano v některých místnostech i mosaika na stěnách a podlahová docela dobře zachována jest. V každé místnosti na podlaze je jiný vzorec; skládá se mosaika ta ze samých malých čtvercových kaménků různé barvy, z nichž obrazce, na stěnách figury, dle vzoru sestavovány jsou. Ano i jedna kašna na koupání celá tu ještě se nalézá; roury ve stěnách i v podlaze, jimiž voda tekla; porušené krásné sochy, zbytky a zlomky, i teď ještě tu rozestavené; ale vše dýše velikou smyslnost. Pomalu vše se rozpadává, ačkoli vláda italská věc dost čistě chová, a vůbec se snaží, aby vše, co zde jest, pokud možná, se uchovalo, by aspoň pojem o velikosti a rozsáhlosti lázní těch zachován byl. Tu sešli jsme se a mile byli překvapeni návštěvou našeho Jiřího Lobkovice, který provázen p. Dr. Jaenigem přišel, aby rovněž spatřil zříceniny ty. I bylo nám potěšením, že jsme mohli pozdraviti ho. — Odtud jeli jsme do jiných lázní, zvaných po původci svém:

Terme di Tito č. lázně Titovy. Titus, týž, co zbořil Jerusalem a židy potrestal (r. 70), vládl dvě léta, od r. 79 až 81. Následoval po otci Vespasianovi. Titus vystavěl lázně ty na výši Carinus, z části na místě zlatého domu Neronova. Lázně tyto byly prý větší Caracallových; avšak mnohem méně z nich zachováno jest, jenom devatero podlouhlých klenutí vedle sebe, jako v polokruhu, v oblouku; semotam i v těch něco ze starých fresk se zachovalo. Jinak úplně zbořeny jsou a zasypány a z nich velmi málo se vidí, leží téměř veškeré v ssutinách. To, co v Římě až dosavad ve zříce-

ninách jest, mnohem více obnáší, než celý Řím nynější, jak svrchu již jsme pravili.

Thermy Agrippovy, vystavené r. 25. př. Kr., spojeny byly s Pantheonem a vedena do nich „aqua Virgo.“ Agrippa je odkázal v závěti své lidu, jemuž zůstaly nejmilejšími. I o lázních nejrozsáhlejších, Diokletianových, jež jsme též navštívili, se zmíníme. Poslední veřejné lázně v Římě, Thermy Konstantinovy, byly mnohem menšího rozměru, než Caracalovy a Diokleciánovy; byly beze všech zevnitřních staveb, anť tyto na úzkém hřbetě Quirinálu místa neměly.

Jedouce zpět z lázní Titových zastavili jsme se v památném „Colosseum“, abychom si je dobře prohlédli. Se zvláštní úctou a velice jsouce v duchu pohnuti, vstoupili jsme na tuto, krví mnoha tisíců křesťanských mučenníků skropenou a posvěcenou půdu. Kdo popíše ty zápasy, jež vedla zde pravda křesťanská se smyslností, zběsilostí a ukrutností pohanskou? Tak otlá byla srdce změkčilých a bezcitných Římanův, že žádali nejen aby gladiator (šermíř) padl, ale aby i krásně, v kusně padl! A což křesťané? Kdo může vstoupiti bez pohnutí na to místo, když vzpomene a představí sobě staříckého, nejvyšší ctihodného biskupa Antiochenského (v Syrii), Ignatia (1. února), kterak, odsouzen jsa od císaře Trajana, aby v amphitheatru římském lítě zvěři předhozen byl, tu uprostřed mnoha tisíc diváků stojí a řvání lvů, již na něho z brlohů svých pustění býti měli, slyše, takto hlasitě se modlil: „Pšenice Páně jsem, zuby šelem rozemlet budu, abych důstojným chlebem Páně se stal!“ — A jako tento, i

mnoho jiných — na tisíce — křesťanův posvětilo půdu tu krví svou. Ó půdo svatá, svědkyně hrdinských dějů a bojův první církve, hodna jsi, by každý, kdo na tě vstoupí, tebe zulíbal! Kdo vypíše všechny ty zápasy, ty boje, ty ukrutnosti, a opět ten svatý zápal, tu víru, tu lásku, a hrdinnou mysl, tu oddanost svatých mučenníkův! I mne táhlo, abych půdu tu políbil. — Idea ta a vzpomínka těch rekův první církve oživovala potomky jejich po vše věky, a proto posvátné jim bylo to místo. Tu stával do nedávna uprostřed kříž, tu bývala i křížová cesta, a sice důstojně, nebo kdeby přímě-řenější místa pro ni se našlo, ne-li v Colosseum? Avšak moderní názor, t. j. novomodní nevěra, kteráž s novou vládou i v Římě se rozmohla, vše odstranila, nebo bylo na urážku jistým duchům osvíceným, viděti Krista na místě, kde vlastně byl mezi svými! Proto na urážku byla nám i tabulka při vchodu venku umístěná, kterouž se varuje a napomíná publikum, by místa toho nezneuctívalo a náramně mne v mysli pohoršilo, když jsem viděl, kterak jeden Italíán, právě nedaleko té tabulky, ba téměř pod ní, jako na útržku a posměch, ovšem dle potřeby své velmi neuctivě se zachoval.

Colosseum, též neprávě Colisseum zvané, jest pravý kolos, obr; vynikáť nade všechny velké staré i nové stavby římské svou velikostí, ohromností, ač nyní z něho jsou zříceniny, takofka jen zbytky. Jest divadlo přehromné, v elipsi stavené, pod širým nebem, amphitheatrum, jež Vespasian, skončiv válku židovskou, stavěti počal, Titus pak, syn jeho, dostavěl a r. 80 šermířským zápasům a štvanicím otevřel. Slulo též Amphitheatrum

Flavium, po Vespasianovi, kterýž „Titus Flavius Vespasianus,“ slul. Colosseum nazváno, buď od ohromné velikosti své, aneb od Apollinova kolossu, jež Vespasian před ním postaviti dal. Stálo mezi vrchy Coelijským a Esquilinským a říčkou Velí. Doleň prostora mohla se též napustiti vodou; proto mohli v ní i naumachiae t. j. představení bitev námořních, provozovány býti. Jest až dosud ve mnohých částech zachované a slove nyní il Colisseo; z veliké však části jeho vystavěn kostel a pak v městě prý též il palazzo di Venezia, č. Benátský palác, kde rakouský vyslanec u sv. stolice (tehdy hr. Paar), bydlel.

Objem ohromné této budovy obnášel 2013', výška 193 střeviců; pohodlně pojalo v sebe 80.000, v případě četné návštěvy prý až 150.000 diváků. Jest ze samých čtvercových balvanů stavěno, až na horu; zevnější zeď, poslední a nejvyšší, jest z větší části pobořena, jen na jedné straně C. jest úplné — a, by se nesesypalo, popravené. Poschodí mělo patero; každé jiným sloupením vyznačeno bylo; tak první, nejspodnější patro mělo sloupení (zvně), arkády, ale zazděné, dorické, druhé jonické a třetí korintské; čtvrté pak nezáleželo z loubí nýbrž z plné zdi, věneční římsou opatřené, do níž okna proražena byla. Celá stavba skládala se tedy z patera etáží čili pater. V nejdolejším loubí byly dvěře, vedoucí do chodby, kteráž uvnitř kolem veškerého stavení šla a z nížto zvláštními otvory ke schodům i sedadlům se přistupovalo. Colosseum mělo 80 vrat, číslý znamenanych; z těchto bylo čtvero hlavních dvéří; dvě ustanoveno bylo pro císařskou rodinu, dvě pak pro slavný průvod obětu-

jících; neboť hry začínaly vždy slavnou obětí, od-
bývanou na oltáři, který v amphitheatru k témuž
účelu zvláště připraven byl. Ostatními 76 dvěřmi
chodilo obecnstvo. To čtvero hlavních vchodů
bylo bohatě ozdobeno, zejména kovovým spřežením,
nad nimi stojícím. Zřízení chodeb i schodů jest
zvláště pamětihodno s ohledu stavitelského. Při
zemi ukazují se „catabula, t. j. nízké, pevné
komůrky a tmavá sklepení pro šelmy a lítou zvěř.
Stavba této budovy stála 12 millionů římských to-
larů. Zápasy v ní provozovány až do 6. stol. po
Kr. Sedadla uvnitř jsou z veliké části pobořena, a
i polovice areny dole rozryta jest; viděti tu mnohé
podzemní kanály a klenby, jež snad pro rozličné
stroje a napouštění divadla vodou zřízeny byly.
Zevnitř viděti jest ve stavbě mnoho děr, jež pochodí
prý od vytahaných železných skob, neboť ohromné
kamení, z něhož veškerá stavba se skládá, ještě
zvláště velikými železnými skobami spolu spojeno
bylo, tak že veškera stavba jako jedna litina vy-
padati musila a jako srostlá byla. Skoby ty dal
prý Napoleon I. vytahati a z nich novomodních ci-
vilisujících nástrojů, totiž děl naliti, čímž stavbě
ovšem velice uškodil a velmi ji zohyzdil, nebo po-
hled na to množství děr oko velice uráží. I tu
prodáváno fotografií Colossea; kterak bychom pa-
mátku z té svaté, klasicky i křesťansky historické
půdy byli nekoupili? — Zdá se, že nynější vláda
přece hledí uchovati, co se uchovati dá, a to tím
spíše, ježto mezi lidem tamním rozšířeno jest pro-
rectví, že, dokud Colosseum bude státi, dotud i
Řím prý státi bude. U přirovnání s Colosseem jest
amphitheatrum Veronské mnohem zachovanější,

zejména řady sedadel, stupňovitě nad sebou širším vždy kruhem vedené, jsou docela dobré a nepoškozene, tak že přehled veškerého divadla a rozhled po něm s nejvyššího stupně jest takofka úplný a dokonalý, což v Římě není, ačkoli ovšem jest ohromnější. Stavění takových rozměrů a provedení podrobného a uměleckého do jednotlivostí musilo býti dílem výtečného stavitele. Staří spisovatelé zanechali nám jména četných stavitelů starých památek; ale podivná věc, tohoto nezanechali. Nenutí-liž věc tato, abychom o ní přemýšleli a sebe se tázali, čím to, proč se nezná stavitel, kterýž takovou věc postavil, kterouž Martial klade nade všechny zázraky světa? Uhodíme snad do pravého, řekneme-li, že stavitel byl křesťan. Proto nebyl hoden, aby bylo zaznamenáno jméno jeho. Eusebius, ve své církv. historii († 340) výslovně dí, že před ním „vzdělání“ pohané zúmyslně umlčovali křesťanství, tudy i jména jejich.

Při kopání v katakombách sv. Anežky u Říma nalezen byl náhrobní nápis, jenž zmínku činí o mučenníku Gaudentiovi, staviteli divadla (theatrum), které jsouc chloubou města (Říma) za Vespasiána se stavělo. Ale za Vespasiana žádné jiné divadlo se nestavělo, než Colosseum, aspoň ne takové, kteréby bylo chloubou Říma; pročež znalci starožitnin a to na slovo vzatí, mají za to, že Gaudentius, opovržený křesťan, byl stavitelem amfiteatru.

17. Cesta do Neapole.

Kdo jsa v Římě, nechtěl by viděti Neapol? Toť skok, přirovnávaje ku cestě, konané od nás do

Říma. I my ustanovili u sebe, podívati se do Neapole. Ale času bylo málo. Viděli jsme, že prohlédnouti sobě Řím, mnohem více času požaduje než jsme my jemu věnovati mohli; několik neděl sotva bylo by stačilo. A Neapol přece jsme nechtěli vynechati; co platno, musili jsme nastaviti noc; a proto v neděli v noci, v 10 hodin navečer (27. květ.) jsme byli již na nádraží, abychom se podívali do Neapole, kam jsme dle železničního pořádku ráno měli doraziti.

Vsedli jsme; co o této jízdě, dlouhé snad as 25 neb 30 mil, mám pověděti? nic; bylať noc; a brzy, utrmáceni jsouce z celodenní pochůzky, počali jsme dřímat. Toliko toho dotknu, že cesta byla obtížna a velice trapna, nebo nás sedělo mnoho a dřímotou se klonící hlava neměla kde odpočinouti. I bylo ubohých, rozespalých tváří, a podivných komplimentů ze všech stran; podívání dosti směšné, ač ne vábné a lákavé!

Konečně as ku 4té svítati počalo; tím i ve vagoně počalo býti veseleji a živěji; byť nic jiného, tedy aspoň novost krajiny každého lákala, aby rozespalé oko otevřel a ven se podíval. Blížili jsme se ku staré Capui, vzpomněli starého, vlastně mladého hrdiny Hannibala, který Římanům tolik strachu nadělal a jež i udatné vojsko jeho, ne sice římské meče, ale římské č. vlaské děvy a rozmařilý život v Kapui přemohly. Jak často největší hrdina, který armády přemohl, klesá marnostmi světa, že nedovedl, přemoci sama sebe. Tak také velký Alexander! —

Z dumání našeho vytrhl nás náhle pokřik: Vesuv! Vesuv! Ó kde je ten starý Vesuv? Táhle

je! Obrátíme se a vidíme v pravdě toho mrzutého stárce, an po jitru si zapálil a kouřil; nad hlavou jeho chomač oblaků, jako noční čepice; tak jak jej obyčejně vymalována vidíváme. To Vesuv! Kde Vesuv, tu i Neapol, neboť jedno bez druhého téměř ani mysliti si nelze. A v pravdě, netrvalo dlouho, byli jsme v Neapoli. Bylo čtvrt na sedm, zastavil vlak; sluha nádražní řval: Napoli! Napoli! — Ó drahá vlasti! Buď s Bohem! Nebudeme mítí kdy, vzpomínati tebe; jsme v božské Neapoli! — Krajina vůkol, jako zahrada; stromy, víno, jako guirlandy; semotam chaloupky s plochými střechami přibytky prostých venkovanů, ne pohromadě, jako vesnice, ale porůznu; obyčejně uprostřed kusu vzdělané půdy, kde zelenářství a zahradnictví se pěstuje, s čímž Neapolitáni potom do města na trh přicházejí.

Za Neapolí as 4 štace leží Pompeji; jsouce v Neapoli, i to jsme chtěli viděti, abychom si mohli poněti učiniti o starém městě římském a z vlastního názoru je viděti. Vlak do Pompeji jel as v 8. hod. ráno; zbývalo nám tedy téměř dvě hodiny času. I použili jsme ho, abychom se šli podívat aspoň na tu část města, která s nádražím sousedila. Je to stará Neapolis. Bohužel, neučinila na nás přijemného dojmu. Živo tu bylo dost; lidu, nejvíce však chudého, se tu hemžilo veliké množství; všickni osmahlí, černoocí a čerňovlasí; kudrnatí, strakatých hadrů všelijakých dosti majíce na sobě, jako cikáni. Všude náramně špinavo a nečisto; i lid špinavý; každý dělal téměř potřebu, kde chtěl, i u kostela, jak jsme viděli. — Poněvadž se ozývala v nás nemilá prázdnota žaludková, ne-

zbývalo jiného, než hleděti jí odpomoci; i ohlželi jsme se, kde by bylo napsáno „Caffè“ — viděli jsme na jednom nárožním, dosti úhledném domě; vrazíme tam, dáme si dáti „Caffé latte“, t. j. bílé (s mlékem); ach, té kávy! Ač hladovi, nechali jsme ji státi; kousali jsme housky či rohlíčky, ba nevím, jakbych to pečivo nazval, kyselé! Ó milé Čechy, myslili jsme, nechtěli jsme vás, my nevděčníci, vzpomínati; hle, jak brzy stihla pokuta nás! Milá, milá drahá vlasti! —

Šli jsme do kostela; byla mše sv.; lid špinavý i tu, jako všude; každý stál, kde chtěl; dal si židličku, kam chtěl; kostelník, procházel se, tu mluvě s tím, tam s oním. V kostele špinavo; nevzdělali jsme se. Brzy odešli jsme a šli do jiného; ani tu nebylo jinak; lidský neřád, prach, bláto, kamení vedle samých dveří. Tu viděli jsme na jednom postranním oltáři navěšené všelijaké votivní předměty z vosku, jako celé dětátko, celá prsa ženská vypodobněná, ruku s ranou a j.; to ze slibu, aby svatý, jemuž ten oltář zasvěcen a na němž předměty ty zavěseny jsou, se smiloval a na Bohu dosažení zdraví vyžádal. Jinde, zvláště na oltářích Panny Marie Spomocnice, jich bývá mnohem více.

Jdouce z chrámu zpět a ubírajíce se ku nádraží, šli jsme trhem; tu prodávalo se ovoce, zvláště třešně; i napadla nás chuť, koupiti si. Ihned shromáždilo se kolem nás všelijakého chudého, toulavého lidu, že nám ouzko bylo. Každému s tváře hledělo, že by nebylo radno, někde o samotě s ním se potkati; a my byli cizinci, to nám viděl každý na tváři a na obleku; myslili: snad se dá něco uloviti. Známo jest, že měla Neapol ještě před

nedávnm přes 60.000 Lazzaronů, t. j. lidu, kteří jsou živi z ruky do úst a leckdes po ulicích, hlavně však na stupních chrámů se povalují. Od r. 1872 bylo to povalování se po ulicích zakázáno a „Lazzaroni“ tvoří dnes třídu dělníků a nosičů a ne již povalovačů a žebráků. Nezdárný výstřelek „Lazzaronů“ jsou prý Camorri a Guappi, chátra to velmi nebezpečná, s níž neradno se o samotě setkati. Část Neapole, v které jsme byli, neúčinkovala na nás, musíme říci, pranic příjemně a začali jsme si dělati o Neapoli ponětí již všelijaká; třeba však věděti, že to byla stará Neapol, část ta nejchudší a nejšpinavější; nová Neapol, jest krásnější. K 8 hod. vrátili jsme se na nádraží, vsedli do vozů, lokomotiva hvizdla a my jeli do Pompeji.

18. Pompeji.

Dráha z Neapole do Pompeji vede téměř neustále mezi domy a podle břehu mořského, aspoň nedaleko. Jest to onen světoznámý „golfo di Napoli“ t. j. záliv Neapolský, po jehož břehu místo za místem téměř až do Pompeji a rozkošného Serrenta se táhne. Na krátké trati z Neapole do Pompeji štace jsou čtyry: první Portici, na zálivu; známé operou: „Němá z Portici;“ leží u paty Vesuvu, as půldruhé míle jihovýchodně od Neapole; město dosti veliké s více než 10 tisíci obyvatelů. Druhdy bývalo zde museum starožitností z Herkulána a Pompeji, ale do musea (studj) Neapolského přeneseno jest. Pořadím domů a vil spojeno jest s blízkým a větším městem Resinou (u Plinia Retina), a obě města, ještě více však Resina, jsou pamětihodna tím, že vystavena jsou

na vrstvě lávy, místy až 90 stěbiců vysoké, kteráž staré „Herculanium“ kryje; kdo je kdy vykope? —

Štace druhá sluje: „Torre del Greco;“ torre, věž, greco, řecká! Bývalo město veliké; na jihozápadním svahu Vesuvu, na zálivu Neapolském. Bylo založeno od císaře Bedřicha II. na zříceninách starořímských staveb, trpělo však častým zemětřesením a výbuchy Vesuvu; proudem lávy r. 1861 bylo téměř celé zničeno; až do té doby čítalo prý 18.000 obyvatelů.

Třetí nádraží, na němž jsme se zastavili, byla „Torre dell' Annunziata.“ Mimo král. továrnu na zbraně není zde nic důležitějšího; obyvatelů má 13.000. Půl hodiny odtud na východ jsou již vykopané zříceniny starého města Pompejí.

Netrvalo, než několik minut a již hlásil doprovázeč vlaku štaci: Pompeji! To tedy místo touhy naší; nejuvdálenější bod pouti naší od vlasti, as 4 míle za Neapoli! Ihned ohlíželi jsme se, kde jsou Pompeje? Nic jsme neviděli. Ukázáno nám, abychom šli k jednomu přivrší, pod nímž stal slušný hostinec, zvaný „al Diomede.“ Cesta dobrá a upravená vedla až za hostinec. Udělavše nad ním par kroků, stáli jsme již u vchodu do mrtvého města. Vše tu pod přísnou dohlídkou, a dobře tak jest. Vchod jest pod stráží; zaplativše taxu, po dvou francích osoba, vpuštění jsme. Za zábradlím a za dozorcím domkem stálo mnoho statných, mladých mužů uniformovaných; byli to „Ciceroni“, doprovázeči, vykladači. Nikdo se samotem do města nepouští, každý musí míti průvodčího s sebou; a je to dobře, nebo jednak sám by zabloudil, jednak

mnohému bez vykladače a poznámek by nerozuměl, mnohého též, nevěda kde co jest, pomínul; proto průvodčí tu jest nezbytný a zařízení to jest velmi dobré. Ciceroni ti mluví obyčejně trojím, čtverým, snad i vícerym jazykem, a sice: vlašsky, německy, francouzsky, anglicky, španělsky; jen o slovanštině žádný ničeho neví; národ, v Evropě nejčetnější, jest zde cizincem a nikde tu zástupce nemá, ač zajisté dost Rusů a jiných Slovanů do roka tudy přejde a v samém sousedství Italie, od Korutan počínaje až do samé Albanie a do Řecka, Slované jsou. To nás vždycky zabořelo. Jak často na celé cestě měli jsme příležitost, ty neblahé upomínky a bolestné city v sobě vzbuditi! Což jsme pořád ještě ta paria ve vzdělaném světě? —

Vešli jsme branou, klenutím dobře zachovalým, zvaným *Porta marina*, brána přímořská, poněvadž v tu stranu k moři směřuje. Ach kteraký dojem činí na mysl člověka to město mrtvých! Dva tisíce let se zdí těch na tebe se dívá! Kde jest ten život, který zde druhdy panoval? Nebo Pompeje byly město veliké a nádherné! Co se musilo dít tu, když blízký Vesuv zuřil, a obyvatelstvo utrkalo? Neuteklo všecko, mnohého zastihl ten soudný den; ale vše, což jejich bylo na pozemských statcích, zanecháno tu. Nemožno, ubrániti se elegickým citům. Nám zdálo se jedno býti, procházeti se hřbitovem, anebo zde; dojem, jež toto město zničené na srdce člověka činí, zdal se nám býti ještě tragičtějším. To pravý obraz bývalé římské slávy! Zасыpana v sutinách leží, když vychrtil se na ni Vesuv barbarských sice, ale svěžích, nezkažených národů! Smyslnoť tu i tam; jako

zbytky starých Pompejí jeví všudež pohanskou smyslnost, bohatstvím a zámožností zraffinovanou: tak zhynul Řím následkem rozmařilosti své! —

Vstoupivše branou do města, brali jsme se přímo, poněkud vzhůru ulic. Ulice jsou téměř veskrz, jako vůbec u starých měst, úzky, nejobyčejněji 12 stop; nejširší 21. Po obou stranách vedle domů jsou chodníky (margines) pro pěší, buď z cihel, anebo z malých kamének mosaikovou prací vydlážděné; chodníky ty jsou as na střevis neb čtvrt lokte nad střed ulice vyvýšeny (agger); prostředkem jest cesta pro vozy, jak patrno, dosti úzká, takže, jak zdálo se nám, vždy jen jeden vůz a tedy jen jedním, a sice vždy stejným směrem jeti mohl; nebo dva by se byly sotva mohly sobě vyhnouti. Jak mnoho povozů, ovšem kovaných, tu as jezdilo, viděti z hlubokých brázd prostředkem od kol, jež po délku ulice v kamenném dláždění vyryty jsou. Ulice vesměs dlážděny jsou (pro jízdu) velikými, plochými, nepravidelnými kameny (polygony) z lávy, a jsou poněkud sklenuty. Jak dávno, pomyslili jsme, musila sopka Vesuv bouřiti a chrliti, když tu celé město, již před dvěma tisíci let zkamenělou lavou dlážděno jest! Na koncích ulic vyčnívají z dlažby uprostřed veliké podlouhle okrouhlé kameny pro pěší, aby, přecházejíce z ulice do ulice napříč, nemusili dolů do cesty (pro vozy) sestoupiti a v případě mokra, bláta neb prachu se pošpiniti a aby mohli neustále, jako po rovině, kráčet; mezi těmi kameny nechány prostory pro dobytek a kola. Na rohu ulic a tu, kde se křížují, stojí obyčejně jednoduchá, obroubená studně a u ní oltářik Larův (Lares compitales). Voda, do

města vedená z blízkých hor, proudila se skoro všude z nějaké sochy, na studni postavené.

Domy staveny jsou všechny jedním způsobem, vyjma budovy veřejné. Na ulici nebyvalo oken žádných, ani v patrech; tu bývaly jen krámy, a sice zařízeny skoro tak, jak až podnes ve Vlaších namnoze spatřujeme; totiž, jak dům byl široký, tak byl i krám; na noc se zavíral zastrkováním ploch (prken) do zdraží jak nahoře i dole u domů až dosavad viděti jest; plocha poslední, obyčejně po pravé straně, sloužila za vchod. Semotam na zdích ještě spatřiti jest příslušné odznaky obchodu a krámu. — Obyčejně však se vcházelo jedním hlavním a jedním aneb dvěma postranními vchody (vestibulum) do síně (atrium), uprostřed kteréž obyčejně nádrž pro dešťovou vodu (compluvium) se nalezala. Prostora ta bývala podlouhlý čtverohran, kolkolem loubením a sloupy obklíčený (peristyl) a nahoře otevřený, kolkolem šikmými stříškami překrytý, s nichž voda do nádrže stékala. Nádrž ta bývala z bílého mramoru a obyčejně nějakými bůžky (Fauny neb Satyry), jak jsme viděli, ozdobena. Otvor ten slul impluvium, a jím síň (atrium) též světla nabývala. Nad impluviem byla okna prvního patra.

Ze síně přicházelo se do navštěvárny (tablinum). Tyto dvě místnosti, totiž síň a pokoj pro hosti (návštěvy) bývaly, poněvadž cizincům přístupny, nejvíce okrášleny a obyčejně bohatě ozdobeny. Za navštěvárnou byla teprv soukromá část domu, vlastní obydlí rodiny. Tu byla hovorňa, jídelna, ložnice, komnaty pro služebnictvo, lázně, a t. d. Byl-li dům větší a měl-li uvnitř

rozsáhlejší prostrannost, milovali staří, míti tu i svou zahrádku, třeba dvě neb tři; a sice jednu pro zeleninu, ťzvanou viridarium, jinou pro ovoce, a ještě jinou pro květiny. Ty bývaly oživeny vodomety a okrášleny soškami. Pokoje k obývání byly vlastně úzké, skrovničné cely, jak staří milovali, a jak až podnes v Itálii v obyčeji jest; to odtud, že žili více venku, anoť ponebí toho připouštělo, a potřeba čerstvého vzduchu toho vyžadovala, arkády pak, stromoví a vodomety stín a chlad poskytovaly. Světničky ty bývaly vkusně upraveny, podlaha vesměs mosaiková, stěny gŕřlandami ozdobeny a malbami al fresco rozličných předmětův opatřeny. Spatřujít se zajisté arabesky, předměty architektonické (vyobrazení staveb, chrámů, obrazy genrové, historické, krajinomalby, bůžky a jiné až dosavad; zvláště vynikají menší obrázky, které způsobem medailonů stěny okrašlovaly; barvy jejich jsou ještě tak živé, že zdají se nedávno malovány býti a jsou tisíce let! Avšak ze všeho, jmenovitě z figur, zírá pohanství a veliká smyslnost; nemohli si takofka mysliti podobu lidskou jinak, leč nahou. Dlužno však připomenouti, že většina stěn a obrazů, aspoň těch lepších, snata a do musea Neapolského přenešena jest; rovněž tak stalo se i s ostatními znamenitějšími předměty z oboru umění, jak na svém místě povíme.

Vstoupili jsme do rozličných domův privátních; upozornil nás vůdce, kde bydlil pekař; viděli jsme tu pec, v níž 80 bochánků chleba se nalezlo; z těch v museu několik jsme viděli; byly as prostřední velikosti a výšky, svrhu, jak u nás pokaři dělávají, kolem do kola rejh vané. Zdály se býti

ze pšenice, ale byly na uhel spálené. Byly tu též prosté kamenné mlýny na mouku, jež rukama točeny bývaly. Viděli jsme, kde bydlel řezník; kde byla hospoda; tam ještě jest zídka s otvory (nalévárna), do kterých vysoké a dole úzké baňky s vínem, jakých staří užívali, stavěny bývaly. Lázně kolikeré, soukromé v domích privátních, i veřejné pro lid.

Z veřejných staveb jmenovati sluší přede vším chrámy, jichž několik jsme viděli, z nichž však jen zbytky sloupů a oltářů pozůstaly, jako: chrám Jupiterův č. Jovišův, korintský to prostylos římského způsobu, na vysoké podezdívce spočívající; chrám Venuše, Isidy, Merkuria, Minervy a mnoho jiných; též Pantheon, jež možno poznati ze 12 podstavců, oltářům se podobajících a v kruhu okolo podstavce většho sestavených. Pamětihodný jest zvláště chrám Isidin, neboť tu při kopání studně r. 1748 na zříceniny Pompejské se přišlo a jmenovitě na nadzminěný chrám, v jehož obvodu táž studně se nalézá; jest tam až dosud a má vodu.

Dále tu jest basilika, t. j. královské, soudní stavení k veřejnému řízení; obdélník 72' široký a 192' dlouhý, druhdy dvoupatrovým sloupením ohrážený, z něhož však jen něco málo dorických sloupů dolních se zachovalo. Za basilikou ukazuje se vězení pro ty, již byli ve vyšetřovací vazbě. Zločinec spouštěn do vězení shůry kulatým otvorem a tudy se mu též, když pře jeho ukončena byla, oznamoval ortel. Tu též nedaleko senaculum č. zasedací síň pro městské starší, a stavení kněžky Eumachie, mající podobu basiliky, jež druhdy obchodu a bursovnictví sloužilo (bursa); nebo Pom-

peje bylo město nádherné a dosti znamenité, čítající 30—40 tisíc obyvatelů. Nedaleko chrámu Jovišova, jen jednou ulicí odděleny, byly veliké, veřejné lázně (thermae), celá řada (vlastně complex) staveb (insula), téměř úplně zachovalá.

Z veřejných náměstí bylo nejkrásnější forum triangulare, trojhranné, s rozkošnou vyhlídkou na moře; nalézá se na nejkrajnějším výběžku jihovýchodní strany a na nejvyšším pahrbku; východní strana jeho hraničí se dvěma divadly, tragickým se scénou dosti zachovanou a zbytky stupňů; a menším, jež bývalo kryté (odeon, theatrum tectum); jiné pak náměstí bylo trhové (forum nundinarium) s četnými krámy. Severně nad divadly strmí pozůstatky tří chrámů a v nejzazším, jihovýchodním úhlu města bylo amphitheatrum č. arena, jež objemem svým ovšem všecky jiné místnosti převyšovala, nebo mohla dobře 10—12 tisíc diváků v sobě pojmouti.

Nejdelší, až dosud vykopaná ulice, od západu k východu směřující, jest ulice Nolánská, tak zvaná snad od města Noly, do které pět ulic uzších, menších, kolmo trčí. Jinou ulicí nazýval náš Cicerone „Contrada dell' Abbondanza“, ulice hojnosti, nazvaná tak po hojnosti a nádheře, jež v krámích tu diváku se jevila; „Contrada del commercio“, ulice obchodu a j. Tu paláce rozličné; nejvznešenějším a nejrozsáhlejším býti pravil palác Neronův. U vchodu na prahu bývalo z malých kaménků vydlážděno pozdravení: Have (ave), zdráv buď, vítám tě; také vlastní jméno pána domu; při jednom jsme četli: „Have lucrum“ — „Zdráv buď zisku“, což — pravil náš

vykladač — pochodilo pryč od peněžníka č. penězo-
měnce, který výdělek, jež přičhozí mu nesl, vítal.

To všecko jsme viděli, a tím vším jsme
prošli, neustále téměř 3 hodiny chodíce a jen málo
semotam se zastavujeme; ač teprv třetina města
vykopána jest. I tam nás zavedl vodič náš, kde se
kope. Neustále tam jest zaměstnáno několik starších,
s věcí již obeznalých dělníků, kteří věci a zdi od-
kryvají. Mají zvláštní, tenké a široké motyky, na
to zřízené, aby kopajíce, věci nerozbíjeli. Dozorce
tu stále přítomen jest. Mimo to jest tu zaměstnáno
30—40 as 15 letých chlapců, kteří šterk do opálek
nabírajíce, pryč na malou, železničnou trať, jako
v horních dolích bývá, donášejí, tu do vozíků vy-
sypají a pryč odvázejí. Ptali jsme se, co mají
platu; pravili, 20 soldů, což jest asi 40 kr. denně.
Odtud jsme také na památku kousek lávy a pemzy
vzali a domů do sbírky školní přinesli.

Vedl nás odtud pak náš vůdce do jedné
místnosti, k tomu upravené, aby zde lidé bydleti
mohli. Tu jest krám, kde fotografie Pompejí se
prodávají. Výběr veliký; od jednotlivých malých,
obyčejných fotografií až k celým pěkným, illustro-
vaným sbírkám (album), vše tu jest dostati; též
popisy, i díla učená, a sice ve všech hlavních,
západoevropských jazycích, jen nic ve slovanštině;
ale od Slovanů peníze též berou. Bylo vše dosti
drahé; ale kdo by, jsa v Pompejích, něco na pa-
mátku domů nekoupil? — Dobrá to jistě speku-
lace! I my jsme každý několik obrázků koupili.

Naposledy ještě vedl nás náš Virgil (jako
Danteho vodil v pekle) v městě mrtvém na místo
mrtvých, na hřbitov. Šli jsme ku bráně Herku-

lánské; tu po obou stranách cesty vně města a sice na západní straně hřbitov rozkládá se; jsou zde téměř samé hrobky rodinné, aneb společné v podobách oltářů, kaplí, pomníků s významnými symboly věrnosti a lásky; uvnitř větších a přístupných jest oblý výklenek (známé columbarium starých, pro podobu svou s holubníkem tak zvané), s menšími zase výklenky pro urny, vasy a popelnice, v nichž popel a zbytky kostí ze spálených mrtvol se uchovávaly. Ó šťastni vy, pomyslili jsme, kdož jste tuto již odpočívali, než přikvačil na rodiště vaše den ten veliký a hrozný! I vy uslyšíte jedenkrát hlas trouby a vstanete z prachu svého — dávno, dávno zetlelého! —

Tím ukončili jsme pouť svou v Pompejích, nejinak, než jako v podsvětí, anebo jako v době předhistorické. Nemohli jsme ubrániti se po celý ten čas pocitům truchlivým, a čím déle jsme v tom městě mrtvých chodili, tím teskněji bylo nám, téměř ku pláči; a byli bychom se nezasmáli, ani za nevíme co na světě; tak přeplnění jsme byli téměř city žalosti, smutku, útrpnosti a bolu. A byť kdo vážil od nás tu dalekou cestu do Pompejí, jen aby to město odhrabané viděl, byl by odměněn. Co druhdy o starožitnostech římských jsme slychali, čemu se učili, to měli jsme zde před očima; ale v jaké formě? — Strašný, hrozný musil býti tehdy (a stalo se 26. srpna r. 79 po Kr.) výbuch Vesuvu, který město to zničil. Dochovalo se nám o něm zpráv očitého svědka, Plinia mladšího, jehož ujec, admiral loďstva jihoitalského, při tom zahynul. (Plin. epist. IV. 16. 20). Město leželo pohřbeno téměř 17 set let, až prý náhodou při

kopání studně r. 1748 objeveno jest. Nebylo ho ovšem hned po oné katastrofě zapomenuto. Již Titus vyslal následujícího roku kommissí k ohledání města; avšak, čeho pořídila, nevíme; konečně vystavena na témž místě vesnice stejného jména, kterouž však r. 472. týž osud stihl. Místní podání udrželo vždycky pověst o zasypaném městě pod jménem *la civita*, jak lid trosky ty nazýval. Nyní odkryta jest jihozápadní část, třetina města, v obvodu as hodiny cesty. Ostatní dvě třetiny, odpočívající ještě pod vrstvou popele a tufového štěrku, jenž snadno odstraniti se dá, tvoří rozložitý pahrbek, jehož povrch v role a zahrady proměněn jest. Budovy jsou všechny porozvalené a zbořené a proto pro architekturu kořist skrovná; rovněž prý dfla sochařská, po skrovnu nalézaná, cenou nevynikají; mnohem lepší, jak všude viděti jest, jsou stěnomalby, z nichž však nejkrásnější do muzeí jsou odnešeny; přece však vynikají Pompeje starožitnostmi nade všecko; jmenovitě tu život Římanů znázorněn jest.

Překvapilo nás, a mile překvapilo „Museum“, do něhož nás doprovázeč náš, když jsme již vycházeli z města, v bráně uvedl. Jsou zřízeny tam totiž místnosti, dva sály, v nichž přemnoho věcí, při kopání nalezených, srovnáno a uchováno jest; a to jest ze všeho to nejkrásnější; tu má člověk přehled všeho, řekli bychom, v miniatuře. Tu vidí všecko domácí nářadí, nádob rozličné velikosti bez počtu, šperky a ozdoby, též kusy skulptur a maleb. Dále všechny druhy zuhelnatělého ovoce i obilí, jež všecko na první pohled poznati možno jest; tak jsou tu na starých mískách fíky, pomeranče, švestky, ořechy . . ., též obilí ve všech druzích a mnoho.

mnoho věcí. Uprostřed sálů těch je pod sklem též pět lidských koster, jeden prý otrok, matka a dcera (pospolu), žena těhotná*) (prý) a t. p. Na nich viděti jest ještě prsteny a jiné ozdoby; jsou cely popelem a lávou oblity a pohled na ně hluboce dojmá; jest velmi smutný a žalostný. Též pes tu jest zkamenělý, docela v přirozeném položení, kočka, koňská kostra a j. Nejzachovalejší však jsou římské baňky hlíněné, větší menší, dlouhé, táhlé, dole téměř špičaté a nahoře s úzkým krátkým krkem. Těch jest zde veliké množství!

Tak ukončili jsme pouť tím mrtvým městem a vyšedše, vážili jsme si toho velice! Kde jsou ti všickni, kdož před dvěma tisíci léty v těchto místech bydleli, týmiž cestami chodili! Stíny jejich . . . ve mhle sivé těchto zřícenin, nám nevidně, se procházejí! A přece zase lidé u Vesuvu a pod ním zůstávají; na lávě, jež pohřbila květoucí města a úrodné kraje, ihned zase člověk staví obydlí a půdu rozrývá, ačť též nebezpečí nad hlavou mu hrozí, týž meč Damoklův nad šíjí mu se vznáší. Tak na hrobech mrtvých tancují často živí a nepomyšlejí, že ani pŕ, ba nit a vlas je často od hrobu nedělí.

A týž starý Vesuv kouří a soptí dosavad, ve dne v noci, bez přestání; neustále vystupuje z něho šedý sloup a černošedý oblak jako ohromná pokrývka snáší se nad temenem jeho. Avšak to již prý ten Vesuv není, který zasypal ta stará města; to byl prý jiný, jehož krater vyhaslý jest a ježž

*) Vzpomněli jsme slov Páně: Mat. 24, 19.: „Běda pak těhotným a těm, kteréž kojí, v těch dnech!“
Ubohoun stihl týž osud!

možno hned vedle něho viděti. Když ten vysopčil, povstal prý a vedle něho ze země vyrostl Vesuv n y nější; tak jsme slyšeli.

Byli někteří z Pražské společnosti, kteří odvážili se, naň vylézt, a sice až k ústí jícnu. Cesta může vykonati se za 6—7 hod. až nahoru; zprvu až k patě, jde se koňmo dosti dobře a pohodlně, mezi réвовím vinic a stromovým sadů; pak přijde láva. Ta poskytuje pohled, jako bouří rozčeřeně a zkamenělé moře; i tu možno ještě koňmo konati cestu, ač vstupání do vrchu jest znamenité; avšak po té přijde řídký, měkký popel, v němž ovšem nemožno jeti, ne sice pro popel, nýbrž pro příkré vystupování do vrchu; neboť tu běře vrch na sebe tvar kužele a tudy třeba pracně kráčetí pěšky; kterážto cesta, obtížna jsouc, ovšem málo ubývá. Nahoře však pohled do krateru odmění všecko; tu hrůza jest, jako v pekle horoucím; peklo prý by si nemohl člověk hrůzněji představit; pod zemí slyšeti dunění a temný rachot hromu, po chvílích strašné výbuchy, jež popel, kamení, lávu do výše metají, jež opět do jícnu padají zpět, zápach síry a z popele a prachu dusný vzduch po sobě zanechávající až děsno a hrůzno!

Na severní straně pod kraterem Vesuvu zřízena jest pozorovací stanice, a sice nad Resinou, as uprostřed boku Vesuvova, jejíž světlo za noci daleko viděti jest.

Mimo to z Pompeji dobře viděti jest rozkošné Sorrento, na jižním konci zálivu Neapolského s pomerančovými a citronovými háji a vegetací úplně jižní, a dále v moři ostrov Capri,

kamž po parníku ze Sorrenta se dojíždí, se světoznámou fosforující jeskyní.

Pod Pompejemi hned, pravili jsme, je hostinec, zvaný u „Diomeda.“ Co divu, že po kolikahodinné procházce v Pompejích a po tom výborném snídani v Neapoli jsme, plni dychtivosti, milého Diomeda hledali? Ačť o Diomedovi, králi Bistonském, báje vypravuje, že těly cizincův, do země jeho příšlých, krmil své čtyry koně: my bychom se nikterak jeho byli nebáli, ale plni appetitu i jej, i koně jeho byli snědli.

Měl pan Diomedes ve svém domě na hoření straně krám, kde prodával rozličné věci z lávy a pemzy zhotovené: náušnice, jehlice (bróše), korále, růžence, křížky a jiné a jiné věci — hlavně ozdůbky; ale pro náramnou drahotu a též pro křehkost těch věcí, ničeho jsme nekoupili; nýbrž raději hned dolů, do popředí sestoupili, kde již četná společnost jiných cizinců požadavkům neuprosného ničitele pokrmů a nápojů kolem velikého stolu zadost činila. I my zasedli hned u stolu vedle, a poněvadž jsme chtěli obědvati až v Neapoli, dali si láhev vína „di Vesuvio“ a bochánek chleba. „Vino di Vesuvio“ bylo dobré, špinavě žluté, ale mělo zvláštní chuť, snad od té lávy, na níž vyrostlo. Chlebsíček byl dost dobrý, jako výražkový. Přítel jeden měl na štěstí ještě kus vlaského salami. Odpočavše si nějakou chvílku a šťavou z révy se občerstvivše, pomalu ubírali jsme se ku stanici, kam za nedlouho přiletěl známý železný pták, který zastaviv se a na dlouhý ohon svůj, jenž sluje vlak, nás vzav a usadiv, rychlým letem svým nesl zpět do krásné — rezkošně položené — světoznámé Neapole!

19. Neapol.

Jakkoli zkušenosti, ráno učiněné v Neapoli, nás velice nevábily: nicméně těšili jsme se přece, spatřiti ono město, o němž tolikráte za svého života jsme byli četli a slyšeli. Sestoupivše s vozů železničních a usednuvše do dostávnků poručili jsme „al Hôtel de la ville;“ nebo to ten hostinec, jemuž nás doporučil náš hostitel v Římě; psali si neb telegrafovali. Položen jest krásně, na nábreží, v části města severozápadní, zvané „Ghiaja,“ jakoby řekl na štěrku, nebo na písku; nebo la ghiaja ve vlastině je štěrk. Ač bydleli jsme vysoko, ve 4. poschodí, nic nás nemrzelo, nebo jsme měli vyhlídku za to zase překrásnou na přístav, na moře, na ostrov Capri, na sever na předměstí Posilippo a k jihu na Vesuv. Srdce, co žádáš více? Jsi v Neapoli, bydlíš na nábreží, před tebou velikolepá příroda, uvidíš Neapol, co žádáš více?

Občerstvivše se obědem, šli jsme podívat se do města. Chtíce lépe seznati je a obyvatelstvo jeho, poněvadž jsme si myslili, že tu viděti jest něco originalného, umínili jsme si, jíti pěšky. Avšak hned nás obklopil takový chomáč vozků a fiakrů, kteří mermomocí chtěli donutiti nás, abychom si sedli, že jsme stěžl jim se ubránili. Jiní tak učinili a lépe učinili; nebo i tu všude jest daleko a nejezdí se draho. Drožkáři však zdejší nejsou tak elegantní, jako římsští, ani tak tiši, ale křičí a hulákají po ulicích dost a dost. Koně mají veskrz malé, ale svalovité a pevné a jezdí rychle. Milují, koně míti všelijak vyšperkovaného, řemením, přaskami, chocholy, knoflíčky, což na malých, tmavých koncích s hustou hřívou a bohatým chvostem dobře

dopadá. Milují Neapolitáné pestrost a živé, křiklavé barvy; zdá se též, že konsky své milují, neboť jsme nepozorovali ni jediného příkladu, žeby kdos konka svého byl týral, ubíjel neb jinak trýznil. Jest jich pak v Neapoli veliké množství a hned objevují se tu a tam s velikou rychlostí.

Na ulicích Neapolských, zvláště uvnitř města, jest velice hlučno. Tu vše se dělá takofka na ulici; řemeslníci pracují na ulici, anebo aspoň při otevřených krámkách; lid posedá na ulici; krávy a kozy, jež z venčí do města se přivenou, dojí se na ulici, což vlastně jest dobré a také se nám líbilo; nebo tu může každý býti jist, že dostane čisté a zdravé mléko, jehož, umí-li, může si i sám nadobiti; ne jako v našich (hlavních) městech, kdež se dostává mléko už kolikráte porušené. Kravičky byly veskrz pěkné a silné, dobře hleděné, také čisté.

Hledali jsme kostel sv. Januaria č. San Gennaro, ten nejpamátnejší v Neapoli; nemohli jsme se však dlouho naň doptati; nebo ulic má Neapol nesmírné množství, as 1500, a obyvatelstva téměř půl millionu; ale náměstí žádných. Plácky, semotam v městě se nalézající s vodojemem a nějakou sochou, nelze právem náměstími nazvati. Jediná řádná, pěkná ulice, která jest takofka životní žílou Neapole, jest ona známá Contrada di Toledo, již Pedro de Toledo v 16. stol. vystavěl a která novou Neapol od staré dělí. Jest to ulice pěkná, 60' široká, a domy vysoké, 5—6 patrové mající; avšak krámy nejsou zde tak čisty a nádherny, jako v Římě na Corso. V pravo a v levo z ulice té jde množství menších ulic a uliček, někdy velice úzkých a všelijakými krámkami s pestrým

zbožím pro chudou třídu naplněných; nezřídka nám připadala ulička taková, jako ležení cikánů.

Konečně, dovedeni jedním chudšasem, našli jsme chrám sv. Januaria. Januarius byl biskup Beneventský a rodem Neapolitán. Za Diokletiana císaře, v krutém tom a posledním pronásledování, položil život za víru. Od pradávna ctěn zvláště v Neapoli; památka jeho v církvi koná se 19. září. Chrám jeho jest katedrálou Neapolskou a nejznamenitější v Neapoli; pochází ze 13. stol. a má hroby Karla I. Andegavského (Anjou), Karla Martella a jeho choti Klemencie Habsburské, Ondřeje, krále Uherského, papeže Innocence IV. a j. Jest krásná to basilika s pěkným zvláště stropem. V pravo od hlavního oltáře jest tmavá kaple, do níž po stupních se sestupuje; toť hrobka téhož sv. biskupa, kde kosti jeho na oltáři se chovají. Láhvičku však s jeho krví kteráž každoročně jen dvakrát se vystavuje k veřejnému uctění a která se při té příležitosti vždycky, jako by byla živá, rozčeří, nemohli jsme viděti; schována jest při pokladě, k němuž klíče jen arcibiskup chová. Kapli tu a náhrobek vystavěl kardinal Karaffa, kterýž u hrobu z kararského mramoru v životní velikosti vytesán jest, an klečí a se modlí.

Kostelů je v Neapoli as 300; přece však jest nesnadno, v tom labyrintu ulic je hledati. Tak nesnadno bylo nám, najíti rovněž znamenitý kostel sv. Kláry (Santa Chiara), v ulici zastrčený. Jest pěkný; zevně gotický, uvnitř však románský, a tím ovšem v celku porušený. Za hlavním oltářem nalézá se pěkná stará, gotická hrobka (sarkofag) Roberta Moudrého, krále Normanského. Nad náhrobkem jest latinský nápis, jenž se Petrarkovi

přikládá. Tu dlouho mluvili jsme s mnichy, kteří slyšíce, že Slované jsme, o válku Rusko Tureckou velice se interessovali a nás mnoho a do podrobnosti se vyptávali; cítili s Rusy.

Jiné chrámy v Neapoli znamenité jsou: kostel sv. apoštolů, jež prý císař Konstantin na zříceninách chrámu Merkuriova založil; na hřbitově vedle kostela (toho leží básník Marini. Kostel „San Domenico maggiore,“ bohatý na umělecká díla středověká; San Filippo Neri, jeden z nejpěknějších kostelů v Neapoli, S. Lorenzo, S. Martino a j. Celkém zůstávají kostely Neapolské co do vědeckého provedení a zevnější úpravy jakož i co do historických památek daleko za Římskými jakož i za kostely větších měst střední a severní Italie.

Navrátivše se na večer z procházky své domů, chtěli jsme užiti také trochu romantiky a poněvadž zrovna před našimi okny moře se rozkládalo a, bychom na něm se projeli, samo takofka nás vyzývalo, najali jsme si loďku, a dali se vézti, vlastně plaviti před přístavem kus do moře, abychom i s moře vyhlídku na veškeru Neapol měli a v ní se pokochali. Večer byl překrásný, mírný větrík vál, loďka trochu se houpala, ale délkou chvíle stali jsme se srdnatějšími. Jak krásný to byl obraz! Všecka krása tu spojena! Moře, lodě, přístav, před námi velikánské město, které jako královna ve šperku svém na zeleném koberci, tu na břehu mořském na kolik hodin cesty (od Portici až k Posilippo) se rozkládalo; jižněji Vesuv, pod ním Resina a pahorky zelené, v pozadí šedé Appenniny, v pravě k jihu Sorrento a poněkud na západ Capri! Krásnějšího pohledu jsme jakživi neměli! —

Objeli jsme *Castello dell' novo* (hrad vejce, tak zvaný pro podobnost svou k vejci) který v nejjižnější části města jest, na skále uprostřed přístavu č. zátoky, čímž ji ve dvě části dělí. Mostem kastel ten s pevninou jest spojen. Nad ním v městě na vrchu zvedá se *Castello novo* (tvrz nová) s massivními věžmi a příkopy a velikou zbrojnicí; *Castello Sant' Elmo*, uprostřed města na vysoké skále strmící a celému městu dominující; jest v celém městě nejpevnější, má četné podkopy a chodby podzemní, vytesané v tufě a jest tudíž v ohledu strategickém místo, v Neapoli nejdůležitější; proto Viktor Emanuel má tam posádku, kteráž má v rukou veškeré město. Mimo tyto ještě dvě jiné tvrze jsou, kteréž však ze všech věcí nejméně nás zajímaly, neboť ty a také stavby přispěly hrozně málo ku povznesení vzdělanosti a mají kapitolu hrozně krátkou v dějinách kultury.

Ukončivše příjemnou plavbu svou po moři, vrátili jsme se do přístavku svého. Posilnivše se dobrou večeří vystoupili jsme si na balkon, dívali se do toho dalekého — dalekého moře, v němž nebe, měsíc i hvězdy se obrazy — snili jsme, ponořující se do dna mořské, o nekonečnosti a věčnosti, jejíž obraz moře ležel před námi, an v levo, jako v koutě, starý Vesuv usednuv, i na večer dýmku si zapálil a kouřil; hořelo mu dobře, časem, když silněji zadýmal, viděli jsme, že i jiskry z veliké dýmky mu srší! — Daleká vlasti, dobrou noc! —

20. 29. května. V Neapoli.

Chtíce jak možná nejsvědomitěji použití času krátkého pobytu svého v Neapoli, hned zrána dru-

hého dne najali jsme vozy, abychom jeli se podívat na nový hřbitov Neapolský, který, jak jsme slyšeli a se dočetli, vidění hodný jest. Ihned bylo dosti povozů po ruce a jelo nás přes 20 osob. Taškáři jsou vozkové Neapolští, prohnanější a šibalstější než v Římě. Když se jezdí po městě, poněvadž se platí dle taxi, jezdí jako ďábli, nešetříce ni koní, ni vozů; ale jak se jde za město a platí se dle času, na hodiny: tu jedou jako s vejci a všeliké nutkání nic neplatí.

Nový hřbitov jest hodně daleko za městem, téměř hodinu; jeli jsme pomalu; avšak nezlobili jsme se, neboť cesta byla velice příjemná, jitro krásné, vegetace svěží, teplo mírné. Koncem města jeli jsme podle jednoho velikánského, prostého domu, který měl vzhled, jako kasárny; ptali jsme se, co to? „Albergo dei poveri,“ přístřeší chudých, ústav to ohromný, poskytující přibytěk a útulek více než 5000 osob; vychovávají se zde chlapani i dívky, kteří se pak věnují jednak řemeslům, jednak vstupují do vojska. Z ostatních nemocnic v Neapoli znamenitý jest špital „Santa casa degl' incurabili,“ svatý dům nezhojitelných, jenž mívá 2000 churavců, a Ospitale dell' Annunziata, pro nalezence, ročně rovněž se 2000. Ačkoli v Neapoli žebrati se zapovídá, jest přece žebráků dost, poněvadž pravidelného podělování chudých není; jest prý as 60 ústavů dobročinných.

Cesta od města vedla nás veřejnou silnicí, zastíněnou ohromnými topoly; kolem nás vinice a jiné stromoví, okraje osázené kaktusy a aloemi (agave) místo plotu. Výše a výše vinula se cesta a v pravo od nás více a více sířil se utěšený

rozhled, nebo jsme měli před sebou velikou část roviny úrodné a samého města. — Konečně jsme dojeli na místo.

Již vchod ku hřbitovu je elegantní a velkolepý; široké, pěkné stupně vedou až ku nádvoří před svatým polem, kdež se sestupuje, neboť leží na pravo od silnice, poněkud níže. Nejprv se přišlo do velikého stavení, čtverhranu, kde jest kostel a hrobky; uprostřed místo pro chudé, rozdělené na 4 čtvrti se hroby tu prostými, číslovanými; dle čísla každý zapsán jest a dle čísla možno každého mrtevce nalézt. V domě tom jsou krypty a zvláštní úprava pro rychlé zetlení mrtvoly. Tak vedl nás dozorce nejprv po mnohých stupních do podzemních místností, zařízených způsobem velkolepých katakomb. Tu byly hroby a v nich hlína; ty hroby byly vedle sebe, vyzděny, jako rakve, naplněny jistou, zvláště žravou prstí. Do těchto hrobů prý nejprv mrtvola se uloží a tu 15 až 18 měsíců zůstane. V tomto čase prý úplně zetlí, tak že z ní nezůstane nic, než kosti; ty se potom seberou a uloží buď do krypty, osoba-li vznešená, anebo do výklenků, ad hoc zakoupených, jež zde pod zemí ve zdích, na způsob katakomb u velikém počtu se nalézají. Vše to jest nově stavěno, a můžeme říci, nádherné, elegantní; ještě se pracovalo. Na výklenky ty přijde deska, jížto výklenek ten či lehátko se zakryje a tmelem hermeticky uzavře; na vrch pak přijde nápis; to katakomby Neapolské novověké, to hřbitov společný, pro chudší.

Když toto jsme si prohlédli, vedl nás strážník na vlastní pěkný hřbitov. Jest to zahrada, ale zvláštního způsobu; řekli bychom zahrada smu-

te ční, kdy bychom totiž dělili zahrady ve veselé a smutné; neboť tu samá pthuja pyramidalis, samý cypřiš, samá truchlovrba, a truchlojasan, způsobem orientálů. Město mrtvých; mezi truchlicími stromy těmi krásné, i nádherné náhrobky, více méně způsobem sarkofagů a kaplí zbudovaných, práce umělé, mistrné. Cesty a chodby mezi nimi úzké, a co se nám líbilo, ne dle jisté šnůry srovnané, nýbrž semotam, dle různého směru stavené, což vlastně romantické jest a toho pravého, poetického vzhledu celku dodává. Tak ukazována nám hrobka ministra vlaského, z novin známého, Giovanni Nicotera, s jeho poprsím, jiný znamenitý Carlo Pisacane, a mnoho jiných s poprsími a sochami, krásnými, z kararského mramoru zhotovenými. Toť ovšem rodinné hrobky jsou bohatých a znamenitých domů Neapolských a musejí státi mnoho peněz; patrně, že u věci té Neapolitané neskrbí a že jejich „Campo santo nuovo“ — nové svaté pole jest jim místem milým. Nejvíce ze všech hrobek a pomníků se nám líbila hrobní kaple otců Dominikánů; jest to malý gotický kostelík s překrásnou prací a úpravou. — Kostel veliký uvnitř jsme neviděli, upravoval se. Celkem dojal nás všecky hřbitov ten velice; jest velkolepý, čistě držený, tichý, básnický; svým mnohým stromovím a stínem, v němž mnozí tu klidně spí, mluví k srdci. Nad to vyhlídka jest odtud po veškeré krajině, níže ležící, prostomilá, i Neapol z části jest viděti s její kastelly a vrchy; jen tunnel, který zrovna pod hřbitovem jde, ruší poněkud tuto poesii.

Pookřávše výletem tímto na mysli i na těle, spěchali jsme, abychom spatřili Neapolské „Museo

Nazionale.“ I vsedše honem do vozů, přáli jsme si, aby vozkové si přispřívili, bychom získali na čase, nebo cesta byla velice dobrá a jelo se s kopce. Avšak darmo jsme pobádali těch tvrdohlavců, jako by si byli řekli; ba i ty koně, zdálo se, že jakmile jedou za město, vědí, že nemusejí klusati, a že se jim nic nestane. Nezbylo, než vzdychati s naším Máchou: „Daleká cesta má, marné volání.“ Jakkoli dosti ve vlastině jsme honěni a leckterým dialektům severovlaským, ba i podřečím, jakých v Itálii hojnost, dosti dobře jsme rozuměli: těmto hadrlákům, když začali švandřit svým jargonem Neapolitánským, zhola nic jsme nerozuměli, ačkoli oni nám, řekli-li jsme co, rozuměli dobře. Majíť oni mezi sebou jisté gestikulace a jistá znamení, jimiž si jen ukazují a dobře si rozumějí, tak že téměř více mluví mimikou, než jazykem a slovy. To ta pravá cháska, Neapolitánští fiakři! Možno si pomysleti, jak nám bylo; jednou ve svém živobytí pobytí v Neapoli, míti čas svůj odměřený takofka na minuty, zaplatiti dost, a jeti — jako s mrvou na pole! Co divu, že jsme horlili!

Konečně jsme zastavili před „Museo Nazionale.“ Veliká estrada a schody k ní uvedly nás do prostranné síně toho velikého, vkusného, na vyvýšenině pěkně postaveného paláce. Ptáme se, dovoleno-li vejíti? Poukázáno nás na levo k síni úřední; tu zapravivše každý po franku, po širokých prostranných schodech spěchali jsme na horu. Síně dole a vchod spočívá na mohutných sloupcích a jest přístupem ku národnímu museum docela důstojným; toť ovšem jest trochu větš, než u nás v Praze, kdež toho jest již svrchovaná potřeba, aby Museum,

naše chloubka, přestěhovala se již někam do důstojnějších místností, k těmž cíli vystavených a upravených. Mnozí z našinců horšili se na to, že vláda vlášská dá platiti si za vstup do národního musea, kdežto všude jinde vstup jest volný.

Nejvíce věcí, jmenovitě ze starožitností, jest, jak jsme pozorovali, ze zasypaných měst, zvláště z Pompejí; tak hned první světnice, do kterých jsme vešli, poskytovaly pohled na hojnou sbírku starých rukopisů, na uhel zetlelých, černých, ve stůčkách (starých rollích), ale opatrně rozvinutých a pod sklem, za rámci umístěných a kolkoolem po stěnách rozvěšených, tak že možno jest, docela dobře je viděti a čísti. Viděli jsme hlavně rukopisy řecké; některé tak čitelným písmem psané, že bylo snadno slova a písmeny rozeznati. Kteraká to pastva pro filologa! Látka, na níž psáno bylo, byla starý papyrus. Všech jest as 1700 v Herkulanum nalezených; as třetina z nich přečtena jest.

Pak jsme šli do obrazárny, velmi bohaté. Má 900 děl umělců italských i cizích, a mimo to soukromou sbírku knížete Salernského. Jsou zde obrazy od Bassana, Annibala Caracciho, Clauda Lorraina, Correggia, Domenichina, Alberta Dürera, Rafaela, Giulia Romana, Tiziana a j.

Starožitností jest tu obzvláště mnoho, nejen řeckých a římských, ale i etruských a umbrických; též egyptských a jiných. Tak viděli jsme zde pět egyptských mumíí vedle sebe, i krokodila zbalsamovaného. Z domácího náradí přerozličného všecko, až nám i z mysli vymizelo pro mnohost. Vracejíce se z místností těchto hořeních šli jsme vedle jedné komnaty, kde stála stráž. Ptáme se, co tu? Odpo-

věděno: „Oggetti osceni.“ Cože? Nerozuměli jsme. Ptáme se ještě jednou; ukáže na nápis na dvéřích; čteme: „Oggetti osceni“ — ah, díme, objecta obscena. „E egli permesso?“ dovoleno, vstoupiti? — Podírav se na nás, a vida, že muži jsme, s poklonou pravil: „Ó si Signori!“ Vešli jsme. Tu teprv vidí člověk smyslnost starých. Sošky z mramoru, z litiny, obrazy na omítce, barelievy a j. vše in ipsissima natura, tak že velmi dobře učiněno jest, že věci ty odstraněny a tu pod zvláštní stráž dány jsou. I předměty, jež dámy římské za ozdobu na krku nosily; ale vše elegantně, půvabně a vkusně pracováno, tak že mnohé jsou tu kusy mistrovské a umělecké. Z toho o mravnosti starých ponětí si učinivše, spěchali jsme odtud; zbožňovaliť přírodu. Žijíce bez naděje, požitek časný a tělesný kladli za cíl života svého; to jevílo se celým životem jejich.

Sestoupivše do přízemí, do sbírky soch a prací plastických přišli jsme. Tuť překrásné, znamenité ono skupení: býk Farnesský; antické mramorové skupení výtečné práce od Apollonia a Tauriska z Trallesu v Malé Asii, dvou umělců z III. stol. před Kr., představující báji, jak Amphion a Zethos přivazují Dirku pro špatné nakládání s jejich matkou k rohům divokého býka. Již Plinius připomíná přenesení téhož skupení do Říma, kdež zdobilo napřed knihovnu Asinia Pollia, pak lázně Caracalovy. R. 1546 bylo opět nalezeno, obnoveno, a v paláci Farnesském v Římě postaveno. S dědictvím Farnesským dostalo se r. 1786 do Neapole, kdež znovu opravené až dosud ozdobou jest národního musea a sice tou nej přednější. Co do práce plastické, mimo Laokoona, krásnější z doby

antické jsme neviděli. Popisovati ji, nám nemožno; tu třeba říci; pojd' a viz! — Dřlo jiné, nemenší ceny, než předešlé, a rovněž tam se nalézající jest Farnesský Hercules, kolossální mramorová socha od Glykona; provedena dle podobného dřla Lysippova, představující Herkula, jak odpočívá po svých těžkých pracích. Dřla jiná v tomto přebohatém domě se nalézající jsou: Torso (dřík) Farnese čili Torso Baccha, kteréž neoddá v kráse ani světoznámému Torso Belvederskému, a za jehož tvůrce má se Phidias. Zlomek Psyche, nalezený v amfiteatru v Kapui; zvláště pěkný basrelief, představující Baccha opilého s veškerým jeho průvodem, jež Winckelmann již pokládal za nejpěknější polovypuklou práci řeckého umění; poprsí Homera, Sokrata, Solona (velmi krásné), Demosthena, Herodota, Cicerona a jiných slavných mužů; socha Aphrodite Kallipygé, nalezená ve zlatém domě Neronově, dřlo prý Praxite-lovo. Gallerie soch bronzových jest velmi bohata, honosíc se zvláště výtečnou sochou Merkura odpočívajícího, nalezeného v Herkulaně, a Fauna křepěcího, nalezeného v Pompejích. Sběrka starých věcí skleněných jest znamenitá, tu i tabule okenní z villy Diomedovy v Pompejích; tu též nejkrásnější vása tamtéž v hrobce nalezená. Ve sbírce věcí hrncířských, z pálené hlíny (terra cotta) zhotovených jest tu veliké množství předmětů starořímských s basrelievu Volskuv, nalezených ve Velletrách. Kabinet gemm*) (gemme) obsahuje

*) Gemma, slove vůbec drahokam; zvláště pak se užívá toho slova pro řezané kameny, ať jsou vypuklé, aneb vyhloubené. Ony slovou zvláště cameo (cameo), tyto intaglio (od in-tagliare, do něčeho vřezati).

1600 předmětů s mnohými vzácnými a drahými věcmi (oggetti preziosi) ze zlata a stříbra, jež nejvíce z Herkulana a Pompeji pocházejí. Ve sbírce medaillií jest pry 40.000 mincí z Velkého Řecka (Magna Graecia) t. j. jižní Italie a ze Sicilie sebraných*). — Oddělení pro předměty bronzové má kromě velikého množství domácího náčiní z Herkulana a Pompejí překrásný svícen (kandelabr) 3' vysoký, nádoby obětní, nástroje ranhojičské i hudební a desky Heraklejské, nalezené v XVIII. stol. blíže starého města Herakleje. — Nádob náhrobních jest zde 3000, z nichž nejkrásnější nalezeny byly v Nole a představují Kassandru, Bacchanalie, hořící Troju a jiné. —

Toto museum, jež nese název „Museo reale Borbonico,“ Museum bourbonské, jest pravou chloubou Neapole. Tu vzácnost a bohatost nevídaná. Ferdinand I. převezl r. 1820 všecky starožitnosti i malby z královských paláců v Portici a Capodimonte sem do paláce tohoto. Celkem jest zde 16 sbírek, zahrnujících v přízemí stará freska, mosaiky a nápisy na zdích, starožitnosti egyptské, staré řezby a sošky bronzové; na schodech věci skleněné a hlíněné; v prvním patře, jak jsme pravili, papíry, mince a medaillie, vasy, předměty bronzové, malby a knihovnu. Sběrka starých fresk obnáší více, než 1600 kusů nalezených v Herkulanum a Pompejích, odkud se všecky předměty lepší a vzácnější do tohoto musea odvázejí. Jedna z nejzajímavějších sbírek starožitných v tomto památném museu jest též starých děl řezbář-

*) Známo jest, že Jižní Italie a Sicilie pro mnohé tu se osadivší kolonie řecké. sluly Velké Řecko.

ských, zvláště sloupoví se sochami císařů římských a kolosálním poprsím Julia Caesara v kararském mramoru, jež má býti to nejtrefnější ze všech dosud známých.

Napásše se za krátký čas do sytosti na tom množství převelikém předmětův krásných a drahých, obdivovali jsme se umění starých; pravili jsme: „Neumíme o mnoho více — v mnohých kusech snad mnohem méně.“ Připomínáme, aby, kdokoli by do Neapole přišel, nižádnou měrou národního musea neopomíjel; tot to nejkrásnější a nejvzácnější, co v Neapoli vůbec možno viděti.

Potěšení vyšli jsme; zbývala as hodina neb půldruhé času. Co teď? Jak použijeme ještě té chvíle? Navštívit hrob Virgilův, bylo pozdě. Před námi stal „castello sant' Elmo,“ odkud ta nejkrásnější vyhlídka na celou Neapol se otevírá; jest to také punkt v Neapoli ten nejvyšší. Myslili jsme, jíti nahoru pěšky. Avšak sotva že na ulici jsme se objevili, již obklíčil nás houf drožkářů a jeden z nich byl tak drzý, že pronásledoval nás kolik set kroků, ustavičně do nás mluvě, křiče a povoz svůj vychvaluje a myslí, že nás donutí; my však justament ne; že nás mocí takofka chtěl donutiti, postavili jsme si hlavu, a nesedli jsme, jdouce dále svou cestou a jeho si ani nevšimajíce. Tedy on, vida, že marné jest všeliké jeho namáhání, pojednou tak se rozlítil, že jal se nám po vlasku strašně nadávati, přede všemi lidmi, veřejně na ulici a za námi plíti, neustále křiče a hulákaje: „Pfuj, to jsou cizinci? To jsou páni? Nemají halšve v kapse, aby dali něco vydělati chudému drožkáři? A přijdou vidět krásnou Neapol? Pfuj, hanba!“

A tak to šlo za námi dlouho dále. My však vědouce, že k ničemu by nevedlo, ozvati se, ani jsme se neohlédli, ale táhli svou cestou dále, jakoby se nás netýkalo, a to bylo nejmoudřejší!

Vidouce však, že vrch jest vysoký, a že bychom přfliš se upachtili, než bychom na horu vylezli, a že bychom v čase tak krátkém ani s to nebyli, toho dokázati, přece vozík vzali jsme si a tak na horu se dali dovézti, a dobře jsme učinili.

Nahoře jest kastel Sant' Elmo a vedle něho hned (poněkud pod ním ku jižní straně) klášter kartusiánský sv. Martina. O kastelu č. citadelle S. Elmo již nahoře jsme se zmínili. Povíme tedy jen o klášteře sv. Martina. Nevím, zdaž který klášter má položení krásnější nad tento. Nechavše drožku státi na skrovném nádvoří, vešli jsme. Třeba věděti, že samostan ten už není více samostanem, nýbrž vojárnou; nebo vláda italská, jak za nynějších časů všude jest, má raději vojáky, než mnichy. Ubozí mniši s velikou prací a náramným sebezapíráním vystavěli si útulky tichosti a samoty, jež jim novomódní vlády, založené na bodácích a kanonech, berou. Coby si byly počaly, kam své vojáky daly, kdyby jim byli řeholníci a nenávidění mniši kasáren nevystavěli? —

Pročež i zde, ne (mnich) vrátník kartusián, ale voják nás uvítal a požádal, chceme-li dále jíti a klášter viděti, jakož i vyhlídkou se pobaviti, že třeba jeden frank zaplatiti. Davše tedy každý po jednom franku, vešli jsme. Vedl nás nejprv do kostela, zasvěceného sv. Martinu. To kostel ten nejkrásnější v celé Neapoli; ten vkus, ta bohatost, ta souměrnost, ta jediná! Skvosty jedné kaple po-

stačovaly by k vyzdobení celého kostelíka. Nyní samotný stojí a opuštěn, neboť mše sv. se tam neslouží, co vojáci klášter opanovali; sv. otec zakázal. Na nádvoří jest milá zahrádka, jejíž plot z bílého mramoru jest zhotoven; to jest pohřebiště Kartusiánů. V rozích na sloupcích vytesány jsou umrlčí hlavy — to jejich pomníky; jedna byla s věncem, na památku prý jedné vznešené osoby z královského rodu, která pohrdši světem, sem do samoty uchýlila se, stavši se kartusiánem a tu zemřevši. Pod klášterem, na skalnatém úbočí jest zahrada, vinice, patřící ku klášteru, již řeholníci s náramnou péčí si vzdělali, a již Viktor Emanuel rovněž jim vzal. Byli jsme též v chóru a v zakristii; tam viděli jsme za sklem veliké reliquiáře zakryté, avšak posvátné nádoby pryč jest odneseno. Též tu malé museum se ukazuje; sbírka uměleckých věcí od mnichů učiněná, ale není valná; tu v jedné kobce jest figura přistrojená, ona na stoličce sedí, jako živá — mnich Kartusián v úplném habitě, bílém, s černým škapulířem; i ulekli jsme se, zahlédše ho; myslili jsme, že to živý. Kdo ho tam dal, nevíme; ale otcové mniši sotva; čili tam chtějí dáti mnichy, kteří by nejedli? Či že žertu tak učiněno? To by žert byl nevhodný; ani pro památku, bylo-li tak učiněno, bychom neschvalovali; nebo každého by ta památka na bezpráví učiněné pamatovala. Posléze vedl nás ten vlaský syn Martův ku překrásné, světoznámé vyhlídce, která se odtud, s jednoho balkonu na západ, jih a východ rozkládá. Již jsme kolik velikolepých, překrásných vyhlídek užili, ale tato ze všech nám známých zasluhuje přednost. Divili jsme se svého času vyhlídce nad

Terstem s Občiny, uzřevše poprvé moře; obdivovali se vyhlídce na Benátky s věže sv. Marka; stáli jsme též jedenkrát na nejvyšší věži Milánského dómu, odkud přerozkošná vyhlídka na město Milán, Alpy na sever, romantickou Brianzu a na jih na Lombardskou rovinu nám se otvírala; ano, byli jsme jednou tak šťastni a stáli na věčném ledu ledovce přes 10.000 stop vysokého a zírati na ty šedé alpské vrchy, jako na šedé, sešlé starce; avšak to všecko není nic proti vyhlídce s kartusiánského kláštera S. Martino pod kastelem Sant' Elmo. Na jih a západ daleké — daleké moře, s nábrežím a přístavem, oba zálivy Neapolské, severní a jižní, anebo vlastně záliv jeden; Sorrento a Capri, jiho-východně Vesuv se všemi dědinami kolem něho, za ním dále na východ a sever Appeniny s nejvyšším vrcholem Gran Sasso d' Italia t. j. vysoká skála italská, a pod námi celé to velikánské město se 300 chrámy, mnohými paláci, zahradami a veškerou půvabnou krajinou vůkol. A když takto uneseš veškerou tou krásou a velikolepostí přírody jsme ztápěli oko své v půvabných vlnách toho obrazu, jenž jako panoráma kolem nás rozvinut ležel a když mimoděk povznesla se mysl k tomu Tvůrci dobrotivému, jenž tolik krás rozsil na zemi a člověku vše uchystal, když v duchu velebili jsme lásku, moc, moudrost a dobrotivost Boží: aj tu náhle z hloubí zavzněl zvon, vyzývající ku modlení „Ave Maria“ — bylo poledne! Ihned smekli jsme všickni a u pohledu na veškery krásy ty, modlili jsme se u vroucnosti a s pohnutou myslí „Angel Páně“ — Čechové, tak vzdáleni od své vlasti — přes 300 mil! Okamžik ten velebný a slavný navždy zůstane nám v paměti!

Popásše se chvflí na rozkošném pohledu tom, spěchali jsme, bychom k hostinci se dostali, nebo brzy odpůldne jsme měli vrátiti se do Říma. Rozloučivše se tedy s milým místem tím, jež Viktor Emanuel, protože toho nepochybně k udržení své vlády potřeboval, v pevnůstku proměnil, poesii v prosu, vsedli jsme do vozků a v malé chvflí, jinou, velmi umělou cestou, po úbočí vrchu se vinoucí, jedouce, byli jsme na nábreží, před hostincem „de la ville“, kdež poobědvavše chystali jsme se k odchodu, anyť dostavníky již připraveny stály.

Doplňkem návštěvy naší v Neapoli budiž podotknuto, že Neapolis slove na česko „Nové Město;“ a sice proto, že as 1000 roků př. Kr. na místě nynějšího města stálo město jiné, od Kumae ův založené, a po bohyni Parthenopě, kteráž tu se ctíla, Parthenope zvané. Když pak Kampanští města Cumae se zmocnili: obyvatelé do Parthenopy utekše, novou osadu tu založili, již po řecku „Neapolis“ nazvali, dřívější město své pak „Palaeopolis“ t. j. Město Staré nazývajíce. Odtud i v nápise na hrobě Virgiliově, který v severním předměstí Posilippo tuto se nalézá, Neapol Parthenope se nazývá. Zníť: Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc Parthenope, . . . t. j. popel můj chová Parthenope č. Neapol.

Procházejíce se po Neapoli vzpomněli jsme též nešťastného Konradina, posledního Hohenštaufovce, ježž nešťastná hvězda jeho rodu do Italie táhla, kde, háje domnělá práva svého rodu r. 1268. u Tagliacozza 28. srpna na hlavu poražen, jat a na náměstí Piazza del Mercato u Car-

mine v Neapoli uprostřed kvetoucí přírody v kvetoucím věku stát byl dne 26. října 1269., v 17. roce věku svého. S ním popraven byl též věrný soudruh jeho, Bedřich Rakouský, z domu Baden; hrabě Gerardo Pisánský, 9 baronů říšských a jeden německý šlechtic. To smutný osud posledního Hohenštaufovce.

Z veřejných budov tuto ještě podotkneme královský palác, palazzo reale, jehož zahrady slouží ku zábavám světu vznešenému, molo pak, se zahradami tuto založenými, světu nižšímu, a divadlo San Carlo, vedle paláce královského; jest to největší dům opery italské na světě; má 6 řad lóží po 32 a do parterru se vejde 1000; celkem prý je v něm místa pro 10.000 osob. Tu-li zpěvák ostojí, tedy všude.

21. Cesta zpět do Říma a druhý pobyt v Římě.

Rozloučivše se s krásnou Neapolí, již v životě neuzříme více a vtisknuvše sobě hluboko v mysl panorama, zvláště s vrchu Svato-Martinského, dali jsme vléci se parním ořem opět na sever, do Říma zpět. Starý Vesuv na rozloučenou nám kýval a na téměř sedě místě i na večer, anebo spíše po obědě si zapálil a zase kouřil, — jako staří kuřáci, kteří s dýmkou vstávají a s dýmkou jdou spat. I Gran Sasso d' Italia „Veliký Kámen Italský“ vítal nás, a viděli jsme, že byl ještě neodložil bílý zavoje, anebo spíše noční čepici, již mu byla máteř zima na hlavu vtlačila, když jej na podzim předešlého roku ku zimnímu spánku byla ukládala; bylť zajisté ještě na vrcholi svém

pokryt sněhem, ač jsme měli už 29. máje. I Italie má snh.

Cesta zpět vedla nás skoro neustále vedle Appennin a sice ovšem na jižním svahu; na první cestě jsme toho nepozorovali, jedouce v noci; tentokráte však se nám podařilo, aspoň kus té cesty zpět vykonati za dne, několik hodin k večeru. Velmi krásný a malebný pohled poskytovala města, obyčejně na úpatí Appennin, na svahu poledním, vystavená, a o boky hor se opírající. Nad sebou měla obyčejně zbytky starého hradu, památku dob středověkých, ale také kostel, patrně z dob pozdějších, jako na označení, že, kde druhdy panovala zbraň a vládlo násilí, nastoupila láska. Kéžby! Za dnů našich málo o lásce se ví, a násilí, byť ne právě zbraní a vydíravými rytíři, tedy provozuje se jinak.

Bylo as 11 v noci, dorazili jsme do Říma zpět a ubytovali se zase ve svém hostinci d' Alle-mannia. Odpočavše si, nastoupili jsme dne 30. května další pouť svou po sv. Římu. Chrám sv. Petra jsme viděli, táhlo nás, zřítí též místa, památná životem a smrtí sv. Pavla.

22. Dne 30. května v Římě.

Najavše si povozy, kázali jsme, jeti ku bráně Ostienské; tať známa jest z utrpení velikého národův apoštola. Propletše se mnohými postranními uličkami, vyjeli jsme za město. Nejprv naskytl se nám tu hranol veliký, čtyrhranný, starý, patrně z dob římských pocházející, zvaný pyramida Cestiova. Jest 125 vysoká, u brány ostienské do hradeb městských postavená a celá bílým mramorem obložená. Uvnitř jest komůrka, jejíž strop je po-

kryt arabeskami, kteréž až dosud původní živost barev zachovaly. Pyramida ta byla postavena dle závětu Caja Cestia, tribuna lidu, jenž za časů Ciceronových rozličné úřady zastával a na ni velikou summu peněz odkázal. Má se za to, že tak učinil aby měl hrobku, a aby zůstavil po sobě pomník, způsobem egyptských králů. Nahore jest hodně porouchaná, nepochybně od blesku, proto dán na ni hromosvod. Hned vedle pyramidy jest protestantský hřbitov, na kterém mimo jiné pohřben jest slavný anglický básník Shellej (čti Šelly).

U pyramidy jest brána Ostienská, kterou třeba jíti ven ku basilice sv. Pavla. To ta brána, kterou slavný muž boží, ten mocný nástroj ku obrácení pohanův, sv. Pavel vyveden jest ven, aby byl stát. Ó jak bylo nám, když vzpomněli jsme, že tytéž kameny, pod nimiž jsme my nyní pohodlně v kočáře jeli, viděli toho zvláště povoláného apoštola Páně, an, nose všecky národy v srdci svém, aby všecky Kristu získal, tudy ku násilnické smrti veden jest! Za všecky útrapy, jež snášel, všecka nebezpečství, jež přestál, všecky rány, jež vytrpěl (2. Kor. kap. 11. a 12.), za všecku lásku, kterou hořel ke všem bez rozdílu — nyní na smrt veden jest, na smrt jako zločinec. Pravit Pán k Ananiáššovi: Jdi, nebť nádobou vyvolenou jest mi on, aby nesl jméno mé před pohany, i krále, i syny israelské. (Sk. ap. 9, 15). Nesl; a láska ku Kristu a člověčenstvu nedala mu odpočinouti. Učiněn jest všecko všem. Ten veliký národů dobrodinec, tudy veden jest na popravu! Za to jméno jeho se stkví po 19století a stkví se

bude v církvi boží až do skonání světa; avšak i ten, za jehož vlády se to stalo, zběsilý a zlotřilec na trůně, Nero, jmenován bude, však s ošklivostí, a byť ve zlatém paláci (*domus aurea Neronis*) ostával, a onen v okovech smrti vstříc krácel!

Kus za branou vedle cesty na levo viděli jsme kostelíček, malý a chatrný; i to památné jest místo; a sice tam sv. Petr a Pavel se rozloučili, než na popraviště každý jinam byli odvedeni. Obrázek nade branou o tom svědčí. Celá věc zakládá se na staré tradici.

Nedlouho na to zastavili jsme před basilikou sv. Pavla. Leží v rovině; krajina vůkol nemá mnoho půvabného do sebe. I sám chrám zevně nezdá se býti tak velice imponantním, ale vnitřek! Tak u mnohých chrámů; věc tím více překvapuje.

Slavná basilika sv. Pavla před branou č. přede zděmi, *San Paolo fuori le mura*, jest ten nejkrásnější chrám v Římě. Sv. Petr jest veliký, ale sv. Pavel jest krásnější! Toť jest chrám křesťanský, jak jsme si ho přáli, a v duchu si ho představovali; ten ideál našemu nejvíce se přiblížil, ne-li ho uskutečnil. Když jsme uvnitř spatřili ho, pravili jsme, ten jediný kostel odměnil by cestu do Říma! —

Leží as půl hodiny za branou sv. Pavla č. starou Ostienskou, o samotě za městem. Až do r. 1823. stála na témž místě stará, původně císařem Konstantinem, na místě prý, kde sv. Pavel pohřben byl (*in praedio Lucinae*, na poli vdovy Luciny), vystavená basilika, která však roku svrchu jmenovaného vyhořela. Od té doby pracuje se však

neustále o nové, která krásou a důstojností, ač ne starobylostí, předešlou předstihuje; nyní téměř již ukončena jest. Jest velikolepá, nad míru ve všech kusech souměrná, krásná; má 5 lodí, jež čtyřmi řadami žulových korintských sloupů a dvěma pilastry od sebe odděleny jsou a velebný, imponantní pohled poskytují.

Effekt architektonický tu dokonalý; my nemohli se nasytiti krásou stavby té a neustále obdivovali jsme se mistrovskému dflu tomu. Vnitřní vlys prostřední lodi, jakož i vlys ramen křížových (neboť celý chrám má podobu latinského kříže) ozdoben jest podobiznami papežů v medaillionech; mají tu býti časem všickni; v některých podobizny ještě nebyly. Triumfální oblouk tribuny, spočívající na dvou ohromných sloupech žulových, darovaných od našeho rakouského rodu panovnického, nese vzácnou mosaiku z 5. století, k rozkazu prý Gally Placidie, dcery Theodosiovy, vyvedenou. Mosaiky v tribuně jsou ze stol. 13ho. Uprostřed v kříži stojí konfessí, t. j. papežský oltář, rovněž zadní stranou k lidu obrácený, jednoduchý ale velebný; 6 svícenů a uprostřed kříž s obrazem Spasitele; nad konfessí zvedá se nádherný a velmi skvostný baldachin jednoduchý, ale velmi vzácný; zpočíváť na čtyřech překrásných sloupcích ze vzácného orientálního alabastru, jež daroval místokráľ egyptský, mohamedán; piedestály k nim jsou z velikých kusů ruského malachitu z Uralu, daru to cara ruského, z něhož i na antependiích postranních oltářů jsme velké kusy viděli; patice sloupů těch pozlaceny jsou. Sloupy v lodi byly prý dříve mramorové; požárem se rozpadly, nyní jsou granitové.

Prohlédše si chrám, šli jsme do kaple, kde se uchovávají okovy sv. Pavla; jest to jednoduchý řetěz, jehož podlouhlé články rovny a uprostřed poněkud prohnuty jsou. Facsimilia se prodávají ve prospěch basiliky za 1 frank (40 kr.) a nosí se, jako napodobné okovy sv. Petra, za řetízek u hodinek; jsou též na pravých okovech dotýkané. I my měli jsme okovy ty v rukou, jimiž ruce velikého toho dobrodince národů spoutány byly a polibili je.

Ze sakristie šli jsme na dvůr kláštera, který ku basilice je přistaven. Tu kolem dvoru je pěkný porticus (chodba se sloupy); mramorové sloupky ty jsou práce mistrná; jsou točené a bývaly druhdy velmi skvostné, neboť mosaikou byly vykládané. Ještě jest viděti místa, kde drahokamy byly, jež Francouzové prý, obsadivše klášter, vyloupali. Též mnoho starých, uměleckých věcí pod loubením tím složeno bylo.

Vrátivše se odtud do chrámu, spatřili jsme, kterak četný zástup před hlavním oltářem stojí a kněz, na oltáři (stupních) stoje, mu káže. Byl to jeden francouzský biskup (odkud, nevíme), který se zástupem oveček svých pouť do Říma konal, a tu, sám je vodě, věci jim vykládal a místa posvátná ukazoval. Ta věc velice se nám líbila. Jsou Francouzi přece jen katolíci, a biskupové jejich, zdá se nám, praví muži apoštolští. Zástup také stál, s velikou, napnutou pozorností poslouchaje ho. Pak šli, biskup napřed, jako praví poutníci, odtud v průvodu dva a dva, napřed muži, pak dámy, zpívající mohutnými, ráznými hlasy, vážně a dojemně, nábožnou píseň. A musili býti bohatí a zámožní, z lepších stavů a tříd, nebo byli všickni vkusně

po městsku odění a veškerým chováním svým jevíli třídu vzdělanou. To nás velice povzbudilo. —

Venku před chrámem pod sloupovým průčelím prodáváno všelijakých památek návštěvy této, křížků, prospektů, fotografií; i my odtud něco na památku toho svatého a milého místa s sebou domů nesli. — Věž u basiliky té je pěkná, ale skomolená. —

Dále vábila nás cesta ke třem studním č. pramenům (tres fontanae); to místo, kde sv. Pavel byl stát; a proto slove tak, že tam skutečně jsou tři studně. Na tom místě jsou chrámy tři; první po pravé ruce, kulatý (rotunda), jest žalář sv. Pavla, kde prý, prvé než byl stát, uvězněn byl; ten opravoval se. Po stupních sestupuje se pod dlažbu, kde prý ten žalář se nalezal. Nic zvláště znamenitého jsme tu neviděli.

V chrámě prostředním jsou vlastně ty tři studně a to místo, kde sv. Pavel smrt mučennickou podstoupil. V něm místo oltářů jsou ty tři prameny; jsou jako pod oltáři; u každého je čistá plechová naběračka, kterouž může, kdo chce, vody sobě nabratí a se napítí; i my ovšem tak učinili. Voda jest čistá, dobrá a pitelná. O těch třech studních pověst jde ta, že když sv. Pavlu na tomto místě hlava useknuta byla, tu ona třikráte poskočila, načež na každém tom místě ihned pramen čisté vody vyprýštil, jíž se i léčivá moc přikládala. Celé to místo potom chrámem zasvěceno jest; a odtud též jeho pojmenování. Vedle studánky na pravo, ukazuje se též sloup, u něhož sv. Pavel byl přivázán. Na oltářích, jež tu v bocích na pravo a na levo se nalezají, vyobrazena jsou mučennictví

sv. knížat apoštolských; na jednom ukřižování sv. Petra, na druhém stěti sv. Pavla. Obrazy jsou práce umělá. Uprostřed podlahy chrámečku toho jest krásný mosaikový koberec, na nějž žádný nevstupuje; nebo toť prý právě to místo, kde sv. Pavel při stěti klečel. I my vzpomenuvše s lítostivým a bolestným srdcem, kterak veliký ten apoštol tuto kleče, za všecku lásku svou, smrtící ránu katovu očekával, mimoděk poklekli jsme kolem toho svatého místa, a nábožně se pomodlili, při tom prosíce velikého národův apoštola, by se u Boha přimluvití ráčil, by sv. katolická víra v národě našem neochabovala, ale se vzmáhala a čím dále více oživovala, dobře vědouce, že není spásy na světě pro milý národ náš, leč vytrvá-li věrně v lůně katolické církve a v učení katolickém, apoštolském. Nespasí nás ni protestantismus, ni pravoslaví — tu i tam zhyneme; pravda vysvobodí vás (Jan). — Ve vchodě, v pravo i v levo, jsou dva krásné basrelievy ve zdi, z bílého mramoru, představující živým způsobem totéž, co obrazy na oltářích. —

Třetí kostel, většín obou předešlých, jest basilika ke cti sv. mučenníkův Vincencia a Anastasia, jichž památku koná sv. církev dne 22. ledna. Při chrámu tom jest konvent otců Trappistů, jež jsme zde ve svém živobyčí poprvé viděli. Viděli jsme dva; jeden na zahrádce pěstoval zeleninu, druhý (bratr laik) spravoval podlahu v kostele. Šat mají bílý, vlastně vlněný nažloutlý a přes něj černý škapulř. Vědouce, že mají přikázáno přísné mlčení, nechtěli jsme jich otázkami obtěžovati. Basilika není příliš veliká, jeví však vysoké stáří, majíc starořímský sloh.

Majíce potěšení z toho, že podařilo se nám, i toto místo navštívit, vsedli jsme do povozů, a spěchali k Římu zpět. Vozkové naši byli zrovna tací, jako v Neapoli, a koni jejich rovněž titěž a s tím rozumem, jako ti tam; kdyby jim nevím co byl dal, i vozkům i koňům, nebyli by popoběhli; bylit zjednání na hodinu; a tak se stalo, že s touto návštěvou jsme strávili celé dopoledne; přijížděli jsme k Římu, bylo půldvanácté. Jediné, o čem tuto ještě se můžeme zmíniti, jest, že jdouce zpět, upozornění jsme byli na pahrbek jeden, který se vypíná nedaleko pyramidy Cestiovy v obvodu starého Říma a sluje Monte Testaccio (Mons Testaceus, jakoby řekl vrch střepinový); pojmenování to je odtud, že skutečně ze samých střepů, hlíněného nádobí, křidlic a cihel se skládá; s něho pěkná vyhlídka. Jest 49 metrů vysoký pahrbek a má 165 metrů objemu. O původu jeho nejsou archaeologové svorní. V Římě dále na řece viděli jsme zvláštní způsob chytání ryb; tam totiž jsou loďky, na kterých připevněny jsou hřídele a na hřídelích široké lopatky, jako křídla u povětrníku; v těchto křídlech, velikých a čtyřhranných jsou sítě, způsobem pomečí, které, jak hřídel proudem řeky se otáčí, jedna po druhé do vody se ponořují a tak ryby, některá-li náhodou do toho proudu se dostane, loví, jež rybáři potom vybírají; jest lovení to jako povětrník. — Dopoledne již jsme nešli nikam. —

Ku návrhu jednoho přítele svého použili jsme odpůldne před Božím Tělem (30 května), abychom navštívili chrám Matky Boží od Angelův u severního nádraží „Madonna degli Angeli“ zvaný. Přišedše ku hlavním dveřím, klepali jsme;

nikdo nepřicházel; konečně po dlouhém klepání přišel bratr kartusián a otevřel.

Týž chrám jest jen malinká část ohromných lázní Diokletianových (284—305), jež stávéti počal vlastně jeho spoluvladař Maximian, ve jmenu Diokletianové. Týž Diokletian, když byl téměř 20 let pokojně vládl a křesťanům mnoho povoloval, tak že křesťanství velice se šířilo, až i sama jeho choť Prisca a dcera Valeria křesťankami se staly; náhle během roku 303 tři, a r. 304 čtvrtý edikt, jeden krutější druhého proti křesťanům vydal, kterýmžto čtvrtým napořád je ubíjeti a usmrcovati kázal. Do této doby toho sice posledního, ale nejkrutějšího ze všech pronásledování křesťanův se strany císařů pohanských spadá stavení těchto největších a nejrozsáhlejších ze všech lázní římských. O nich pracovalo prý 40.000 křesťanů, odsouzených pro víru ku veřejným pracím, a byly tak veliky, že najednou 3500 osob mohlo se v nich koupati. Byly prý jednou tak veliky, jako lázně Caracalovy, které již dosti veliky a prostranný byly. Nemáme ponětí o rozsáhlosti těchto term (lázní teplých); byly celou částí města: neboť velikolepé zříceniny, jichž se až dosud používá za kasárny, konárny, skladiště dříví a uhlí a t. p. svědčí o rozsáhlosti jejich. — Ve zříceninách těch byl klášter otců kartusiánů a při něm kostel zvaný Madonna degli Angeli. Michelangelo přetvořil část těch lázní ve chrám, a sice tu hlavní velikou síň, jejíž klenutí, ohromně vysoké a smělé na osmi žulových sloupech spočívá a o želatinosti stavitelové až dosud svědčí. Rotunda sudaria (lázně potní) tvoří nyní kobku chrámovou,

do které se dvěma zvenčí nejdřív přichází. Veškery ty přechromné lázně však z větší části zbořeny a odstraněny jsou, jak náměstí před nádražím o tom hlásá.

V kobce chrámu toho, jak mile se vejde, spatřiti jest čtvero pomníků, ve čtveru rohův; první má nápis: *Memoriae Franc. Altiati Mediolanensis, Cardinalis*, t. j. památce Františka Altiaťiho, Milaňana, kardinála. Týž má na hrobě to krátké, ale velmi výmluvné panegirikon jež bychom i sobě, i každému přáli: „*Virtute vixit, memoria vivit, gloria vivet;*“ t. j. ctností žil, paměť žije, slávou žíti bude. — Pomník druhý, ježž jsme tam viděli, věnován jest znamenitému malíři, ryjci, satyrickému básníku a hudebníku, muži ženiálnímu Salvatoru Rosovi, který nar. v Renelle blíž Neapole r. 1615., v Římě r. 1673. zemřel. — Třetí pomník zvěčňuje malíře Marattu, a čtvrtý věnován jest sv. Brunonu od Houdona.

V témž chrámě v hlavní síni naznačen jest na podlaze dílem mistrným meridian t. j. polední čára č. poledník, kteráž ukazuje, kdy právě na tom místě poledne jest dle slunečného stínu. Malby, na stěnách vedle hlavního oltáře jsou krásny a veliky. Jsou to obrazy oltářní z chrámu sv. Petra ve Vatikáně, kdež jsou nahrazeny mosaikami. Kuple a presbyterium staveny jsou od Salvatelliho.

Při chrámu tom byli mniši Kartuziáni; příbytky své si zřídili ze zbytků starých lázní. Nyní však je Viktor Emmanuel vyhnal a do kláštera jim dal vojáky, učiniv z něho vojárnu. Statkův, vinic, jim pobral, vykázáv pozůstalým každému jen skrov-

nou komůrku a 300 franků na celý rok na celé živobytí, což činí dle našich peněz asi 120 zl. r. m. Nás vodil bratr (frater) Elszak, který trochu německy mluvil; ale byl velice smutný a utrápený, tak že nám ho líto bylo. Když jsme mu, odcházejíce, za jeho úslužnost něco udělili, velice byl povděčen.

Tam odtud jsme se šli podívat na Kvirinal (Mons Quirinalis). V ulici na levo hned od nádraží jsme viděli nový anglický chrám, pěkný a nádherný; na rozích pak ulic tuto ponejprv jsme zpozorovali přilepené veliké tištěné provolání, (plakát,) kteréž počínalo slovem: Romani, Římané!" Pokud jsme z obsahu, jež, ve chvatu čtouce, jsme schopili, aniž druzí vpřed kráčejíce nečekali, vyrozuměli, činila republikánská strana plakátem tím přívržence své strany pozorný, že opět strana klerikální, ta hydra prý stohlavá, pozvedá hlavy své, a tedy že třeba na stráži býti, a proto že oni, t. „i radicali" — radikalisté každého, kdož s vlastí a národem upřímně smýšlí, činí pozorna, aby bděl a neštěstí toho od vlasti odvrátiti hleděl a t. p.; a podepsáno bylo: „i radicali," což ovšem vydáno bylo od přemrštěncův vlaských za příčinou četných poutníkův, Řím navštívivších. Zlé svědomí všude se leká, a každý stín je straší; avšak, pokud víme, málo kdo toho si všiml, a pro poutníky byla věc dokonce zbytečná; ale strach je veliká věc! říká se, že má veliké oči.

Několika ulicemi přišli jsme na Kvirinal, druhý papežský palác, kde někteří papežové rádi za doby letní sídlívali. Toť ten palác, v němž

odbyvány jsou volby papežův; tu v průčelí, vedoucím na náměstí, i balkon, s něhož volba nového papeže lidu, dole shromážděnému, ohlašována bývala.

V paláci tom, nádherném a slavném, vystaveném na vrcholi vrchu Quirinalu a dominujícím městu Římu s druhé strany naproti Vatikánu, usídlil se nyní Viktor Emmanuel. Z posvátného konklave a jiných bytů papežských nadělal bytův pro sebe a své komonstvo, jak svrchu jsme pravili.*)

Na náměstí před palácem jest znamenitý vodojem se starým obeliskem egyptským a sochami Dioskurův z lázní druhdy Konstantinových, jež na úzkém hřbetě vrchu Kvirinálu vystaveny byly. Dioskurové tito jsou představeni jako krotitelé ořů (na stupních Kapitolských), a prý tu paděláno opus Phidiae et opus Praxitelis — dílo slavného druhdy Fidiáše a Praxitela.

Tu kolem Kvirinálu nalézají se nyní největší paláce boháčů a šlechty. S předu Kvirinálu vlaje nyní ovšem prapor Viktora Emmanuela. Divno, kterak cizí soused beze všeho všudy přijde do sousedova stavení, tohoto, že slabší jest, pryč vyžene a pak sám, jako pán, tam se rozloží. Toť právo

*) Collis Quirinalis, nyní Monte Cavallo, jest nejsevernější ze sedmi pahorkův vnitř zdi Serviovy v Římě, zvaný tak od boha Quirina, jenž v dávných dobách prý zde se osadiv vznik Římu dal. Tu bylo později několik menších chrámů a lázně Konstantinovy. Nyní na značné části jeho vystavěn jest „Palazzo Pontificio del Quirinale“, r. 1574. od Řehoře XIII. založený a od Pavla V. v 17. stol. stavitelem Madernem ukončený. Má jedno poschodi dvě věžky a loggii nad vchodem.

za dnů našich, právo silnějšího; kdo má pádnější píseň, má právo a pravdu, a Evropa — mlčí.

Na této cestě viděli jsme, kterak přemnohé budovy a ústavy, dříve papežské, v domy aerární a kasárny proměněny jsou.

Bylo umluveno, téhož dne podívati se ještě do Katakomb. Návštěva ustanovena byla na 4. hodinu; p. rektor, dr. Jaenig, slíbil, že se dostaví a sám v katakombách vůdcem bude. Vyhlídnuty byly katakomby Kalixtovy, Coemeterium Callisti, nedaleko starého chrámu sv. Šebestiana. Jeli jsme branou, zvanou S. Sebastiano; třeba však as hodinu jeti. Nyní slove „il cimitero di papa Callisto in via Appia.“

Katakomy sv. papeže Kalixta, který od r. 217—222. církev Páně spravoval a toho jména první byl, a mučenníkem zemřel, jsou jedny z největších a nejznamenitějších ze všech 43, co jich jest kolem starého města Říma: Jsou v jedné zahradě; očekávání bylo veliké; cizinců veliký zástup. Konečně zavítal p. rektor. Sestoupili jsme; každý rozžehl svou svíčku neb sloupek, jež připraveny měl. Hned u vchodu po mnohých stupních je kobka, v níž na stěně jest prastaré fresko, obraz sv. Cecilie, pak obraz Spasitele a papeže Kalixta č. Kallista, po němž týž hřbitov tak nazván jest, protože jej rozšířiti dal. Obrazy ty ovšem jsou primitivní, avšak pro starobylost nejvš ctihodné. Pak hned následuje rozsáhlejší prostora s oltářem a pěkným nápisem v mramoru, s čistým latinským písmem, to bylo místo papežů mučenníkův, kde jich 14 odpočívalo; nebo v prvních stoletích křesťanských státi se papežem, bylo tolik, jako státi se

mučenníkem a jíti jisté smrti vstříc. Odtud vedou pak uličky na vše strany, tak úzké, že jen jeden člověk projíti může. Ve stěnách pak těchto uliček, v pravo v levo, jsou výklenky, léhátka, delší kratší, dle osob, 5 až 6 nad sebou, i rodinné, v nichž mrtvá těla se ukládala. Výklenky ty pak se zazdily a mramorovou tabulí s nápisem opatřily. Takových nápisů zlomky, namnoze i s řeckými literami, až dosud tam se nalezají, a možno je viděti a čísti.

Výklenky, jež jsou nad sebou, jsou obyčejně stejné velikosti, tak že tu je řada výklenků malých pro děti, tu zase řada delších pro vzrostlé. Na mramorových tabulkách těch vedle nápisů a pod nimi jest viděti první počátky křesťanského umění (odznaky, symboly,) jež ku některé pravdě náboženství křesťanského poukazují. Tak: palmu, jež značila vítězství sv. mučenníka; lyru, nebeskou radost: letorůstku olivovou, pokoj; loď, církev; pták Foenix, anebo Jonáš, vzkřísení; kříž, spásu; kohout, křesť, bdělost; ryba pak samého Spasitele, dle začátečních liter řeckého slova *ichthys*, (*ἰχθῦς Χριστός, Θεοῦ Υἱός, Σωτήρ*) ryba; též Mojžíše, kterak udeřuje na skálu, — skála pak ta, dí Pavel 1. Kor. 10. 5., byl Kristus. — Katakomby ty jsou pravý labyrint; jednou stranou jsme vešli a druhou vyšli; a třeba tu míti nezbytné vodiče, nebo uličky ty mezi sebou tak spleteny jsou, žeby každý jisté zablouditi musil, kdyby vůdce neměl. Mimo to chůze v katakombách i nebezpečna jest neboť hlína, v níž chodbičky ty i výklenky dělány jsou, jest tuhá, který se časem drobí; proto jsme viděli na chodbách semotam prů-

chody i zasypané. Země ta ostatky a krví tisíců mučenníků posvěcena jest, a proto jest zakázáno, odtud čehos odnášeti. Mše sv. se tam mohou sloužiti. Toť byl Řím křesťanský, podzemní. Odkazujeme laskavého čtenáře ku Fabiole, výtečnému to spisu slavného kardinála Wisemana, který o katakombách obšírně vypravuje a pojednává. Dědictví Cyrillo-Methodějské Fabiolu vydalo.

Ó půdo posvátná, skropená proudy nejen bolestných slz, ale i svaté, mučennické krve! s jakými city kráčeli jsme po tobě; svatá úcta prochvívala nás, když vzpomněli jsme těch, kdož v těchto ložích ctihodných odpočívali. Toť doba byla víry — a teď? —

23. Dne 31. května. Slavnost božího Těla.

Dověděli jsme se, že metropolita český odbývati bude slavnost Božího Těla na hřbitově u. sv. Petra, „Campo santo di San Pietro,“ a sice již v 8 hodin. Spěchali jsme tam a přišli v čas. Týž hřbitov leží ná levo od hlavního chrámu sv. Petra a slove vlastně německý hřbitov; pochází prý již z časů Konstantinových a půda naň z Palae-stiny, z hory Kalvarie přinešena jest. Jest veškerý pěkně uzavřen, čistě chován a slušně ozdoben; jest jako uzavřená zahrada; čtverhranný, pravidelný, osázený cypřiši, kvítím, též jiným rostlinstvem. Kolem do kola chodník jest a vedle něho čtrnáctero zastavení sv. křížové cesty; též mnoho pěkných pomníků.

Přišli jsme právě ke mši sv.; tu již mnoho lidí shromážděno bylo; jmenovitě naše česká šlechta tu zastoupena byla, neboť v předu mezi muži po

pravé straně, již všickni od dám přísně odděleni byli, spatřili jsme zajisté našeho Jiřího Lobkovice, Kinského, Kolovrata, a jiné, ze šlechty a panstva, již všickni černé jsouce oblečení co nejvzorněji se chovali a mši svatě s největší úctou a nábožností přítomní byli, neboť jsme je viděli po větší část času na holé půdě klečeti, a ani se neohlédnouti, tím méně slovíčka promluvit. Věru jsme se vzdělali tím krásným příkladem jejich a mnohý ochňapka a floutek ze stavu městského, ba i selského se stydl, anebo je lůf, ohnouti koleno i při nejsvětějších momentech nejdražší oběti. Měl viděti, kterak tu šlechtičny z nejvyšších domů skroušené a pokorně s nelfčenou nábožností přistupovaly ke stolu Páně, an kardinal jim Tělo Páně podával! Toť okamžik byl slavný a svatý — o slavnosti Božího Těla v Římě!

Při mši sv. zpívali chovanci „Collegia germanica“ vokální mši — výtečně. Již dávno jsme nic tak zdařilého neslyšeli. Zpěv ten dokonalý těch hlasů svěžích a jarých přispěl znamenitě ku zvýšení pobožnosti; každý musil býti dojat, musil jím býti unesen do vyšších sfér, myslím do nebe, ku trůnu Božímu!

Po mši sv. byl průvod po hřbitově, beze čtyř štací, prostý průvod. Kníže arcibiskup obrátiv se k lidu s velebnou Svátostí, zapěl hymnus: „Pange lingua“, a chór pěvcův pokračoval. Průvod se houl; u největším, vzorném pořádku kráčeli jsme, napřed pěvci, duchovenstvo a pan kardinal pod nebesy, se sanctissimum, aniž ostatní, muži a dámy, dva a dva, všickni černé odění, ho následovali. Tak slavili jsme my Čechové, se svým kníže-

tem metropolitou v Římě slavnost Božšho Těla. Shromáždil tu vrchní pastýř v takové dáli své věrné kolem sebe, a všickni také přišli a k němu se hlásili, a zajisté všem nám zůstane na vždy u věrné paměti, že jsme též jednou, a sice posledního máje r. 1877, se zástupci naší české, historické šlechty v čele, pod vedením samé Jeho Eminenci, našeho nejdůstojnějšího vrchního pastýře, v Římě slavili slavnost Božšho Těla!

Slyšíce, že nyní odbývati se bude „theoforion“ t. j. slavný průvod s Nejsvětější Svátostí v chrámě sv. Petra na Vatikáně, šli jsme tam. Tam bylo již mnoho lidí, přicházejících i odcházejících; avšak v té ohromné prostoře ztratili se; nebo prostrannost v chrámě sv. Petra jest jako náměstí. Slavná mše sv. počala; sloužil ji kardinál s četnou assistencí; na jednom z obou chórů hrály se varhany a zpívali zpěváci; jsouce oblečení v taláry a komže a kníry majíce pod nosem divně se nesli. Dávána mše čistě vokální; avšak nezdál se nám zpěv býti výtečným, nebo jak hra na varhany, tak i zpěv měly do sebe přídech theatricalnosti, aniž pobožnost byla veliká; nebo ačťe několik tisíc lidí tu shromážděno bylo, nicméně v té ohromné prostoře ztratily se; byliť zajisté jen v presbyterium, anoť veškeré ostatní prostranství chrámové prázdno bylo, a jen sloužilo k tomu, aby zvědaví cizinci tu semotam se procházeli a věcem i stavbě se obdivovali. Úloh hudby a zpěvu při takové příležitosti jest ovšem velice nesnadná a ohromnost místnosti ji ještě více znesnadňuje, proto jsme viděli, jak zpěváci v pravdě se namáhali. Mše sv. sloužena byla u hlavního oltáře v (apsidě)

presbyterium. Nevidouce tu pravé nábožnosti, ale spíše jen zvědavost, na průvod jsme nečekali, ale použili raději času, abychom ještě jiná památná místa shlédli.

Jsouce již na pravém břehu Tibery, obrali jsme si, navštívit památné místo, kde sv. Petr ukřižován byl; když jsme byli na místě, kde sv. Pavel byl stat, abychom též poznali místo, kde hlava církve a první náměstek Kristův na zemi byl ukřižován. Slove chrám ten a to místo: San Pietro in Montorio, sv. Petra na kopci, a jest to na vrchu Janikulu. Vzavše si drožku, dali jsme se tam dovézt.

Ačkoliv místo, kde sv. Petr krví zpečetil pravdivost učení Kristova, zajisté jest velmi památné: nicméně chrám stojící na téměř místě není jeden z nejslavnějších. Stojí na vysoké vyvýšenině a odtud pěkná jest vyhlídka na celý Řím. Při chrámě tom je konvent otců Františkánů reformatů, a jeden bratr laik vedl nás hned z kostela na dvůr kláštera, kde byla kulatá kaple, vlastně dvě nad sebou; a zde, kde ta kaple stojí, jest prý vlastně to místo, kde kříž sv. Petra stal. Kaple ta jest od znamenitého Bramante. Tu také ve spodní kaple uprostřed jest prohlubeň, odkud frater laik jistou dole zaostřenou třtinou (rákosovou rourkou) kdo chce trošku prsti na památku vytáhne. I my vzali si trošičku z hlíny té; jest vlastně drobounký, žlutý písek, jak celé to návrší takým býti se zdá. Uctivše i sv. místo to, a tu se pomodlivše, vzpomínali jsme těžké mučennické smrti sv. Petra, již důstojně následoval božského mistra svého a za to prosili, by přímlovou svou církve své neopouštěl, anať na něm — na skále — založena jest.

Trochu výše nad chrámem a konventem tímto nalezá se ten největší a nejznamenitější vodovod v Římě, zvaný *Aqua Paola*, od papeže Pavla V., který jej prý s ohromným nákladem zřídil, aby Řím hojností sladké vody zásobil a opatřil. Vodovod ten tak jest bohatý, že by hned kolikero složení táhnouti mohl. Teče pěti mohutnými rourami, vlastně okenicemi, jimiž v pěti mohutných proudech voda dolů se řítí do velikého vodojemu, z něhož po Římu dále se rozvádí. Vodu tu vedl papež Pavel V. 35 vláských miglií, t. j. našich 7 mil, z daleka z hor, nešetře nákladu; a jest tak hojná, žeby snad celý Řím jí zásobován býti mohl. Průčelí kaskady jest velmi vkusně a elegantně, způsobem triumfálního oblouku, zařízeno. Pod vodou tou, trošku níže v levo, slyšeli jsme něco šramotiti, jako stoupu, nebo mlýn; i bylo nám divno, cos takového slyšeti v Římě, o slavnosti Božšho Těla, svátku tak velikém. Vejdeme, skutečně to stoupa na tříšlo, a člověk tam, pracuje a obsluhuje stroj, jako všedního dne, jsa celý zaprášený a umazaný. Ani v Římě neděle a svátek se nesvětí. Blahoslavený liberalism i tam rozkládá perutě své, aby ve stínu jejich lidstvo šťastně a blažené (!) prý živo býti mohlo! Na vrchu tom jsou též překrásné veřejné zahrady a procházky, kde každému procházeti se, jest volno. —

Sestupujíce odtud dolů, viděli jsme ku svému podivení a nemalému pohoršení poznovu, kterak v Římě i o samý svátek Božšho Těla se pracuje a staví; neboť pokryvači lezli po střechách a zedníci i kameníci pracovali; co máme říci? Jestli na zeleném dřevě toto se děje, což teprv

na suchém? Sv. otec nemá kanónů a bodáktů, jako církev vůbec; ona káže a učí; avšak uši-li slyšeti nechtí, za to ona nemůže. Feci, quod potui, salvavi animam meam. Není hůře kázati, než uším, které slyšeti nechtí. —

Jsouce na pravém břehu Tibery, tedy v Trastevere, šli jsme se podívat do jedné, též velmi staré basiliky zde, zvané Sta Maria in Trastevere, t. j. Rodičky Boží, Marie P. za Tiberou. Za časů sv. Petra byla zde židovská čtvrt. Nynější chrám pochází z r. 1139; Innocenc II. jej vystavěl, ale na starém místě, kde už dříve starý kostel stál. V předsíni jest velmi mnoho starobylých nápisů po stěnách umístěných, v kameně tesaných a tu zazděných; stavěn jest chrám ten způsobem basilik; má dvě řady sloupů a trojí loď.

Byla právě slavná zpívaná mše sv., lidu bylo dost; kněz též tváří k lidu u oltáře stál; avšak varhank při mši tak si počínal, že jsme myslili, že s rozumem úplně se pomínul; nebo po pozdvihování počal tak divoký rej na vážný nástroj ten, jakoby byl zběsilý. Na oltáři Sanctissimum, a ten takové kusy na varhany provádí, jako v nejdivočejším karnevalu. Zvláště Agnus bylo strašné. Musíme říci, že ta věc nad míru nás pohoršila! Vidíme, že ani v Římě není všude a všecko tak, jakby býti mělo; avšak vlaské ucho a vlaský cit tím se neuráží; aspoň jsme ničeho nepozorovali; prudčejší cit jejich a divočejší fantasie toho snese; nám bylo nesnesitelné! Svědčí však vždy o vkusu porušeném.

Lid v chrámě tom nejevil veliké nábožnosti; Italian vůbec ve všem rád volně si počíná; též

nezdál se býti lid ten velice zámožný, ale tříd nižších; za to však jsme pozorovali, že tam jest as ten pravý římský ráz, sméďé tváře, černých očí a černých vlasů! — V apsidě jsou mosaiky velmi staré; pod hlavním oltářem pak jest prý kámen, z něhož olej se prýštíval.

Jedouce zpět potom do bytu svého, pozorovali jsme, že liberalism i v Římě hojného již přináší ovoce, neboť jsme nepoznali na ulicích velikého rozdílu mezi svátkem a dnem všedním. Bylyť zajiště všechny krámy otevřeny, jezdilo se, vozilo se a pracovalo, jako všedního dne. Zda-li však blahobyt mezi lidem a spokojenost tím se rozmáhá, nevíme; postačí, jen lidu se zeptati — a dostane se jasná odpověď, jak jsme i my sami kolikráte slyšeli. —

Odpůldne šli jsme ještě některá památná místa navštívit, jež jsme přáli si, viděti. Tak jmenovitě basiliku, zvanou: „San Pietro in vincoli,“ č. sv. Petra v okovech, tak zvanou proto, že zde okovy, jimiž sv. Petr byl spoután, se chovají. Šli jsme pěšky; tu již mnoho lidí, domácích i cizinců, čekalo; chrám však byl zavřen, a nemělo, až ve 4 hodiny, otevřeno býti. Meza se tu odbýváti zvláštní slavnost, památná, totiž upomínka na 50leté posvěcení Pia IX. na biskupa skrze papeže tehdejšího Leona XII. (vlastně na arcibiskupa Spoletského). Před chrámem byla mříž, za ní chodba a postranní vchod do chrámu; nade dveřmi vchodu toho zavěšen byl veliký, ověncený obraz na plátně v oleji malovaný, s pozlaceným rámem, představující, kterak týž papež Pius IX. před 50 lety v tomto chrámě na biskupa posvěcen byl. Obraz

ten zhotoven na počest té slavnosti, a touž slavnost lidu také dobře znázorňoval.

Konečně udeřila čtvrtá, dvěře se otevřely; lid se hrnul, i my. Uvnitř chrám byl celý ozdoben; světél množství hořelo; jmenovitě stěny a sloupy byly červenými hedvábnými čalouny ověšeny a širokými zlatými portami ozdobeny, kteréžto porty šly na sloupcích kolikeronásobně od shůry až dolů; nádhera veliká! Chystalo se k pobožnosti; čekali jsme; ale dlouho se nezačínalo; jmenovitě měly okovy sv. Petra na oltáři veřejně vystaveny a ku líbání podávány býti. Když lidu tu se hemžilo, pobožnost žádná nezačínala a my ještě některá místa chtěli shlédnouti, odešli jsme. Jediné v pravo od hlavního oltáře viděli jsme onu památnou sochu Michelangelovu, Mojžíše, kteráž zdobí náhrobek papeže Julia II.; jest to jedna z nejpamátnějších sošnických děl jeho. Tvář sochy té jest zvláštní, zcela originální, pohled náramně pronikavý, čelo důmyslné — a nepamatujeme se, že bychom kdes Mojžíše tak vypodobněného byli spatřili, vyjma jeden nevelký obrázek na zámku hraběte Šlika v Kopidlně, na chodbě, který v paměti nám utkvěl a o němž tam se nám pravilo, že jest prý pravá podoba Mojžíšova; s obrázkem tím měla socha ta velikou podobnost.

Kostel ten stojí na výši Caria blíže lázní Titových, původem svým sahá až do V. století, jest pravá stará basilika, mající lodě tři se dvaceti antickými sloupy z parosského mramoru, a nejznamenitější jeho ozdobou jest onen čestný náhrobek svrchu jmenovaného papeže.

Co se nás týče, udělali jsme pro sebe uvnitř tu reflexi, že ovšem podivno bylo, že nynější sv. otec právě v tomto chrámě na biskupa byl posvěcen, jako by Bůh tím mu již byl pokynutí dával, že i on sám jednou ve vlastním domě uvězněn bude. —

Spěchali jsme odtud do chrámu, pro nás Čechoslovany v Římě nej památ nějšího, nejzajímavějšího a tudy i nejmilejšího, do basiliky sv. Klementa. Toť ten chrám, v němž sv. bratři, apoštolové slovanští, Cyril a Method, snad na biskupy posvěceni jsou, v němž i sv. oběť konali, a v němž i tělo sv. Cyrilla odpočívá, kteréž však až dosud nalezeno nebylo. Jest to pravá stará basilika, v původním tvaru snad ta nejzachovalejší; neboť má apsidu bez kříže, a tři lodě; uprostřed konfessí. V apsidě jest mosaika velmi stará, ze 12. století, totiž Kristus Pán ve způsobě beránka s ovečkami v pravo a v levo, jako jsme i jinde viděli (Sta Maria in Trastevere). Uprostřed jest kříž, na něm Pán Kristus; kolem do kola však ptáčkové vyobrazení jsou, jak přilétají a usedají na kříži; snad tím se naráží na slova Páně u sv. Mat. 13, 32.: A bývá jako strom, tak že ptáci nebeští přilétají a bydlejí na letorostech jeho. —

Do této basiliky přinesl sv. Cyrill r. 867 ostatky sv. Klementa, biskupa mučenníka, třetího to nástupce sv. Petra (Petrus, Linus, Kletus, Clemens). Ostatky ty nosili sv. bratři slovanští dříve po Moravě a po Čechách, až jsouce papežem Mikulášem I. († 867) voláni do Říma, tam je donesli a v chrámě, který témuž sv. mučenníku již

zasvěcen byl, uložili. Že je sv. Cyrill na Chersonesu Taurickém (Krimu) nalezl, známo jest; nebo týž sv. papež tehdejším císařem římským a pronásledovatelem křesťanů, Trajanem tam vyobcován byl a tam i smrtí mučennickou sešel.

Avšak sv. Cyril, jak známo v Římě rozstoupan se, zemřel 14. ún. 868 v klášteře sv. Alexia, a v chrámě sv. Klementa. pochován jest, a sice, jak se za to má, prý ve střední lodi chrámu spodního. Třeba věděti, že chrám sv. Klementa skládá se vlastně z chrámů tří, nad sebou stavených a teprv v novější době objevených; nebo se svrchního chrámu se jde do jiného pod ním, rovněž křesťanského, prastarého, kde druhdy rovněž služby Boží se konávaly; Tu ukazováno nám na zdích zbytky starých fresk, ze života sv. apoštolů slovanských, jmenovitě sv. Cyrilla, též pravou jeho podobu, se starými nápisy. Všecky tyto věci starobylé svého času kalendář „Moravan“, jež Dědictví Cyrillo-Methodějské v Brně vydávalo, přinesl popis i výkresy. Všecky ty věci my viděli a celou tu podzemní basiliku prošli. V této doufají otcové Dominikáni ostatky sv. Cyrilla naléztí a sice nedaleko, jak se domnívají, byzantské malby, poslední soud představující.

S této druhé budovy může se jíti ještě hloub, do třetí; i ta ovšem teprv v novější době odkryta jest; shledáno však, ta že jest pohanská, bývalý nějaký pohanský chrám, na němž křesťanský potom postaven byl, jak nezřídka za prvních dob křesťanských bývalo, kde i pohanské chrámy v křesťanské přeměnovány jsou.

Nám velice bylo milé, že jsme ta místa viděli; a v duchu děkovali jsme sv. bratřím za to dobrodiní největší, jež národu našemu prokázali, svedše jej z bludů pohanských ku poznání pravého Boha a na cestu spásy. Bůh je jistě za to oslavil a korunou slávy nehynoucí ozdobil! Obětovaliť vše a věnovali se spásě duší bratří svých! —

Na zpáteční cestě zastavili jsme se ještě na jednom posvátném a památném místě, v žaláři Mamertinském.

Na východním svahu starého kapitolu v ulici Marforia, nalézá a ukazuje se prastarý, hrůzný žalář, zvaný carcer Mamertinův, památný z doby křesťanské tím, že zde nejen veliký počet křesťanův, ale i sami knížata apoštolští, Petr a Pavel uvězněni byli. Bylť tyž carcer žalář státní a pocházel již z doby králův a sice prý šestého krále Servia Tullia (od r. 578—534 př. Kr.) Vlastní žalář hluboký jest a vytesán ve skále. Na hoře jest kaple; ale do žaláře se jde mimo kapli po schodech dolů. Jest tu oltář, na němž mše sv. sloužiti se může. Avšak toto první vězení nebylo ještě to pravé vězení; to bylo ještě hloub a zrovna pod ním, o jedno patro níže; nebo s prvního se jde po úzkých kammených schodech ještě níže, do toho pravého vězení, nejspodnějšího, nízkého, cele ve skále vytesaného, a jen tak vysokého, coby vzrostlý muž státi mohl. I toto má otvor ve stropě. — To tedy to místo, v němž svatí apoštolové, Petr a Pavel, a s nima ještě jiní křesťané zavřeni byli a trest smrti očekávali. Odtud vyvedeni jsou na smrt mučennickou. Tu sv. apoštolové též křesťány vynucovali, kteří ještě katechumeny byli, a když ne-

měli vody, jížby je pokřtíli, tu prý sv. Petr, pomodliv se, zázračně vyvodil pramen vody, který ze skály vyprýštil. Z praménku toho povstala studánka, vyhloubená, která tam až dosud jest a dobrou vodu chová, z níž příchozí pijí a i my jsme pili.

Tu se ukazuje též sloup, při němž sv. Petr ukován byl; jest nízký, kamenný a veškerý železnými pruty okovaný, aby se z něho neloupalo. Zde jest též oltářek s obrazem, na němž vypodobněno jest, jak sv. Petr křtí; i zde mše sv. sloužiti se smí. Když se s prvního vězení do druhého po oněch úzkých schodech sestupuje: jest v pravo ve zdi zazděna skála, do kteréž tvář lidská vtisknuta jest. O kameni tom se praví, že to týž jest, o nějž sv. Petr hlavou svou udeřil, když dolů, do toho tmavého vězení, svržen byl; a že tvář jeho v kameni tom se vytiskla. Odtud potom vzat a do stěny zazděn, též železnou mříží přikryt jest, aby podoba tváře líbáním svým časem se nesetřela; avšak každý, kdo tu jde po schodech vedle té mříže, i tu mříž líbá, což i my, z uctivosti k tomu místu a ku první viditelné hlavě církve Páně, jsme učinili.

Svaté místo! Co vzdechů, co modliteb, co ran, slz jsi vidělo, těch svatých duší — na počátku církve! My ji vidíme 1800 let, vidíme ji rozšířenu po veškerém okresku země, vidíme ty veliké skutky boží, vidíme to pežehnání, jež nauka Kristova rozsívá všude, kde národové s upřímností k ní přilnuli; a tvrdí, a chladní, a studeni, a neteční zůstáváme! Stud pokrývá líce naše!

Téhož dne již nikam jsme nešli; zbýval nám jediný ještě den pobytu našeho v Římě, den to,

ustanovený poutníkům rakouským k tomu, aby směli si prohlédnouti Vatikán i veškery sbírky a pamětnosti jeho. Jak jsme se těšili! —

Vrátivším se večer domů, odevzdáno jest nám písemné pozvání ku večernímu soirée u rakouského vyslance při svaté stolici, hraběte P a a r a. *) Bydlí v paláci V e n e z i a. Přisedše do Říma, pokládali jsme za svou povinnost, jemu se představití a poklonu svou mu složiti; na vzájem prokázal on i nám tu pozornost, že komorníkem svým ku večerní zábavě nás pozval, ku kteréž ti nejvyšší hodnostáři a šlechta pozváni byli.

Pozvání znělo na 9. hodinu večer. Jakkoli bychom raději si byli odpočali, poněvadž dlouhou denní schůzí utrmáceni jsme byli; nic platno nebylo; musili jsme k 9. hodině hoditi se do parády, t. j. my duchovní do klerik s pláštíkem a obli-gátními rukavičkami, vsednouti do kočárku a jeti do soirée. Přijedše tam, shledali jsme vše býti již osvětleno, koberce po schodech od zdůlí až na horu, sluhův livréovaných hojnost, tak že jsme v rozpačitosti byli, jak si počínati. Přišli jsme skoro první. Ukázáno nám do první komnaty; bylo jich kolik, ale my dále nepřišli. Hned v té první pan hrabě sám nás uvítal, přised každému vládně vstříc a ruku podávaje. Pak jsme stranou se postavili.

Tu přicházeli páni i dámy; církevníci i světští. Kardinálové (Angličan tušíme Howard), arcibiskupové, biskupové, opati, doktoři; tu zase dámy vznesené, samé šlechtičky, jež zvláště choť pana po-

*) Známo jest, že jen nejstarší syn té rodiny nese titul „kníže“, ostatní jsou hrabata; nejstarší jest též nejvyšším dědičným postmistrem v říši.

slance vítala; knížata, hrabata, baroni — veliké množství. Z našich známých byl tu pan kardinal náš, páni kanovníci z Prahy od sv. Víta: Bernard, Hrádek a ještě jeden; z Budějovické diecése pan rektor seminářský Špelina, p. vikař Bakula a farář Bumba. Co tak tu stojíme a si ty veličiny prohlížíme, jde najednou vedle nás církevník, hodnostář, v černém taláru se zlatým řetězem kolem krku; a když ve tvář lépe se mu podíváme, poznáme na první pohled, že to slavný Slovanův mecenáš, Jiří Strossmayer; ihned poznali jsme ho a radostí zaplesalo srdce naše, že dáno bylo nám, znamenitého toho muže viděti tvář v tvář. Přáli jsme si, ho osloviti a k němu se hlásiti co Slované, Čechové a vysloviti mu nejhlubší úctu ve jmenu nás, tam přítomných, jakož i ve jmenu všech katol. duchovních, Čechů a veškerého národa, a říci mu, jak veliké lásky a hluboké úcty u národa našeho požívá, který se jeho lásce, lidumilnosti a vlastenecké obětovnosti obdivuje; avšak nebylo nám pro tentokráte toho přáno; neboť brzy odešel. Tak prý to dělá vždy, nejsa přítelem takových schůzí a dlouhého na noc pobývání.

Co tak my Čechové jsme při sobě stáli a hovořili, přihlásil se k nám též jeden Čech, umělec, malíř. Pravil, že již delší čas v Římě jest a tam pracuje; vypravoval, jak těžce nyní umělci živi jsou; že žádný z domácích ničeho nekupuje; nepřijde-li nějaký cizinec, zvláště Angličan, který ještě prý práci zaplatí, ale jinak že nemožno čehos vydělati. Poznali jsme též jednoho Horvata, veselého a upřímného, pravého bratra Slovana, dra. a profesora Černčiče; bydlí v Římě u Hieronymitů.

Veškera zábava téhož večera záležela v tom, že se hovořilo; mezi tím podávala se jednou limonada a jednou zmrzlina a k tomu cukrářské pečivo na zakousnutí; ani my jsme nepohrdli a zmrzlinou v tom horkém počasí poněkud se občerstvili. Když přicházela jedenáctá, hosté pomalounku se vytráceli: odešel pan kardinal a s ním i jeho pp. kanovníci; viděli jsme, že došla řada i na nás; odešli jsme i my, dříve poklonu slušnou domácímu pánu a paní hostitelce učinivše. Nalézajíce se na ulici, volněji jsme si oddechli; nebo jsme pozorovali, že by ten a taký vzduch vyšších sfér pro nás nebyl.

Domů šli jsme pěšky, v talárech, ač bylo už 11 hodin; šli jsme po korsu, tu bylo ještě živo; kdo pomyslí, že to bylo v Itálii, nebude se tomu diviti. Pěkně jsme se prošli a prošeďše, dobře spali; leda že snad ve snách jsme poletovali ještě trochu po těch vyšších vzduchu vrstvách. —

24. Poslední den našeho pobytu v Římě. Vatikán. 1. června.

To nejkrásnější a nejslavnější našeho pobytu v Římě, Vatikán, jsme si nechali naposled; ne proto, že bychom tam hned byli nešli, ale že nebyl otevřen. Teprv na den 1. června ustanoveno, otevřítí poutnickům místnosti Vatikánské a popřátí jim, pokochati se pohledem na poklady tu shromážděné a pobaviti oko krásami, u velikém počtu zde nakupenými. Vatikán, směle můžeme říci, jest jediný, unicum na světě; na Vatikán může býti hrd nejenom Řím a Itálie, ale veškerý svět katolický — a to jest dílo papežské; mužů, nejvýše vzdělaných a vědy i umění milovných.

Vatikán jest největší palác v Římě; jest to ohromný komplex staveb rozličného slohu, o nichž od času Mikuláše V. (v XV. stol.) až na e doby stavěno a měněno bylo a ve kterých chovají se nesmírné poklady umění starého i nového. Rozprostírá se po svahu vrchu Vatikánského od kolonád svatopetrského náměstí v pravo od chrámu v podobě lichoběžníku a spojeného s ním ohromného podélníku, čítaje všech sálů, komnat a prostor okolo jedenácti tisíc! Rozeznávají však dlužno hlavní oddělení dvoje: a) Vlastní palác a sídlo papežů; b) Belvedere, jakoby řekl: krásnou vyhlídku.

Vlastní palác a sídlo papežské jest ta přední část paláce, s oběma kaplemi Paolinou a Sixtinou; do toho vchází se z pod kolonád, nákladnými schody, jež r. 1861 teprv Pius IX. dohotovil, dvorem sv. Damasa č. Bramantovým.*) Tři strany tohoto dvoru zdobí loggie, (loubí, klenby) Bramantovy; ty bývaly druhdy otevřené; avšak poněvaď vzduchem a vlhkostí velice trpěly, nyní okny opatřeny jsou, a na tři patra, s polosloupky dorskými, jonskými a korintskými rozdělené.

V druhém poschodí levého, předního křídla nalézají se ony znamenité stěnomalby, jež zhotoveny jsou dle výkresů Rafaelových, a hlavní momenty z biblických příběhů představují (bible Rafaelova), odkud i loggiemi Rafaelovými slují:

*) Bramante, vlastně Donato Lazzari, znamenitý stavitel a malíř. Pracoval hlavně v Miláně a pak v Římě, zvláště pro Alexandra VI. a Julia II. Stavěl chrám sv. Petra. † 1514.

I tu všude jsme prováděni byli. Vdp. rektor Dr. K. Jæenig v 8 hodin již na nás čekal, jak byl slíbil, že poutnicky české celým Vatikánem provede. Toť výborné bylo; neboť sám vše vysvětlil, a na hlavní věci upozornil. Škoda jen, že nás příliš mnoho bylo. A pak, což jest tak krátký čas proti těm nesmírným pokladům umění a vědy, jež zde nashromážděny jsou, aby navštévatel jen poněkud věci si prohlédnouti mohl? dvě, tři, čtyři hodiny, toť času příliš málo! Také podotknouti musíme, že my jsme nešli vchodem předního paláce, jak svrchu jsme se o něm vzmnili, nýbrž vchodem od zadu, do druhého paláce, Belvedere, vedoucím; ale všecko jsme prošli, a vše viděli; kterakým pořádkem, těžko udati, an komplex stavby příliš rozsáhlý a veliký jest.

Z loggií Rafaelových jsme vešli do pokojů, zvaných: „Stanze di Raffaele“, světnice č. pokoje Rafaelovy. Jsou to 4 komnaty, hodně veliké a vysoké, ku rozkazu papeže Julia II., umění velice milovného, od Rafaela nejslavnějšími malbami obmítkovými ozdobené; předměty, z dějin církevních a světských vyňaté, tytéž i mythologické a allegorické, směřují k tomu, by označila se moc a sláva svaté stolice, tehdáž na vrcholi rozkvětu svého a slávy se nalézající, a jsou: 1. Sala di Constantino s výjevy ze života Konstantinova, ku znázornění vrchní viditelné moci církve. 2. Stanza della segnatura (komnata potvrzovací) s malbami, oslavujícími podporování umění a věd papeži, mezi nimiž vynikají zvláště allegorické figury: theologie, filosofie, básnictví, právnictví; z větších fresk: la disputa

t. j. učené hádání, a škola Athenská; 3. Stanza d' Eliodoro č. vyhnání Heliodora z chrámu Jerusalémského, vyznačení to božské ochrany nad církví.*) 4. Stanza dell' incendio t. j. komnata požáru; pamatuje na tu udalost, kterak Leo IV. žehnáním svým oheň pod Vatikánem vzniklý mírnil.

Ve všech těchto velikých a vysokých čtyřech komnatách viděli jsme množství malířů, i malířek, kteří semotam i na vysokých lešeních buď studia svá konali, anebo okreslovali jednotlivé osoby, neb i celé sceny. Že povděční tomu nebyli, když my, zvědaví cizinci, u velikém počtu na ně jsme vrazili a je ze študí jejich vyrušovali, rozumí se samo sebou. Viděli jsme, kterak mnohého tvář se zamračila, kterak od práce ustal, ale na nás se nepodíval. Patrně vznášeli jsme prosu v jeho poesii. — Stěnomalby ty jsou veliky, ohromny, směly, ale barvy délkou času na živosti znamenitě utrpěly; nicméně, co do umělosti nepozbývají ceny své.

Dále šli jsme Vatikánskou obrazárnou, kteráž sice není velice četná, čítajíc obrazův toliko 50, ale na světě nejvzácnější, chovajíc práce Rafaelovy, Titianovy, Ondřeje Sacchiho, N. Poussina, Guidona, Caravaggia, Baroccia a j. I zde bylo mnoho malířů, kopistů. —

Zde též to bylo, že štěstí přálo nám, viděti podruhé milého Maecenáše Slovanského, slavného biskupa, Jiřího Strossmayerra. I on chodil mezi ostatním lidem, prohlížeje si obrazy. Oděn byl docela prostě, jako jednoduchý kněz; na hlavě nízký cylindr, černý, poněkud delší kabát, a na krku čer-

*) Viz o tom Heliodorovi 2, Makk. kap. 8, 4, 1; 5, 18.

noblý prostinký pásek. Žádný si ho nevšímal a to mu bylo milé; nechtěl býti znám. Chtěl dle svého pohodlí užiti zábavy a po vůli své prohlédnouti si vše. Avšak my na první pohled poznali jsme jej a hned pravili sobě: tentokráte nám neujdeš; musíme tě pozdraviti a mluvit s tebou, děj se co děj, abychom doma říci mohli, že jsme viděli i slavného Jiřka, ano s ním i mluvili; a proto postavivše se hned do posice a sebravše svůj troch latiny, spustili jsme: „že za velikou čest sobě klademe, my, kněží z Čech, se mu představití a nejen ve jmenu svém, ale ve jmenu všech bratří kněží, ano celé vlasti nejhlubší úctu jemu projevití; on, patrně překvapen a radostně dojat, ujal nás za ruku a děkuje krátce, pravil, bychom pozdravili milou domovinu a všecky, kdož jej znají a dobré jak jemu, tak národu slovanskému chtějí;“ to praviv, rychle odešel, boje se, by ovace nějaká ve Vatikáně se mu nestala, neboť ihned se kolem nás mnoho cizích shromáždilo, kteříž zvědaví byli, slyšeti, co se mluví.

Pod oněmi čtyřmi komnatami, svrchu uvedenými nalézají se v prvním poschodí podobné čtyři appartamento Borgia zvané, kde papež Alexander VI. z domu Borgia bydlel, vyzdobené fresky od Jana da Udine a Pierina del Vaga. Zde nalézají se též obě kaple, menší Paolina a větší Sixtina. V Sixtině celebruje jen papež, a sice v adventě a o velikonocích, při čemž provádí se slavné staré mše Palaestrinovy a Pergolesovy; avšak tehdy, kdy my jsme tam byli, opustěna byla, a žádná mše sv. se tam nesloužila, poněvadž sv. otec od té doby, co Piemontézové obsadili Řím, žádných slavností nekonal; proto také shledali jsme kapli všech

okras býti zbavenu, a oltář prázdný, nebo vše odtud odnešeno bylo. Kaple tato proslavena jest stěnomalbami Michelangelovými, jež v dějinách malby epochu tvořily. Obloukové klenutí ozdobeno jest výjevy z posvátných dějin o stvoření světa; cípy klenby vyplněny jsou podobiznami prorokův starozákonných a Sybill, lunety pak č. kaloty mezi cípy vyobrazeními praotců Kristových. Stěnu nad oltářem zaujímá veškeru ona smělá, duchaplná, velikolepá malba al fresco Michelangelova, představující poslední soud a přes 500 figur čítající; pokrývá plochu $60' + 30' = 1800'$, vykonaná mezi lety 1534—1541; smělá to kompozice, nyní však již vybledlá a hodně očázená, tak že neozbrojenému oku nepadno jest jednotlivé osoby a jich k sobě postavení rozeznávat. Na obou podélných stěnách jsou freska a výjevy ze starého i nového zákona od Signorelliho, Botticelliho, Pietra Perugina, Ghirlandaja a j.

Jak svrchu jsme podotkli, nešli jsme do Vatikánu zpředu, nýbrž ze zadu, při které příležitosti jsme obešli celou budovu chrámu sv. Petra, jejížto rozsáblosti i tu nadiviti jsme se nemohli. Pak jsme šli veliký kus vedle papežského paláce až jsme přišli ku velikým vratům. Tu byl vchod ku sbírkám skulpturním a starožitným. Tu byla tedy ta druhá hlavní část papežského paláce, zvaná Belvedere „krásná vyhlídka.“

Toto Belvedere byla vlastně druhdy villa papeže Innocencia VIII. a jest vystavena na severovýchodním svahu hory Vatikánské. Během času však ohromnými dvěma křídly s částí svrchu již popsanou spojena jest, a dvěma příčnými stavbami,

bibliothekou a novým ramenem (Braccio nuovo) přepažena. V koridorech obou křídel a v prostorách Belvederu samého umístěny jsou nejdrahocenější sbírky Vatikánské. Tak přišli jsme nejprv do místností, kde byly starožitnosti egyptské. Pak jsme šli galerií nápisů, jichž bylo více než 3000, a sice po pravé straně křesťanské, po levé pohanské; jsou to nápisy náhrobní i pomníkové, všechny ve stěnách zazděné. Museo Chiaramonte s antickými a sňh „Braccio Nuovo“ s polokolosální sochou athléta, o níž se myslí, že jest to pověstný Apoxyomenos Lysippův; museo Pio-Clementino, od mnohých papežů zásobované, s torsem (dřikem)*) Belvederským a sarkofagem (rakví) Scipionovým; cortile di Belvedere (dvůr Belvederský) s basreliivy, sochami, sarkofagy a p., mezi nimiž dvě díla stará nejznamenitější a známá: Laokoon a Belvederský Apollo.

Tato dvě díla sochařská největší jsou okrasou skulpturních t. j. sochařských sbírek Vatikánských, a člověk nemůže dosti se nadiviti umělosti díla starých. O Laokoonovi se vypravuje, že byl knězem Apollonovým, dle jiných Poseidonovým (Neptunovým) a sice v staroslavném městě Troji, právě za doby, když jí Řekové dobývali. I varoval prý krajany své před tím dřevěným koněm, jež Řekové, odtáhše na blízký ostrov Tenedos, v ležení

*) Torso, (it. treň, trup, dřik), trup lidského těla; výrazu toho užívá se zvláště o porouchaných sochách, jimž scházejí hlava, ruce a nohy. Zvláště známý pod tím jménem jest trup sochy v sedící postavě, v museu Vatikánském, svrchu uvedený, jenž za trup sochy Herkulovy uznán jest a po nějský čas za vrchol starého plastického umění považován byl.

svém před Trojou byli zůstavili; avšak marně. Trojáné vyhrnuli se radostně z města do tábora, a ohromného koně pozorující, přemítali, k čemu asi nestvůra ta zde byla zůstavena? Laokoon tušil zrádu a udeřiv kopím v bok velikána koně tak, že zaduněly dutiny jeho, radil, aby zničili neblahý ten Řekův dar. Když však brzy na to opodál na břehu obět konal, připlížili se po moři od Teneda dva velicí hadové a usmrtili i Laokoonta, i jeho dva syny. Tato pověst, od řeckých básníků později často použitá, nabyla veliké důležitosti plastickým dílem, nalezeným r. 1506. v Římě nedaleko někdejších lázní Titových. Mistrné nad míru skupení představuje právě dotčený moment s hady a provedeno bylo prý společně řeckými umělci Agesandrem, Polydorem a Athenodorem ze školy Rhodosské, asi prý za doby následníků Alexandra Velikého. Na „Laokoonu“ spatřujeme ponejprv v řeckém umění soujem více figur, v tomto těsném, k jednomu středišti tšhnoucím spořádání, obdivujeme se vším právem bystrosti a umělosti, jakými jsou jednotlivé části k celku spojeny a jakého účinku tím docílno. Avšak okamžitost hrozně situace a vynikající z ní úsilí u výrazu stojí již na nejkrajnější hranici plastiky; neboť v útvarech těch pohřešujeme již onu velikolepou prostotu ze starších dob řeckého umění; i v technice lze již pozorovati jisté bažení po účinku, t. j. efektu, a to již slabost. Jest však a zůstane vždy jednou z nejznamenitějších okras a vzácností Vatikánu.

Dílo sochařské druhé, nemenší umělosti a krásy, jest Belvederský Apollo; bylo nalezeno na konci 15. stol. v rozvalinách sl. města Antium,

kdež byly villy císařův římských. Kardinál della Rovere, později pap. Julius II., je koupil a postavil ve Vatikánu. Winckelmann, týž, co v Terstu byl zavražděn, pokládal jej za nejkrásnější dílo řeckého umění. Avšak nadšení jím způsobené se poněkud ochladilo, když novější znatelé a lepší kritikové poznali, že Apollo belvederský není dílo původně řecké, ale kopie z něho neznámého římského umělce, z Kararského mramoru, snad Nerónovi pro jeho villu Neptunskou zhotovené, jak to již krajan náš Mengs prý byl trvdil. Nicméně je to dílo výtečné, důmyslným rozměřením všech částí těla a krásným idealisováním pravdy k velebnému dojmu provedené, ušlechtilostí a milostností vynikající, důstojné pohanského bůžka, o němž platí prý: *in cessu patuit deus t. j.* vkráčením, vstoupením, (držením těla) objevil se bůh. Levou ruku a přední díl ramena ruky pravé restauroval Montorsoli, žák Michelangelův.

Mimo tyto jest tam soch, poprsí, částí a vůbec prací sochařských nesmírné množství, tak že mnoho času by bylo třeba, kdyby navštěvovatel jen poněkud věci si prohlédnouti a u nich se pozastaviti chtěl. Vše, co zde jest, jest dobré a mistrné, neboť nic učennického tam nepřijde, nýbrž vše, co má uměleckou a trvalou cenu. A i v tom objevovali papežové vždy vysoké vzdělání; toho nikdo neupře; a jeden následuje příkladu druhého. Tak vypravoval nám Monsignor Jaenig, když jsme korridory těmi mezi sbírkami se procházeli, že i tehdejší sv. otec, Pius IX., od něho koupil mramorovou sochu, v Anímě při kopání nalezenou, za 6000 zlatých. A socha ta nejevila na sobě nic zvláštního a ne-

obyčejného; zdálo se, že takových tam jest již veliké množství, a nadto byla poškozená a porouchaná; nic platno, sv. otec za ni dal 6000 zl., musí za to státi; ústavu, na jehož území při kopání nalezena byla, ji zaplatil.

Mezi sochami zasluhují ještě zvláštní vzmínky Apollon Sauroktonos (s kopím) a domnělý „Cupido“ Praxitelův. Pak jsou tu sbírky zvířat, kabinet škrabošek, mající 12 světlic se starožitnostmi prabydlitelův italských, Etrurův č. Etruskův;

Zavedl nás laskavý vůdce náš též do biblioteky; tu chovají se rukopisy zvláště a zvláště knihy; rukopisy jsou ve skříních pečlivě uzamknuty. Tu vešli jsme do krásného sálu, ozdobeného vzácnými a skvostnými dary, hlavně velikými, nádhernými vásami, jež papežové od znamenitých osob, obyčejně hlav panujících, byli obdrželi. Kdož může v hlavě podržeti vše ty vzácnosti a drahocennosti! Prvé však, než jsme do tohoto sálu přišli, prošli jsme jednou síní, kde bylo mnoho stolů a pultů pro ty, kdožby majíce dovolení, tu svá studia z pramenů konati chtěli. Tu sedal, vzpomněli jsme, i náš starý otec Palacký, tu mnoho tisíc listin v rukou poměl, přečetl a opsal, tu nesmrtelných zásluh o vlastenecký dějepis si nashromáždil a získal. I když my sme tam byli, sedělo tu mnoho učenců v plném klidu a tichosti a jistě rádi nás neviděli, když jsme se tam přihnuli, tolik nepovolaných zvědavců. Žádný ani nepromluvil, — ani hlavy nepozvedl, — drahý čas! My však snažili se, chovati se, jak možná bylo, nejtišeji.

Abychom pak ještě něco zevrubněji o té znamenité, a v mnohém oboru jediné snad na světě,

bibliothéce Vatikánské pověděli: tedy třeba věděti, že ji založil papež Mikuláš V. (1447—1455); že chová v sobě 23.577 rukopisů, snešených z rozličných sbírek a bibliothek, a sice mimo množství latinských a řeckých 787 arabských, 590 hebrejských, 459 syrských, 81 etiopských, 80 koptických, 65 perských, 64 tureckých, 22 indických, 19 staroslovanských, 13 arménských a 10 čínských; oddělení tištěných knih chová v sobě 300.000 svazků. Tamtéž nalézá se i archiv, hlavně pro dobu střední, kdy papežská moc nejvíce vzrůstati se počala, důležitý, ač ne snadno prý přístupný.

Tu uvedeni jsme byli též do několika komnat, kde chovají se hlavně adressy, všelijak skvostně vázané a rozličné důkazy oddanosti a věrnosti svaté stolici. Adres bylo plné skříně, větších menších, bez počtu; a sami potkali jsme na jedné chodbě dva sluhy, kterak plný koš takovýchto adres, skvostně vázaných a právě snad od pouťníků odevzdaných, do těchto místností, nesli a s ramen sochor sundavše, na chodbě odpočívali; avšak vše se uloží, nic nezahodí.

V největším, 1000 stop dlouhém a s obou stran světlem opatřeném sále chovají se mimo to některé starožitnosti, jako: krásná antická malba pod jménem: svatba Aldobrandinova známá*); mosaiky z villy Adrianovy, některé fresky z hrobů na cestě Appiově a některé památky starokřesťanské z katakomb.

*) Tito Aldobrandini bývali rod šlechtický, původu Florentinského, z nichž někteří úřady církevními a v naukách se proslavili.

Západní část vrchu Vatikánského zaujímají až ke zdi rozsáhlé, avšak mimo krásnou vyhlídku ničím zvláště nevynikající zahrady a libosady papežské, zvané „giardino pontificio“, papežská zahrada.

Abychom pak nic nevynechali a vypravili vše, kde jsme byli, tedy musíme říci, že nás Monsignore vedl naposledy do jednoho velice dlouhého korridoru, v němž veškery předměty, jež sv. otec Pius IX. z veškerého světa katolického ku památnému dni 3. června darem byl dostal, vystaveny byly. Pravá to výstava a hlavně církevní! Rozdělena byla dle zemí, tak že jsme viděli nápisy: America, Gallia, Britannia, Germania, Austria, Italia, Roma. Předmětů tu bylo nejrozmanitějších, hlavně církevních č. kostelních; tak: ornaty č. kasle, pluvialy, dalmatiky, kříže, korouhve, prádlo kostelní, polštáře na oltář, obrazy, sochy, kadidelnice, svícny, prádlo chrámové a bohoslužebné, skříňně všelijaké, kalichů množství, pateny, monstrance, konvičky, pacifikaly, snad vše, nač by člověk pomyslel u veliké hojnosti a bohatém výběru; též celá kupa láhví vína z Francie; hromada malých kufrů pro cestující; vzácné kožešiny ku postelím snad z Polska; ano na jednom místě kolik řad kapesních hodinek vedle sebe. Tázati se bude mnohý: k čemu as sv. otec těch všech věcí potřebuje, bychomť i připustili, že láhev dobrého Bordeauxského stařečkovi škoditi nemůže, ježto jest, jak známo, víno mléko starých. Avšak věziž každý, že sv. otec má na ty vše věci odběratelů dosti, že nic ze všech těch věcí nepodrží, ale všecko rozdává. Což neposílá dělníky do dalekých krajín, na vinici Páně? Chudé

kněží, missionáře? Ty všecky vyzbrojí a opatří vším na cestu potřebným a tak tedy odběratelů dosti; ten a taký, jda in partes infidelium, t. j. do krajin nevěřících, musí vše si nésti s sebou; a sám jsa chud, odkud vezme? Kdo mu dá? Otec, společný otec všech; ta pečlivá, starostlivá hlava, která vždy pamětliva jest slov Páně a úkolu církve: Jdouce do veškerého světa, učte všecky národy! Aj já posílám vás jako ovce mezi vlky! A pak je dosti též chudých chrámů, jež se na sv. otce obracejí a jež sv. otec, jak a čím může, obdarovává. Vláda italská jen béře, ale nedává. I může každý býti ubezpečen, že dobře uchováno jest, co sv. otcí dá; tam nic nepřichází na zmar. Odtud ty všelijaké, podivné dárky, ale potřebné, praktické.

Co se úsudku našeho v celku týče, tedy z Anglie a Ameriky dary byly bohaté, z Vlach pestré, z Francouz vkusné; i Rakousko důstojně zastoupeno bylo; a pořád nové a nové dary přicházely, tak že výstava čím dále více se šířila. — Prohlédše si tu všecko, vyšli jsme, nevíme jak a kudy, z té části paláce, v němž výstava byla, a stáli na náměstí Svatopetrském; a tím jsme ukončili návštěvu svou ve Vatikáně, kteráž trvala od 8 ráno až do poledne. Několik to památných hodin, jichž nezapomeneme do smrti. V hlavě se vířilo nám a dojem stíhal dojem z těch vznešených, nepočetných předmětů, jež jsme za tu malou chvíli viděli! Čas utekl, aniž jsme věděli, jak. Ale dojem hluboký — a upomínka milá návštěvy ve Vatikáně zůstanou na vždy!

Dříve však, než s náměstím Svatopetrským se rozloučíme, vzmíniti se musíme, že téhož dne,

posledního totiž našeho pobytu v Římě, jsme ráno, dříve než jsme šli do paláce papežského vystoupili též na chrám sv. Petra a nejvýše na kuppoli, kam jen vystoupiti se může. A jak by nebyla měla vésti nás zvědavost i tam, ježto jedinkráte, poprvé a naposled jsme byli v Římě? — Byli bychom již dříve tam se podívali, ale nebylo dovoleno; nyní, chystajíce se již k odchodu, nechtěli jsme toho pominouti; proto přistavše ráno o 7 byli jsme již před chrámem sv. Petra. Cesta na horu, na chrám, nalézá se uvnitř na levé straně a nejsou stupně, nýbrž šikmá, točitá, as 8 stěaviců široká, a samým drobným kamením dlážděná plocha, tak že po ní až na střechu velmi pohodlně jíti se může, vyjma to, že jest hodně dlouhá a tedy unavuje.

Střecha téhož chrámu jest velikánská, místy více méně šikmá, cementem a tušíme cinkem krytá plocha, po které každý daleko široko se procházeti může, a ze kteréž uprostřed ohromná kuppole vyčnívá. Uprostřed střechy té před kuppolí jest několik domečku (přšbytků) v jedné řadě pro dělnictvo chrámové, kteréž tu ustavičně zůstává, majíc na starosti, by chrám nikdež vlivem povětrnosti, jmenovitě na střeše, netrpěl, ale v dobrém stavu udržován byl. Za těmi domky je vchod na bání; tu vinou se schody úzké točitě mezi zděnou (klenutou) bání a střechou; z nich dvakrát se může vystoupiti uvnitř do kostela na gallerie v kupli, kteréž (tušíme) 70 metrů od sebe, jedna nad druhou, uvnitř v kupli ve výšce nesmírné umístěny jsou a po nichž uvnitř v bání kolem do kola jíti se může. Dostoupivše bání (lucerny) nej-

vyšší, tu ovšem z vyhlídky přerozkošné těšili jsme se; tu přehlédli jsme Vatikán; ležet pod námi i zahrady jeho; odtud celý Řím, i okolí až ku vzdáleným Appeninám! Kdož vypíše pocit, státi na vrcholi chrámu sv. Petra, u nohou věčné město Řím, a krásnou, staroslavnou Itálii! Ó Roma, důstojná hlava katolické církve, ty nemůžeš jinde býti! Zde ostatky sv. apoštolů, zde půda skropená jejich potem, jejich krví; zde střed dějin církve; zde ohnisko, z něhož světlo vycházelo do všech světa stran, jakby mohli katolíci na tebe zapomenouti? S úctou, s úctou nejhlubší musí na tebe pohlížeti každý, kdo děje kultury zná a spravedliv jest, ať katolík, či nekatolík, a s úctou, a sice nejhlubší na tebe jsme pohlíželi i my! —

Po návštěvě ve Vatikáně ještě jedenkrát jsme se ohlédli po chrámě sv. Petra, té naší chloubě, po těch palácích a kolonnádách, po těch vodotryskách a tom obelisku, aby obraz ten hluboko vnikl v duši naši a nic ho z ní nevytlačilo více. Požívali jsme zajisté pohledu toho naposled! A jakbychom nebyli pohlédli i tam, kde, jak řečeno bylo nám, ostával společný otec křesťanstva, hlava církve, památný, jediný Pius IX., jež jsme i viděli, i slyšeli, a pro něhož hlavně do Říma jsme i připutovali? Ano tam, to druhé okno od kraje, ve druhé etáži, bydlel otec dvou set millionů katolíků! Ve skrovné oihlami dlážděné jizbě, o jednom okně, maje palác kolem sebe o jedenácti tisících pokojů! Ne slávu svou, slávu boží hledal; ne blaho své, ale blaho církve; ne pohodlí své, ovšem spásu oveček svých. To ten muž pamětihodný, jediný v církvi, jež Prozřetelnost boží právě tehdy poslala nám, který daleko nad léta Petrova, stařec téměř 90letý, s ráz-

ností, silou a energií neslýchanou spravoval církev. Bůh ho seslal a Bůh ho sflil. Mocné jeho „non possumus“ neohroženě hájilo spravedlnost; a ač mnohým nepohodlným byl a smrti jeho dočkat se nemohli, Bůh ho nechal a schválně dlouho nechal, aby ukázal jim a oni poznali, že on mocnější jest, a v rukou jeho že všecko jest, a on radami svými zvrátiti může všeliké titěrné a malicherné úradky lidské!

„Ží blaze, ží spokojeně, svatý otče náš! Tak plni nadšení odcházejíce volali jsme; Bůh Tě sil a Ten, jehož náměstkem jsi. Ty smrti se nebojíš, neboť jsi nikomu neukřivdil, ale mnoho dobrého jsi učinil. Vyhledával jsi slávu domu božského, blaho církve; klidným jistě okem zíráš smrti vstříc a ač tě zdobí zde koruna trojnásobná, ta nejslavnější, kteráž jest na zemi, krásnější a slavnější očekává tě v nebesích, koruna nepomíjitelná, nehynoucí! S úctou v duchu blížíme se ještě jedenkrátě tobě a líbáme v pokoře nejhlubší nejen ruce, ale i nohy tvé, my děti tvé, tobě, otci všeho křesťanstva, náměstků Kristovu!“ —

Nemohouce zdržeti se pohnutí ještě jedenkrátě s Bohem jsme dali tam do druhého okna a již již druhou stranou chvátali jsme odtud. I bylo nám jíti vedle stráže královské a tu viděli jsme, že sv. otec skutečně jest zajatcem v domě svém; nebo ta stráž tam nemůže míti jiného účelu, než hlídati náměstí svatopetrské a tudy i sv. otce, neboť přímo naproti jest a do jeho oken vidí. —

Jakbychom mohli odejít z Říma, neviděvše českého domu? Jest na náměstí, zvaném „piazza Sforza“, a proto tam. Nad míru jsme

se potěšili, uviděvše fačadu krásně a vkusně ozdobenou; nákres k ornamentice té, černobílé, pochodí tušme od Barvitia a v okrasách těch vypočtení jsou dva čeští králové, Karel IV., a nemýlíme se, Jiří Poděbrad. Též nápis: *Bohemis hospitio excipienda. A. S.: MDCCCLXXV.* Dům sám sice není veliký; ale nyní velice úhledný; jest vyšší, než širší, a nalézá se v koutě náměstí. V průčelí má 4 okna, a myslíme tři patra. Je celý obnoven a do pořádku uveden, vnitř i zevnitř. Dole v přízemí bydlí obuvník, který zároveň jest i domovníkem a dohlídku nad veškerým domem má. Nahore jest kaplička sv. Václava; jest v domě nejvýše, poněvadž nad kaplí žádné přibytky lidské býti nesmějí. V kapli jest vkusný oltářík s obrazem sv. našeho patrona; ten však nebyl hezký; praveno nám, že brzy zaň přijde jiný. Kolem do kola na stěně jest nápis: *Altare hoc sub titulo Beati Wenceslai Martyris a P. Carolo, episcopo Joppensi, suffraganeo Pragense, consecratum est; XXVIII. Septembris MDCCCLXXVI., t. j. tento oltář pod názvem Blahoslaveného Václava, mučenníka, P. Karlem, biskupem Joppenským, podřízeným biskupem (suffraganem) Pražským, posvěcen jest; 28. září 1876.*

Mile nás překvapily v předsíně kapličky české insignie, tytéž, jež před několika lety v Praze, tušme s reskriptem vydány byly, i pozdravili jsme je jako staré známé, Též tu byly vyvěšeny čtyři obrazy, staré ocelorytiny, ale velmi pěkné, představující bitvu na Bílé Hoře! Ze síně kapličky se může vstoupiti na verandu č. balustradu, vysokou to pavlač na střeše, odkud

znamenitou část Říma přehlédnouti možno jest. Nyní v domě jsou nájemníci; ale celkem jest dům v pořádku.

Český dům v Římě.

Naším milým čtenářům nebude dojista nemilo, něco-li zevrubněji o českém domě, jmenovitě o jeho původu a dalších jeho osudech tuto položíme.*)

Řím od pradávna jest střed katolického světa. Jistě ne bez řízení božského se stalo, že tu, kde bývala druhdy nejvyšší hlava říše pohanské, se usadila nejvyšší hlava říše boží, a kde bývalo hlavní sídlo bludů a neřestí, tu byla i přední stolice světla a ctnosti. Proto od pradávna, ano od počátku církve, všickni křesťanští, t. j. obrácení národové s úctou pohlíželi ku Římu, a Řím byl jejich hlavou, vůdcem, odchovatelem a proto toužili, aby, kde kdo, mohli navštívit její, u hrobů sv. apoštolů se poklonit, hlavu církve vidět a slyšet, všecka ostatní svatá místa navštívit, tu též odpustění svých hříchů si zjednat a za ně tou kající poutí zadost učiniti. Nejvíce však poutníků přicházelo v léta milostivá, kteráž z počátku jen v Římě poskytovala výhod, jichž nyní po veškerém katolickém světě dosíci lze.

Tací poutníci musili druhdy pro špatné cesty a jiné obtíže na cestě přestáti strašných svízelo. Mnohdy po delší dobu nepřišli ani pod střechu,

*) Vyňato z Brněnského „Hlasu“ ročník 1878. čís. 3. str. 18. Podal „dopisem z Říma“ K. E. — Též Dr. Kl. Borový: „Národní český dům v Římě“ — Děd. sv. Janské. r. 1874. č. 60.

tak že si nemohli popřát ani posilujícího spánku. Deště, zimy, neobyčejné namáhání cestou nezůstávaly ovšem beze škodných následků pro zdraví, tak že mnozí podlehli, prvé než dopřáno jim bylo, spatřiti svatý Řím; jiní zase, churaví a nemocní přicházeli do Říma. Všem konečně velikou nesnázi působilo i to, že nebyli znalí vlaského jazyka, což zase překáželo u vyhledávání obydlí v Římě samém.

Pro tyto a mnohé jiné příčiny lidé, nadšení láskou a útrpností ku bližnímu, zakládali pro poutníky, své krajany, domy v Římě, aby v nich našli útulku; tu měli míti byt, stravu, ale též krajana kněze, kterýby, znalý jak mateřštiny, tak vlastiny, jim platných služeb ve svatém městě prokazovati mohl. Někteří národové již v 8. a 9. století měli své poutnické domy (hospice) a bohatě je nadali, opatřivše vším, čeho poutníkům, cizincům, třeba. Tak na př. založen ústav Sta Maria dell' Anima pro Německo.

Dříve však už než Němci měli Čechové zvláštní dům poutnický. Známo jest z dějin, že Karel IV. otec vlasti, dvakráte táhl do Říma; ponejprv roku 1355 se svou 26letou manželkou Annou a stkvělým komonstvem, aby se dal svatým otcem korunovati za císaře, což se i stalo (na zpáteční cestě nehoda v Pise); podruhé r. 1368, t. j. rok po návratu papeže Urbana V. ze zajetí Avenionského, při kteréž příležitosti korunována jest jeho manželka, Alžběta Pomohanská.

Moudrý a opatrný Karel IV. věda, že se po návratu papežů do Říma počet poutníků, i českých, rozmnoží a valně vzroste: koupil pro poutníky svých

zemí zvláštní dům v ulici cizinců (poutníků, *contrada dei pellegrini*), a dal jej upravit tak, aby cíli svému vyhovoval, obdařiv ho nadací. Nyní ona ulice slove ulicí penězoměnců, což se da vysvětliti tím, že se penězoměnci nejvíce a nejraději tam usazovali, kde bylo hojně poutníkův. Z domu toho se přijde asi za 20 minut přes most a vedle hradu St. Angelo do chrámu sv. Petra a na svatopetrské náměstí.

Zdá se, že z počátku do toho domu bývali přijímáni jen jednotliví chudí, též nemocní poutníci; neboť počal svou činnost teprv r. 1380.*) Proč to? Jak se stalo? Císař Karel, jsa věcmi státními příliš zaměstnán, nemohl věci té věnovati všecku pozornost, a proto ji odevzdal Rožmberkům na vyřízení. Bohatí Rožmberkové, vidouce, že císař má vždy větší vydání, než příjem, sáhli do svých kapes, aby českému domu v Římě pomohli, a proto poslali r. 1371. pražskému arcibiskupu, Janovi I., list tohoto obsahu: „My bratři Rožmberkové, Petr, Odřich a Jan, dali jsme na své statky zanéstí gruntovního 14¹/₈ kop českých grošů vlastnictvím českého domu v Římě, a sice s těmito podmínkami:

1. V domě tom má býti upraven oltář ke cti a chvále sv. Václava a sv. Marty, která Pána obsluhovala a má se biskupem posvětití.

2. Představeným má býti kněz, ježž voliti, neb odstraniti (kdyby třeba bylo) vyhrazujeme sobě a svým dědicům, anebo proboštu regulovaných kanovníků našeho města (Vittingau čili) Třeboně.

*) Anima založena r. 1386.

3. Představený dostane za své práce 10 kop českých grošů; zbytek $4\frac{3}{8}$ (nahoře bylo $4\frac{1}{8}$) kop vynaloží na správu domu, anebo na podělení chudých v něm se zdržujících. Představený skládá účet z vydajů těch.

4. Probošt zmíněný jest povinen, peníze, námi ročně vykázané sháněti a představenému za kvitance odevzdávati.

5. Představený musí u domácího oltáře týdně 3 mše sv. buď sám sloužiti, anebo jinému sloužiti dáti.

List tento došel v několika dnech arcibiskupského schválení i potvrzení. Papežskou stolicí však teprv 1. srpna 1380. ku žádosti císařovny — vdovy, Alžběty, přijat a potvrzen byl. R. 1385 dali Rožmberkové práva svá znova potvrditi pražským arcibiskupem, Janem II., s tou jediné změnou, že budoucně představeným má býti neknež, tedy laik.

Potvrzením papežským (Urban VI.) nastala blahodárná činnost českého domu. Zařízen byl as tak, jako podobné poutnické domy, jenže v menších rozměrech. Obsahoval snad jen kapli, ložnici, jídelnu a nemocnici. Správa nespočívala pouzo v ruce představeného, jímž prvním byl jistý Zdislav, pražský zlatník, nébrž správní rady, skládající se z Čechů, v Římě usazených, neboť 14—16 století bývalo v Římě Čechů dost. Ve správní radě měl také „prokurator“ Čech a hospice rozhodné slovo, jsa zástupcem koruny české. Právo, býti přijat do domu, měl všeliký občan koruny české, kteráž tehdy se skládala z těchto zemí: Čech, Moravy, Slezska (tehdy veškerého, s hlavním městem

Vratislav) a z marek Budišína a Zhořelice (v Lužici.) Všecky tyto země Karel IV. na sněmu 7. dubna 1348. nerozlučnými a navždy spojenými býti prohlásil. Snad i Poláci bývali přijímáni; sbratřeny, řečí i vírou nám nejbližší národ.

Český dům na počátku svého trvání nepochybně dobře prospíval, a v milostivých létech 1390., 1400 poutnickům koruny české vítaného útulku poskytoval. Ale v čas husitských rozbrojů málo kdo do Říma putoval. Teprv po nich přicházela častěji poselství k vyjednávání se sv. stolicí.

Mezitím, co naši doma mezi sebou se potírali, rovněž i Řím a v něm český dům domácími válkami a povodněmi mnoho utrpěl, tak že 12letý dědic koruny české, Ladislav, když s Bedřichem králem německým, do Říma přišel, český dům v bíděném stavu našel. A ta byla tušíme příčina, že byl důkladně opraven. Práce ta provedena jest jistým H. Roraw-em, prokuratorem krále Ladislava, později Jiřího z Poděbrad u dvora papežského. Tato oprava důležitá a památná jest tím, že Roraw dal zasaditi do zdi z ulice penězoměnců pamětní desku s tímto nápisem: Carolus imperator IV., rex Bohemiae, me fecit et H. Roraw procurator hospitalis præsens et nationis Bohemorum ruinosum refecit anno MCCCCLVII.* t. j. Karel, císař IV., král český, mne vystavěl a H. Roraw, prokurator tohoto poutnického domu a národu českého mne (poškozený) chatrný obnovil r. 1457.*

Roraw tedy dům opravil; předce však ústav nezkvétal. Hlavní toho příčinu musíme hledati

v tehdejších poměrech vlasti naší; jsouce z většiny Husité, málo se Čechové hlásili ku Římu. Mimo to mohli, kdož byli katolíci, plnomocných odpustkův získati i doma. Když tedy žádný občan koruny české hospice nepoužíval, usadili se tam, jak nám Fanucci (ve svém Trattato di tutte le opere pie) r. 1602 sděluje, bratři Poláci, kteří dosud žádného svého hostinského domu neměli.

Jméni českého domu tedy pro nás leželo ladem. Jak dlouho? — Po husitských bojích potřebovala naše vlast statných dělníků na vinici Páně. Náměstkové sv. Petra v Římě všemožně o to usilovali, aby duch katolický v národě českém opět ožil; a tak se stalo, že zbožný Pius V. na radu hraběte Jarolíma Doznazova, svého komořského, okolo r. 1570 určil ročně 200 zl. ve zlatě z prostředkův hospice na vychovávání čtyř mladíků českých v ústavu „Collegium germanicum“ v Římě. Tím památka na český dům u nás ožila, a když se v Praze jednalo o rozšíření semenisté pro chudé studující, rodem Lobkoviců r. 1559 založeného: vznesli Lobkovicové v březnu r. 1584 prosbu na Řehoře XIII. aby jim také část příjmů českého hospice na to semeniště povolil, což se tím spíše státi mohlo, ježto Poláci mezi tím r. 1580 přičiněním kardinala Hosia vlastní hospice dostali. Řehoř XIII., vyslyšev přání, hned ze své kassy 200 zl. ve zlatě určil, kteroužto summu brzy na 600 zl. zvýšil; a při tom dal předběžné práce k odpovědi na žádost Lobkoviců konati. Zatím však umřel. Jeho nástupce Sixtus V., na obnovenou prosbu, podporovanou císařem Rudolfem, tento pořádek učinil 5. února 1588:

Semeniště chudých studujících v Praze bude dostávat ročně 600 skudů ve zlatě (t. j. 1483 zl. 90 kr. r. č. ve stříbře); polovičku na to dá opuštěný švédský hospic zvaný „Sta Brigitta Gothorum“ a polovičku hospic český. Ostatní jmění českého domu odevzdávám všeobecnému hospici „Sta Maria in cappella“ v Římě s tím závazkem, aby všem poutníkům, přicházejícím ze země koruny české poskytlo se v něm patřičné obsluhy, a při odchodu aby se jim udělovalo po jednom skudu (t. j. římském tolaru), což na tehdejší dobu byla podpora dojista dosti značná. Ustanovení toto nebylo na ujmu domu českému; nebo užitek z něho vyplývající obrácen byl ve prospěch vlasti a mimo to dala správa hospice „Sta Maria in cappella“ dům český důkladně opravit.

Dne 21. ledna 1654 odevzdal Innocenc X. jmění hospice Sta Maria in cappella velikému poutnickému domu SS. Trinitatis peregrinorum et convalescentium (t. j. nejsv. Trojice poutníkův a se zotavujících, ozdravujících), a s ním i jmění českého domu. Se jméním tím převzal ústav sv. Trojice také závazky svrchu uvedené. — Roční příjmy českého domu obnášely téhož času, t. j. r. 1654. 527 skudů ve stříbře; 345 skudů ve stříbře se musilo do Prahy odváděti; zbývalo tedy vždy ještě 182 skudy, kteréž ovšem nikterak nestačovaly na vydání pro poutníky české koruny.

Zmíněná summa, ovšem poněkud nepravidelně, až do r. 1795 do Prahy vyplácena jest. Od té doby se ustalo. Proč? — Patrně; pro nemilé poměry, v nichž tehdy Řím se nalezal; a kdykoliv později o té věci se počalo vyjednávat, vždy nějaká nová nesnáz se navalila v cestu.

Avšak památka na český dům nevymizela, jsouc udržována hlavně pamětní deskou na průčelí; a krajané v Římě bydlící počali přemýšlet, jak by starý ústav obnoven a původnímu účelu navrácen býti mohl. První té myšlenky se ujal před r. 1860 kněz arcidiecése Olomoucké, vp. Pollach, jsa kaplanem v Animě. Ale brzké jeho odvolání učinilo snahám jeho konec. Myšlenku svou zachoval dědictvím jinému kaplanu v Animě, Dru. Karlu Jaenigovi, kaězi arcidiecése pražské. Jeho Eminenci, kardinal Reisach, tehdy protektor Animy i družstva Nejsv. Trojice mu dovolil, archiv tohoto družstva proskoumati; ale nemoc ho donutila ku návratu do otčiny, a tak nemohl dovolení toho použiti. Konečně v čas posledního koncilu r. 1870 ujali se věci zástupcové české koruny v Římě shromáždění, a jeho Eminenci, kardinal Schwarzenberg vybídl, odcházeje z Říma, Dra. Jaeniga, jenž mezi tím opět do Říma přisel a rektorem „Campo santo“ se stal, aby se znova dal do práce a doporučil ho osobnostem, které mu ve snahách jeho mohly prospěšny býti. Nechtíce se tuto šíře dlouze rozepisovati o pracích a cestách na ten cíl a konec učiněných, sdělíme zkrátka, že spojeným snahám našeho důstojného episkopatu, vyslanectva rakouského, Dra. Jaeniga a t. d. konečně se podařilo, u sv. Otce Pia IX. vymoci:

1. že dne 21. srpna 1871 nařídil, by se oněch 345 skudů ve stříbře opět vyplácelo;

2. že dne 10. února 1872 vydal rozkaz, aby se veškeré jmění bývalého hospice českého od družstva Nejsv. Trojice oddělilo a českým biskupům, anebo jejich řádným nástupcům vydalo.

Dne 23. července 1872 jmění ono skutečně vydáno bylo a v nejbližších dnech, t. j. 8. a 28. srpna změna majetníka do úředních rejstříků zanesena jest.

Zdálo by se nyní býti vyhráno a věc u konce; avšak nikoli. Vysoké gubernium vlády italské se o té věci dovědělo a poukázalo ku zákonu, dle něhož zbožné nadace, přesahující 200 zl., bez jeho povolení prodati se nesmějí. Mimo to praveno: Papež Innocenc X. český hospic úplně zrušil, a tím ho zbavil navždy nároků na bývalé jmění, které prý se jměním arcitovaryšstva Nejsv. Trojice splynulo tak, jako by českého domu ani bylo nestávalo; a poněvadž český hospic navždy zrušen jest, který by jediný právní nároky na ono jmění činiti mohl, nemá žádný práva, ho požadovati. — Musil se vésti důkaz, že Innocenc X. český hospic na věčné časy nezrušil, k čemuž jeho znovazřízení skrze sv. otce Pia IX. přispívá; ale předce věc s velikými se potkávala obtížemi.

Vláda vlašská konečně, pokud víme, povolila. Opravou domu spustlého vydáno mnoho peněz, které nemohly dobrovolnými dary býti sebrány. Nějaký dluh ještě má se spláceti a pak teprv budou do českého domu v Římě přijímáni pouťáci ze zemí koruny české a snad na vychování nebo zotavení též mladí kněží.

Na této poslední cestě své po Římu navštívili jsme ještě některé kostely méně znamenité, naposledy pak staroslavné „Pantheon“ č. jinak, Madonna ai Martiri; nejzachovalejší to stavbu ze všech pomníků starořímského stavitelství (sancta Maria ad Martyres). Vystavěl je Menenius Agrippa, 26 let před Kr., papež pak Bonifác IV.

(607—614) ve chrám křesťanský je přeměnil (r. 608); a poněvadž všem bohům pohanským zasvěcen byl, jej na počest Rodičky Boží a všech svatých posvětil; sem též mnohé kosti sv. mučenníkův z katakomb přenéstí kázal. Stojí na náměstí mezi Corsem a Piazzou Navonou, asi uprostřed bývalého starožitného pole Martova, Campus Martius. Plinius jej počítal k divům starověku. Má podobu rotundy s portikem a sloupořadím v předu; jest 143 stopy široká a má velkolepou, smělou kuppoli, jejíž vrchol 143 stopy nad podlahou se vznáší. Kuppole ta má uprostřed otvor 28 stop široký, jímž světlo, ale i déšť vpadá, tak že v případě hojných dešťů v chrámě voda bývá, kteráž však neškodí, neboť rychle děrami uprostřed chrámu odtéká, ana podlaha čistá, mramorová jest, a tak ji jen oplakuje. Spíše divno jest, že stavba sama tím netrpí, ale zdá se býti ze železa. Zvláště pozoruhodné jest korintské sloupořadí 16 žulových sloupů s mramorovými kapitály a podstavci; sloupy tyto jsou 46 $\frac{1}{2}$ stěvců vysoký a mají 5' v průměru, na nich pak spočívá římsa se střechou čili kuppolí.

V Pantheonu jsou mnohé pamětnosti; tak na jednom oltáři v levo četli jsme nápisy: *Arca, in qua sacrum sudarium a diva Veronica ex Palaestina Romam delatum, hic annis centum enituit.**) Tu jest též hrobka slavného

*) Skříně, ve kteréž posvátné potní roucho od sv. Veroniky z Palaestiny do Říma přinesené, zde po sto let se stkvělo.“ Nyní se chová u sv. Petra ve Vatikáně s částí sv. kříže, s kopím, jímž probodnut byl Kristus a s křížem sv. Ondřeje ap.

malíře, ba krále malířů, Rafaela Sanzio. Myslíby cizinec, že uvidí velkolepý pomník a slavný, nádherný náhrobek; nic všeho toho, nýbrž jen prostou, černou, jednoduchou mramorovou tabuli, do zdi zasazenou, kteráž jeho jméno, den narození a úmrtí, a umění jeho hlásá. Zemřel 15. července 1609., stár jsa 49 let. Co se umění jeho týče, hlásají slávu jeho tato slova disticha:

„Arte mea vivit natura et vivit in arte
Mens, decus et nomen, caetera mortis erant.“

(„Příroda mým uměním ožila, však jím žije ještě
Duch, jméno česť; vše jiné smrti nešlo kose.“)

Tu pochován též Annibale Carracci, nej-slavnější malíř ze slavné malířské rodiny Carracciův. Jeho arcidlo jsou fresky v galerii paláce Farnesského v Římě představující rozmanité předměty mythologické. Zemřel téhož roku, jako Rafael 1609 v Římě a zde též v Pantheonu, vedle vrstevníka svého pochován jest.

Zde našel též místo posledního odpočinku svého slavný kardinal Ercole (Herkules) Consalvi; státník italský nar. v Římě r. 1757. Týž působil hlavně za doby francouzské revoluce, za Napoleona I. i po něm na kongresu Vídeňském r. 1815 ve prospěch sv. stolice, a v čas uprázdnění svatého stolce r. 1823 řídil veškeré vládní záležitosti sám: zemřel 24. ledna 1824 v Římě. Má náhrobek.*)

Když z Pantheonu jsme šli a důstojně takto s paměťnostmi města Říma se loučili, vracejíce se

*) Tam pochován také poslední král italský Viktor Emanuel, jenž sv. Stolicí vzal její území.

ku hostinci svému: potkali jsme pohřeb. Zemřel bratr kapucín, a sami kapucíni ho vyprovázeli, ale nikdo jiný. Můžeme říci, že chudší pohřeb jsme neviděli; napřed šel kapucín a nesl kříž, docela prostoučký; pak šel bratr kapucín kněz, čtyři bratři kapucíni zemřelého bratra nesli a jeden nebo dva bratři šli za rákvi, a to byl celý pohřeb. Můžeme říci, že zůstal věren hlavní zásadě řehole své i po smrti — chudobě. Kráčeli sami, tiše a smutně ulicí a nikdo si jich nevšmal. Pomyslili jsme: možná, že mnoho dobrého zemřelý bratr ten lidem prokázal — možná, že sedávaje v chudobné jizbičce své mnoho za lid se modlil — nyní nikdo si ho nevšmá; toť svět! Nás pohled ten mocně dojal a můžeme říci, že dávno již nevzbudil v nás předmět nižádný tak truchlivého pocitu, jako pohřeb ten.

Abychom pak, prvé než s Římem se rozloučíme, ještě něco vůbec o něm a obyvatelích jeho pověděli: tedy říci musíme, že obyvatelstvo vůbec jest ráz lidu zdravý a silný a to i pohlaví ženské. Jmenovitě mužští jsou vysocí, ramenatí a dobře rostlí, tváře ponejvíce příjemné a sličné; zdravotu jest na nich viděti. Ženské rovněž přiměřeně vysoké a souměrně vyvinuté a nevíme udati nijednoho města v Italii, v nichž jsme pobyli, kde bychom byli krásnějšího rázu viděli vyjma Neapol. Za Tiberou, jak známo, udržuje se ten starý, pravý ráz římský; přímého, podlouhlého nosu, ostře proříznutých úst, černých, velkých očí, snědé tváře a černých kudrnatých vlasů; i musíme říci, že takových jsme tam shledali, ale poněvadž my nejsme zvyklí barev takých vřdati, než jen na cikánech ve

vlasti naší, nejinak nám i tam obyvatelstvo připadalo, čemuž napomáhala neveliká čistota a, jak jsme pozorovali, i chudoba za Tiberou.

Ostatně shledali jsme lid v celém Římě dobře ošacený a zvláště ve větší části Říma, zámožný; a není divu; přicházejí cizinci a poutníci z veškerého světa a přinášejí peníze, čímž dojísta nemalá část obyvatelstva se živí. U nás, koupiti si obuv, jest chudému člověku rubrikou ve vydání dosti znamenitou, ba mnohý na zimu sotva si tu obuv pořídí; tam jsme neviděli člověka bosého, ni jediného, a byť nejchudšího, vyjma jediného chlapce výrostka, u náměstí Trajanova, který však více z pohodlí než z nouze bos byl, an ostatně dobře a slušně byl oděn.

Co se chování lidu týče na ulicích, jest vážné a slušné, a ačkoli nás cizinců tam na tisíce bylo: přece nevíme udati ni jediného případu, že by se kterému cos nemilého bylo přihodilo; ano můžeme říci, že jsme dvakráte i pohostěni byli: od jeptišek u sv. Trojice (jak svrchu jsme pověděli) a od Trinitářů, kdežto převor nás uvedl na horu po mši sv. a tam sám snídaním nám sloužil; ač jsme se děkovali, nic platno nebylo, musili jsme jíti s ním; byl Španěl. Buď káva, neb čokoláda, a pečivo byly nám k službám.

Nápadné bylo nám, že všude v krámcích, ať jsme přišli kam přišli, vyvěsenu měli podobiznu sv. otce; ta stkvěla se za sklem všude, buď ku ozdobě, anebo ku prodeji vyvěsena jsouc, ve všelijakých útvarech; ale podobiznu Viktora Emanuela nepozorovali jsme nikde; ale ani jedinou; nebyla pranikde vyvěsena. Důkaz, že sv. otce milují všickni

a nemohou mu úcty a lásky odepřítí; to patrný důkaz! A Viktora Emanuela? — Viděti z toho, čím vládne, a co ho drží. Vědí dobře Římané, kdo Řím drží, a co by z Říma bylo, kdyby sv. otec tam nebylo.

Když posledně v hostinci „all' Allemannia“ jsme jedli, učinil jeden z pánů hostí (Vdp. rektor z Budějovic) návrh, že by záhodno bylo, abychom p. Monsignoru Jaenigovi aspoň nahradili útraty, jež s námi měl; neboť nejen, že nás vodil, vše nám vykládal a na vše upozorňoval, nejen že s námi měl obtíž a čas obětoval: ale i sám všude sluhy platil a je honoroval, jako ve Vatikáně; i praveno, toho že nemůžeme nikterak žádati, ano že by bylo i nejvýš neslušné; a také v pravdě. Proto ihned se všickni složili a nás k němu vypravili, bychom, ještě jedenkrát vroucně mu poděkujeme za veškeru jeho lásku, snahu a péči o nás, ho požádali, by tu maličkost, jež mu přinášíme, laskavě přijal a jí nepohrdl, a byť ne pro sebe, aby k dobrému úmyslu, třeba na český dům, anebo jak za dobré uzná, jí obrátil, že nikterak žádati nemůžeme, aby, ježto tolik zaneprázdnění a obtíž s námi měl, ještě za nás platil. Avšak p. rektor ničehož do konce vzíti nechtěl a nevzal, tak že jsme se potom usnuli, věc tu darovati nové založené „Matici slezské“, kamž také námi, a sice prostřednictvím vp. Ondř. Pavlíka, kaplana v Neplachovicích u Opavy, zaslána jest. Potvrzení toho bylo v Opavském Týdenníku. —

Když jsme s jedním ještě přítelem tuto poslední cestu po Římě do ústavu all' Anima konali a do jedné ulice za náměstím „piazza Colonna“.

zahnuli: pozorovali jsme, že na jedné zdi přilepen jest jakýsi obrázek, před nímž několik lidí stojí a naň se dívá. Poněvadž jsme věděli, že v Římě jsou též „radicali“, strana protikatolická, kteří čas od času pozvedají hlasu svého, a poněvadž jsme již i provolání a ohlášený meeting od nich viděli: ihned napadlo nám, že snad zase něco podobného bude. A v skutku! Přistoupíce blíže vidíme obrázek, as na arch veliký, plný karrikatur, zkarrikovaných poutníků, a nad tím nápis: Pellegrinaggio fiasco t. j. že pouť udělala fiasco, se nezdařila; ale to byla lež; pouť se zdařila, ale radikálům jejich zámysly se nezdařily a — hinc illae lacrymae — odtud jejich zlost!

A co bylo na tom pamfletu? Nic, než poutníci v směšných (ač-li směšných) postavách; tak uprostřed byl jeden vyčouhlý Angličan, kterak stojí před sloupem na náměstí Colonna, a máje knihu v hrsti a sklíčko na nose sloupu tomu památnému se obdivuje. Blázni, co by bylo z Říma, kdyby cizinci tam nepřicházeli a peněz nenosili? A přijde-li kdo tam, přece se chce na památku podívat. A snad památku ty k tomu tam postaveny jsou? A má-li knihu, nepotřebuje Cicerona. Avšak to říci musíme, sv. otce jsme na obrázku neviděli; toho se přece bojí a úctu k němu zachovávají. Když jsme věc p. rektoru vypravovali, pravil: ne pouť udělala fiasco, ale jejich meeting, a proto mají zlost — zběsilí a malomocní. A to bylo to jediné, co jsme urážlivého v Římě viděli, ač-li rozumného uraziti mohlo. Vrátivše se do hostince, jižjiž chystali jsme se k odchodu. Bylo okolo 5. odpoledne, byli jsme na nádraží. —

Tak tedy s Bohem, ty svatý Říme, ty město věčné! Ty místo naší touhy a naší útěchy! Vždy toužili jsme, jedenkrát spatřiti tebe; Bůh nám toho dopřál. Věčný jsi, a věčně potrváš, pokud Bůh zemi tuto zachová a pokud církev Páně na ní trvati bude, a ta bude až do skonání světa: potud i ty potrváš; a jestliže ty katastrofy, které tě již stihly, s tváří země nesmetly tebe: nižádná moc, ani brány pekelné nevěry a bezbožnosti nic tobě neuškodí. Ať v nížině, na břehách Tiberu: postaven jsi na skále; a ať vlny zlosti lidské sebe výše se dmou, a sebe zuřivěji bijí o skálu tvou; roztřísťí, rozpráší se, a nic tobě neuškodí! A na té skále vzdělám církev svou! A proto tebe se držíme, k tobě úctou a láskou se neseme, tobě věrnost až do posledního okamžiku neporušenu zachováme; neboť: vím, komu jsem uvěřil, volá apoštol. (2. Tim. 1, 12.)

Nuže s Bohem, vy „*limina apostolorum*,” vy prahey posvátné, k nimžto putovávali a putují sami králové a knížata, aby poklonili se před vámi; my ještě jedenkrát v duchu skláníme se před vámi; Vám vzdáváme úctu, vy sv. apoštolové, jenž jste základní kamenové té budovy spásy, té archy Boží, sv. církve! Ó buďtež ochránci její, přímlovčí její! Jako jste za ni prolili krev svou: tak neustávejte i nyní orodovati za ni, by až přijdete jedenkrát ve slávě nebes s Božským Pánem a mistrem svým, sedíce na dvanáctě stoлицích, soudit dvanáctě pokolení israelské (Mat. 19, 28), shledali jste nás pravověrné a odporučili nás lásce a milosrdenství Božského mistra svého!

A ty, jenž zoveš se „Crux de cruce“ — kříží z kříže, jemuž Pán J. Kr. popřál, býti tak dlouho zástupcem jeho, nejdéle ze všech, a vrchním býti pastýřem jeho oveček: který jsi v tom těžkém úřadě přemnohou trudnou chvíli zakusil, a všeliký kříž svůj za Spasitelem svým trpělivě neseš: přijmiž, ještě jedenkrát od nás vzdálených poutníků, do vlasti své se vracejících, neobmezený hold nejhlubší naší úcty a našich děků! Víme, tak že tobě, nejvyšší hlavě církve a náměstku Kristovu přísluší: tobě slibujeme věrnost a oddanost až do vzdechu posledního! Bůh tě sil a dej ti vytrvati až do konce; ale pamětliv buď i nás, oveček svých, na svých modlitbách, tak jsi nám slíbil, jakož i my vždy pamatovati chceme na tebe a tebe zavíratí do modliteb svých.

Dej ti ještě dlouho Bůh panovati ku blahu církve a ku oslavě své! Až však tebe povolá, ozdobí tě za všecka utrpení a vše zásluhy tvé tiarou krásnější, než pozemská jest, tiarou nebeskou! Ještě jedenkrát v úctě líbáme ruku tvou, kteráž nám žehnala, a jejížto požehnání s sebou si neseš domů, do vlasti své! To, jako upomínka na Tebe a na Řím, bude nás provázeti po veškerý život náš. Budiž s Bohem! —

25. Cesta přes Foligno do Assisi.

Rozloučivše se s Římem, všickni my přátelé a známí v jednom waggoně seděli jsme; a s námi žádný Italian. Jen jedna rodina francouzská, t. j. matka s dvěma dcerami byli s námi. Místa jsme měli dost. Schylovalo se k večeru; krajina byla pahorkovitá, dosti jednotvárná; ničeho nepřipomí-

náme si, co by nás bylo zvláště dojímalo. Dráha, kterou jsme jeli a která dle rozpisu cesty nám vykázána byla, jde napříč přes celou Itálii od Moře Středozemního až ku Jaderskému, č. od Říma až do Ankony směrem severním. Patrně, že jsme tu musili Appenninami po druhé, ale až druhého dne.

Zapadající slunéčko upomínalo na Ave Maria; srdce naše naplněno bylo zbožnými vzpomínkami z Říma; co divu, že všickni rádi přizvukovali jsme k tomu, když jeden ze společnosti naší ponavrhl, abychom zazpívali si večerní: Za dnešní tento den, za věk života mého, budiž Bůh velen, ode mne nehodného. A sotva, že spolubratr náš, dobrý zpěvák a bassista, intonoval, již vpadli jsme všickni, a tak srdečně jsme si zazpívali, jako druhdy na gymnasii, anebo v semináři. Francouzsky poslouchaly; pak ještě některou národní a vlasteneckou jsme si zapěli. — Později na této cestě stihla nás bouře; blýskalo se, hřmělo a pršelo, jako když konev obrátí; ale Bohu díky, nic se nám nestalo. Šťastně jsme ujeli všemu a bylo as 11 hodin v noci, přistáli jsme u Foligna; sem jsme měli instradováno. Odtud v noci po dostavníku až do Assisi. Jest to as hodina; cesta byla dobrá a bylo as půl noci, zastavil vůz před nejlepším hostincem v Assisi; jak se jmenoval, už jsme zapomněli; tolik víme, že velice nobl nebyl; ale spali jsme dobře.

Assisi, staré Assisium, nepochybně tak pojmenováno, že vystaveno jest na stráni a přiléhá k úbočí vrchu dosti vysokého, na němž za starodávna kastel vystaven byl (nyní zříceniny); pochodit zajisté od adsideo, ere, při někom n. něčem

seděti, k něčemu přiléhati; v pravdě také v noci téměř ustavičně do vrchu jsme jeli, a poněvadž na stráni vystaveno jest: není tam ani jedné ulice vodorovné; každá jde do vrchu. Jinak položení města jest velmi romantické; jest však, jak jsme viděli, chudé. Leží nedaleko hlavní silnice a nyní i dráhy, z Perugia přes Foligno do Říma vedoucí, jest sídlem biskupa, má divadlo, v Itálii ovšem nezbytné a 4000 obyvatelů. Slyne býti rodištěm sv. Františka z Assisi, č. Serafinského, který zde r. 1206 řád Františkánský založil, jehož rodný dům se zde ukazuje. V Assisium se narodili též dva básníci: starý Propertius (Sextus Aurelius, lyrický básník římský, žil v II. polovici prvního století před Kr. † asi r. 15 př. Kr., ačkoli ani to není jisté, že se v Assisium narodil, toliko v Umbrii); a novověký Metastasio (Pietro Bonaventura, vlastně Trapassi, ale od Graviny zřechtěn Metastasio, básník dramatický; zemřel ve Vídni 12. dubna 1782).

Vstavše ráno první kroky své řídili jsme ovšem ku chrámu a konventu sv. Františka, nebo jsme tu pro paměť mši sv. sloužiti chtěli. Veškerá ta rozsáhlá budova, chrám i klášter, položení má překrásné; ležíť zajisté uprostřed stráně, na níž Assisi vystaveno jest a má rozkošnou vyhlídku po vši rovině dolů i veškerém rozsáhlém Umbrickém údolí; také klášter ten zdaleka jest viděti. Pamětihodný jest kostel; jsou vlastně kostely tři, jeden nad druhým; v nejspodnějším jest hrobka toho velikého světce, nad níž potom slavný a rozsáhlý chrám a nad tím ještě jiný vystaven jest. My sloužili mši sv. v tom prostředním; otcové

Františkáni laskavé nás přijali. Chrám nejspodnější podobá se hrobce, jest nízký a tmavý a má silné klenutí, anoť jinak ani býti nemůže, ježto dva jiní chrámové nad ním postaveni jsou. Rovněž prostřední ještě dosti tmavý jest; má klenutí rozsáhlé, ale u přirovnání ku šířce, nízké; toliko svrchní chrám jest prostranný a světlý. Sloh jest románský, oblouk polokruh. Avšak chrámy tyto jsou pravé museum starých mistrů malířských vlašských, neboť jak dějepis církevní vypravuje (Fessler, Děj. církv., přel. M. Prochazká, str. 145). jest klášterní kostel sv. Františka v Assisi jedním z nejvýznamnějších členů v dějinách rozvoje nového malířství. Každý z umělců vynasnažoval se, uměním svým oslaviti hrob velikého krajana svého a zůstaviti při něm památku po sobě. Proto spatřují se v chrámech těch práce od Giotto a Cimabue a j.; a bývají pilně od malířů studovány; jenže bohužel želeť jest, že celý chrám čím dále více pustne, anoť nikoho není, kdoby dal, a řehole, jsouc již pravidlem svým chudá, ničeho nemá; a vládá? raději by brala, než dávala. A tak ty poklady starobylého křesť. umění ponenáhlu tu pokázu berou; toliko v bořením chrámu, viděli jsme, něco se opravovalo, ale bylo nepatrné; přece prý vládá na mnohé prosby a úsilovné naléhání něco kouati začala.

Odslouživše mši sv. a na hrobě sv. Františka se pomodlivše, též jméno své zapsavše do knihy, do bytu svého vrátili jsme se; tu posnídavše, počali jsme ihned procházku svou po Assisi. Byla sobota; v Assisi právě trh; byl zajímavý, ne pro

svou rozsáhlost a velikolepost, ale pro svou originalnost; nebo tu viděli jsme ovšem vše jinak, než u nás; vozů a koní viděti nebylo, než osly, kteří na hřbetech svých ubožáci do těch kopců všecko přinášeti musili. Zelenina, ovoce, nějaké náradí — semotam kupa stojících a zevlujících venkovanů, mezi tím zase některý ošumělý žebrající mnich a to bylo všecko; chudšího trhu jsme hned tak někde neviděli.

Nás táhla na náměstí vlastně jedna římská starožitnost, ta jediná, která se v Assisi nalézá a dosti zachovalá jest. Jest to chrám Matky Boží, zvaný della Minerva, poněvadž totéž stavení druhdy této pohanské bohyni zasvěceno bylo. Dvůnitř jsme nepřišli; bylo zavřeno a nikoho, kdoby otevřel, doptati jsme se nemohli; avšak zvenčí (průčelí) má až dosavad šest mohutných sloupů v slohu Korintském a za nimi podsň, na níž ve stěnách všelijaké římské nápisy umístěny jsou, jako u Matky Boží v Trastevere v Římě. A to se nám líbilo, že ty staré památky uchraňují.

Ukazují se též sklepení pod tímto kostelem ještě z doby pohanské, k témuž chrámu příslušící, zvané scavi di Minerva, t. j. sklepy (vykopaniny), kde pohanský oltář Minervin se chová.

Odtud napříč přes nevodorovné náměstí ubírali jsme se ku rodnému domku sv. Františka; avšak téhož již není, nýbrž klášter na tom místě vystaven jest, rovněž Františkánský; jmenovitě stojí kostel na tom místě, zasvěcený Rodičce Boží; toliko brána, t. j. hlavní dvéře zachovaly se; pak dvířka malá v sakristii, jimiž prý máteř sv. Františka ku porodu se ubírala; tam tedy i místo, kde

se narodil. V kostele pak po straně ukazuje se zamřížený výklenek, v němž sv. František od svého otce z trestu byl zavřen, když nechtě býti kupcem, jen po životu duchovním toužil. Ve výklenku tom jest figura, představující sv. Františka. Mniši tu velice žárlivi jsou, by nikdo ani zrníčko písku se zdí těch si neuloupl a hned přísně se dívají a pohlíží na každého, kdoby jen zdí se dotekl.

Odtud jsme šli neustále do vrchu, nebo celé město na příkré stráni vystaveno jest, až jsme přišli ke slušnému prostranství, na němž pyšní se chrám biskupský. Dóm tento jest krásná gotická stavba s pěkným průčelím, které na vydlážděném prostranství před chrámem pěkně se nese; pochodí prý ze 12. stol. a basilika podzemní při něm ze stol. 8ho. Na hlavním oltáři tu pozorovali jsme náramně mnoho svící; napočítali jsme jich as 200; milujíť Italiani mnoho světla při službách božích; byly sestaveny do vrchu jako pyramida. Na hlavním oltáři tu byl symbol P. Krista, pták pelikán, jak rozdělaje zobákem svá vlastní prsa, krví z nich se prýštící mláďata svá napájí. Vzpomněli jsme známého církevního hymnu, *Adoro te...*, v němž jsou slova: *Pie Pelicane Jesu Domine, me immundum munda tuo sanguine...* o nejsvětější Svátosti Oltářní. Tu viděli jsme ještě na podlaze plno kvítí a zeleného listí od slavnosti Božského Těla; důkaz, že v Itálii jako u nás o slavnosti Božského Těla cestu kvítím posypají a nebes Pánu, kudy se ubírá, ji upravují a vonnou činí. — V pravo ve chrámě tom jest krásná kaple, věnovaná bratrstvu Nejsvětější Svátosti Oltářní (*Confraternita del Santissimo Sacramento*.) Všecky obrazy

a symboly zde vztahují se k té Nejsvět. Svátosti; jsou ze starého i nového zákona, a shledali jsme ji takto býti velmi důmyslně a příslušně upravenou a ozdobenou.

V pravo od hlavních vrat poněkud níže ukazuje se křtitelnice, krásná a umělá, kde sv. František pokřtěn byl. Nápis na stěně při ní to hlásá; čte se zajisté: „Quisquis ades, sacrum hunc venerare fontem, quem divus Franciscus, ex ejus aqua renatus, gratia curationum decoravit;“ t. j. kdokoli sem přijdeš, úctu vzdej této svaté studni, již svatý František, vodou její pokřtěn byv, milostí zázračných léčení ozdobil.“ — Tu byli jsme přítomní i zpívané mši svaté, kterou však kněží sami, bez zpěváků a hudby odbyvali, sami ve chóru zpívající a odpovídající. Kdeby mohlo býti, byloby zajisté církevnější, než hudba a odpovídání na kůru od leccjakých častokráte roztržitých a nenábožných laiků, již povinnost svou anebo tu posvátnou službu jen řemeslně odbyvají. Za starých časů bývalo tak a nebývalo žádného kůru pro zpěváky nad hlavními vraty chrámovými, nýbrž kůr býval u hlavního oltáře v presbyteriu a v něm zasedalo kněžstvo; odtud při kapitolách a v řeholích: choditi do chóru.

Od biskupského chrámu vstupovali jsme neustále vzhůru, chtějíce přijíti až na vrch, nad Assisi se pnoucí a požití vyhlídky, o níž jsme věděli, že rozkošná býti musí. Přišli jsme až za bývalé městské zdě, za nimiž velmi krásné údolí, hluboké a všelijak se vinoucí, se nám otevřelo. Jím protéká říčka, zvaná Tescio. Hory tu počínající jsou dosti znamenité. Cesta vedla nás pořád výše a výše,

a čím výše jsme vystupovali, tím více lákala nás vyhlídka, která vždy rozkošnější se stávala, až jsme dostoupili zřícenin bývalého kastellu, který nejen městu, ale celé vřkolní krajině vládl. Kastellum to musilo bývati druhdy velmi pěkné a rozsáhlé; polohu má překrásnou a přerozkošnou. Prostírá se zajisté odtud velikolepá, prostomilá vyhlídka na veškeru Umbrii, krásnou, zelenou a úrodnou, jako ráj. Pohled ten nás všecky okouzлил. Jest ta Italie krásná, má krajiny přerozkošné. Po vyhlídce od sv. Martina v Neapoli, a originálním prospektu s věže sv. Marka po Benátkách dali bychom této vyhlídce první místo, jmenovitě co se krajiny zemní týče, ne mořské. Nemohli jsme se nasytiti nad míru půvabného pohledu toho. Vznešenost a krása přírody tak upoutaly a okouzly nás, že jsme zde na nejkrásnějším místě do pažitu se uložili, abychom, odpočívajíce sobě, vlnadného pohledu toho déle užiti a jím žízeň oka svého hasiti mohli. A což ta vůně z mateří doušky a jiných horských bylin a květin! A ten vzduch čistý a svěží? a to krásné ráno! Byloť asi k desáté hodině před polednem. Toť ovšem věříme, že stádečko oveček rádo se tu páslo a že pastýř při nich prožiti mohl uprostřed této velekrásné přírody mnohou prostomilou idyllu! — Ach, a kteraká pastva pro botanika! Přítel náš jeden, který rád botanisuje, ihned také byl na zříceninách a lezl po zdích, jako kamzík, až jsme ustrnuli, raduje se, že nalezl zvláštní druh jedné orchys, již jsme také svědomitě do školní naší sbírky suchých rostlin přinesli.*) Na-

*) Byl to P. Václav Kohout, kaplan v Chrásti milý společník náš na celé cestě velmi čilý a obeznalý se všemi pamětnostmi míst, kamkoli jsme přišli. —

baživše se vyhlídky a vidoňce, že není nebezpečno, podívati se i do hradu, vylezli jsme i my na zdi, prošeďše několikerou, dosti zachovalou branou. Býval to as druhdy hrad překrásný, rozsáhlý, veliký; pevné zdi a hlavní brána, nad níž znak pánů, až dosud viděti, o tom svědčí; ale prý Assisťi sami pomohli jej bourati, za dob prý utiskování feudalního, nemohouce jarma toho snést. Slove Rocca grande, a je z r. 1198.; jest částka pohoří, jež slove Monte Subasio. Prostranství kolem něho nahoře je dosti značné. Na sever je viděti staroslavnou Perugii, město na vrchu, přes kterou nyní i dráha jde, jejížto trať pro romantičnost známa jest. Ku západu a jihu uzavíraly celý ten obraz věnce hor Appenninských. Nevymizí zajisté pohled ten z paměti nikomu z nás až do smrti.

Sestupujíce slyšeli jsme dole v městě bítí hodiny; myslili jsme, že dvoje jsou, tak jasně se opakovaly; ale bylo jen echo, které od jednoho chrámu o druhý tak se odráželo, že jsme myslili, že dvakráte hodiny bijí.

Přišedše do města a vešedše do první ulice, viděli jsme, že tu lidé i tkalcovstvím se živí. Kdykoli vidíme stav tkalcovský, vždy mile dojati býváme, neboť i my jsme od stavu toho a veškeré mládí své strávili jsme mezi stavy, anť otec náš také od stavu, t. j. tkadlec byl. Avšak hrdi jsme na to; nebo toť řemeslo jest to nejpotřebnější. Když Spasitel náš se narodil, zavinula ho Matka Boží ve plénky, nu a ty dělal tkadlec; a mrtvec, když odchází s toho světa, potřebuje aspoň košili. To v pravdě řemeslo to nejpotřebnější a mnohý

člověk od stavu toho člověčenstvu prospěšnější jest, než mnohý od stavů jiných. Co divu tedy, že mile překvapeni jsme byli, jdouce vedle jednoho nízkého otevřeného okna, v němž tkalcovku pilně za stavem pracovati jsme viděli. I nemohli jsme milému pocitu a překvapení se ubrániti a sobě toho odříci, abychom tam nevešli a s tkalcovkou nepromluvili. Byla vesela a spokojena; bylo viděti, že jí řemeslo více vynáší, než našim tkalcům v Krkonoších, kteří jsou hotoví žebráci, a netkala ani tak jemné práce, jako tkávají oni. Pracovalať o hrubé barevné látky, z konopí, jaká v tamní krajině od prostého lidu se nosí. Tázajícím se jí, jak to, ono při řemesle po vlasku se jmenuje, vládně a laskavě odpovídala; i shledali jsme, že terminologii veškeru téhož řemesla Italiáni mají čistě vlaskou, svou, původní a národní.

Šli jsme ještě navštívit kostel a konvent sv. Kláry, sestry to duchovní sv. Františka a zakladatelky řehole Klarisek. A jakbychom toho byli mohli opomenouti, jsouce v Assisi? Vidouc sv. Klára přísný život sv. Františka, v 18. roce svém u přítomnosti téhož svatého na neděli květnou 1212. slavně k podobnému životu se zaslíbila. Téhož ještě roku založila s několika družkami klášter u sv. Damiana v Assisi. Odtud vlastně sluly sestry ty Damianky a přijaly řeholi, sepsanou dle pravidel sv. Benedikta od kardinala Ugolina. Rychle se šířily; tak že r. 1219. bylo již několik klášterů ve Španělsku, a 1220 i ve Francii. Záhy přišly též do Čech a sice uvedla je blahoslavená Anežka,*)

*) Anežka česká hlavně od r. 1233. přičinila se o zvelebení řehole Minoritů č. bratří menších sv. Františka,

dcera krále Přemysla Otakara I. r. 1234. Řeholi tuto původní, kard. Ugolinem složenou, sv. František v něčem potom změnil, ale jen pro klášter Assisský u sv. Damiana, r. 1224; ale papež Řehoř IX. pravidla ta všem toho druhu klášterům předepsal. Odtud sluly také jeptišky tyto Františkankami, Klariskami, chudými paními a též menšími sestrami (Minoritkami), poněvadž minoritskému provinciálu podřizeny jsou. Později dělily se v mírnější č. Urbanky (od pap. Urbana IV. 1264) a přísnější č. Klarisky.

U sv. Damiana v Assisi tedy mateřský dům Klarisek. Zevně chrám jejich vypadá dosti poškozený a chatrný, zpodpraný; ale uvnitř je pěkně a čisto. Pochází z r. 1257, a byl již ke cti sv. Kláry staven, která r. 1253. zemřela. Ve stavbě napodobován chrám sv. Františka. Z pamětností jsme zde na stěně viděli prastarou triptichu, t. j. obraz, malovaný nepochybně na dřevě, který se otevřítí a pak jako skříňné nebo armarium dvěma křídly, jež po stranách na něm připevněny jsou, zase zavřítí dá, jak vůbec ze starých časů, zvláště v chrámech gotických i při obrazech oltářních bývalo. Nadzmi-

i sester sv. Kláry v Praze, a pomohla zakládati špitál sv. Ducha křížovníků s červenou hvézdou u mostu na starém městě Pražském. Od ní vystaven byl kostel a klášter sv. Anežky pro klarisky, kdežto sama také po 46. let v úřadě abatyše živa byvši a slávu i pád Otakara II. přečkavši; za živa již u veliké vážnosti a úctě byla. Zemřela 2. března 1282. Vůbec za svatou jména jest a sv. Otec Pius IX. na žádost Čechů úctu, která se Anežce jako blahoslavené vzdávala, schválil. Tím vlastně teprv úředně byla za blahoslavenou vyznána čili prohlášena a ku patronům Českým přičtena.

něný obraz je prý as z VIII. neb IX. století; i u nás bývaly podobné triptichy, ve starých chrámech semotam až do nedávna, ale náleží již ku vzácnostem. — V kostele tom jsou též některé vzácné fresky a obrazy od mistrů: Cimabue, Giotto a j. —

V prostřední kapli po levé straně odpočívají 3 svatá těla; mezi těmi též jmenována jest sv. Anežka, sestra sv. Kláry. Na oltáři, kde ta svatá tři těla leží, jsou též dvě figury, čert a angel, a mají vážky, na jichž talířích ubohé, nahé dušičky vypodobněny jsou, kteréž se váží; jako druhdy králi Balthasarovi č. Balsazarovi řekl Daniel (5, 27): Zavěšen jsi na váze a nalezen jsi méně mající.

Tu ukazuje se též onen zázračný kříž, s něhož Pán mluvil se sv. Františkem, a s něhož patero ran otisklo se na rukou a nohou, i v boku sv. Františka, jež on po dlouhý čas bedlivě skrýval. Tak zhusta vypodobňuje se, klečící před křížem, s něhož paprsky anebo proudy krvavé jdou do jeho ran. Církev počtila touž udalost svátkem, zvláštní mší a hodinkami církevními dne 17. (v břevíářích) neb 26. září. Tu ukazovány nám též obklaty ve zvláštní, skvostné skříni, jež sv. Klára sv. Františku na rány ty při nesnesitelných bolestech přikládala.

Uprostřed chrámu vedou pohodlné stupně dolů do hrobky, kde se chová tělo sv. Kláry; osvětlené, při záři rozžatých svíců bylo ukázáno nám. Leží světice v řeholním svém obleku, prostém, jako jeptiška. Oblek sester těch jest hnědý, šerkový, s bílým pásem. — U Klarisek shledali jsme všecko čisté, což bychom o klásteře u sv. Františka,

kde mužští jsou, říci nemohli; tam zdá se býti vše staré, ošumělé.

V Assisi pozorovali jsme velmi mnoho kostelů, z nichž však mnohé neveliky jsou. Z nich zdá se býti nejpamátnějším, a sice v nižší části města chrám a při něm i Benediktinský konvent sv. Petra. Stavba stará, zvláštní; sloh z části gothický, z části novovlaský; to odtud, že r. 1268. opatem Rustikem původně v slohu gothickém založen, potom však v 17. stol. kardinalem Perettim v slohu novovlaském opraven byl. Zvláště průčelí je pěkné pro své sochařské práce a uvnitř apsida. Pod hlavním oltářem odpočívá tělo sv. Viktorina, druhého biskupa Assisského. — Mimo to bývalo zde 12 klášterů, řádných řeholí i bratrstev, z nichž však většina, zvláště za nynější vlády zrušena jest.

Co divu, že Assisi se stalo znamenitým poutním místem veškeré Italie? a nejen tuzemcům, ale rovněž poutníkům jiných zemí? Nebo kdo jest, jenžby, jsa katolík a konaje pout do sv. Říma, též Assisi nenavštívil, kde žilo srdce, jež tak velice milovalo Boha a bližního svého a jemuž navzájem i Bůh tak velikých milostí prokázal? Až dosud jest sv. František vzorem mnohým nejen v čiré lásce boží, ale též v následování chudoby Spasitelovy.

Assisi náleželo druhdy papežům, leží nedaleko hlavní silnice z Perugia do Říma vedoucí, jest sídlem biskupa a čítá nyní as 4000 obyv., má ovšem i své divadlo, ve vlaských městech nezbytné, a velmi pěkné, romantické položení. My koupili si též

knižku o Assisi, v níž vše do podrobná a správně vypsáno jest.

Navštívivše nejpamátnejší místa, spěchali jsme zpět do hostince; poledne se blížilo a s odpoledním vlakem chtěli jsme dále. Poobědávše, chystali jsme se na cestu; dostavník stál již před hostincem. Připomenuto nám však; bychom, jsouce zde, neopomenuli navštívití též chrám, ze života sv. Františka rovněž památný, zvaný Basilica di S. Maria degli Angeli č. krátce Madonna degli Angeli. Jest prý na cestě a památný proto, že se v něm chová domek sv. Františka, domek, v němž původ vzaly odpustky porciunkulové.

Přispřívivše, u onoho chrámu jsme zastavili. Jest basilika v pravdě nádherná, o třech lodích, s prostrannou apsidou a krásnou kuppolí. Má podobu kříže, a tu uprostřed, na způsob jako v Lorettě, stojí prostinký domek, sv. Františka. Byl původně modlitebnou, kterou si sv. František vystavěl v lese, kterýž náležel Benediktinům z vrchu Subasio; oni mu toho dovolili, s podmínkou, by to místo pokládáno bylo za původ a střed řádu. Brzy kolem světce shromaždilo se mnoho bratří, a tu vzaly původ odpustky i pouti portiunkulové. Pouti bývaly tak slavné, že až na 200 tisíc pouťníků sem přicházelo. Pro památku původní domek zachován a brzy nad ním klenul se nádherný chrám; nynější pochodí z r. 1569. a staven jest v novém vlaském slohu. R. 1831. byl zemětřesením zbořen, avšak r. 1840. zase obnoven. Znamenitá jest v něm malba na kapli č. na domku od Bedř. Overbeka, představující, jak sv. František milost odpustkův obdržel; na oltáři pak obraz

Zvěstování Rod. Boží z r. 1293. od Ilaria da Orvieto; pak řezba od Teneraniho. V kaplička té kterou sv. František Rodičce Boží zasvětil, sv. František, též zemřel, chudý, nah leže na zemi, 4. října 1226, ve 45. roce věku svého.*) Po stranách je v chrámě ještě 10 kaplí.

Ze všeho, co po sv. Františku zůstalo, zřít chudoba, kterou on z lásky ku Spasiteli J. Kristu tak velice zamiloval. Proto řeholi své učinil chudobu a sice úplnou, jak vůbec, tak jednotlivcům, přísnou povinností, proto i jejich domy, chrámy, kláštery dýší skromnost, prostotu, chudobu. Při kostele tom býval klášter, rozsáhlý veliký; nyní jest vojenským skladištěm; druhdy mniši teď vojáci; — také pokrok!

Uctivše sv. Františka v kapli a mocné přimluvě jeho se odporučivše, opustili jsme ono svaté místo, plni zbožných myšlének a sv. předsevzetí. Usedše do vozu, tihli jsme k nádraží Folignaskému a za malou chvíli unášel nás vlak ku starobylé Ankoně. Na cestě té nic zvláštního se nám nepřihodilo; jedině toho připomeneme, že dráha i tu vine se strašnými horami jako z Bologni do Florencie; jsou to rovněž Appeniny, zde zvané Umbrické; začínají brzy za Folignem. Pamětihodny jsou dva veliké tunely. K večeru pozdravili jsme z daleka Jaderské moře, kteréž jako ohromné zrcadlo se lesklo; za nedlouho sestoupili jsme na nádraží Ankonské.

26. Ancona č. Ankona.

Ankona, Slovanům Jakýn, jest město prastaré; pokládá se za kolonii řeckou. Založeno prý

*) Viz o něm Životy sv. anebo Alzog, V. vyd. str. 562.

Syrakussnskými, již před Dionysem tyrannem sem se utekli a kolonii zde založili. Později bylo osadou římskou a znamenitým přístavem loďstva římského Byvši r. 550 od Gothův a r. 839 od Saracenů sbořeno, stalo se ve středověku samostatným, avšak r. 1532 od papežských dobyto a ku státu téhož jména přivtěleno jest. Tak bylo až do revoluce francouzské v předešlém století; avšak r. 1796 vzato skrze Francouze, načež r. 1797 od Rusů, Rakušanů a Turků zase zpět dobyto.

V novější době opět od r. 1832—1838 Francouzy obsazeno bylo; r. však 1849 po 4 nedělním obléhání od Rakušanů vzato jest, kteříž je až do předposlední vlašské války (1859) drželi a na opevnění jeho mnoho vynaložili. Když však téhož roku v severní Itálii válka vypukla, je opustili a již více do něho se nevrátili. Nyní jest ovšem v moci vlády italské, kteráž zde i nejlepší přístav pro své válečné loďstvo na Adriatickém moři má, jež stále více a více opevňuje.

Ankona jest v pravdě i nejlepším obchodním italským přístavem na Jaderském moři, který již r. 1732 za svobodný t. j. beze cla všem lodím přístupný, prohlášen jest, o němž také staré přísloví dí: *Unus Petrus in Roma, unus portus in Ancona, t. j. jeden Petr v Římě, jeden přístav v Ankoně* — totiž nejlepší!

Město samo rozloženo jest mezi dvěma mysy a stavěno slohem starobylým. Leží v krajině, zvané *Romagna*, jest sídlem delegace, t. j. krajského úřadu a jest pevností s tvrzí čili kastellem, kterýž na západní straně nad městem vzhůru se pne. Má zde stolicí svou též biskup, appelační i obchodní

soud, konsulové všech mocností, zvláště rakouský a nímž spojení hlavně rakouská paroplavební společnost v Terstu, zvaná Lloyd, udržuje. Dále jest tu obchodu potřebná banka, mořské lázně, bursa a karanténa, zvláště pro lodi, z východu přicházející. Má as 36.000 obyvatelů, mezi nimi as 5000 židů.

Kathedrála leží nad přístavem a pochází z X. stol.; vystavena jest prý na zbytcích chrámu Venušina. Má pěkné průčelí a na návrší tom dobře se nese. Od ní prostírá se rozkošná vyhlídka na město, přístav a moře. Jiný kostel památný jest sv. Dominika, jenž chová malby od Tiziana a j. Mimo tyto jest tu ještě mnoho jiných kostelů, jako v Itálii vůbec, z nichž však mnohé zrušeny a v kasárny, anebo skladiště proměněny jsou.

Památné jest n á b ř e ž í p ř í s t a v u (molo), přes 2000' dlouhé; vystavěl je Trajan; proto jemu tam postaven jest krásný, vítězný oblouk, který až dosavad stojí, a z bílého mramoru zhotoven jest. Mimo divadlo (amfiteatr) jest to jediná stará památka z doby římské. Na molu nalézá se též nápis ke cti papeže Klimenta XIV., jakožto obnovitele.

Přístav jest pevný a batteriemi chráněný; v něm ročně 1200 lodí zakotvuje, jmenovitě pravidelně docházejí párnsky Lloyd. Počíná prý však býti mělkým a hrozí obchodu, tuto beztoho již dosti kleslému, úplnou zkázou.

Fabriky zdejší, jako provaznické, mydlářské, kloboučnické, chemické, — pak loděnice, nejsou prý velice znamenité. Vyvází se hlavně obilí, vlněné a hedvábné zboží a j., v ceně asi 4 milionů zl., a to hlavně do Rakous a Angličan; přívoz pak asi

5 millionů, z Rakous, Neapole, Anglicka a Řecka. Patrně, že přívoz větší jest vývozu, což ovšem za následek má ponenáhle chudnutí lidu a krajiny.

Naše první cesta v Ankoně byla ovšem do hostince, abychom si byt a nocleh vyhledali. Schwálen nám hostinec „alla Vittoria,“ zdaž u vítězství, čili u anglické královny Viktorie, kdož ví? Ale myslíme, že u této. Ať tak nebo tak, tolik víme, že jsme nebyli po královsku ubytováni, neboť to byl ten nejspatnější byt, jehož se nám na celé cestě dostalo. Dány nám dva pokojíčky malé, nad smrdutým dvorkem, a hodně drabé. Inu ovšem, v námořních městech bývá vždycky draže. Očistivše se, šli jsme do jídelny; tam se sklepníkem promluvili jsme si, otevřeně, přímo. Vida, že nejen rozumíme vlašsky, ale umíme i hovořiti, a že známe i zvyky a obyčeje Italiánův, byl zdvořilejším a obsluhoval nás pozorněji.

Tam u večere setkali jsme se s jedním knězem až ze Severní Ameriky. Byl také v Římě a konal pouť též do Loretty. Byl veliký, suchý, málomluvný, pravý Angličan; chtěli jsme s ním se pobaviti a něčeho více na něm se dověděti, ale nebylo možno; latina nešla jemu a anglicky jsme my mnoho neuměli, a on jiného jazyka neznal. Pomohli jsme mu, když s vlašským sklepníkem dohodnouti se nemohl.

Po večeri šli jsme na nábreží, kde veliké množství lidí se hemžilo, jak v přístavních městech bývá. Tam spatřili jsme též, že lid zvláště na jednom místě se shromáždí. Přistoupivše blíže, viděli jsme, že tam jest kaple, v ní mnoho světla, a že lidé vcházejí a vycházejí. Byla zasvěcena nepo-

chybně Rodičce Boží; byla sobota a večer; a víme, že i marináři tu „hvězdu mořskou“ ctí a zvláště v nebezpečích vzývají.

Druhého dne bylo 3. června a byla neděle, a sice 2. po sv. Duchu; den pro veškerou katolickou církev velice památný; sv. Otec Pius IX. slavil 50leté jubileum svého biskupství! Kdy v církvi byla taková událost? Nebyla, aniž snad bude! Kdy toho ráno jsme vzpomněli, pohnuto bylo srdce naše. Byli jsme žádostivi, jak v Ankoně obyvatelé, katolíci, ten den oslaví? Proto první cesta naše byla do chrámů; nejprv do stoličného, kam jsme přišli před šestou; tu však nebylo ničeho, jen jsme byli na ranní. Pak jsme šli do jiných, jmenovitě ku sv. Dominiku; tam jsme se naskytli ku exhortě, již kněz při mši sv. po evangelium od oltáře k lidu měl; vykládal nedělní evangelium; lidí nebylo mnoho.

Procházejíce se ulicemi, viděli jsme, že město všelijak se zdobí, hlavně prapory, draperiemi, kvítím a vencí. Myslili jsme: „Aha, teď počíná slavnost; předce katolíci vzpomněli dnes svatého otce!“ A jdouce vedle jedné vojárny, viděli jsme, kterak i vojsko tam na dvoře v plné parádě shromážděno jest. Ale chyba lávky! To byla slavoost zcela jiná! Vešedše pro ukojení hladu do jedné kavárny, ptáme se, co ty prapory znamenají? Odpověděl ochotný caffetiere: „Si fa la festa dello statuto;“ je slavnost konstituce. „E si fa proprio oggi?“ — A to právě dnes? „Si, Signor“ — ovšem, pane! Dále jsme se neptali. Věděli jsme dost: tak tedy slavnost konstituce? A tedy s okázalostí, vojskem a prapory; ovšem „per via del comando“ na rozkaz. Zda-li

téhož dne dříve skutečně Italianům konstituce proklamována jest, náhodou téhož dne, anebo tak nařízeno bylo, právě letos, aby památka konstituce právě 3. června se oslavila, aby seslabila se slavnost papežská, nevíme; ale zdá se nám býti toto druhé. Buď si jak buď, v Ankoně slavilo vojsko „la festa dello statuto.“ Bylo v úplné parádě, připraveno, vytáhnouti někam na veřejné místo; snad do kostela. — Byla neděle.

Aby se demonstrovalo proti papeži, musila pomoci „la festa dello statuto;“ kteraká malichernost! Jako by nynější vláda byla Itálii tak oblažila, že jí nic lepšího netřeba si přát; avšak mezi lidem, jak jsme pozorovali, nadšení žádné se nejevilo, neboť jsme ani na jednom privátním stavení nepozorovali, že by bylo ozdobeno bývalo. Mnohé však jsme slyšeli si stěžovati a naříkati, ale jen z ticha: nebo nikdo se neopovážil, veřejně proti vládě mluvit. Jmenovitě cítí obtíže obyvatelstvo ve státě papežském; neboť nemělo dříve skoro žádných daní; nyní však nejen že musejí platiti hodné daně, ale mají i daň z krve, od kteréžto dříve úplně prosti byly, neboť sv. Otec nedržel, mimo najaté Švýcary, jak známo, žádného vojska. Toť ovšem rozdíl!

V Ankoně bývala též za starých časů kolonie slovanská; toť patrné; nebo celé pobřeží dalmatské bylo slovanské a v obchodě staří Slované se proslavili; nalezeny tu i starožitnosti slovanské.

Zaplativše dosti draho špinavý a špatný byt, ubírali jsme se, ještě dosti záhy, ku nádraží, abychom pokud možná, brzy dorazili do Loretty, neboť

jsme téhož dne ta dvě místa odbyti chtěli, Jakýn a Lorettu. Jedouce zpět na nádraží, pozorovali jsme u přístavu a na ulicích města totéž hemžení a lo-pocení, jako všedního dne, a tedy svěcení neděle ž á d n é.

Hned za Ankonou jest dlouhý tunnel, který vede právě tím vrchem, na jehož úbočí k moři město postaveno jest; ale pak přijíždí se hned do krásné, úrodné krajiny, kteráž trvá až do Loretty.

27. L o r e t t a.

Loretta, vlastně Lauretta, tak zvaná buď po jisté paní Laura (Laurus, něm. Lorbeer, česky vavřín, odtud Laurentius, Vavřínek) zvané, jíž to pole náleželo, na němž sv. domek stojí, anebo od vavřínového lesíku, v němž prý původně svatý domek se nalezal a v němž i nalezen byl. Neboť známo jest, že město Loretto povstalo hlavně, když přečetné ponti sem ku svatému domku konány jsou. Jest pak ten svatý domek (la casa santa neb santissima, jak Italiáni říkají) prý tentýž v němž Rodička Boží v Nazaretě přebývala, a v němž i Slovo Tělem učiněno jest (slavnosti zvěstování Bl. R. Boží). Týž domek prý angelé odtud r. 1291 (tedy téhož roku, v němž poslední hradba křižákův, pevnost Ptolemais padla a Turci opět pány veškeré Palaestiny se stali) do Dalmacie přenesli, odkud 1295 opět přes Jaderské moře sem, a sice do Loretty, přenesen byl. Že odtud též litanie Lorettánská původ vvala, ke cti Rodičky Boží, všem známo jest.

Nynější město Loretto jest úhledné a má položení velmi pěkné, romantické, na prostomilém

návraší, a proto již zdaleka, jakmile od Ankony tam se přijíždí, Loretto, a zvláště znamenitý chrám viděti jest. Štace na dráze jest as půl hodinky od Loretta, odkudž dobrou silnicí do města, a sice mírně do vrchu se jede, anebo as hodinku milou procházkou v krajině velmi pěkné pěšky se jde. Leží Loretto v bývalém církevním státě, v delegaci č. kraji Macerata, nad ústím řeky Musonu, vpadajícího tu do Adriatického moře; jest sídlem biskupa, má biskupský palác, onu slavnou katedrálu se sv. domkem a 9600 obyvatelů.

My sedli na kočárek a jeli, neboť tu hojnost fiakrů bylo; čekajíť vždy na poutníky a cizince, přicházející do Loretta, a nedají člověku jíti pěšky; násilím donutí, aby sedl. My, nechavše si zavazadla v Ankoně na nádraží, jen tak lehce a beze všeho ten výlet do Loretta (as 3 neb 4 štace) jsme udělali.

Již daleko před Lorettou přicházeli nám vstříc žebráci, honíce a chytajíce poutníky na silnici, ukazujíce své neduhy a chromé údy a poutníků a vozů dříve se nespouštějíce, až almužnu dostali. Shledali jsme, že jsou nad jiné vytrvalejší a obratnější ve svém řemesle. Tak sice bývá všude na poutních místech, i u nás; ale ta přflišná drzost a dotěravost těch lidí, kteří z té své poníženosti sprosté řemeslo činí, nemile na člověka působí. Jmenovitě nemělo by se trpěti ani u nás potulování-se takých lidí po poutích všude, výročních trzích a veřejných místech, poněvadž pohled na ty a podobné neduhy často uráží, ač jinak ovšem námětem jsou ku konání lásky křesťanské a cit útrpnosti a soustrasti budí; ale ti a tací měli by se,

jest-li skutečně mrzáci jsou a pranic pracovati nemohou, na veřejné útraty živiti a slušně chovati.

V Lorettě jeli jsme do vrchu; i tu viděli jsme, jak obuvník téměř na ulici veřejně pracoval a byla neděle, před polednem, o hlavních službách božích. Vidíme, že liberalism už i do Loretty zabloudil, do místa tak svatého a poutního.

Ubytovaly jsme se v hostinci u města Říma; vyhlídku jsme měli na náměstí, které dosti úhledné jest a poněkud s kopce jde, poněvadž Loretto celé jmenovitě hlavní chrám, na vrchu leží. Hostinský byl velice vlídný a hodný; to svědectví mu musíme dáti; přenechal nám na těch několik hodin čistý pokojík, kde jsme se umyly a očistili a odpoledne si i odpočali. Měl též nahoře v jídelni stůl rozložený na prodej rozličné věci, památky z pouti jako: fotografie, růžence, medalliony a t. p. z nichž jsme každý na památku co a jak jsme mohli, koupili.

První naše cesta byla ovšem do hlavního chrámu ku sv. domku. Ulice, kterou se k němu jde, jest v Lorettě ta hlavní, nejčtetněji navštěvovaná a nejživější, nebo každý tady jíti musí; proto jest také plná krámů s rozličnými věcmi, nejvíce posvátnými na památku pro poutníky. Hlavně jsou zde prodavačky a ty až na ulici chytají, věci ukazujíce a cestující ku koupi nutíce.

Před chrámem jest krásný čtverhranný prostor, jako náměstí, obklopeno se všech stran staveními, jmenovitě na levo biskupským palácem, přímo naproti chrámu velikým konventem kapucínským, který však zrušen jest; viděli jsme v něm vojáky.

Chrám, na stupňové vyvýšenině, má krásné velebné průčelí a pěkně se nese; uvnitř má 3 lodi. Uprostřed, tam kde kříž se stýká, stojí sv. domek. Zvenčí jest domek všecek obložen uměleckou prací, a sice jsou to polovypouklé práce z bílého kararského mramoru od nejvýtečnějších mistrů, představující biblické scény ze života Rodičky B. a P. Jesu Krista. Kolem nábožný lid po kolenou leze, tak že v mramorové stupni kolkolem i žláby od kolen vydlabány (vyšoupány) jsou. Výšku má sv. domek, jako naše přízemní domky; o něco vyšší. Uvnitř jest z cihel, semotam malta opadaná, stará práce; tu jest oltář, na něm mnoho svící a mnoho lamp. Oltář, jak jsme viděli, je bohatě a hojně ozdoben. Tu jsou mše sv. ustavičné, a sice má ten oltář to výhradní právo, že se při něm smí sloužiti mše sv. až do 4 hodin odpoledne. I knězi Amerikánu, co jsme se s ním seznámili, dopřáno bylo, ve sv. domku mši sv. sloužiti; proto, že z takové dálky byl. Mše svaté jsou tu už na dlouhý čas napřed zamluveny.

Avšak říci musíme, že vyjma ve sv. domku, v ostatním kostele pořádek není žádný a pobožnosti málo; jednak se to dá omluviti tím ustavičným přicházením a odcházením poutníků a cizinců, kteří chtějí též zvědavost svou ukojiti. My byli na mši sv. ve sv. domku; sloužil ji jeden opat Trapistický z Francouz. Vedle v postranní veliké kapli byla zpívána, odbyvány velké služby Boží; hrálo se na varhany týmž světským pohoršlivým způsobem, jako jinde; švaňky na nich prováděl varháník, až nám úzko a stydko bylo; zpěváci jako zběsilí, napínali chřtány své; stařec šedý s knírami a v

albě, s červeným kollárem na krku t. j. kolem ramen jako *collare canonicorum*, zpíval diskant. Pobožnost žádná; každý chodil, stál neb seděl kde a jak chtěl. Jest to v Itálii a počtní místo!

Ve svatém domku za oltářem jest úzká chodbička; tam se dotýkají a žehnají od poutníků koupené věci. Přejde otec kapucín, vloží věci na malou prastarou mísičku, a požehná je sv. křížem. O této mísičce, která jest z pálené hlíny, se praví, že prý jest ze sv. rodiny, zbyteček z domácího hospodářství Rodičky Boží. Tam jest též kassa, kam se dá, komu libo, nějaký dárek.

Na levo od sv. domku jest veliká prostranná kaple, kde se chová poklad Loretánský. Jsou v ní kolem do kola při stěnách vysoké skříně, které plny jsou drahých a vzácných věcí, samých to darů vznešených a vysoce postavených osob. Býval ten poklad mnohem větší; neboť i mnozí knížata a osoby i domy panující vzácné dary sem skládali, ale r. 1800 odnesli odtud Francouzi většinu těch pokladů, aniž jich více byli navrátili. Tehdy měl poklad cenu 36 milionů zl. Nyní poklad ten jest dosti znamenitý. Nalezají se zde zajisté přerозličné věci: roucha, kalichy, berly, monstrance, pacifikály a jiné kostelní náčiní ze zlata, stříbra, perel, drahokamů, brokátů a skvostných tkanin; též řády, řetězy na krk, kříže, kadidelnice a ložky, svícny, často drahým kamením vykládané; též překrásné *bouquet*y, ale ne z květin, nébrž se samého barveného peří amerických kolibri, dar to z Ameriky; též obrazy skvostné vyšívané a mnoho jiných věcí ze zlata a stříbra. Ze slovanských dárců uvedeno několik polských jmen; tak da-

rovala sem kněžna Czartoryjská kříž s brilianty a j. Jest tu též starý turecký prapor, dar to prý od Jana Sobieského, krále polského, což může býti, nebo jak známo, týž král Turky, když byli po druhé u Vídně, r. 1683 na hlavu porazil a za Uhry zahnal. Též svatební šaty celé tu visí saského krále Jana ze zlatého brokátu, a jiných a jiných věcí.

Zvláštní jest způsob, kterým ve sv. domku zpívána se odbývá. Svatý domek jest skrovný; tam zpěváci a varhany nemohou býti; to vše jest mimo domek na kůru v kostele; i postaví se jeden otec kapucín do dveří domku, a jak mile kněz v domku u oltáře zazpívá, on tón opakuje a jej takto varhanskovi a zpěvákům přenáší. Musíme vyznati, že nám tento způsob připadal poněkud směšným; ale jiné pomoci není má-li býti v domečku zpívána. Ostatně lid tam tomu jest zvyklý.

V ostatním chrámě (mimo sv. domek) jest oltářů mnoho; napočítali jsme jich 19, a mší sv. se tu slouží bez počtu. Tu scházejí se ze všech dílů světa kněží; cestovaliť s námi zajisté Francouzové, Belgičané, Němci a j. Obrazy na oltářích jsou díla mistrovská, malby i mosaika; znamenitá jest křtitelnice, vzácné dílo litecké, jakož i všecka trojí vrata chrámová, kteráž, jakož i socha papežská na levo před chrámem na stupních znamenitá díla litecká jsou. Socha ta představuje Sixta V. (1585—1590); jest z bronzu od Calcagna (1588), vznešená práce, plna velebnosti a jemné charakteristiky. Na podstavci jsou 4 hlavní ctnosti, vjezd Páně do chrámu a vyhánění prodá-

vačů z chrámu a jiné rovněž z kovu. Musíme vyznati, že mimo ona památná vrata u křtitalnice Florentinské od Ghibertiho krásnější práce v oboru tom jsme neviděli.

Všimli jsme si též kroje venkovského lidu; měšťáci se nosí po francouzsku, jako u nás; avšak venkovský lid zachoval svůj ráz a kraj. Mužští nosí černé spodky (pantalony), boty, pak červenou vestu, celou z téže látky, v předu i v zadu; na hlavě nízký černý, aneb slaměný klobouk s červenou stužkou a s kyticí (aspoň u svobodných), a jsou bez kabátu; a tak chodí i do kostela, bez kazajky, v rukávech od košile; někteří nosí též čepici na hlavě, známý, barevný vlašský pytlík k jedné straně.

Ženské mají kraj ještě malebnější; hlavu pokrývají bílou složenou plenou způsobem vlašským, která na vrchu hlavy tvoří stříšku a v zadu v téže šíří dolů splývá; mají krátký živůtek a zvláštní šněrovačky; sukaš z husta červené neb zelené, dlouhé, tupé a mnohé; na nohách botky, ale jen na nohy bosé; milují však mnoho ozdob a křiklavé barvy; nosíť zajisté dlouhé náušnice, na krku korale a řetězy s mnohými penězi, a na ruku mnoho prstenů. Pleti jsou z větší části osmahlé. Někteří venkovští mužští semotam se lišili, ale málo. V městě chodí lid všude způsobem francouzským, jako u nás; setřel rovněž všelikou barvitost národní. Ráz lidu celkem jest slušný; ne velicí a ne malí, časem též krása se může viděti, zvláště mezi lidem venkovským, jehož tam dost bylo.

Po obědě jsme si vyšli jednou dlouhou ulicí za město; tam bylo skrovné návrší a na něm pláňina.

Tam odtud krásně bylo viděti mys Ankonský, t. j. ten vrch, na jehož stráni v tu stranu k východu Ankona leží, a jižně od něho Jaderské moře, prosté a otevřené; též celé údolí mezi návrším Lorettanským a břehem mořským, jímž dráha se vine. Vyhlídka, ač ne velkolepá, přece krásná. Moře odtud jen as 4 neb 5 vlašských migli vzdáleno jest, což jest asi naše míle. Krajina zdejší jest veskrz milá a příjemná, jako v Umbrii a jistě také tak úrodná.

Odtud z toho návrší ukazováno nám též z posledních dob známé Castelfidardo, městy jižně od Ankony, u něhož byl velitel římského vojska Lamoricière, od Sardiňanův pod Cialdinim v rozhodné bitvě 18. září 1860 poražen.

Zde jsme viděli též Loretánskou mládež, několik chlapců. Sotva že upozorovali na nás, že jsme cizinci, ihned nás obklopili, všelijaké kusy, kotrlce, provádějíce a peníze žebrajíce. Jeden se i nabízel, že, hodí-li se mu pětcentim s vrchu dolů, jakkoli bylo překro a nebezpečno, ihned pro něj sletí a si ho najde. Nechtěli jsme s nimi nic mítí, odháněli jsme je od sebe, hrozili, nic platno; tím drzejšími se stávali; nemohli jsme nikterak od nich mítí pokoje; až tu po silnici šel jakýs úřední sluha, toho dovolávali jsme se, až nám pokoj zjednal.

Vzpomněli jsme sv. Kassiana, učitele mučenníka, jež kdyby v Lorettě byl býval učitelem, Lorettanská mládež by rovněž snad, jako její předchůdcové v městečku Forum Syllae, svými rydly až na smrt byla ubodala. (Viz Propr. Bohem. 13. Aug.) Na silnici tu viděli jsme hráti vlaskou

národní hru, zvanou populárně: sbocci, č. vlastně agli sbocchj, allo sbocchio t. j. sboccare (bocca, la bouche) ústa, huba; sboccare, s ust vy-pouštěti, vymršťovati; správně však v italštině ta hra se nazývá „Giucoco delle palle“, t. j. hra s koulemi a hraje se takto: Hráči rozdělí se na dvě strany, kteréž hrají proti sobě a jest jedna koule malá, zvaná il ballino; ta se na jakoukoli dálku vyhodí a k ní se potom hraje, t. j. hází jeden po druhém, střídavě z každé strany. Která strana více kul svých k ballinu dostala, vyhrála; a v tom záleží celá šikovnost při té hře. Kul může míti každý hráč buď jednu, neb dvě, aneb i tři; ale kulemi se nekouli po zemi, jako do kuželek, nébrš se hází a sice v oblouku, tak, že kule rukou svrchu se vezme a se hodí; házení toto má tu výhodu, že kule majíc opačný směr, daleko se nekulí, jen třeba přijíti blízko k ballinu. Hlavní a nejtěžší úloha při té hře záleží v tom, aby kdo dovedl svou kul kuli cizou od ballinu odehnati a na její místě zůstati, což tak snadné není. Hra tato má to dobré do sebe, že je tělocvičná a všude hráti se může, kde jen kousek poněkud rovného místa jest a netřeba tu mnohého aparátu, jako ke kuželkám, proto jest po celé Italii zobecnělá, národní.

Vrátivše se z procházky chystali jsme se k odjezdu nebo jsme měli býti téhož dne ještě v noci v Bologně. Zaplativše vlídnému hospodskému za milé a dobré pohostění penízem dost skrovným a svědomitým, s ním ovšem navždy rozloučili jsme se. Chtěli jsme jíti pomalounku pěšky až na nádraží, majíce čas; avšak neodbytný carettiere, který

ustavičně za námi popojížděl, přece nás přinutil, že jsme si sedli a tak na nádraží jeli, kde jsme dosti dlouho ještě čekali.

Prvé než s Lorettou se rozloučíme, třeba říci, že po způsobu Loretty podobné kapličky č. svaté domky i jinde povstávaly; jmenovitě bylo oblibeno v 17. století zakládati místa, pobožnosti té věnovaná, t. domek s ambitem kolem něho; tak známe my v Praze na Hradčanech u Kapucínů; v Brně u Minoritů; u Jičína pak jest na jednom vrchu nedaleko Velké podobná kaplička, zvaná Loretta, jižto zdaleka jest viděti.

Usadivše se ve vaggoně v malé chvíli jsme byli na nádraží v Ankoně, kdež vyzdvihše si věci dali jsme se instradovati do Bologny; nebo kterak bychom byli mohli opomenouti, učenu, starou, znamenitou, bohatou, čistou a až dosud krásnou Bolognu navštívití a si prohlédnouti? —

28. Bologna.

Vezmeš-li, laskavý čtenáři, mapu do hrsti, a podíváš-li se na dráhy vlaské, shledáš, že jedna hlavní trať vede neustále po pobřeží Adriatického Moře, a sice od Rimini počínaje, téměř až k jihu. Od Rimini však běře se směrem opačným severozápadně, a sice přes Bolognu, Modenu, Parmu, Piacenzu do Milana, Turina a průkopem Mont-Cenisským dále do Francie; a tou drahou jsme jeli také my. Od Ankony tedy až do Rimini (staré Ariminium) neustále jeli jsme po břehu mořském, a sice přes města: Sinigaglii, odkud předešlý sv. otec (Pius IX.) pocházel, Fano, Pesaro, Cattolica Rimini (pověstný sněm církevní zde za časů

Arianův r. 359.), pak Santarchangelo, Savignano, Cesena, Forli, Faenza (stará Faventia, známá pro své fabriky na majolik, který odtud fayence slove; rodiště slavného Torricelliho) a Imolu (odtud vinný kámen, v obchodě Tartaro di Bologna známý). Bylo k půlnoci, přibyli jsme do Bologni. Jízda tato, vyjma moře, neměla mnoho zajímavého do sebe; nebo krajina byla rovná, místem od moře i písčítá, jen někdy nějakou loď, anebo bárku rybářskou na mírných vlnách houpati se jsme viděli. Proto ponenáhlu přestal všecken hovor, až nás všechny Morpheus pojal do náručí svého; dřímali jsme krásně a klidně spánkem spravedlivých, ana zatím lokomotiva rázně uháněla, tak že dříve, než jsme se nadáli, nás probudilo volání: Bologna, a my seznali že jsme na téměř nádraží, kde jsme byli as před 14 dny.

Bologna jest nám Čechům i proto důležitá že s námi nese stejné jméno; slulať zajisté za starých časů Bononia č. Bojonia, a sice od jedné větve Bojův (Galův to č. Keltův), která (snad ve 4. stol. před Kr.) vystěhovavši se z vlasti své Gallie (nynější Francie), táhla směrem jiho-východním a osadila se v střední Italii, učinivši tu město Bojonia (potom Bononia a Bologna) hlavním svým sídlem; jako jiná větve týchž Bojův táhla směrem přímo východním přes Hercynský les (snad Šumavu) a usadila se v Čechách, zaraživši i zde město pod jmenem Bojohemum; po nich veškerá země nazvána potom Bojohemia čili Bohemia až dosud. To stalo se, jak dějiny naše české vypravují, prý za vůdců Belovesa a Sigovesa, synův krále keltického Ambigata, as 388 před Kr.

Bologna jest hlavním městem celé krajiny, Romagna řečené, má 75.000 obyvatelů, 147 kostelů a kaplí, universitu, která zvláště ve středověku svou školou právníckou byla proslavena a čítala někdy až 12.000 studujících všech národností; velkému bohatství zde nahromaděnému je přiměřena krásná výstavnost celku a množství slavných budov, jichž některé jsme již jmenovali. Z palácův vynikají palazzo publico, palác vojvody z Leuchtenberku a palác Ranuzzi. Též třeba zmíniti se, že na blízku se nalézá Boloňský kámen (Spongia di luce), druh to merotce či barytu (na hoře Paderno), kterýž ve tmě světlukuje, za kterouž příčinou též Boloňským světloňosem se nazývá. Z Bologni pochází též boloňská křída k malbě a polirování a boloňský flor na závoje. Boloňské láhvičky pro křehkost svoji, jakož i malí boloňští psíčkové pro vznešené dámy na sofa též známi jsou, ale my ni jednoho, ni druhého jsme tam neviděli.

Obyvatelé jsou prý průmyslní a podnikaví; povahou více ku Francouzům se klonící, ale mnohými zápasy ku jisté politické samostatnosti a pevnosti odchováni, což také na nich jest viděti. Jsou zajisté vzezření vážného a usedlého a podie chování a zevnějšku zdáli se nám býti nejvzdělanějšími ze všech Italiánů, jakož i v městě samém největší čistotu a pořádek jsme viděli. Zámožnost a dostatek všude jest a žebráka tušíme ni jediného jsme neviděli.

Ve středověku kvetl zde obchod, dokud měl směr přes Itálii na východ, a boloňská škola malířská. Na universitě přednášely často ženy;

jmenují se zajisté, nad jiné zvláště vynikající: Dottoressa Laura Bassi*) a Clotilda Tambroni. Mimo mnohé církevní hodnostáře a učence narodilo se zde též mnoho umělců, jako: Domenichino, Guido Reni, Albani, Carracci a j. Hudba se zde též s oblibou pěstuje ve třech divadlech a filharmonické společnosti. Vůbec jest Bologna dosud, jak ze všeho viděti, jedním z hlavních sídel italské vzdělanosti a umění. —

Co se dějin týče, dočítáme se, že již dávno před Římem B. kvetla pod jménem prý Felsina a byla hlavním městem etrurských dvanácti obcí. Bojové ji zvolili za hlavní své sídlo, a teprv, když vypuzeni byli, Římané zde založili osadu (r. 189 př. Kr.), již dali jméno Bononia. — Ve středověku byla tak bohatá, že mohla vojsko 40.000 mužů vypraviti, i samým císařům vzdorovati. Na universitě, druhdy nejslavnější si tolik zakládala, že heslo: „Bononia docet,“ i na své peníze přijala, jak se na starých její mincích viděti může.

Ostatní z dějin tohoto památného města račiž laskavý čtenář jinde si doplniti.***) My pak zde ještě o tom jen se zmíníme, že jsme zde v po-

*) Nar. 1711. † 1778. Jsouc 21 let, obhájila veřejně filosofickou thesi jazykem latinským proti se d m i professorem, načež se stala doktorkou a profesorkou filosofie. Později pěstovala též fysiku, algebru a geometrii. I řeči znala, vedle klassických i moderní. Ji ke cti ražen peníz a za živobytí jí na počest vydán svazek básní.

***) Bohužel byli jsme přinuceni, obšírnější popis slavného města toho, jak nám jej p. spisovatel zde podati chtěl, vynechati an počet tiskových archů, jak jej Výbor našeho Dědictví pro toto dílo určil, už valně byl překročen. Poznám. redakce.

ledne poprvé ve svém živobytí jedli artičoky. Jsou zelenina, jež se v zahradách pěstuje (*Cynara Scolimus L.*) Zprvu nechtěl nikdo z nás mít důvěry ku krmi té; přišlať na stůl ne v pravé své podobě, nýbrž v malých obdélných knedlíčkách, zadělaná s masem; avšak jak mile jsme okusili, každému tak zachutnaly, že ihned byla mísa úplně prázdná. I vzdali jsme všecku chválu artičokkům. Jeden z nás si vyžádal jeden in natura, aby do Čech jej donesl. Vůbec hodovali jsme v Bologni lukulsky, a přisvědčovali tomu pořekadlu, jež nese la grassa. Ač slušně jsme platili: nicméně na té celé cestě zde nejlépe jsme jedli. As ku 4. hodině vlak nás unášel ku Modeně.

29. Cesta z Bologni do Verony.

Bylo v pondělí, 4. června odpůldne, když vlak nás unášel ku Modeně, staré Mutině, dříve hlavnímu městu Modenského vévodství, nyní provincie. Modena jest jedno z pěknějších měst vlašských, mezi řekami Secchiou a Panarem: nebyla zastaveníčkem na cestě naší, ačkoli mnohou památnou věc, hvězdárnu, obrazárnu, got. katedrálu S. Geminiano, kostel S. Maria Pomposa, universitu, uměleckou akademii a více jiného v sobě chová; obyvatelů čítá přes 30.000. Pročež jen z nádraží ji pozdravivše, uháněli jsme dále.

Tu přisedli k nám dva mladci Italiáni, kteří, když jsme s nimi se bavili, pravili, že jsou z městečka Carpi, kde dělají slaměnné klobouky. Projevil totiž jeden z nás přání, že by si rád koupil pravý vlašský slaměnný klobouk. Pravili mladci: „Toť právě u nás; jsme z Carpi, tam se vyrábějí

a chlubil se, že je jejich město industrioso-ale sami slaměných klobouků nenosili, ač bylo leto a horko. Když jsme pravili, že je raději jiným prodávají a peníze berou, smáli se. V Carpi, kam jsme za malou chvíli z Modeny přijeli, slezli.

Dále jsme jeli vedle Gonzagy; kdož by nevzpomněl sv. Aloisia, patrona studentův? — Před Mantovou na řece Pádu pevnůstka Borgoforte a dále Mantua, druhdy našim Václavům a Honzům příliš dobře známa. Jedouce krajinou touto, nemohli jsme se ubrániti truchlivým citům, jež se nás vzmocnily, vzpomínajících těch částí, kdy pevnost Mantua se svými močály vůkol takofka hrobem byla českým plukům. Co zde české krve hnije? Pole ta dobře zmrvena jsou masem a krví českých synů; nebo kdo do Mantovy přišel, jist byl, že pobyt tam buď smrtí zaplatí, aneb zimnicí odstúne. A což díme o nepočetných bojištích v severní Italii, kde krváceli obyčejné pluky slovanské a nejvíce české; a proč? A zač? Snad za ideu slovanskou? — Ačkoli naši vojáci nyní už tak daleko se nepodívají, jako dříve: nicméně lépe, že tam nejdou; bylať ta Italie věc hezká, ale drahá.

Před Mantovou blízko jeli jsme vedle jezera, při němž Mantua stojí, a jímž tak pevná byla; břeh jezera toho byl orostlý třtím; i viděli jsme za večera v tomto třtí tolik svatojánských světlic se proháněti, že dlvno bylo, na ně se podívat. — Případlo nám místo ze sv. písma Sap 3. 4; — Stkvíti se budou spravedliví, a jako jiskry ve třtí probíhati se budou.* Villafranka za Mantovou a Minciem připomněla nám mír z r. 1859 po nešťastné bitvě u Solfe-

rina, jehož kostelík na návrší rovněž bělati se jsme viděli. I Custozza západně od Villafranky tu leží, která ač pluky naše r. 1866 vítězi viděla, nicméně nás stála celou provincií: Benátsko. I Santa Lucia tu na blízku, Lonato, Peschiera a mnoho jiných míst, jež dobře znali jonáci; ale národ český lépe, aby jich byl nepoznal nebo který byl cíl těch věcí a konec? —

30. Verona.

Byl večer, když přirazili jsme do Verony. Kdo by neznal Veronu? Kdo od starých vojáků o ní nebyl slyšel? Stal se v Čechách uštěpačným pořekadlem.

I my se podívali na Veronu. Tázajíce se po nějakém dobrém hostinci, ihned zavedeni jsme byli jedním nádražním sluhou nedaleko do hostince; jest prý výborný; ale přišedše tam, poznali jsme, že není jeden z nejlepších a že onen sluha dohazovačem hospodského byl. Ale poněvadž už byl večer a právě nejhorším nám se býti nezdál, zůstali jsme. Sluha hospoda ta „al meridiano“, u poledníku. Na této cestě z Bologni přidal se k nám staříček jeden kanovnick, Jan Raušer, z Gurku č. Kerky v Korutansku, který neznaje vlašsky, pevně se nás držel až do Terstu. Dobrý jsa sedmdesátník odvážil se, konati dalekou cestu do Říma; vykonal ji šťastně, živ jsa a zdrav.

Dopoledne 5. června, chtěli jsme použití k tomu, bychom co možná nejrychleji aspoň ty hlavní věci ve Veroně si prohlédli. Naproti nám byl kostelík; zvonili na mši; my do kostela. Tam sedělo plné lavice chlapců výrostků, stejně oděných;

nejevili velikou pobožnost. Ptáme se lidí, jdouce z kostela, co to? Kdo jsou ti chlapci? To jsou prý učenníci, kteří se zde v tomto domě (bývalém klášteře) učí řemeslům, jakému kdo chce. Dobrá, pomyslíme; lépe, než aby z kláštera byly zase kasárny.

Pak jsme se dali v pravo ulicí a přišli do Veronetty č. Verony Menší; tak slove totiž ta menší část Verony, na levém břehu řeky Adiže. Tu jest několik kostelů; též nevelký klášter sv. Kláry, ale vkusný a čistý; u vchodu na prahu v kameně vytesáno stojí: *Porta isti portae amore coeli portae.* Jakkoli jsme o nápisu tomto přemýšleli: nevíme, zdaž na pravý smysl jsme uhodili čili nic; zdá se nám, že znamená: „Této bráně (t. j. tomuto domu) bude brána nebes otevřená, nesena-li bude (*portae místo portatae*) láskou k nebi.“ Dále pak u dveří dšlem mozaickým stálo: *Adoremus et procedamus ante Deum; 1858.:* „klanějme se jemu a krácejme před ním (Bohem).“

Tou dále jdouce cestou, octli jsme se na břehu Adiže; tu viděli jsme, jak mocný má spád a silný proud; semotam vedle břehů na loďkách jsou mlejny, jichž kola dosti rychle se točila; přivázány jsou ku břehu mohutnými řetězy.

Z Veronetty přešli jsme po kamenném mostě na pravý břeh, do vlastního města Verony, a tu jsme hledali nejprv dóm. Před ním jest biskupský palác, starožitná, zvláštní budova, se starými skulpturami na sloupení uvnitř, ve Veroně jedna z nej-památnějších. Za ní hned jest katedrální chrám; nese titul sv. Michala; stará to pologotická stavba

se znamenitým, velmi starožitným portálem. Nad vraty jest nápis: „Hic Dominus, Magnus Leo, cernitur agnus;“ „Zde Pán, veliký lev, vidí se beránkem.“ Po obou stranách vrat na sloupení jsou dvě figury: Olivier a Roland, rytíři. Nad portálem proroci. Uvnitř na podlaze čtou se slova: Non contemplantibus nobis, quae videntur, sed quae non videntur.“ „Nehleďte na to, co vidíme, ale na to, co nevidíme.“ A dále: „Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen,“ t. j. trpělivostí spějmež do boje nám uloženého; a posléze: „In patientia vestra possidebitis animas vestras. Luc. 21, 19. „v trpělivosti své vládnouti budete dušemi svými.“ Zde v tomto chrámě jest pověstný obraz Nanebevzetí Bl. Rodičky Boží od Tiziana.

Odtud jsme se šli podívat na chrám ve Veroně nejnovější, Santa Anastasia; při něm jest dominikánský klášter od Castelbarco; má starobylý portal. Tu viděli jsme originální kropenici; socha v životní velikosti: starý shrbený člověk ji nese na zádech; obyčejně bývá angel. Tu jsou Skaligerové, páni druhdy Veronští, pochováni; práce na hrobech jejich od Cagliariho. Zde v chrámě tomto se nalézají mnohé starožitné sochařské práce a umělé věci z pálené hlíny (di terra cotta), jak ve středověku Luka della Robbia v nich vynikal.

Z ostatních kostelů jsou památnější S. Fermo Maggiore s hnědým, dřevěným stropem, S. Giorgio se znamenitými obrazy od Tintoretta a Pavla Veronského. Avšak nejznamenitější jest chrám sv. Zenona, biskupa druhdy Veronského (r. 362 † 380),

stará to basilika z 9. století, též při klášteře. Všecko zde jeví velikou starobylost; již hlavní vrata při chrámu, která jsou celá železnou, polovypouklou prací pokryta, výjevy biblické představující; na tehdejší dobu práce náramně namáhavá, ale také primitivná. Uvnitř v basilice, do které se od hlavních dveří sestupuje dolů po mnohých schodech a pak na presbyterium po tolikých zas vystupuje, ukazuje se stará socha sv. Zenona, z červeného mramoru, která jako biskup sedí na biskupské, ovšem prosté a originální stolici, v ruce má pedum t. j. bisk. berlu a na ní nahoře přivázanou rybu, což prý poukazuje k jeho dřívějšímu zaměstnání, anebo snad k vrchnímu pastýřskému úřadu, jež označil Spasitel Petrovi na jezeře Genesaretském po zázračném rybolovu slovy: Neboj se, již od tohoto času lidi budeš loviti — a ne ryby. V presbyterium jsou dva chrámy nad sebou a u hlavních dveří na levo v koutě je stará, velikánská kropenice, nyní nepotřebná, jejíž velmi široká a plochá mísa jest (vlastně bývala) z jednoho kusu červeného egyptského porfyru.

Prvé však, než jsme šli k tomuto chrámu, kamž je vedle řeky a starého Kastellu velmi daleko, viděli jsme v městě, jdouce od kostela Sancta Anastasia, známé hrobky Skaligerův, mocného to někdy rodu italského, který panoval ve Veroně od r. 1260—1387. a s nimiž i český král, Jan Lucemburský, pobýváje v jižních Tirolích a a severní Itálii, co činiti měl. Jsou ty pomníky dva, vysoký, způsobem velikých sarkofagů stavený, svrchu s figurou na koni; ohražený jsou mříží, ale že v ulici jsou, na úzkém prostranství, mnoho

tratí. Mnohá na nich jest kamenická a sochařská práce. —

Na náměstí piazza d'erbe (trh ovocný a zelenářský), kde bylo velmi živo, chtěli jsme si koupiti třešně; ale vidouce, že jsme cizinci, takovou cenu ustanovili, můžeme říci, nestydatou, že nás ihned chuť na třešně přešla, a my položivše věc, pryč jsme odcházeli, načež nás provázel celý lexikon titulů ne právě chvalných ze slovníka hokynářského. Na náměstí tomto jest sloup, představující obraz spravedlnosti se sochou lví. „Před tímto jest náměstí panské (piazza Signori) s radnicí a sochami výtečných občanů, pak piazza d'armi (náměstí zbraní čili vojenské) s allegorickou figurou republiky Benátské.

Verona, jsouc jedním z nejstarších měst v Itálii, má ulice z větší části úzké a křivé; nejširší a nejkrásnější z nich je Corso Porta Nuova. Hezčí a prostrannější jsou veřejná náměstí; avšak čisto nikde, vyjmaje snad náměstí Brà (Pratum louka), na němž starobylá Arena stojí, které nyní, což před 20 lety nebyvalo, způsobem parku zařízeno jest. Zdálat se nám Verona pravým opakem býti Bologny.

Z moderních pamětností ukazován zde hrob též nešťastných, poesíí proslavených milenců: Romea a Julie, a sice v bývalém františkánském klášteře; nyní však ukazuje se v zahradě bývalého sirotčince, který za kasárny slouží. Jest to otevřený sarkofag z kamene červeně hnědého, domnělý poslední odpočinek Julinčin. Avšak my tak zvědaví nebyli, abychom se na tento zbytek primitivní a

prajednoduchý byli šli podvádět; slyšaliť jsme již před více než 20 lety, že za to nestojí, a ti, kdož ctitelé byli Romea a Julie a v myslí své vřelíjaké obrazy romantické o hrobě a náhrobku jejich sobě činili, víme, že odcházeli, vidouce ten zbytek, velice rozhořčeni a sklamáni. Přirovnávaliť jej spíše něčemu jinému, než rakvi. Krásnější pomník jim postavil Shakespeare, jej známe a na tom nám bylo dost.

Jsouc Verona již za doby Římanův znamenitým městem, chová v sobě až dosud mnohé římské starožitnosti. Nejznamenitější jest známá Arena; veliký to amfiteater, naplněný nyní dole při zemi boudami rozličných řemeslníků a kramářů. Jest vystavena z vápence, dle způsobu římského Colossea, podoby vejčité, 464' dlouhá a 367' široká. Zevnitř jsou arkády ve dvou patrech; zevnější kruh, nejvyšší, byl r. 1184. zemětřesením zbořen, a nyní skoro úplně zmizel; jen na jedné straně pozůstal a chová se zbytek, jako pro pamět, jak vysoká ta budova bývala. Kolosseum v Římě je ohromné; avšak poněvadž uvnitř téměř celé poškozeno a porušeno jest, nemá navštěvovatel toho přehledu, jako zde, a nemůže v myslí utvořit si celkového obrazu. Zde však jest vnitřek celý ještě dobře zachovalý. Skládáť se zajisté ze 46 řad sedadel na 96 stupních, vždy v širších a širších kruzích nad sebou se rozkládajících a červeně-bílým mramorem obložených. Mohutná to stavba, jako dějiny římské, na tisíce let vypočtená; nebo až dosud ovládá římský jazyk veškerým téměř západem, v Evropě i Americe. V Amfiteatru tom směstnalo se přes 30.000 diváků.

Z ostatních památek starověkých zasluhují zmínky: vítězný oblouk od císaře Galliena (260—268) prý r. 255. postavený, nyní Porta de Borsari zvaný, a Arco de Leoni, stavba podobná; pak jsou zde zbytky říms. divadla, v polokruhu vystaveného, zbytky paláce něm. císařů a italských králů a j. — Ze středověku jest paměti-hodný starý hrad, vedle něhož jsme šli ku sv. Zenonu, na břehu Adige vystavený, nyní však z části pobořený, sídlo druhdy Scaligerů, nyní zbrojnicí. Od tohoto hradu vede přes Adiži na druhou stranu most kamenný, jehož jeden oblouk velice rozpiatý a smělý jest; avšak téhož mostu se k veřejnosti nepoužívá. Mimo tento jest ve Veroně přes Adiži ještě pět mostů jiných.

Z paláců vynikají: Canossa, nejkrásnější ve Veroně, Pompei, della Vittoria, Bevilacqua, Giusti, dům filharmonické, Maffeiim založené společnosti s museem, operním divadlem, akademií, redutou a divadlem, zvaným Marando; též radnice, ve které se nalézá sbírka obrazů slavných mistrů školy Benátské.

Ze Verona i nyní jest sídlem mnohých úřadů, ústavů, jest známo; býval zde též čilý obchod, zejména průvozný (Transito) do Německa, avšak nyní ochablý. Ptali jsme se schválně toho onoho, jak se mají a jak se jim teď vede, jmenovitě dozorci v Areně; pravil že špatně, že není výdělku a ne života; pod Rakouskem že bylo lépe. Nevíme, mluvil-li pravdu, čili nic; ale snad; ovšem se jim snad vedlo lépe, neboť Verona byla střediskem veškerého vojenského života, sem hlavně plynulo

všecko to stříbro, jež nás armáda italská stála, ale našim kapsám při tom nebylo dobře.

Verona čítá i nyní 60.000 obyvatelů, a jsouc povností první třídy, jest i pro Italiány důležitá; jestiž klíčem k Tyrolsku. Pevnostní zdi byly z části již od Theodoricha, krále Východo-Gotského, Karla Velikého a od Scaligerů vystaveny a mají 17 bašt a 3 brány. Ve Veronettě stojí na vrchu sv. Petra, kde druhdy hrad Theodorichův stával, od Galeazza Viscontiho, vévody Milánského r. 1393 docela přestavěná r. 1801 od Francouzů zbořená, ale r. 1850 od Rakušanů nově vystavená a silně opevněná tvrz San Pietro, která ovšem celému městu dominuje a je s to, v případě potřeby je v šachu udržeti. Ostatně jest Verona opevněna ještě mnohými Maximiliánskými věžemi, tak že vůkolí její opevněnému táboru se podobá, v němž po případě i celá armáda skrýti se může. Věci ty druhdy mnoho millionů nás stály. Nad Veronu, na návrší k sv. Petru, chodíval za svých časů nebožtík Radecký nejraději na procházku; i my již r. 1856 na témž místě jsme seděli.

Nedaleko Verony zdvihá se k severu Monte Baldo (jakoby řekl: vrch přskrý, smělý), v jehož okolí známá Veronesská zelená hlinka se nalézá, již v malířství se používá (verde Veronese). Též jest tu na blízkou údolí, zvané Valpolisella, známé pro dobré své víno, jež Radecký nejraději píval.

Ve Veroně spatřili světlo světa mnozí znamenití mužové, jako: Catullus básník, Cornelius Nepos, dějepisec; Vitruvius Pollio, stavitel a Plinius starší, hlavně též historik, ku kterému však a snad větším právem i Comum (Como)

se hlásí; z novějších pak Lodovico Nogari, Onofrio Panvinio, Fracastori, Maffei, Paolo Veronese, architekt Falconetto, Fra Giocondo a j.

Známé též oba hřbitovy ve Veroně, civilní a vojenský; viděli jsme je oba v letech padesátých; jest na nich mnohá pěkná práce sochařská, ale tentokráte jsme tam nepřišli.

Prochodivše Veronu za krátkou dobu svého v ní pobytu jak jsme mohli, brzy po obědě dále ku Vicenze, Padově a Benátkám uháněli jsme. Krajina krásná, úrodná; zvláště ty jižní svahy Alp jsou překrásny, romanticky. Alpy jsou holé, lysé, ale ty poslední jejich výběžky jsou orostly a vzdělány. Od severu chrání je Alpy a od jihu pomáhá příznivá poloha ku polední straně; proto i na Gardském jezeře rostou citrony a pomeranče (v Salo, Maderno a j.), musejí však na zimu přece v skleněných ukryty býti.

Před Vicenzou vstaly nás zbytky starých hradů: Montecchi a Capuletti, známých z historie o Romeu a Julii.

U Vicenzy pozdravili jsme pověstný z r. 1848. Monte Berico, na jehož vrcholu je chrám Matky Boží (Madonna del monte Berico), a klášter. Tu byla r. 1848 zvláště tihá bitka, tu padlo mnoho Čechů, mezi nimi zvláště statečný plukovník Kopal, jehož hrob jsme druhdy navštívili a na něm, za něho i všechny kamarády padlé se pomodlili. Měl na hrobě ve čtyřech rozích sazeny 4 cypřiše; to bylo r. 1856 když jsme tam byli; teď budou ty cypřiše už velky, jsou-li tam ještě. Utrhše v myslí větvičku s cypřišů těch, položili jsme ji

ve způsobu přátelské upomínky na hrob hrdiny toho, i všech hrdin těch, kteříž tu padli, z národa českého, synové matky Slávy, věrni povinnosti své až do smrti, kteříž by byli zasluhovali položení život za věc šlechetnější . . .

Bratři s Bohem! Všickni, kdož spíte zde, a je vás na tisíce, synové z krve slávké, z krve české, spěte s Bohem! Nepobude noha naše na půdě té — ni v zemi rodné nepřáto odpočívati vám! Budiž vám lehká ta země cizí; nikdo nepřichází skropiti slzou váš hrob; nikdo, požehnati jej sv. křížem; snad ještě klné vám; možná, že i všeliká upomínka shlazena s hrobů vašich; ale vy nicméně — vy předce sladce, tiše, spáti budete, neboť jste padli, zemřeli v povinnosti své, věrni Bohu a králi, jako praví věrní Čechové!

Pokynuvše na rozloučenou k vrchu Berico, spěchali jsme k Padově. Poněvadž do večera jsme měli ještě daleko a večer ještě jeden vlak do Benátek jel a nám as 3 hodiny vybývali: umínili jsme, zastaviti se v Padově.

31. Padua. Benátky. Terst. Vídeň a Brno.

První cesta ve staré Padově byla ovšem ke chrámu sv. Antonína; jest gothický a má sedm kuppolí. V něm na levo jest památný hrob sv. Antonína; za oltářem ve stěně jsou překrásné vypouklé práce z bílého mramoru znamenitých mistrů, (jako: Hieronymus Campagna, sculptor Veronensis; na jiném: Tullii Lombardici opus, a dále: Antonius Lombardi) život sv. Antonína zobrazujících. Před chrámem stojí na podstavci socha Benátského generala Mocenigo na

koni. Prostrannost před chrámem jest stavbě velice přiměřená.

Odtud spěchali jsme do druhého, rovněž znamenitého chrámu sv. *Justin y*, panny mučennice, která odtud pocházejíc, ve 4. stol. za Maximiana císaře, spoluvladaře Diokletianova, tu i smrt mučennickou podstoupila; až dosud ukazuje se zde její vězení. Chrám jest stavba veliká, románská, mohutných sloupů. Zvláště pěkný byl zde na jednom postranním oltářku řezaný dřevěný kříž s P. Kristem na něm a socha sv. *Bartoloměje*, která rovněž tak představena jest jako v dómě Milánském (sv. Karla Borr.) za oltářem, s vlastní kůží, svlečenou na levé ruce.

Týž chrám stojí na prostranství, zvaném *Piazza Bra*, vlastně *Prato della Valle*, (louka v údolí, dolině) jindy *Campus Martius*, cvičiště vojenské. Jest to rozsáhlé, kulaté tržiště. Ve středu jeho jest kulatý ostrov, schválně utvořený průplavy, k němuž vedou čtyři mosty; jest osázený vysokým a mohutným stromovím a má veliký počet soch znamenitých mužů. I našli jsme mezi nimi také jednoho Slovana, krále *Jana Sobieského*, Poláka. I pozdravili jsme syna Slávy s radostí. Na jeho podstavci čtli jsme zajisté tento nápis: „*Joanni Sobieskio, qui Patav. academiam rex egregius pacis et belli artibus illustravit, de christiana republica optime merito.*“ A dále podtím: „*Stanislaus, Poloniae rex, monumentum posuit. a: 1784**“.

*) Janu Sobieskému, kterýž Paduánskou akademii (univeraitu), jsa král výborný, uměním pokoje i války oslavil, o stát křesťanský nejvýš zasloužilému.“ A dále Stanislav, král polský, pomník tento postavil. R. 1784.“

Vracejíce se odtud navštívili jsme botanickou zahradu. Poněvadž čas mřjel, musili jsme spěchati k nádraží. Tedy ani universitu zdejší, jednu z nejstarších v Evropě, založenou již 1268 císařem Jindřichem II. (dle jiných již dříve 1222), se znamenitými sbírkami její, ani radnici kde jest velikánský sál se sochou Tita Livie, rodáka Paduánského, odtud Patavinus zvaného, jsme neviděli. — K usnadnění komunikace se zemí i mořem jest zde kromě železnic kolik průplavů a přes řeku Bacchiglione pěkný železový most.

Ještě bylo světlo, byli jsme už v Benátkách; večer v 10 hodin jel parník. Navečeřevše se, co jsme měli dělati? Den byl překrásný, večer milý a tichý. Najmeme si loď a projedeme si Benátky, jmenovitě veliký průplav (Canalazzo). Navrženo, vykonáno; hned byla zde pěkná lodice s pohodlnými sedadly a dvěma gondolierý; nás bylo šest. Plavili jsme se vedle dogany (celnice) mezi nábrežím Madonna della Salute, anebo Zattere (na vorech) zvaném a Giudecca (podlouhlý ostrov) dále kolem města až ku dražnímu mostu a tu do velkého kanálu; jím pak celým městem nazpět. Přepůvabná to jízda! Venku na moři zazpívali jsme si . . . „Kde domov můj“ — a některé jiné národní písně; uvnitř pak města uneseni jsme byli podivností a krásou jeho; zdálo se zajisté býti městem čarovným. Světla ve vodách se odrážející, v pravo v levo krásné paláce s balkony, semotam šplouchající čluny, se objevující a zase mizející, a nad námi to tiché, krásné, hvězdnaté nebe — bylo nám, jako bychom byli na světě jiném, okouzleném.

Z jednoho místa zavznívala serenada, do klidu toho večerního, jemný zpěv a něžná mandolina. —

Máme-li již o všem vyprávěti, co a jak nás na té cestě potkalo, nesmíme mlčením pominouti též učený disput, jímž nám při večeři v Benátkách čas ukrátil jistý cizinec, rodem Švýcar a stavu svého nepochybně malíř. Přisedl k nám; jedli jsme u téhož stolu. Vida, že jsme katoličtí kněží, začal všelijaké námítky nám činiti, jak protestanté obyčej mívají. Musíme říci, že řeči a námítky jeho nás nikterak nepřekvapily, ale shledal nás býti připraveny a okovány, tak že jsme mu ve všem odolali, ano jej i o opaku překázali. Ostatně byl muž vzdělaný a usedlý; a ve vši dobrotě jsme se rozešli.

Večer v 10 byli jsme na lodi. Nebyl párník Milano, ale jiný, rovněž pěkný, s osudným jmenem Stambul. Královna moře byla oblékla za noci jiné roucho a jiný šperk. Zářilať v tisíci drahokamů nočních světél, obrážejících se ve vlnách mořských; jmenovitě čarovně dopadalo nábřeží Slovanův, do půlkruhu se vinoucí a sterými plameny osvětlené. Dožecí palác jako tajemná, zaklená budova na nás se díval a po vlnách kolem nás ve tmě noční čluuy jako přišery noční a obludy mořské se mňaly. Kteraký to pohled, a kteraká noc! Vše bylo na palubě; každý zanesl zavazadla svá do kajuty a honem spěchal na horu, aby krásného večera užil. Konečně k 11. počal velikán se hýbati; zprvu pomalu, pak rychleji mňjely kolem nás domy, hradby a výspy a my octly se uprostřed moře. Na palubě trval hovor ještě dlouho; každý přisednuv ku známému, chtěl užiti krásného večera a čistého vzduchu mořského; ale ponenáhlu vše umikalo,

jeden po druhém ztrácel se s paluby, aby v kajutě odvedl přírodě neuprosnou daň spánku, a některý jen semotam zahaliv se do teplého pláště anebo plaidu umínil, noc strávití na palubě, natáhnuv údy po lavicích dle pohodlí, jakého nejlépe upravití si mohl. Jen kormidelník zůstal státi u kormidla jako socha, oko na lucernu zpředu, pak na jehlici upřené maje; jeť v rukou jeho život všech.

Když se rozednívalo, spěchalo vše na palubu; tu bylo viděti teprv pestrost společnosti; snad od nejnižšího chudáka, jež kapitán zadarmo vzal, až ku největšímu boháčí; všickni na téže lodi, všickni stejně vzdáleni od moře — od smrti; moře by také velikých rozdílů mezi nimi nedělalo. Tu mezi námi byl také jeden podivný muž; vysoké postavy, ošumělé vojenské šatstvo hraničara rakouského na sobě, s modrou polní čapkou na hlavě; naslouchali jsme; mluvil jihoslovansky; přistoupíme blíže, dáme se do řeči, byl povstalec, Jovan Kulčič jmenem, Hercegovac, kterýž jat byv a uprchnuv do Italie, opět se vracel na bojiště. „Co mám dělati, pravil, ničehož nemám, vše zničeno; nezbývá mi, než opět pušku do hrsti a proti Turčínů.“ „Bůh s tebou, pravili jsme, i s bratřmi tvými a dej vám dosíci, po čem toužíte a čeho krví i životem dobýváte; naše přání i modlitby jsou s vámi.“ I dali jsme mu na památku obrázek Rodičky Boží, jež on políbil, a nějaký žold na cestu. Stiskše si ruce a davše si srdečné s Bogom! rozloučili jsme se. Živ-li či mrtev? —

V Terstě ubytovali jsme se v Hôtel Daniel v ulici na nabřeží; týž den (6. června, středa) strávili jsme v Terstě; ráno na rybí trh, kde

někteří nakoupili rozličných předmětů na památku domů, mušlí, hvězdýšů, ježků a p. Pak jsme se šli do moře vykoupat, což bylo velice milé, po takové cestě, toliku potu a prachu. Voda mořská zelená, ale jako křišťál průzračná. Lázně jsou na vorech, a možno koupati se buď venku, plavati, anebo v komůrkách, kteréž slušné a čistě zařízeny jsou. Mořskou vodou od spodu tajemné, zelenavé světlo do nich padá, reflexem o moře. Cena 40 kr. od komůrky a 10 kr. od dovezení a odvezení.

Věděli jsme, že v Terstu byla nedávno vys. vládou zařízena pozorovací stanice zoologická, námořní a že dr. Vejdovský z Prahy zde svá studia konal. Dlouho jsme se nemohli na ni doptati; konečně za městem na silnici ku loděnici Lloydově. Jest stavení neveliké, o samotě v zahradě a v břehu, v němž při zemi, jako ve sklepe, sklenné nádoby, mořskou vodou naplněné, s některými malými mořskými živočichy, na dřevěných lešeních umístěny jsou. Ředitelem toho ústavu a pozorovatelem byl jakýsi dr. Graeffe, který s velikou vlídností nás uvítal a spřátelskou ochotností vše ukazoval a vykládal. Tu v nádobách těch měl všelijaká malá zvířata mořská, na př. mořské péro; též řasy č. algy. Zde jsme také docela zblízka viděli onoho mloka, *Protea anguinea*, z podzemních vod krašských. Nahoře má dr. Graeffe svou kancelář a své laboratorium. Mnohé věci malinké a jemné a čistě praeparované nám nřkázal. Předložil nám též pamětní knihu, do které nahlédše, některé známé, jsme našli, jako na př. pana Bohumila Bauše, profesora přřirodopisu na II. c. k. řesk. real. gymnasii v Praze, svého milého přřitele

a bývalého žáka. Dr. Vejdovský, tehdy soukromý docent na české polytechnice, již v Terstu nebyl; bylť se již navrátil do vlasti.

Na večer rozloučili jsme se s Terstem a mořem a vstoupili na vlak, abychom až do Vídně v jednom kuse jeli, což jmse také vykonali. Ještě mnohou krásnou krajinou oko se pobavilo; mnohý půvabný obrázek v Krajině a Štýrsku spatřilo; ale nebyla to vlast. Ve čtvrtek na (7ho) byli jsme ve Vídni. Viděvš Italii a přejevš dvakrát Appenniny, ani Semerink nás nebavil; jak poznal člověk cos lepšího, tím co dříve za zvláštní měl a vznešené, pohrdá.

Dne 8. ráno jeli jsme z Vídně, kromě na noc, déle se nezdrževše. Jedeme v dostavníku (Omni-busu) na nádraží; konduktér, myslíme že Němec, on Čech; což jest ve Vídni o Čecha? — Židovka přisedla, jela pár kroků, zase slezla; jela do Römer-badu — římských lázní; kdo se může za dnů našich i těch pár kroků dáti voziti? — Z Vídně seděli jsme ve vaggoně s některými Čechy, jeden z Otic, kožešník a druhý od Brna, pekař; byli to dva ubohé exempláře vídeňských Čecháčků; nevědí nic. I byl s námi také jeden Moravan, i on si omočil a naslouchaje našemu diskursu, pravil, že Češi jsou hloupí, nevzdělaní, že nemají škol (myslil snad německých); na tuto blbou a urážlivou řeč jsme mu přímo museli říci, že je osel a náramný nevědomec ve vlasti. To jsou Moravané — je to bída! Čechové ve Vídni a ještě více Moravané jsou pravé karrikatury, a hledíce na ně s našeho národného stanoviska, budí ošklivost. —

Přijeli jsme do Seelowitz a Rohrbachu; jájku, Moravané, která to místa, jak se jmenují?

Žádný nevěděl; „to jste Moravci? tak znáte svou vlast? blbě hleděl jeden na druhého; nic jste jakživi neslyšeli o Židlochovicích a Hrušovanech? ejhle, hanba, jste cizinci ve své vlasti! Ale jest to také hanebná perfidnost těch direktí drážních! V krajinách čistě slovanských jest slovanské jméno štace buď dokonce vynecháno, anebo někde stranou přilepeno, anebo nejvýše pod německým jmenem ale literou mnohem menší napsáno.

Před polednem 8. června byli jsme v Brně; pro známost uhostili jsme se v klášteře Minoritském. Důst. otcem P. Guardianem byli jsme vlídně přijati. Tu bydlí i slovatný starosta Dědictví Cyrillo-Methodějského kanovník, professor a slovatný spisovatel, nyní nejzasloužilejší spisovatel na Moravě, a patriarcha všech P. M. Procházka, jehož milé společnosti na procházce jsme se těšili. Vedl nás na místo, kde, jak pravil, zvláště „osvěta“ kvete. Tu samé ústavy; čteme: Technische Hochschule (universita); zemský dům; německé gymnasium, u jehož vchodu čtyry nadělané machny stráž drží; divné to zobrazení Mus, ale dobré dráždilo mužské mládeže; tu česká beseda, při ní zahrada; něm. Turnhalle, protestantský kostel, červený z cihel, v goth. slohu, nový — ejhle, samé nádherné domy a samé světlo! A kde pak jsou ústavy pro Čechy, jichž je přece na Moravě více? Ty buď nejsou, anebo někde pokoutkují.

Šli jsme do parku pod Špilberk; rozhled odtud po Novém Brně, zvaný Belvedere; tu mnoho dítek, hrály si; tak rád se na ně dívám, na tu jejich nenucenost a prostotu, zvláště, když si hrají; kde jim volněji, než v přírodě? — Obešli

jsme druhou stranou; rozhled po Starém Brně; pozdravili v duchu milého Křížkovského a poslali dsk za mnohou chvíli radostnou, již jemnými a hlubokocitými skladbami svými nám způsobil. Pravit důst. průvodce náš, že ničeho nevydal Křížkovský na světlo, leč by prvé Sušil toho byl schválil.

Jsouce v Brně, chtěli jsme navštívit hroby všem Slovanům posvátné: patriarchy slavistiky, Josefa Dobrovského; nejzasloužilejšího literata, učence a básníka na Moravě, Fr. Sušila a jednoho z prvních druhdy buditelů tam, Dom. Kinského; nezbývalo však nám časů; pročež i jim v duchu přátelský pozdrav poslavše, věčného klidu Mánům jejich přáli jsme, by je na věčnosti za všechny jejich oběti, všecku pšli a snahu, dobrotivý Bůh těšiti, blažiti a věncem slávy nesmrtelné ozdobiti ráčil. Kéž zdárných synů Morava hojně rodí!

Jak bychom nebyli šli do českého gymnasia? Jak nepozdravili přátel? Tuť velezasloužilý p. prof. Fr. Bartoš, předůkladný znatel mateřského jazyka; tu básník na slovo vzatý a spisovatel, Vladimír Štastný, tu jednatel Matice Moravské, Theodor Lazar; tu někteří jiní naši krajané, i bývalí žáci. Jakž jsme se neměli s nimi a mezi nimi potěšiti? Avšak bohužel, obrázek, jež v krátkosti vykreslili nám o národním životě Brněnském, nebyl nikterak pro nás potěšující. Brno není slovanské; ale není také německé, nýbrž židovské. Konečně tam snad svítá; jeť tam rokem 1877 česká národní škola; zdať Bůh!

V sobotu ráno jsme sloužili mši sv. u otců Minoritů, a sice v kapli zvané Loretta; vypadá

rovněž tak, jako v Lorettě; bylo pro nás milou upomínkou. Děkovali jsme Pánu Bohu z vděčnosti srdce, že nás na té celé pouti všeho úrazu chrániti a do vlasti šťastně doprovoditi ráčil. — Pak jsme šli ještě podívat se na některé chrámy v Brně; byli jsme v katedrále u sv. Petra; stará to, slavná stavba gothická; avšak průčelí, zrovna proti bisk. residenci, jest zromanisováno; a rovněž uvnitř jest celý zromanisovaný a zkažený, ačkoli s oltáři pěknými a vkusného slohu, však parukového, kteréž ku gothické stavbě dokonce se nehodí; chrám však na návrší slavné se nese. Biskupská residencí jest nepatrná.

Byl trh; ejhle, na náměstí všude moravsky; tuť bylo Brno moravské, jako Olomúc o trhu. Radnice jest starobylá; brána a průčelí pěkné, gothické; uvnitř v průjezdě je vycpaný krokodil, čili nějaký veliký mlok; na ostrovida je krátký a tlustý. Jak se tam dostal a proč, nevíme pověditi. Též je tam kolo, mistrovský kus jednoho koláře za den. Viděli jsme také „Höhere Töchterschule“ a ně m. paedagogium; toť paláce jsou — a země česká! A kde česká vyšší dívčí škola? Žádná; a kde má české paedagogium svůj palác? Několik nízkých chatrných světnic u Minoritů; šli kandidáti právě ze školy.

Z Brna byla jízda prostomílá; kdož by neznal romantický Adamov, Blánsko a vůbec romantické pohoffi česko-moravské, jímž dráha se vine? U Brandýsa nad Orlicí pozdravili jsme v duchu slavného Amosa Komenského, vidouce pomník jeho pod Klopoty.

Jediný ještě obrázek. As u Mýta hlídačský domek vedle dráhy; kamenný, čistý; před ním

plné bidlo pěkných, čistých peřin, zahrádečka čistě upravená a v ní 13 špalků včel. Milá idylla; ono svědčí o dobré hospodyni, toto o dobrém hospodáři. Ejhle, jak dobře ti prostí lidé rozumějí tomu, přfbYTEK o samotě nčiniti sobě přfjemným; kousek poesie!

Brzy přijeli jsme do Pardubic; odtud do Hradce, kde na nádraží na nás čekal náš povoz, který šťastně až do Hořic nás dopravil; bylo 9. června 1877 v sobotu večer. — Tak vykonali jsme šťastně celou tu pouť od 17. května až do 9. června. Mnoho krásného jsme viděli, mnohému se přiučili. Pobavil-li se s námi laskavý čtenář, přiučil-li se něčemu, dobře jest, více nežádáme. Budiž ze všeho dík Pánu Bohu, čest a chvála, jakož i přesvaté Mateři jeho a svatým patronům českým! —

Le o XIII.

Zvolen 20. února 1878.

„Habemus papam“ — tak na Vatikáně
z tisíců hrdel přeradostně znělo,
až blahým srdce pocitem se chvělo,
převroucně veleslavíc jméno Páně.

„Habemus papam“ — tako církvi širou
co dále blahostná se zvěst ozývá,
že církvi není již býť vdovou sirou,
a díkem Pánu nitro se rozplývá.

Jak dávno tomu, sklíčená co nyla
nad rakví drahou u hlubokém žalu.
pohlížíc s bázní citů u návalu
do temné dáli, před níž jež se kryla.
A vzdechy její k blankytnu se nesly
a prosby vroucí k nebes trůnu spěly;
vše duše věrné v prach před Pánem klesly,
by smiloval se, z hloubi zatúpěly.

A hojně slzy, přetrpkého bolu
na lících truchlých dosud neusechly,
ni lkáním rtové ještě neoddechli,
již s bolem radost zas se mísí spolu.
„zas máme otce“ — vše radostně jásá,
a jako blesk jde vůkol ta zvěst rychlá,
ji zvonů zvuk, ji hřmění děla hlásá,
a ňadra naposledy bolem vzdychla.

A jeden z rádců, sboru ze svatého
již na pavlan, by zprávu podal, kráčí,
a kroku chvat, že radost nese, značí,
„zas máme otce“ — praví — „přemilého.“
Jest Leo jméno mu, by slavné předky
jak v žití měl, tak i ve skutcích vzorem,
by hledě slavné jejich na výsledky,
jak lev se utkal, byť se zlostí, sporem.

Ó slavná o Tobě již zvěst se šíří,
a plesá veškeren ten obor země,
hle s úctou vzhlíží k tobě lidské plémě
a nebe se zemí se opět míří.
Přeslavné jméno, významné jsi zvolil,
buď lvem Ty mocným všemu církve světu,
za niž Syn Boží sám krev drahou prolil,
buď církvi Jeho k slávě, ku rozkvětu,

By, předchůdce Tvůj započal jak slavný,
Ty ve šlépějích jeho kráčel dále,
cíl na zřeteli svatý maje stále.
jak káže úřad ten Ti svatý, dávný.
By velebná choť Páně krásná, čistá,
na skále pevně, nepodvratně stála
a k slávě Otce, Duchá, Syna Krista
a v nové záři převelebně vzplála.

A proto vítej nám, náměstku boží,
Ti vstříc jde církev, Tebe s úctou zdraví,
na milliony duší Tebe slaví,
bez počtu přání k nohám Tvým se složí.

Ó dej Ti sílu Pán, by v těžké správě
posešlé nechablo to rámě Tvoje,
by církev řídil k Pravdy Boží slávě,
Tě siltež hojně Věčné Lásky zdroje.

Již vodiž nás, to věrné stádce Páně,
my věrně za Tebou, hle, všickni jdeme;
od víry, věz, že svaté neuhneme,
až uvedeš nás k spásy věčné bráně.
Až stane však čas v rychlotokém proudu,
a život náš dospěje cíle svého,
a státi budeme na věčném soudu: .
kéž vejdem' s Tebou blaha do věčného!

Pouť Slovanů do Říma

ku dni ssv. našich apoštolů Cyrilla a Methoděje r. 1881

podává

Frant. Koželuha

kněz arcidiecéze Olomoucké.

I. Přípravy k této pouti u nás a jinde.

Jedna z nejdůležitějších událostí v našich dějinách církevních zůstane pouť Slovanů do Říma, kterážto se konala letošního roku 1881 o svátku našich apoštolů ssv. Cyrilla a Methoděje. Z této příčiny ji také mnozí hned zpočátku pojmenovali „poutí Cyrillo-Methodějskou.“

Pohnutkou k této výpravě, při níž katolické Slovanstvo mělo četných svých zástupců, byl list nynějšího papeže tak zv. encyklika „Grande munus, — kterou náš sv. Otec Leo XIII. hned lonského roku 30. září vydal pro celý svět na počest apoštolů slovanských.

Třeba toto velepamátné dílo sv. Otce od té doby u nás všechněm bude známo, nebude to věci na ujmu, když text jeho pro věčnou pamět níže tuto položíme. Zníť následovně:

Napsalť:

Vznešený úkol — šířiti křesťanství, kterýž především připadl knížeti apoštolskému Petrovi a jeho nástupcům, přiměl papeže římské, aby všech časů, jak toho poměry a úmysly milostivého Boha zdály se vyžadovati, vysílali věrověsty k různým národům okrážku zemského. Jako sv. Augustina do Britanie, sv. Patrika do Iraka, sv. Bonifáce k Němcům, sv. Vilibrorda k Frýzům, Batavům a Belgičanům, a jiné jinam vyslali, aby péči měli o duše, tak dovolili také sv. mužům, Cyrillu a Methoději, konati apoštolský úřad mezi slovanskými národy. Jejich pracím a namaháním děkovati jest, že onino národově uzřeli světlo evangelia a z pohanské divokosti přivedeni byli k mravnému a lidskému životu.

Jakož lid ve slovanských zemích pamětliv těchto dobrodiní, slechetné bratry apoštolské Cyrilla a Methoděje, povždy chválami slavil, tak i církev římská s velikou pílí je uctívala. Vyznamenala oba hojně za dob jejich pobytu na světě a nechtěla postrádati ostatkův jednoho z nich. Již od roku 1863 bylo našim předchůdcem, Piem IX., nesmrtelné paměti dovoleno, aby v Čechách, na Moravě a v Chorvátsku, kdež slavnost sv. Cyrilla a Methoděje potud slavena každoročně 9. března, slavnost tato na dále vždy dne 5. července konána a památka obou svatých zbožně uctěna býti mohla. Nedlouho po té, za velkého vatikánského koncilu, prosili četní biskupové apoštolskou Stolicí, aby uctění a slavnost oněch rozšířila na celou církev. Ježto ale záležitost tato až posud zůstala nevyřízenou a ježto průběhem doby nastala v oněch slovanských krajinách změna státních poměrů, zdá se Nám, že přišel okamžik, abychom podporovali slovanské národy, jichž blaho a spása Nám tak velice na srdci leží.

A ježto nechceme, aby se postrádalo něčeho na Naši otcovské lásce, přejeme si také, aby víc a více šířilo se uctění oněch svatých mužů, kteříž slovanské národy hlásajice katolickou víru od záhuby zachránili a nyní na nebesích jsou mocnými jejich přimluvčími. Aby však jasnější a zjevnější bylo, jakými byli oni mužové, jež stavíme k uctění před katolický okrálek světa, následujž krátký dějinný přehled.

Cyryll a Methoděj byli bratři rodem ze Soluně z vážených rodičův. Odešli záhy do Cařihradu, aby oddali se humanitním studiím ve hlavním městě celého východu. Jejich velké vlohy, které již u věku jinošském pozornost na sebe obracely, nezůstaly skryty, neboť oba učinili v krátké době velké pokroky, hlavně pak Cyryll, jenž slynul tak velkým věděním, že ku zvláštní cti dáno mu bylo jméno filosofa. Methoděj nedlouho potom stal se mnichem, ale Cyryll byl k návrhu patriarchy Ignacie císařovnou Theodorou uznán hodným, aby v křesťanské víře vyučoval Chazary za Chersonesem bydlící, kteříž prosili v Cařihradě o řádné kněze. Nezdráhaje se převzal tento úkol. Přised do Chersonu na Krimu naučil se, jak někteří sdělují, především řeči lidu tamního. Za těch dob

podářilo se mu — a to bylo dobrým znamením — naléztí ostatky sv. papeže Klimenta I.; poznal je snadno, ješto byla všeobecná o nich paměť v lidu, a ješto také nalezena byla kotva, s kteroužto — jakož zjištěno — statečný mučenník k rozkazu císaře Trajana byl hozen do moře a na to pochován. — S tímto drahým pokladem vnikal do měst i vísek Chazarův, učil je svým kázáním, a milostí Boží obrátil je po odstranění různých pověr ku Kristu Ježíši. On však nejen že tuto novou církev co nejlépe speřádal, nýbrž osvědčil při tom i velké sebezapření a obdivuhodnou lásku k bližnímu; zamítl všeliké dary, jež mu oni krajané nabízeli, vyjma jediný: propuštění na svobodu oněch otroků, kteříž přiznávali se k víře křesťanské. Brzy vrátil se Cyrill plesaje do Čarihradu a vstoupil zde do téhož kláštera Polychronova, kam již i Methoděj se byl utekl. —

Zatím donesla se zvěst o obrácení Chazarů k Rastislavu, knížeti moravskému. Příkladem Chazarů povzbuzen požádal týž císaře Michala III. v Carihradě, aby mu poslal některé věrozvěsty, a bez obtíží bylo prosbě jeho vyhověno. Ctnost Cyrilla a Methoděje skutky již osvědčená a jich známá láska k bližnímu způsobily, že zase k této cestě do Moravy byli vyhlídnnti. Vydavše se přes Bulharsko již před tím ku křesťanství obrácené na cestu, neopomenuli nikde příležitosti k utvrzení náboženství se jim naskytující. Obyvatelé moravští ale šli jim v celých zástupech vstříc až na hranice a přijali je rádi a radostně. Bez průtahu vštěpovali pak lidu učení křesťanské a slíli jej nadějí ve statky nebeské; a to konali s takovou silou a pílí tak neunavnou, že se národ moravský brzy a rád obrátil ku Kristu. Nemálo přispěla k tomu znalost slovanské řeči, kteréž se Cyrill byl dříve přiučil a mnoho přispěl i jeho překlad písem sv. obou zákonů do jazyka slovanského. Jsou tudíž zásluhy tohoto muže o všecek slovanský národ tím větší, ješto mu týž děkuje nejen křesťanskou víru, nýbrž i dobrodiní světského vzdělání; vždyť Cyrill a Methoděj vynalezli písmena, kterýmiž jazyk slovanský se vyznačuje a vyjadřuje, a proto právem také pokládají se za zakladatele tohoto jazyka.

O událostech v tak dalekých a odlehlých krajinách přišly pochvalné zprávy i do Říma. Když papež Mikuláš I. statečným oběma bratřím uložil, aby přišli do Říma, usnesli se tito beze zdráhání, že vykonají rozkaz jeho; vydali se radostně na cestu do Říma a donesli s sebou ostatky sv. Klimenta. Papež Hadrian II., jenž nastoupil na místo zesnulého Mikuláše, dovědév se o tom, vyšel s duchovenstvem a lidem výtečným přichozím vstříc a vzdal jim velikou poctu. Tělo sv. Klimenta, jež ihned velikými zázraky se proslavilo, bylo ve slavnostním průvodu přenešeno do basiliky zřízené za doby Konstantinovy, na místo, kde stál rodný domek onoho nepřekonaného mučenníka. Pak podali Cyrill a Method u přítomnosti duchovenstva papeži zprávu o apoštolském úřadu svém, jež posvátným způsobem a s velikou obětavostí spravovali. Poněvadž byli obviňováni, že jednali proti zákonům a obyčejům od předků zděděným, užívajíce při vykonání sv. obřadů řeči slovanské, objasnili tu věc a uvedli tak důrazné a dobré důvody, že našli i u papeže i u shromážděného duchovenstva pochvaly a schválení. Když pak oba složili na katolické vyznání víry přísahu a když přísáhali, že vytrvají ve víře sv. Petra a biskupů římských, byli jmenováni Hadrianem samým biskupy a posvěceni. Zároveň pak bylo několik jejich žáků posvěceno na kněze.

Božská prozřetelnost však chtěla tomu, aby Cyrill dokonal svůj život v Římě r. 869 dne 14. února, život to, jenž byl bohatší ctnostmi než lety. Dostalo se mu veřejného pohřbu, jenž se konal za veliké slávy způsobem, jakým bývají pohřbeni papežové, a uložen byl za velikých poct do hrobu, jež si Hadrian sám dal vystavěti. Ježto pak římský lid nechtěl dovoliti, aby svaté jeho tělo dopraveno bylo do Cařihradu, ač truchlíci domovina jeho velice si toho přála, byl Cyrill uložen vedle kostí sv. Klimenta, jež po tolik let tak uctivě střežil. Když nesen byl za zpěvu slavných žalmů městem, zdálo se, že to jde průvod vítězný a ne pohřební. Římský lid prokázal sv. muži takovou poctu, jaké se dostává pouze nebešťanům.

Na rozkaz a za blahopřání papežova vrátil se pak Method jako biskup zase na Moravu, aby tam dále vyko-

nával svůj apoštolský úřad. Snahou jeho bylo, aby ujímaje se s celou duší svého stádece, sloužil katolicismu s horlivostí větší a větší; usazeným šířitelům novotářství kladl vydatný odpor, aby nesmyslnými svými domněnkami katolické víře neuškodili, vyučoval knížete Svatopluka, jenž následoval po Rastislavovi, v náboženství, a když zapomněl na své povinnosti, napomínal jej, pokáral jej a naposled jej potrestal interdikttem. Následkem toho byl samovládcem tím poslán do vyhnanství. Brzy však byl povolán nazpět a docílil svým včasným napomináním tolik, že kníže změnil své smýšlení a nahlédl, že nutno pro dřívější návyky činiti novým způsobem života dostinčinění.

Pozoruhodno též, že nezdolná horlivost Methodějova obrátila se i za hranice moravské a sice jako dříve za života Cyrillova Liburnům a Srbům, tak tehdy k obyvatelům Pannonie, jejichžto knížete přijmím Kocela vyučoval v katolickém náboženství a přivedl jej na víru katolickou. Taktéž upevnil ve víře katolické Bulhary s jejich králem Bogorisem, rozšířil poklady nebeské též na Dalmatince a dal si všemožnou práci, aby seznámil také Korutany s pravým Bohem a přivedl je k Jeho uctění.

Povstaly mu z toho nesnáze. Ježto totiž někteří z mladé křesťanské té obce pohlíželi na působnost Methodějovu závistivým okem, obžalovali nevinného muže u Jana VIII., nástupce Hadrianova, jako by jeho učení porušovalo mravy předků, kteří užívali při službách Božích výlučně řecké nebo latinské řeči. Papež maje starost o neporušenost víry a staré kázně, povolal Methoděje do Říma, aby výčitky ty vyvrátil a se ospravedlnil.

On jsa dobrým svědomím jist, uposlechl radostně, a bylo mu snadnou věcí, roku 880 u přítomnosti Jana VIII., několika biskupův a duchovenstva dokázati, že i on sám stále zachovával totéž vyznání víry a jiné že pilně v něm cvičil, na něž u přítomnosti a za schválení Hadrianova na hrobě knížete apoštolského byl přísahal; užíval-li při službách Božích řeči slovanské, stalo se to z dobrých příčin, a se svolením papeže Hadriana. Též písmo svaté tomu se nepřičí.

Výkladem tím očistil se Method ode všeho podezření tou měrou, že jej papež objal s radostí, uděliv mu důstojnost arcibiskupskou, potvrdil jeho posláni do krajin

slovanských. Přidav mu pak několik biskupů, jímžto v čele měl státi, a kteří jej měli při rozšiřování víry katolické podporovati, poslal jej s vřelými doporučovacími listy a s dalekosáhlou plnou mocí na Moravu zpět. Později potvrdil papež vše to v listu Methoději zasláném, když totiž závist lidí zlých ještě jednou proti němu se obrátila. Methoděj pokračoval tedy úplně upokojen a s horlivostí ještě větší v úřadě svém, spojen jsa s papežem a celou církví římskou nejvroucnější páskou lásky a víry. Brzy sklízel výtečné plody své působnosti. Obrátil totiž osobně knížete českého Bořivoje a pak jeho manželku Ludmilu s pomoci ještě jednoho kněze na víru katolickou a přivedl to v krátké době tak daleko, že mezi národem tím křesťanské jméno daleko široko známým se stalo. V téže době staral se i o rozšíření světla evangelia v Polsku. Krajinami haličskými vnikl až do Lvova a zřídil tam sídlo biskupské. Odtud vnikl, jak někteří vyprávějí, i do říše Rusův a založil tam biskupství kyjevské. S těmito nevádnoucími vavříny se vrátil ku svým na Moravu. Cítě pak konec svého pozemského života vyvolil svého nástupce, napomenul kněžstvo a lid v posledním pastýřském slovu ku ctnosti a dokončil svůj život klidnou smrtí, život to, jenž pro něho byl cestou do nebe. Jako Řím Cyrilla, tak oplakávala Morava zemřelého Methoděje a připravila mu čestný pohřeb.

Připomínáme pak si toto vše, ctihodní bratři s radostí velikou a hluboce Nás to dojíká, kdy zpět pohlížíme do minulosti, kteráž budí v Nás vzpomínky na spojení se slovanských národů s církví římskou, započaté s nadějemi velmi stkvělými. Oba jmenovaní šířitelé křesťanské víry vyšli ovšem z Cařihradu k národům pohanským, avšak jejich posláni bylo apoštolskou Stolicí, tímto středem veškeré jednoty, buď přímo nařizeno, anebo, což nejednou se stalo, bylo tuto výslovně a slavně potvrzeno. Skutečně pak vydali v městě Římě nejen počet o správě svého úřadu, ale i odpovídali tu na žaloby proti nim vznesené; zde na hrobech sv. Petra a Pavla složili vyznání víry katolické a zde také obdrželi svěcení biskupské vedle plné moci, založení vládu církve a podržeti různosti svěcení.

Odtud získáno dovolení k užívání slovanského jazyka při sv. obřadech a právě tímto rokem končí se 10. století od této doby, co papež Jan VIII. psal Svatoplukovi, knížeti moravskému: „Užívání slovanského jazyka . . . jímž Bohu přísluší čest a chvála se prokazuje, potvrzujeme a nařizujeme, aby tímto jazykem zpívána byla Kristu, našemu Panu, sláva a čest a aby jím díla jeho byla velebena. Ve skutečné věrouce není žádného zákazu aby slovanským jazykem mše sv. sloužena nebyla, jakož aby tímtéž jazykem sv. evangelium a všechna zbožná čtení starého i nového Zákona, pokud správně jsou přeložena, nemohla býti přednášena. Toto potvrdil také Benedikt XIV. apoštolským listem ze dne 24. srpna 1754.

Kdykoli římstí papežové žádání byli o pomoc knížaty, nalezajícími se v čele národů, Cyrilem a Methodějem křesťanské víře získaných, projevíli vždy největší dobrotivost ochotným přispěním, laskavost při poučování, nejlepší vůli při ndělování rady a vůbec prokazovaly vždy neobmezenou ochotu u všech věcech, pokud jen možná bylo. Žvláště Rastislav, Svatopluk, Kocel, sv. Ludmila a Borgoris došly u Našich předchůdců láskyplného uznání.

Ani smrtí Cyrilla ani Methoděje nezměnila se a neochabla otcovská péče římských papežův o slovanské národy; naopak jevila se vždy při ochraňování čistoty náboženství a při hájení práva oněch národů. Mikuláš I. poslal z Říma Bulharům kněze, kteříž národ vyučovali, jakož i biskupy z Populonie a Ostie, aby řídili mladou společnost křesťanskou; stejným způsobem rozřešil vždy laskavě mezi Bulhary povstalé neshody v příčině práva církevního; i ti, kdož církvi římské málo jsou nakloněni, uznávají a chválí ve směru tomto jeho moudrost. Po žalostném neštěstí, jež povstalo rozdělením církve, přísluší Innocenci III. chvála, že Bulhary spojil s církví katolickou a Řehoři IX., Innocenci IV., Mikuláši IV. a Eugenu IV. uznání, že je v tomto blahém spojení udrželi.

Stejným způsobem osvědčila se neunavná snaha Našich předchůdců vzhledem k obyvatelstvu Bosny a Hercegoviny, kteříž nakaženi byli jedem bludných náhledů; tak snažili se zvláště Innocenc III. a Innocenc IV. ony bludy odstraniti a Řehoř IX., Kliment VI. a Pius II.

nasnažovali se utvrditi vládu církve v oněch zemích. Nemenších a neposledních zásluh mají Innocenc III. Mikuláš IV., Benedikt IX. Kliment V. vzhledem k Srbům, kteréž ochránili před úklady, činěnými lstivě na podkopání jejich náboženského vyznání. Dalmatinci a Liburnové za svoji statečnost a vytrvalost u víře, a za vzájemné se podporování zvláštní došly pochvaly a přízně u Jana X. Řehoře VII., Řehoře IX. a Urbana IV. Konečně doznala církev ve Syrmii, v šestém století vpády barbarů zničená a později zbožnou snahou Štěpána I., krále uherského opět zřízená, mnohých důkazů laskavosti Řehoře IX. a Klimenta XIV.

Proto zavázáni jsme díkem Bohu, že Nám dána vhodná příležitost, prokázati národům slovanským toto dobro a přispívati k jejich blahu s nemenší snahou, jaká jevila se vždy u Našich předchůdců. Neboť si toho přejeme a domáháme se všemi prostředky, aby národové slovanští větším počtem biskupův a kněží vyučování a zároveň posilnění jsouce u vyznávání pravé víry a v upřímné poslušnosti k církvi Ježíše Krista, zkušenostmi každodenními vždy více o tom se přesvědčovali, jak blahodárně a utěšeně působí nauka církve katolické v domácím životě společném a na veškeré zřízení státní.

Ony církevní provincie jsou to, k nimž Svoji péči zvláště obracíme; také nepřejeme si ničeho tak více, než abychom pečovatí mohli o jich spokojenost a jich zdar a abychom je všechny věčným pontem svornosti, kteráž je nejpevnější a nejlepší zárukou jich blaha, k Sobě připoutati mohli. Přejeme jen, aby nekonečně milosrdný Bůh našim záměrům požehnal a podporoval, což již započato. Vzýváme také jako prostředníky u Něho sv. Cyrilla a Methoděje, učitele Slovanův, na jichž nebeskou podporu právě tak spoleháme, jakož přejeme si, aby rozšířeno bylo jich uctění.

Proto nařizujeme, aby 5. července, kterýž den ustanovil blahoslavený Pius IX., přijat byl svátek sv. Cyrilla a Methoděje do kalendáře římské a všeobecné církve s *Officium ritus duplicis minoris* a zvláštní mši, jakž to kongregace ritů byla potvrdila.

Vám ale, ctihodní bratři, ukládáme, abyste dbali o uveřejnění tohoto Našeho listu a každý ve svých chrámech

a provinciích, městech, diecéstech, klášterích nařídil, aby vše, co tu ustanoveno, zachováno bylo všemi kleriky, kteříž zavázáni jsou vykonávati divinum Officium vedle ritu církve římské. Konečně si přejeme, aby na Vaše vyzvání a na vaši radu po celém světě sv. Cyrill a Methoděj byli vyzváni, by celým vlivem svým u Boha přispěli k ochraně křesťanství po celém východě aby vyprosili vytrvalost pro katolíky, a pro rozkolníky touhu po opětném se spojení s pravou církví.

To vše, co výše uvedeno, tuto potvrzujeme i přes ustanovení sv. papeže Pia V., Našeho předchůdce a přes jiná apoštolská ustanovení, týkající se opravy římského breviáře a missálu, jakož i přes všeliké, byť i nepředvídané obyčeje a vůbec přes všeliká tomu se opírající ustanovení.

Jako záruku nebeských darův a naší zvláštní přízně udělujeme Vám, ctihodní bratři, všemu kněžstvu a Vám svěřeným národům, apoštolské požehnání v Pánu.

Dáno v Římě u sv. Petra dne 30. září 1880, v 3. roce Našeho pontifikátu.

Lev PP. XIII.

Kdo nepozná z obsahu toho listu horoucnost lásky k pravdě a velikou péči o církev nynějšího sv. Otce? Nahližeje on v moudrosti své otcovské, že budoucnost katolictva nalezá se v rukou národa nad jiné mohutného a silného; obrací po jednou ku veškerému Slovanstvu zřetel aby vyhledal v domu tom ztracené ovečky z ovčince Kristova. A aby záměr jeho otcovský nalezl ochrany, vyjednává osvícený papež našimi apoštoly, jichžto úctu veškerému katolickému světu oznamuje. A jak Slovanstvo tento dar přijímá, jak se sv. Otcí zaň vděčí? Sotva že radostná zvěst o tom do krajův Slovanských zaletěla, počínají všichni katoličtí Slované se raditi, jak by nejvhodněji velepamátný čin Lvův oslavili. Nezůstalo to však na poradách, než brzy ukázaly se i skutky. Veleučení a mnohozasloužilý biskup ďakovarský Jiří Strossmayer uznal za dobré, vydati o tom pastýřský list ku svým diecesanům, v jehožto obsahu mělo býti poznačeno blahodárné působení apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje. List ten vydán skutečně letos o velikonočních svátcích na 53 str. velkého čtverce, kterýž s nadšeností velikou nejen u do-

mácích, ale i jinde uvítán byl. Také obsah tohoto list jest u nás znám a knětiskárna benediktínů rajhradských vydala ho letos ve zvláštním díle.

A jaké u nás v krajinách česko-slovanských přinesly oba tyto převzácné listy plody a ovoce?

Známo nám že počalo se taktéž po vlastech našich veřejně mluvit, aby památka drahého díla „Grande munus“ způsobem nějak zvláštním letos slavena byla. První kdo se rozhodně ozval, byl vysoce dp. probošt kapitoly Vyšehradské V. Štulc, jenž počal své mínění uveřejňovati v „Pastýři duchovním,“ časopisu kněžstva česko-moravského, vycházejícím za vzorné redakce v Praze. V sešitu 3. a 4. podává pan spisovatel obratným perem, jak velký duchovní úspěch encyklika pro Slovanstvo mítí může — a pak sděluje list, jež napsal vlastnoručně Jeho Excel. nejdůstojnější pan biskup Strossmayer a poslal bývalému státnímu sekretáři sv. Stolice J. Em. Kardinálu Ninovi, s tou žádostí, aby s díkučiněním nejvroucnějším sdělen byl sv. Otcí.

Že sv. Otec listu tomu vyrozuměl, vidíme to z jeho dalšího chování.

Slyšíme o tom tedy hlas „Duchovního Pastýře,“ kde píše pan probošt v seš. V. na str. 305.: „Nová událost, jenž úzce spojena jest s přežádoucím souhlasem sv. Otce našeho nutí nás obrátiti zřetel k novinám, jimž věrná srdce katolická v národě našem radostně budou překvapena.

Jeť známo, že z rozličných stran došly a docházejí do Říma ohlasy děkův za oslavu sv. apoštolům našim opatřenou — za důkaz veliké lásky otcovské na jevo dané Slovanům. Na rozličných stranách ozvaly se zároveň hlasy, kterými vyzýváno katolické Slovaný, aby osobně a společně donesli a složili vřelé díky své apoštolskému náměstku a dědici sv. Petra. Myšlénka dobrá se ujala, slovo upřímné potkalo se s ohlasem žádoucím na jihu i na severu, v Čechách, na Moravě i na Slovensku počalo se mluvit o pouti vděčných Slovanův katolických, chystané do Říma.

A co úmyslům a záměrům těmto říká sv. Otec Lev XIII.?

Máme již odpověď jasnou a zřejmou, odpověď, pronešenou způsobem významným a to za příležitosti, jež sama sebou byla vysoce slavná.

Slyšme!

Dne 20. února slavena v církvi památka výroční, zvolení sv. Otce. V památný tento den skládali kardinálové křmšti sv. Otcí blahopřání. Sv. Otec po svém obyčejí promluvil o svých bolestech a nadějích, o těžkých zápasech a pronásledováních, kterými skličena jest církev svatá, jakož i o prostředcích, jimiž čeliti třeba tolikerým protivníkům a vrahům . . . Společné modlitby všeho křesťanstva jsou bezpečným štítem a vítěznou zbraní v takovém boji. A za tou příčinou osvědčil sv. Otec, že ještě tohoto roku ohlášeno bude kajicné jubileum . . . Avšak Lev XIII. pomýšleje na obecné potřeby křesťanstva, o výroční památce svého povýšení nezapomenul na Slovaný. Stalo se pak to takým způsobem, že korrespondent francouzského denníku „Monde“ uznal za slušné, o tom výslovně podotknouti ve zprávě svojí podané telegramem:

„Sv. Otec,“ tak píše „Monde,“ „oznámil kardinálům, že vedle zpráv, jež obdržel Jeho Em. kardinál Ledochovski, katoličtí Slované strojí se na pouť do Říma. Sv. Otec přál by si, aby poutníci tito přišli do Říma v červenci na slavnost sv. Cyrilla i Metoděje (5. července). Zároveň dodal, že za týmž účelem má úmysl, na počtu sv. apoštolův Slovanstva vyzdvihnouti oltář v basilice sv. Klementa, kdež odpočívají popel a kosti sv. Cyrilla. Basiliku sv. Klementa, vyvolil sv. Otec i proto, že sv. apoštolové Slovanův do Říma přivezli tělo sv. Papeže, nalezené na ostrově Krymu.“ — Tak „Monde.“

Výborný polský denník „Kuryer Poznański“ podává předloženou zprávu, netají radosti, kterou vzbuzuje v každém srdci věrném dotčená novina . . . „Tak tedy,“ dokládá polský denník: „myšlenka ponti došla uznání ovšem i u Jeho Em. kardinála Primasa i u samého sv. Otce . . .“ Bohdejž by myšlenka ta nalezla též široko daleko žádoucího ohlasu mezi katolickými Slovaný! Kéž by u hrobu knížat apoštolských a u hrobu jednoho ze sv. bratrů, apoštolův Slovanstva, v bratrském shromáždění děti Lecha z nad Gopta, Visly a Varny sešli a sjednotili

se s potomky Čecha nad Vltavou — s Rusíny nad Dněstrem, s Chorvaty z pobřeží Sávy! Bohdejž nad nimi všemi náměstek Kristův vztáhl ruku, dávající požehnání na zdar lepší budoucnosti!

Po těchto slovech vědělo se už, kterak se památka encykliky sv. Otce slaviti má. Z té příčiny psaly mnohé katolické listy jako o hotové události, že Slované katolíci budou putovati do Říma, aby sv. Otcí, náměstkou Kristovu, osobně se poděkovali za ten vzácný dar, kterýmž ráčil oslaviti veřejně úctu našich apoštolů Cyrilla a Methoděje. Také nebylo potřeby se tázati, kdo takto pohnul ideou cyrillo-methodějskou a kdo jí vykázal zvláštní dráhu? Každý věděl, že otcem myšlenky šťastné stal se veled. p. probošť z Vyšehradu a že tímto první si získal zásluhu od té doby o pouť cyrillo-methodějskou.

V Čechách totiž, jak jsme se brzy dočtli, sestoupil se zvláštní komitét k tomu cíli, aby se staral o zdárné provedení ustanovené pouti. V čele jeho stáli: vdp. Václ. Štulc jakožto předseda, vdp. dr. Frant. hr. Schönborn co náměstek a vdp. kanovník dr. Mikol. Karlach co jednatel.

Provolání, jež mezi tím v „Čechu“ dne 5. května ohlášeno bylo, potkalo se na všech stranách s velkým souhlasem a s opravdovou radostí. Mnohé listy v Čechách a jak se pamatují také u nás neuvěřejněly ono svolání, nechtíce si třeba některé nekatolické abonenty tímto rozhněvati — přece však poznalo se brzy, že myšlenka o pouti římské jest už všeobecná mezi lidem.

Jak jsme zhora pravili, ozval se polský denník „Kuryer Požnanski“ a vyslovil přání, aby každý, kdo jen může do Říma putoval. Stejně učinily i ostatní listy zejména katolické a pozývaly jednoduše k velikému hodu cyrillo-methodějskému.

Záslužno by bylo, aby tyto hlasy ve zvláštním spisku se vydaly, že by se jasně vidělo, kterak náš lid na pouť římskou připravován byl.

Zavděčíme se snad proto „Dědictví cyrillo-methodějskému, když aspoň některé hlavní momenty z toho podáme, co se připrav k pouti římské u nás na Moravě a na sousedním Slovensku týká. Každý z nás je přesvědčen dobře, že Morava v první řadě musela uznati

důležitou stránku ponavržené pouti — jelikož ona kdysi stala se střediskem blahého a spolu zdárného působení našich věrověstův Cyrilla i Methoděje.

Z té pouze příčiny, jak se nám zdá, dá se omluviti okolnost, proč první hlas za tou příčinou z Moravy nevyšel. Mohlo se to mysliti již předkem, že Moravané s dvojnásobnou horlivostí nastoupí pouť, jakmile odněkud zpráva o tom dojde.

Než zcela se na to spolehati nebylo přece radno a proto děly se soukromé i veřejné přípravy k důstojné oslavě 5. července t. r.

První tuším porada odbývala se hned v podzim r. 1880 v dekanatu Uh.-Hradistšském, již zahájil velezasloužilý děkan Velehradský dp. Jos. Vykydal. Neměl jsem sice příležitost súčastniti se této důležité schůze; později se mi ale pravilo, že ujeđuáno Jeho Em. nejdp. kardinála požádati, aby sám milostivě sdělil, kterak by příslušelo sv. Otcí se za encykliku právě vydanou se poděkovati. Jeho Eminence ráčil blahosklonně na to odpověděti, že jeho věci bude za encykliku patřičně sv. Otcí se poděkovati. —

Nuž i na jiných místech zhusta se mluvilo o tom, co by se mohlo činiti všechno na oslavu papežského listu. V tom se donešla zpráva k nám z Čech a z ostatních zemí slovanských, jak se tam chystají k svátku našich apoštolů a že jest všech úmysl putovati hromadně do Říma až k sv. Otcí. Teprv po těchto zprávách nastal i u nás čilejší ruch, jemuž se z našinských listů zvláště „Hlas“ a „Našinec“ propůjčovaly velmi obětavě.

Nepsalo a nemluvilo se o ničem s takovým důrazem jak o pouti Slovanů do Říma, jejíž důležitost nad ostatní události vynikalo.

Tak psal „Našinec“ ze dne 13. dubna v čísle 44 v denních zprávách: Patrnó, že se pro Slovaný v Římě vrátily časy, jakž tam pro ně byly před tisícem rokův za Mikuláše I., Hadriána II. a Jana VIII. — Lev XIII. při každé příležitosti osvědčuje otcovskou lásku a náklonnost ke Slovanům; ale tato příchýlnost sv. Otce k nám má se ještě zřejmější učiniti a vrcholu dostupiti letos v den ss. Cyrilla a Methoda, v kterýž den — jak

listy papežské hlásají — sv. Otec připravuje velkolepé hody, na něžto katolické Slované zve. — Středem slavnosti bude basilika sv. Klimenta, v nížto budovati má sám sv. Otec apoštolům slovanským slavný pomník — drahocenný oltář. — Mezi Poláky a Čechy již umluvena společná výprava do Říma ke dni 5. července.

K poutníkům polsko-českým přidají se cestou také Slovinci i Chorváti. Pokud se dozvídáme utvořil se v Lublani zvláštní cyrillo-methodějský výbor, v jehožto čele stojí kapitolní děkan. V Záhřebě stojí podniku toho v čele veldp. prelat dr. Rački předseda jihoslovanské akademie. V Praze pak vede záležitost tuto veldp. probošt Václav Štulc. Na jednotlivých zprávách těchto nebylo dosti. Mnohé pastýřské listy mluvily o pouti ještě zřejměji, vybízejíce, aby věřící neváhali putovati do Říma. V novinách o tom byly celé sloupce a úvodní články a takto nastal ruch všeobecný pro tuto věc. Do toho ruchu přišlo taktéž svolání jednoty kat.-politické z Polešovic, kterážto ustanovila se vyslati ze svého středu deputaci k sv. Otci a přinesti mu v dar adresu děků a v jednom svato-peterský haléř.

Provolání k tomu cíli jaké „Našinec“ a „Hlas“ v čísle 34. ze dne 30. dubna přinesly, nebylo bez výsledku. Z adresy sice sešlo, poněvadž se z Brna odevzdati měla, za to ale scházel se sv.-peterský haléř ještě dosti uspokojivě. Z polovice toho haléře obětovali členové téže jednoty s ostatními farníky; bylo ale mimo tyto velmi vzorných porůznych příkladů. Stůj zde aspoň jeden příklad, jež má tím více váhy, poněvadž to byla první zásilka z venkova. Hned po uveřejnění svolání obdržel jsem pod datum 14. května list a v něm příspěvek na adresu od jistého rolníka z Hané. Pišeť mi:

„Velevážený důstojný pane!

S potěšením jsem četl v č. 47 časopisu „Našince“, že hodlá vaše kat.-politická jednota vypravit k pouti Cyrillo-Methodějské do Říma deputaci s poděkovací adresou k sv. Otci — a zároveň, že ráčíte přijímatí příspěvky na adresu tu. — Umínil jsem sobě, abych jako dítko církve svatě přispěl částkou na adresu pro svatého otce. Obráťím se na vás, velevážený velebný pane s prosbou, byste

ráčil tuto částku k účelu tomu přijmouti; zároveň ale dovoluji si vás uctivě prosit, byste, pak-li mi Pán Bůh dá zdraví a budu moci z domova odejíti, přijal mne do kruhu svých přátel při té pouti, již bych se velice rád súčastnil.

Maje naději, že mne neráčíte oslyšet, žádám za laskavou odpověď a znamenám se

s fuctou veškerou oddaný

Jos. Dočkal,

rolník ve Vrbátkách, bliše Prostějova.“

Nebyl to ale poslední hlas a také výslovné přání účastniti se pouti nadzmnínéné. Podobných listů došlo mnoho a dotazů ještě více. — Na mnohé bylo těžko hned dáti odpověď z té závažné příčiny, poněvadž jsme mnohdykráté nevěděli na čem vlastně jsme, když se nám z Prahy, odkud jsme zprávy měli, dosti včasné neodpovídalo. U nás jak se ví nebyl, čehož bylo litovati, žádný komitét k tomu cíli, a proto jedině s Prahou v styku státi jsme museli. Přes tyto překážky ale, věc se dařila výborně. — „Hlas“ „Našinec“ a poněkdy i „Mor. Orlice“ přinášely vyzývavé zprávy o nástavající pouti a proto se množil počet účastníků brzy každým dnem. — Významna jsou v tom ohledu slova, jež přinesl „Hlas“ v čísle 36 hned na první stránce pod záhlavím „Pout do Říma“. — Klademe je zde v celém obsahu.

Pouť do Říma.

Již jen dva měsíce dělí nás ode dne, kdy sv. Otec chce přijmouti deputaci zemí slovanských. Netřeba nám dovozovati, jak nutno aby přede všemi naše Morava, důstojně a čestně byla zastoupena. Morava bez sv. Cyrilla a Metoděje nebyla by ušla osudu Slovanů polabských. Národ náš byl by vymizel z řady národů a lahodný jazyk slovanský nerozlehal by se po vlastech našich, kdyby sv. Cyrill a Metoděj s vírou nebyli nám přinesli i počátky národní vzdělanosti. Jsme-li k vroucím a nekonečným díkům zavázáni svatým věrověstům, neméně jsme povinni srdečný dík složití svatému Otcí Lvu XIII., který počtiv naše svaté apoštoly a prohlásiv je za patrony všech národův slovanských, počtil i národ náš a spolupodal i pásku svornosti u víře a lásce všech národů slovanských.

Tento jeho dar a šlechetný úmysl ku povznešení rodu slovanského uznávající chystají se ze všech konců láskou k církvi a vlasti nadšení mužové k pouťi do Říma, z Polska ruského i pruskeho, z Haliče chystají se členové šlechty, duchovenstva i lidu putovati k hrobu svatého Cyrilla. Z Prahy strojí se deputace předních měšťanů v čele majíc vdp. probosta Štulce, k níž se přidají členové z jiných měst. Z Chorvátska vypraví se biskup Strossmayer se svou družinou. Těž i Slováci uherští vyšlou své zástupce. Jen o Moravě posud málo slyšeti. Četli jsme, že katolicko-politická jednota v Polešovicích vyále své zástupce, slyšíme, že i P. T. pan hrabě Belcredi se svým zámeckým kaplanem dp. Pavelkou vydá se na pouť, ale což jest to vše na tak mnohé. Nevelký národ uherský byl nedávno v Říme u slyšení u sv. Otce, a hle dostavilo se přes 200 členů, a stejně jiní malí národové zastoupeni bývají u příležitosti podobných důstojným počtem. Bylo by skvrnou nesmazatelnou pro národ česko-slovanský, kdyby při této tak památné, důležité a mnohoslibné slavnosti a spojené s ní audienci u sv. Otce dal se zahanbiti, a ukázal se býti nevděčným k svatým apoštolům svým a jich a všeho Slovanstva oslaviteli Lvu XIII.

Činíme nejen křesťanskou, ale ne méně i vlasteneckou povinnost, povzbuzující každého pravého křesťana — vlastimila, komu zdraví, okolnosti a prostředky toho dovoluji aby již nyní počal chystati se na pouť do Říma.

Putují lidé do Říma, kteří nemají žádnou důležitější toho příčinu, než aby spatřili staroslavné město s jeho nepočtenými pomníky a památkami doby pohanské a křesťanské, a jeho nescíslné poklady vědecké a umělecké, a nikdo z nich pouťi takové nelituje, ano po celý život těší se blahou vzpomínkou na to co viděl a zkusil. Mnohem silnější důvody a pohnutky, mimo uvedených, pobádají vlastence česko-moravského do Říma, zvláště roku tohoto, a proto oprávněná jest naděje, že pouť letoší se vydaří, a že přede všemi skvíti se budou bodří Moravané počtem důstojným. Dp. P. Koželuha kaplan v Polešovicích ochoten jest dáti každému návštěvi a poradu jaké si bude kdo v té záležitosti žádati, a zajisté bude také starati se jak o mirnou cenu za převoz po železnici, tak i to

aby shromáždíště všech poutníků z Čech a Moravy (nejlépe snad Vídeň B.) za včas bylo ovšem oznámeno.

Důvěřujice, že slovo naše nebude darmo promluveno, volame ještě jednou všem ctitelům Cyrillo-Methodějským a všem pravým vlastencům v jichž vůli a silách to stojí:

Vzhůru do Říma!

Přátelé pouti cyrillo-methodějské měli z toho radost když viděli, kterak ji veřejný tisk horlivě podporuje a co možná nejvíce doporučuje. Nebyla by mohla nikdy bez toho tak krásně dopadnouti, — jak dopadla a jak se o tom později zmíníme. Čest ta přísluší ponejvíce veřejnému tisku.

Jak ale chystali se jinde k této pouti, jak na Slovensku, o tom budiž také několik slov promluveno.

Mělo-li se u nás z počátečních příprav za to, že Morava při hoďu cyrillo-methodějském bude asi nejméně zastoupena, co se dalo teprv mysliti o našem sousedicím Slovensku, kde poměry, ať je posoudíme z kterékoli strany, jsou mnohem horší a traplivější než u nás? Nebylo ale zle i zde o poutníky. O tom, že se chystají Slované do Říma dověděli se na Slovensku tak jako my a i odtud šly hlasy ku všem katolíkům, aby se neostýchali putovati do věčného města. Hlavní zásluhu zde má známý slovanský historiograf dp. Frant. Sasinek, jenž v „Katol. Novinách“, záležitost pouti všem horlivě doporučoval a mimo to podpisy pro adresu, jakož i sv.-peterský halěř po celém Slovensku sbíral. —

Píšeť v čísle 6 toho listu: Blížil se výroční svátek svatých slovanských apoštolů Cyrilla a Methoda, který v Římě u přítomnosti slovanských poutníků slavnostně odbývati se má. Slušná to zajisté věc, aby před apoštolskou stolicí nejsvětějšího Otce Lva XIII. představili se i Slováci. Nevím, zdaliž se kteří ze Slovenska chystají na tu pouť; proto tedy, aby Slovensko nezůstalo bez reprezentanta svojího, odhodlal jsem se já k tomu pobožnému putování do svatého města. — A hle, hlas jednotlivce nezůstal nepovšimnut. Nedbajíce překážek, kteréž tu na Slovensku i podobným věcem v cestu se stává, shodlo se několik statečných synův matky církve — že putovati budou také s ostatními do věčného města. — Slovensko

mělo sice jen 9 zástupců; než byli to zástupcové jenž se chystali k té ponti z vlastního přesvědčení s duchem zcela jiným, než ti, kteří mají svobodu plnou ve svých rukou. Oni opustili vlast se slzami v očích, že jich neputuje více, kteří by mohli tím snáze; vědomí ale to, jaké se těší vlast jejich svobodě, budilo v nich city sice útrapné, však ale radostné, že aspoň několika dopřáno přijíti na to místo, kde se tak veliký počet Slovanů bratří sejíti má!

Poslyšme o tom hlasy některé. Platí ony více než naše, poněvadž pochází od mužův, kteří nejen věkem, než také i bolem se sestarali.

Tak mi psal z Pružiny v Trenčansku ze dne 3. června vdp. Stefan Závodník známý spisovatel a buditel na Slovensku, jehož slova v originalu uvádím :

„Velebny Pane, drahy bratre v Kristu a v národu!

S radostou som sa dočítal v „Hlasu“ a „Čechu“, že sa Velebnosť Vaša zvláštne zaujíma pútu Slovanov do Ríma a že sníženie ceny na železnicách od toho závisí, či tých pútníkov bude viac. No! Aby ten počet trochu zrástel, oznamujem Velebnosti Vašej, že okrem Sasinka sa ku tejto pamätnej putnej cesty z Nitranského biskupstva traja 3, z Ostrihomského 2 a medzi tema já a vp. Juraj Slota, farár, děkan a papežský kaplan vo Voďarech.

Pan Boh sám nám dáva príležitosť, aby sme spoločne Jemu zadakovali za dar sv. náboženstva katolíckého, jak Moravania, tak Slováci, ktorých biskupi boli ss. apoštolovia prvni ss. Cyrill a Method. — Tak tiež sluší sa, aby sme spoločne uctili týchto velikých národa nášho svatých; ano povďačnosť požaduje, aby sme spoloční úctu a vďak vyslovili aj sv. Otcovi Leonovi XIII., že nám dáva príležitosť všem Slovanom sa shromáždiť v Ríme, a tam prosit Boha, aby sa aj na ďalej smiloval nad národom našim, a spojil všetkých pod jednu vyditedelnu hlavu, aby bol čo najskorej jedon ovčinec a jeden pastýr.

Prosím teda Velebnosť Vašu, abysme vo spolku mi Slováci, Moravanie a Češi cestovať mohli; lebo čo Bôh spojil, človek nerozlučuj. Sv. Method bol našim arcibiskupom v Nitre; čo nás učí aj naša starobilá piesen:

„Nitra, mila Nitra!
Mesto Methodovo,

Keď tu našim otcom
Kazal Božie slovo !“

Po tomto psal mi také brzy druhý velezasloužilý spisovatel a probuzovateľ Slováků vdp. Juraj Slota, kde mi oznamuje s veľikou radostí, že má v úmyslu taktéž putovať, nebude-li v tom ale jen vaditi maďarský svet.

Slyšme tu ale také hlasy těch, ježto rádi by byli putovali, kdyby jim neodkladné překážky nebývaly v cestě. V tomtéž čísle „Katolických Novin“ ze dne 6. června píše mnohozasloužilý přítel národa slovanského dp. farář Rojko mezi jiným také: Na znamení mojí srdečné synovské lásky, úcty a oddanosti našemu milému sv. Otcí Lvu XIII. odevzdávám 100 zl. (k jiným zbožným účelům odeslal 400 zl.) zvláště ale za to, že on výtečnou světoznámou encyklikou „Grande munus“ dno. 30. září 1880 můj milý, drahý 100 milionový národ slovanský před celým světem poctit' a oalavit' ráčil. O jak rád bych přítomen byl v Římě dne 5. července t. . oné velikolepé cyrillo-methodějské slavnosti, která se v ten den z nařízení sv. Otce vykonává, nebo-li lépe řečeno, kterou slavnost' vlastně sám sv. Otec konati bude prostřednictvím veškerého kněžstva a kde se liturgie cyrillo-methodějská ve vsí své velebě a kráse rozvine. Jak rád bych se připojil k poutníkům, k depntaci cyrillo-methodějské, která dne 5. července v Římě bude, abych s nimi zároveň v den našich apoštolův slovanských milovanému sv. Otcí Lvu XIII. slušnou čest a slávu vzdal a na důkaz mé synovské lásky a oddanosti k němu těchto 100 zl. osobně doručiti mohl! —

A tak i mnohý u nás želal a neumornou měl touhu vydati se na cestu k sv. Otcí, kdyby mnohá nepředvídaná aneb bezodkladná překážka nebyla vadila jeho záměrům.

Počet ale těch, kteří se odhodlali a mohli putovati, byl přece tak velký, že vzbudil všeobecný obdiv. — Mnohý se se svým úmyslem tájil, že až v posledních dnech se rozhodl nastoupiti pouť, následkem čehož se také počet poutníků teprva až na cestě zjistit' dal. —

II. Nastoupení a odchod poutníků do Říma.

Z těch příprav, které se tu konaly, mohlo se hned říci, že bude počet putujících dosti valný. — Konečně

ale také přiblížil se den, na němžto poutníci řimští cestu nastoupiti měli. Touha po Římě byla neodolatelná! Každý se těšil na to sv. město, všickni si přáli viděti sv. Otce a každý z nás chtěl poznati i ty bratry, jež i také z jiných slovanských krajin k tomu památnému dni do Říma přijíti měli.

Ví se, že Moravané, Slováci a Slezáci den dříve a to podle dřívějšího ustanovení hned dne 24. června z domova odešli a na té cestě také náš posvátný Velehrad navštívili. Co to byla už za radost shledati se na Velehradě, řekl bych tak u hrobky Methodovy. Jaké tu city mocné kroužily se v nás, když jsme se v dějinách přemítali a pamatovali, že stojíme nedaleko toho místa, kde bratři svatí po úmorné práci hledali stálejšího odpočinku, kde stal velechrám, kde byl také hrad prvního knížete velké moravské říše — kde ale také náš apoštol svůj svatý život dokonal a jeho pozůstatky tělesně nám nehodným až do té chvíle skryty jsou. Bylo nás počtem asi 50, kteří jsme přišli na cestě do Říma dříve na Velehrad. Vp. Ferd. Harna sám přivedl sebou 18 poutníků a mimo těchto bylo nás několik kněží, z kterých někteří na Velehradě mši sv. sloužili, buď v Cyrillce neb v hlavním chrámě. Dp. děkan přijal nás všecky tak laskavě a přátelsky, že nám bylo líto, že se s námi déle bavit nemohl, poněvadž právě na tom dnu se pohřeb slavný odbyval. Přece se s námi loučil a vyprovodil nás za Velehrad, odkud jsme po vozech a pak ze stanice polešovské téhož dne večerem do Vídně se dostali. Zde jsme se ubytovali v hostinci „u zlatého kříže“ na Vídni, kde náš pobyt trval 1½ dne, až zatím bratři Češi a Poláci po státní a severní dráze za námi přibyli. V čase tomto byli jsme na službách Božích u Paulanů a druhého dne v neděli 25. v 9. hod. ráno ve votivním chrámu při slavné mši sv., již vdp. probošt V. Štulc náš hlavní vůdce za assistance sloužil.

Toho dne odpoldne vyjeli jsme společně Moravané, Češi, Poláci, Slezáci a Slováci po zvláštním vlaku v 4. hd. z nádraží jižní dráhy, kde jsme na cestě až do Lublaně několik Slovinců přibrali, mezi těmi také jednoho Dalmatince glagolitu. V Lublani jsme byli druhého dne t. j.

27. v 10 hod. ráno. Zde jsme byli na nádraží od bratří Slovinců velmi srdečně tamějšími domácími spolky uvítáni, které předvedl zástupce kapitoly vdp. dr. Jarc a pak mecenáš Slovincův p. dr. Bleiweiss.

Zde bylo také několik krásných a dojemných oslovů jak se strany vítajících, tak i naší, po kterýchžto nás shromážděné spolky doprovodily do hl. káthedrálního chrámu, kde dp. farář mons. Stojalowski mši sv. sloužil, při níž zpěv Moravanů, Čechů, Poláků a Rusů střídavě velmi krásně se vyjímal. Po službách Božích šli jsme zase k nádraží, kam nás opět veškeré spolky doprovázely a neodešly až teprva vlak s námi odjel. Po tomto bratrském shledání a se sblížení odeslali vůdcové poutníků do Moravy, Čech a Haliče ihned telegrammy, aby nepřetržitě také domácí s námi těšiti se mohli, když takto katolické Slovanstvo své vítězství zahajuje.

V podvečer o 6. hod. přijeli jsme do Terstu, kde zástupcové tamější slovinské „Čitavnice“ nás na nádraží očekávali a také ku počtě našich poutníkův téhož večera koncertní zábavu v hostinci „Monte verde“ uspořádali. Milo a příjemno bylo hleděti na ten národní bankét, na němžto mimo nás také všichni čelnější Slovinci podíl měli. Vzpomenuto při obvyklých připitcích taktéž našeho Velehradu, že se přistrojuje k památnému roku 1885 a proto žádoucno, by celé Slovanstvo na Velehrad putovalo. — Pobyt náš v Terstu při této příležitosti byl něco vzácného a ne tak snadno bratří Slovinci najdou najednou tolik přátel.

Z rána jsme nastoupili cestu po moři ve dvou odděleních. Poláci odjeli hned o 4. hod. na lodi „Jupiter“ a my teprva o 8. hod. na lodi „Massimilian“. — Bratřím Polákům udělil nejd. metropolita haličský Sembratovicz požebrání dříve než odplula loď — my jsme ale poklekli a takto klečíc zpívali hlasem dojemným námořskou píseň : „O sanctissima“ v tom co loď počala od břehu se vzdalovati. Obě lodi měly velmi příznivé povětrí, že jsme se po 16.hodinně plavbě dostali ve zdraví ku městu Ankoně. Naši poutníci přenocovali na lodi a teprva z rána odešli do Loretty, kdežto Poláci odjeli ještě toho samého večera na Řím.

Do Loretty dopravila se větší část poutníků našich po železnici a několik jich jelo ve zvláštních vozech „zv. drožkami“. Z nádraží, jež leží na úpatí šlo se v průvodu až na horu a tam za zpěvu nábožného vkročili všickni do velebné té svatyně Loretanské. Jeden z našich kněží přisedl k varhanům a líbeznými zvuky doprovázel tu unášející píseň: „Tisíckrát pozdravujeme Tebe.“ — Vdp. P. Nováček, rektor kolleje Redemptoristů v Praze i po naší Moravě dobře známý, vysvětloval v jadrné řeči na jak památném místě stojí všickni a určil jaký zejména zachovati sluší pořádek po čas krátkého pobytu v Loreté.

Všickni jsme byli přítomni pontifikální mši, při níž jsme ponejprv snad choral vlašských zpěváků zaslechli. Zpěv byl sice mistrný, než mnohému se zdál býti theatricalní. — Prohlednuvše si zde některé znamenitější památnosti nastoupili jsme zpáteční cestu po železnici do Ankony. — Dlužno tu připomenouti, že 2. hod. po poledni byl uspořádán našimi poutníky průvod po způsobu Španělů a Francouzů se svícemi rozžatými po kostele, za zpěvu marianského, které světlo pak darováno do zázračného domečku P. Marie. — Zpátky se vraceli naši poutníci zpívajíce „Zpomeň o královno nebes milá“ a „Bože chválime tebe“. Do Ankony se dojelo o 5 hod. odpoledne, kde se čekalo až do 11. hod. v noci. Poněvadž poutníků bylo přes 300, dali nám zvláštní vlak, kterým jsme dojeli druhého dne v ten den po Petru a Pavlu do svatého města, kam nás vedla stejně všechny společná touha.

III. Slovanští poutníci v Římě.

Po několika hodinné cestě přijeli jsme do Říma, hlavního střeďiště katolického světa. Na nádraží očekávala nás římská deputace, která se za tím účelem sestoupila, aby pro veškeré poutníky ze slovanských zemí příslušné byty opatřila a po čas pobytu těchto veškeré další opatření činila. Poutníci byli odkázani do různých hotelů a hostinců, někteří bydleli také v privatních domech, a značnější část ubytována a zaopatřena byla v známém hospici dell' Anima, kde jest rektorem velmi zasloužilý mons. dr. Jaenig diecesán Pražský. Hned na nádraží rozdával se nám denní pořádek platící pro celý čas zdržení

se v Římě. — Pro nás české poutníky byl pořádek ten poněkud nedostačitelný, jelikož jsme den později do Říma přijítí mohli, pořádek ale poutní započínal již dnem ss. Petra a Pavla.

Tomu všemu se mohlo předejítí, kdyby poutníci čeští jako my dle dřívějšího ustanovení byli odjeli z Prahy 24. června; mohli jsme totiž všickni v ustanovený den býti v Římě. — Z té příčiny jsme se viděli nuceny ustanoviti sami pořádek dle našich poměrů časových, při čemž nám velmi obratně a důmyslně napomáhal vdp. mons. dr. Jaenig z dell' Animy, v jehožto hospici se poutnický pořádek sestavil a rozdával. Od této chvíle stal se hospic dell' Anima střediskem našich porad a schůzí, při čemž p. prelat mons. Jaenig se velmi laskavě nám propůjčoval. Zaslouhuje každou měrou, aby jeho jméno čestné památce se zachovalo a abychom všichni toho dobrotivého pána v modlitbách aspoň spomínali. Co všechno sl. hospic dell' Anima v tom čase pro naše poutníky učinil, víme my, kteří jsme byli svědky mnoha těch spanilých činů. —

Podle toho mnozí budou chtítí zvědětí náš pořádek a tak neváháme podati jej v plném znění. Tisk opatřila velmi ochotně knihtiskárna, v níž se papežský list „Aurora“ vydává. V odboru zasedacím byl velmi činným pan kanovník dr. Karlach z Prahy a dp. Ant. Stojan z Příbora; práce tyto se obyčejně konaly za dozorství vdp. rektora, někdy i při stole, aby se tím času ušetřilo a program mohl býti úplný.

Vdp. probošt Štulc, jenž bydlel nedaleko Animy, přicházel sem několikráte za den a přinášel nám novinky, které se týkaly společné věci při akademiích, v chrámě basiliky sv. Klimenta, u audience atd. To všechno muselo se zavčas našim poutníkům oznámiti, aby se všude docílila úplná shoda. Nebylo proto přiměřenějšího způsobu, jak o všem zpravití naše poutníky pomocí tisku. Jak jsme mohli, tak jsme si pomáhali. Každý den otisknouti se dal program na příští den. Takových programů obdrželi naši poutníci za ten čas 3 čísla. Uveřejňujeme alespoň první v celém obsahu.

Poutníci česko-moravští! Dostoupivše za pomoci Boží věčného města, chováme všickni totéž přání, abychom

krátký pobyt svůj u hrobu sv. apoštolů co nejprospěšněji využítkovali. Tou příčinou ustanovil se komitét podepsaný odporučiti Vám následující nejbližší denní pořádek.

V pátek dnes (1. července) na večer v 8. hod. bude v palazzo Altieri (piazzo a Gesu) musikalní akademie, ku kteréž obdrží přístup, kdož se prokáží legitimačním lístkem.

V sobotu zítra shromáždí se o $\frac{3}{4}$ 7 všickni v chrámu sv. Peterském k společnému sv. přijímání. Po mši sv. vykonají se s poutníky společné předepsané jubilejní modlitby, načež všickni vystoupí z chrámu při jižní straně předsíně, kdež zá stupce komitétu otáže se jednotlivců, ku které ze tří skupenin poutníků česko-moravských si přeje přidružení se, ježto nezbytno jest, aby jedna část poutníků pěšky, druhá vozmo omnibusy a třetí na jiných vozech (drožkách) dle taksy na vykázaná místa se odebrala. (Na omnibusech za jednu osobu polodenně se platí 1 líra 57 cent. čili 70 kr.)

Po tomto vykonají poutníci hned druhou návštěvu hlavních chrámů k získání plnomocných odpustků mimořádného milostivého leta. —

U příležitosti té připomínáme, že žádoucnó, aby poutníci dnes v sobotu vykonali předepsaný půst pro získání plnomocných odpustkův, jakož jich mimochodem upozorňujeme, že zde v Římě vůbec tohotěž dne vázani jsou zdržeti se požívání masitých pokrmů.

Po druhé návštěvě chrámu sv. Peterského pozdržíme se tamtéž, abychom si prohledli všecky památnosti tohotěž velechrámu a nejbližšího okolí.

Odpoledne ke 4. hod. sejdou se účastníci pouti v hospici dell' Anima, odkud se ve třech skupeninách odeberou do Trastevere.

Za komitét: V. Štulc.

Hned však ve čtvrtek dne 30. června, v kterýžto den jsme přibyli do Říma, byli přemnozí odešli do chrámu sv. Petra, jež jest největším na celém světě a matkou všech ostatních chrámů křesťanských. Zde nám ukazoval dp. P. Votka z Prahy mezi jinými památnostmi také hrob sv. Petra (confessio s. Petri), jenž ustavičně ozáren jest 89 lampami. Právě byl ještě vystaven obraz představující naše věrověsty ss. Cyrilla a Methoda, o němž se

praví, že ještě za doby našich apoštolů do Říma z Cařhradu darován byl. Když jsme se byli zde všickni poklonili, zazpívali jsme společně „svatováclavskou“ a „Hospodine ulituj nás“, načež jsme odešli konati pobožnost k oltáři sv. Václava, který v tomto velechrámě jeden ze sedmi privilegovaných jest. — Netřeba připomínati, že nikde tak jako zde neunáší se mysl člověka. Nemožno říci, čemu se máme dříve diviti, zdaž té ohromné velikosti, anebo té velebě která se tu ukazuje. Již k vůli tomuto chrámu stojí to za to navštívití Řím.

V sobotu t. j. 2. července bylo zde, jak ustanoveno společné sv. přijímání, při němž bylo přes 1000 komuni-kantů. Mši sv. u hl. oltáře měl J. Em. kard. Boromeo, který také přísluhoval věřícím tělem Páně. Vedle toho bylo ještě 166 mší, nejvíce u oltáře sv. Václava.

Tato manifestace našeho katolického lidu nemohla se líbiti římským liberálům, proto přinesly také jejich listy o tom poznámku, že prý Slované přijeli kardinala Boromeo zneuctit čili pohanět.

Při té příležitosti, co se naším poutníkům společně sv. přijímání udělovalo, byly nám také ostatky některých svatých podávány k líbání. Obhlednuvše si mnohé vzácné památky mezi těmi také klenotnici sv.-Peterskou poklekli jsme a kněží mnozí penitenciaři dávali nám líbatí v drahocenných monstrancích uschované ostatky sv. Vavřince, Anny, Blažeje, sv. Štěpána, Lukáše, Lazara, prst sv. Lukáše, hlavu sv. Šebastiana a také ostatky některých papežů Sixta, Lva I., II., III., IV. a pak sv. Veroniky.

Mezi jinými památkami ukazoval se také hrob nebožtíka Pia IX. Kdo by z nás jen málo byl tušil, že luza římská učiní zneuctění v málo dnech jeho zvěčnělým pozůstatkům?

Odpoledne toho dne započaly teprva pravidelné návštěvy od nás společně. Up. rektor dell' Anima uznal za výhodné prohlížeti větší památkosti v omnibusech a v drožkách. Platí to, jak povídal, u Římanů mnoho, když vidí v kočárech jezdit cizince; těm co chodí pěšky říkají prý „poveri“ tolik co chudobní. O nás si museli Římané mnoho povídati, bylo jim to čísta v tváři, když v 11 omnibusech a 9 dvouspřežných drožkách jezdili jsme

po několik dní hlavními částmi města. Byl to také ten nejlevnější způsob jízdy, jinak bychom nebyli mohli v tom čase viděti to, co se nám ukazovalo. Obětavost p. rektora tak i jeho kaplanů, zvláště p. dra. Manka zůstane naším ve vděčné paměti. Dovedným vykladatelem byl jak jsme již připomenuli také dp. Nováček redemptorista z Prahy.

První projíždku jsme konali za Tiberu na Janiculus, odkud velmi krásná vyhlídka na celý Řím. Před tím jsme navštívili „S. Maria in Trastevere“, kde u vchodu nám P. Nováček vysvětloval, že to místo, na němž právě se nalozáme, byl první křesťanský chrám v Římě. My zapěli mohutným hlasem: „Zpomeň o královno nebes milá.“ Připomenuto nám, že tento chrám dal nebožtík Pius IX. malovati. Druhý chrám, jež jsme viděli, byl sv. Chrisogona muč., titulární teď chrám J. Em. našeho kardinála z Fürstenberků. Při tom chrámě jsou řeholníci karmelitě. Chrám tento má mnoho památek, zapotřebí by ale bylo, aby se vnitřní malba obnovila. Odtud byli naši poutníci v chrámě sv. Cecílie, kde možno viděti lázně její, v chrámě sv. Bartoloměje, kde jest uschováno rameno sv. Vojtěcha a v ostatních chrámech, kde všude, co bylo památnějšího se ukazovalo a vysvětlovalo. —

Z památek, jež tuto ještě dlužno jmenovati jsou katakomby a chrám sv. Pavla. —

Ku katakombám sv. Kallixta, jež jsou ty nejznamenitější, jeli jsme též hromadně. Přijeli jsme tam od Janiculu. Světlo nám opatřil hned z domova p. rektor nežádaje žádné záplaty. Vstoupili jsme o 5 hod. odp. ve dvou odděleních pomodlivše se před tím na hoře do těch posvátných míst, kde tolik svatých bydlelo a se scházelo k modlitbám a kde se až podnes těla neznámých mučovníků nalozají. Všech nás objala svatá bázeň, když jsme vkročili do těchto žalářů z prvních dob křesťanské církve. Vodil nás jeden kaplan z Animy a vysvětloval ty které památnosti sice německy — než p. dr. Karlach opakoval to všem v naší řeči velmi srozumitelně a důkladně. Zdrželi jsme se řekl bych v tomto podsvětí brzy 2 hodiny, že už unaveni přišli jsme na horu. Nedá se to pověděti pérem, jak v těch katakombách vypadá, tomu, kdo to nevidí. Kdyby nebylo stávalo jiných zázraků, dostačily

by ony katakomby, aby přesvědčily každého o moci a síle našeho náboženství. —

Až do doby Konstantina Vel. tedy po tři sta let ukrývali se tehdejší hrdinové sv. víry na těch místech, aby křesťanství nevzalo zkázu.

Kterému křesťanu by se zdálo, že musí dnes snad trpěti mnoho pro své přesvědčení a proto že jest horlivým katolíkem, můžeme raditi, aby neotálel navštívit ona místa, kde až podnes tisíce a tisíce jest památek z těch dob, kdy první křesťané ne jinak, jak žalářem a mučnickou smrtí vyznání sv. víry zaplatiti museli. —

Na žádném jiném místě nenalezáme tolik památek, co nás přesvědčiti mohou, kolik krve mučennické naše sv. náboženství stálo, jak v Římě. Zde se můžeme dívatí kamkoli, na všech místech stojí před námi krvavé pomníky z té ještě doby, kdy Řím byl střediskem modloslužby pohanské a proto křesťané jakožto nepřátelé její pronásledováni a nelítostně usmrcováni byli.

Který křesťan by mohl pátřiti na ta místa bez pohnutí, koho by nedojala ta upomínka, že ona svatá půda jest smáčena statisíců krví mučenníků umírajících srdnatě a neohroženě pro víru Kristovu.

My neopomenuli navštívití všechna ona památná místa, jež nám nejlépe ukazují jak pevné a hluboké základy má naše víra, kterouž tak stejně hájiti a vyznávatí před světem naši povinností jest.

Navštívili jsme především chrám sv. Pavla za městem, jehožto veleba a krása vyniká nad ostatní a který proto druhým velechrámem křesťanstva nazvatí se může. Mnohé krásné důležité chrámy jsou také: Lateran „hlava a matka všech kostelů“, pak Marie Sněžné čili S. Maria Maggiore (Mažiore) kde jest obraz Panny Marie od sv. Lukáše malovaný a v němžto naši poutníci poslední odpustkové modlitby vykonali — pak mimo jiná místa nám svatá, jest Basilika sv. Vavřince, odkud nedaleko jsme byli na městském hřbitově okrášleném velkým množstvím nádherných a vzácných pomníků, pak rodinných hrobek. Pan rektor dovedl nás též k hrobce, kteráž patří fustavu dell' Anima a ukázal nám místo, kde náš drahý

Moravan P. Engelbert Ostatek leží. My jsme poklekli a pomodlili se za jeho duši. —

Co nás ale vedle těchto památností nad jiné ještě dojímalo — byly slavnosti, jež se tu v Římě za čas pobytu našeho v Římě konaly. Jak o tom zpomenuto, byl kostel sv. Klimenta, jedna z basilik římských, střediskem povšechných slavností, ač pro nás české poutníky měl chrám S. Maria dell' Anima taktéž důležitostí.

Poněvadž se ale také i mimochrámové slavnosti na počest poutníkův odbyvaly, uvedeme všechny dle toho jak se konaly :

První vzácná slavnost byla musikální akademie, která se konala v paláci Jeho Em. kard. Eduarda Borromea (al Palazzo Altieri) dne 1. července večerem o 8 hd.

Pán kardinal dal tisknonti zvláštní pozvání k tomu účelu a program s pestrým obsahem. Na prvním listu jeho nalézá se významné oslovení Jeho Em. kard. Ed. Borromea, jímž vítá poutníky slovancké do akademie hudební na jejich počest v Římě zařízené, pak uvádějí se hudební díla, kteráž od největších hudebních umělců vlašských složena byvše pro zábavu poutníkův provedena budou.

Akademii řídil velmi zdařile feditel August Moriconi, který také na programu podepsán jest. Návštěva byla velmi hojna. Na bohatých křeslech naproti obecnstvu seděl p. kardinal s ostatními církevními hodnostáři, mezi nimiž byli také biskupové slovanští a metropolita Sembratowicz. Na prvních sedadlech před obecnstvem měla svoje místo shromážděná šlechta; z našich šlechticů přítomni byli pp. hr. Egb. Belcredi a jeho bratra syn, pak hr. Saillern, Lažanský a hr. Harrach. —

Zábava byla příjemna, vyjma že parno bylo nesnesitelné. V prvních sálech, kde jsme se shromažďovali, byly vyloženy veškeré slovancké listy; mnozí tu také hledali listy sem adresované z domova.

Dlužno připomenouti, že téhož dne ráno byla mše svatá v kostele S. Maria dell' Anima, již sloužil vdp. probošt V. Štulc. Po mši sv. odešli poutníci do domu českého, kde byla vyložena adresa ku podpisování.

Odpoledne byla příležitost ku zpěvu pro naše poutníky v chrámu dell' Anima a 2. července bylo společné sv. přijímání. —

S jakou nábožnou myslí vykonávali naši poutníci všechny své pobožnosti a s jakým zápalem, může uvěřiti jen ten — kdo jen aspoň povrchně znal příčinu, za kterou sešli se z různých krajín slovanských sem do věčného města. —

Přišli do Říma slavit svátek našich apoštolů, přišli se poklonit sv. Otcí právě proto, že ráčil povýšiti k nim úctu po světě celém a vyznamenati náš národ, jehož předkové živeni byli vírou, již přinesli k nim sv. Cyrill a Method. — Podobný velečin sv. Otce vynějšiho musel povzněsti každého srdce k vděkům a rozehřáti nábožnými city, že i ti, kteří nemohli putovati, alespoň v duchu snámi putovali, kteří jsme se ubírali do svatého města. Jak právě teprva nás muselo všechno zabíratí a zajímáti, jenž jsme se viděli obklíčeny tolika slavnostmi, takovým pompem, čehož podobného z nás jistě ještě nikdo nebyl svědkem.

Brzy čtyry dny odbývala se slavnost, k níž jsme se tak rádi scházeli. Bylo to ponejprve za paměti lidské, že se svátek slovanských apoštolů v Římě světil, a proto musela dotýčná slavnost u každého, tím více ale u nás nemalý obdiv vzbuzovati — zvláště, když jsme viděli, s jakou nádherou se ona za naší přítomnosti v hlavním městě křesťanstva koná a slaví. —

Při tomto divadle velikolepém a doposud jediném naplniti nás musela svatou bázni a spolu radostí pomněnka, že stojíme nade hrobkou sv. Cyrilla, drahého svého otce, jehožto tělesné pozůstatky v basilice sv. Klimenta na místě nám neznámém se nalézají.

Jest to věru trpká zkouška pro náš národ, že oba hroby sv. našich apoštolů až doposud nám ukryty jsou a žádný z nás neví, na kterém místě schránka jejich sv. těl se nalézá.

Bolestný byl proto náš pocit, když se nám ani v Římě pověděti nemohlo a ukázati, kde drahý náš apoštol sv. Cyrill odpočívá, co bychom byli mohli jeho ostatky zlíbati.

Jedinná naše potěcha bude a zůstane, že se nám všem dostalo veliké náhrady za strátn obou drahých klenotů v tom, když na své oči jsme viděli, kterak v nové záři úcta sv. slovanských apoštolů z Říma na celý katolický svět přechází.

Právě ono místo, kde stojí dnes chrám sv. Klimenta a kde jsou také ostatky ss. Cyrilla, bylo středem nastávajících událostí, poněvadž se zde slavnost cyrillo-methodějská z naporučení sv. Otce od 3—6 července odbývala. — Můžeme si mysliti, že by tato bývala mnohem ještě velebnější, kdyby sám ji sv. Otec byl mohl zahájit. Všechno ostatní bylo krásné a tak velebné, že každý tyto slavnosti nemálo obdivoval.

Chrám sv. Klimenta byl k slavnostním dnům zvláště vně i vnitř slavnostně vyzdoben, i sloupořadí bylo okrášleno a od schodů až k oltáři, za nímž se nalezá obraz Adriana II. žehnajícího sv. našim apoštolům, hořelo v polokruhu na 600 světel, jenž ozářovaly kleuby svatyně.

Slavnost zahájena pontifikálními službami Božími, které slavil ruth. metropolita Sembratowicz v staroslovanském jazyku. Suffragan jeho konal po evangelium slavnostní řeč v jazyku rusinském.

Kdo neviděl řecko-slovanskou bohoslužbu, toho to zvláště zajímá, když slyší často mezi mši libezný zpěv: „Gospodyne pomiluj ny — a lid odpovídati: „Mnogaja ljeta!“ — I zdá se nám, že se nacházíme v té době, dokaváde i u nás hlahol ten se ozýval.

Naši poutníci byli téhož dopoledne ještě na jedné službě Boží a sice v chrámu S. Maria dell' Anima, kde dp. děkan Velehradský o úctě cyrillo-methodějské velmi významným způsobem přede mši velkou kázal. Hrubé služby Boží měl vdp. kanovník dr. Karlach za asistence našich kněží. Při službách Božích zpívali chovanci školy Gregoriánské, což nás nemálo dojímalo.

Ač slavnost v dell' Animě byla sice mimo program, přece v mnohém jsme tím zavázáni p. rektorovi, že nás na ni upozornil. Zvláštní melodie chorálního zpěvu poutá více, než vřeskot našich nástrojů a proto nedosti můžeme doporučovati zakládání „jednot Cyrillských“, jejichžto

účelem jest pěstovati chorální zpěv. V podvečer toho dne o 6. hod. bylo kázání u sv. Klimenta v polském jazyku, jež měl general Dominikánů prelát Semenienko, jehožto řeč poutala velmi mysl posluchačů; pak se zakončila slavnost toho dne nešpory za posluhy biskupa dalmatinského v jazyku latinském.

V pondělí dne 4. července ustanovené ranní služby Boží hned o 6. hod. u sv. Augustina, tit. chrámu J. Em. p. kardinala Švarcenberka, — jelikož toho dne připadl také svátek sv. Prokopa. Mši sv. měl vdp. probošt V. Štulc.

O 8 hod. byla velká mše sv. v řecko-bulharském jazyku a po evangelium kázal mons. Jiří Slotta děkan a farář na Voděradském na Slovensku. Krásným a ohebným jazykem líčil tu nadšený kazatel útrapy našeho národa, které nesl od doby cyrillo-methodějské a snáší až podnes, často za příčinou nesvornosti v domovu svém. Sv. Cyrill budiž svědkem, že jak tuto v krásné jsme spolu shodě, budeme i doma a všude, kde bratr náš Slovan žije. Naše vzájemnost bude největším vztekem našich nepřátel a proto nebudme nesvorni, ale milujme se jako bratři jedné víry a jednoho jazyka. — Děkujme také za to sv. Otcí Lvů XIII, že náš jazyk posvěcuje, jako to činili jeho předchůdcové Mikulaš I., Adrian II. a Jan VIII. a budme vděčni jemu za tu lásku, kterouž ukázal k nám, když svátek cyrillo-methodějský povýšil k významné tak důstojnosti. — Neleňme a pracujme na obrodě našeho národa s tím úsilím, jak to činí vytečný náš sv. Otec, jehož vznešená tužba se nese k těm záměrům, jak by co nejdříve sjednotil a sprátelil veškeré Slovanstvo pod záštitou jedině pravé víry katolické. —

Kazatel byl jak by unešen, když mluvil o svatých apoštolích a velikých ideách cyrillo-methodějských.

Téhož samého dne na večer mluvil tu v 6. hod. nejd. probošt V. Štulc. — Všech byla velká zvědavost o čem náš vůdce kázati bude a proto hned před kázáním bylo účastenství posluchačstva veliké.

Předmětem jeho kázání bylo nám pověděti: proč jsme do Říma přišli, a to, co z Říma s sebou vzítí máme.

Nemusím dokládati, že kázání zdálo se býti jedno z nejlepších; ne snad proto, že jsme každé slovo, třeba někdy slabě mluveno, porozuměli — ale již z té příčiny, poněvadž pan kazatel co zosnovatel ponti nejlépe snad poznal příčiny, které nás zavedly z dálky veliké až do Říma. Mluvil brzy stejně jako předchůdce o velikých zásluhách sv. Otce tím, že vydal ne „grande munus“, ale „grandissimum munus“ připomenuv národu našemu, jak vysoce sobě má vážiti těch, kteří před tisícletím přinesli do krajín slovanských blahé světlo sv. víry. Sv. Otec náš, veliký Lev XIII. pozval nás bratři sem do Vatikánu a na toto místo, kde jest chrám sv. Klimenta a kde jest jeden z našich apoštolů — náš apoštol sv. Cyrill, jehož kosti svaté při tomto chrámu, ač nevíme kde — uloženy jsou. I přišli jsme, jak vidím v počtu velikém ode všech končin, ze všech zemí, kde Slovan bratry má. Proč jsme přišli — znáte tu příčinu. My přinesli sv. Otcí hold a přišli jsme pak pomodlit se na hrobce, zde v tomto chrámu u sv. Cyrilla. Bratři, modlitba spravedlivého tať Bohu nejmilejší.

Modleme se alespoň my — Slované, když svět dnes modlití se nechce. Spojujme s svatým životem modlitbu vřelou, aby Bůh žehnal sv. Otcí a dal mu zdaru při pracích jeho, modleme se za naše Rakousko, za nejjasnějšího panovníka, náš národ a přede vším za ty bratry, kteří šalbou, klamem a podvodem odtrhli se od zdravého pramene a nesedí s námi v stínu blahodárné sv. víry. — Až přijdete domů a budou se vás ptáti, jaký jste jim přinesli dárek z Říma: vložte všem na srdce, oč jsem vás prosil a žádejte na každém, aby se modlil na ten úmysl, kterýž má sv. Otec, čemuž zajisté každý z vašich bratří porozumí a k společným se přidá modlitbám.“ —

Z nejpamátnejších dnů však zůstane svátek milých našich apoštolů Cyrilla a Methoděje, poněvadž letos poprvé takto nejen v Římě a u nás, nýbrž v celé církvi katolické z rozkazu nejvyššího pastýře Lva XIII. slaven byl.

Věru, veliký den, kterýž učinil Pán!

V tom tisíciletí, co se již slovo Boží káže v národu našem, nedočkal se žádný takových radosti, toho dne

aby celá církev se radovala z povýšení našich slovan-
ských apoštolů.

Šťastný tedy každý, kdo mohl putovati do Říma a se přesvědčiti, jak zde v sídle velkého papeže se slavnost zminěná koná. Klečeli jsme na hrobě sv. Cyrilla — klečeli a plakali radostí nad tím zjevem, že miláčkům našeho národa taková pocta se děje. Jaká tu krásná harmonie v tom zpěvu a v bohoslužbě — o by naše čeleď slovan-
ská nikdy k rozkolu nepřišla ! Jaký tu milý pohled na přívětivou tvář nejd. řečníka — třeba stár, jeho oko předce žárné, jazyk ohebný a srdce vřelé — horoucí pro národ a církví drahým pokladem.

Žáden ještě neřekl, kdo ten řečník a už každý ví, že jest to statečný biskup ďakovarský Jiří Strossmayer. Jako Jan Zlatoústý mluví k svým libě a dobře rozuměti řečí, třeba zdá se býti cizí: vykládá to vše, co napsal v pastýřském listu a jaký proto smysl mají slova Lva XIII., kteráž podal v encyklice „Grande munus.“ —

Avšak nejen zde i jinde jej vidíme a slyšíme. Jsou to ty samé tahy tváře, tytéž pohyby těla, jedině řeč není ta sama; neb náš společný vůdce mluví latinsky.

Výslovným přáním sv. Otce bylo, aby Slované za příležitostí pouti se mu představili a sám také činil k této audienci všemožné přípravy.

Kterak tato všeslovan-
ská audience u sv. Otce do-
padla, mnohé listy přinesly o tom s důstatek spolehlivých zprá-
v, že nevíme, zdaž by se nám podařilo důmyslněji o tom promluvit, a proto uvádíme doslovně dle „Čecha“ zprávy, jak znějí :

Den 5. července poskytnul zřejmý důkaz, jaké úmysly oživovaly ducha Lva XIII., kdy veškerému světu ohlásil svou věčně památnou encykliku „Grande Munus.“ Slavnostní slyšení, jaké udílel v den zminěný 1300 pout-
níků slovan-
ských všech stavů bez rozdílu, nejjasnější světlo vrhalo na cíl, jež sleduje veliký Lev XIII. Vyzna-
menal zajisté slovan-
skou deputaci přede všemi, jež po-
slední dobou do Říma zavítaly.

Od 20 let žádná deputace nebyla vítána ve Vatikáně takovou okázalostí, jako naše. Největší síně, nacházející

se při Vatikáně — sál prostranný nade vchodem velechrámu sv. Peterského, odkud vychází se k Loggii, z níž druhdy žehnával nově zvolený papež Urbi et Orbi, zotvírány byly nám. Ale i tato nejprostrannější dvorana nepostačovala k pojmnutí všech poutníků; byla hlava na hlavě, již hodinu před audiencí nastala tlačénice. Gardy papežské — gendarmerie pap. a komorníci v nejslavnějším parádním obleku hleděli udržeti alespoň uličku volnou, skrze kterouž měl v průvodu obvyklém zavítati sv. Otec. Nádherné tyto obleky nebylo spatřiti od 18 let ve Vatikáně, ani když tam zavítali ruští princové a angličti lordové, aneb jiní nejvyšší hodnostáři.

O 12. hod. dáno znamení, že průvod nastává. Na 40 papežských prelátů a biskupů, 29 kardinálů kráčelo v nejslavnějším obleku před trůnem, na němž zasedal svatý Otec Lev XIII., nešený od papežských sloužících v skvostnou červenou uniformu oděných. Tento způsob audience ovšem při žádné ponti není obyčejem; leč jen za nejslavnějších událostí. Také neprovází a nebývají přítomni při audiencích poutníků všichni kardinálové, jakož se tentokrát stalo, leč jen někteří. Bylo to kompletní kardinálské kolegium; lesk to nevšední. Zdržely se mnohé Eminence zúmynlně na ten čas v Římě, kdežto za jiných let obyčejně v pokročilé době letní odcházejí do krajín mírnějšího podnebí. Jeho Em. ndp. kardinál Ledochowski převzal na se jako zástupce domácího pána milostnou laskavostí pořádání jednotlivých deputací, upravuje v předu slavnostní slyšení. Co zvláštní vyznamenání dlužno však považovati, že J. Exc. bisk. Strossmayerovi, miláčku všech národů slovanských, přisouzena tíloha, aby jmenem všech poutníků zvláštní řeč konal, kterou by sv. Otce volně oslovil. Něco takového není v Římě slycháno; přijdou-li poutníci k audienci, přečtou dle řádu Římského svoji adresu a sv. Otec na ni několika slovy odpoví. U nás bylo jinak. Biskup Strossmayer svým duchaplným způsobem jal se v jazyku latinském přednáseti před trůnem papežským řeč, která plna církevních, politických a socialních momentů s napnutou pozorností všech kardinálů a biskupů provázena byla. Strossmayer mluvil nadšeně unešen ideami, které vztýčil pro blaho Slovanstva svatý

Otec Lev XIII. Oko jeho hořelo, řeč jeho družila se citům; výmluvnost jeho slavila pravé triumfy. A svatý Otec nespustil oka se svého miláčka; zhusta hlavou kývnul; milostným úsměvem dáváje řečníkovi na jevo souhlas a milost svou. Strossmayer mluvil přes půl hodiny jako pravý Jan Zlatoústý, veliký biskup Slovan.

Ale i sv. Otec proti dosavadnímu obyčeji zodpověděl v řeči téměř půl hod. trvavší oslovení p. biskupovo A řeč ta osvědčila opět hlubokou moudrost J. Sv. Tak duchaplně mluvil Lev XIII., že jeden toliko jde hlas o výtečnosti této promluvy. Kdo pak viděl na své oči velebného kmeta, stojícího na trůně. oděného širokou papežskou štolou, promlouvati k svým milým synům mohutného národu Slovanského, musil mimovolně býti unešen láskou a milostí, zářící z každého slova, z každého pohybu Otce křesťanstva. Když pak při konci své řeči jal se žehnati všem přítomným, tu velebnost jeho postavy přijala na se právě výraz oslavence; bylo viděti, jak srdce jeho hoří láskou k nám všem; nemohlť velebný náměstek Kristův v návalu citů se zdržeti, aby tomuto svému požehnání nedodal zvláštního výrazu. Druhdy sv. Otec formuli žehnací recituje, tentokrát sám zpěvně počal a ukončil žehnání své. Každému obyčejů vatikánských známému byla tato nevšední sláva nápadnou. Za takových zjevů můžeme vším právem tvrditi, že v srdci Lva XIII. nacházejí Slované prostranné místo; zároveň ale lze z úkazů oněch souditi na veliké záměry, jež sv. Otec v příčině budoucnosti Slovauské rodiny chová a na obzvláštní péči, již nepřestane bujarému kmenu Slovanskému věnovati napořád.

Klademe zde ještě jak by pro věčnou pamět obě významné řeči Strossmayerovy i sv. Otae připomínajíce, že to musí býti nemalým potěšením pro nás, když se Slovanstvu pro zásluhy jeho apoštolů taková česť koná.

Řeč, kterouž nejd. p. biskup đakovárský J. Jiří Strossmayer měl k svatému Otcí Lvu XIII. za velkého slyšení slovanských pouťníků dne 5. července t. r. zní, jak následuje:

Svatý Otče!

O Kristu Spasiteli našem praví krátkými slovy sv. Pismo, že „přišel na svět, aby dobře činil lidem.“ Totéž

o Svatosti tvé povídají všichni, kdož se nestranně na věci dívají. Ačkoliv Tebe sv. Otče, zvláště hnětou těžké útisky, vynakládáš nicméně celý Svůj život na prokazování dobrodiní.

Živým toho dokladem jsme my katolíci slovanští, kteří z různých světa krajin četně jsme přibyli do Stoličného města sv. Petra, k římské církvi, matce a učitelce ostatních církví na celém světě, abychom u nohou Svatosti Tvé dali výraz citům nejvřelejší úcty, lásky, poslušnosti a vděčnosti za veliký onen dar, kterým Otče svatý, postaviti jsi ráčil sa. apoštoly naše Cyrilla a Methodéje na vyšší stupeň v nebeské hierarchii a svátek jich po celém katolickém světě světiti poručil.

Velkolepý zajisté a v pravdě božský to dar, nad nějž nelze mysliti nic našim srdcím dražšího, ani potřebám a časům našim přiměřenějšího. Neboť sluší-li mezi nejprřednější potřeby celého světa klásti onu Božskou jednotu, kterou Otec nebeský z lůna svého vyňal a za cenu krve jednorozeného Syna svého nadějí a dědictvím celého lidského rodu učinil; nemohou-li mimo tuto Božskou jednotu nijakou měrou trvání míti ony svazky spravedlivosti a slušnosti, shody a jednomyslnosti, bez kterých veškeré lidské usilování nejen planým se býti jeví, nýbrž přímo na záhubu a zkázu se zvrhá; jestliže bychom nadarmo hledali této Božské jednoty, kdekoliv jinde mimo Řím, kde Spasitel v Římských papežích položil úhelný kámen té jednoty jako věčnou její stráž a ochranu; jestliže konečně té Božské jednoty, v níž Ježíš Kristus všechny poklady našeho vykoupení shromáždil, přede všemi jinými, zvláště nám Slovanům, jak bylo v IX. věku tím více ještě v XIX. věku jest potřebi; jestliže v bratrském mezi sebou a s ostatními národy svazku opravdu chceme se zasaditi o dosažení cílův našeho poslání: — pak, Otče Svatý, prokázal Jsi nám zajisté to největší dobrodiní, připomenuv nám nedávno zlatými slovy Své encykliky Grande munus, jakých povinností máme vzhledem k našim svatým apoštolům, jakým způsobem dále připomínati si máme jejich život a s jakým úmyslem jmenovitě jich ctíti a vzývati jsme povinni. Neboť svatí apoštolové naši v IX. století směřovali jedině a výhradně k tomu, aby praotce

naše Slované, mezi nimiž o založení víry a civilisace křesťanské se starali — o tom přesvědčili, že toliko v úzké a nepřetržité jednotě se Stolicí svatého Petra naléztí lze onu záruku víry a pravdy, rady a statečnosti, umění a pobožnosti — bez nichž by ani překonati nemohli nebezpečí sobě hrozících, aniž zabezpečiti si svobody a štěstí na příští věky.

To především objasnili a stvrdili nám sv. apoštolové naši ne jedním neb druhým skutkem, nýbrž celým apoštolským svým konáním a snažením. Bůh milosrdný tou samou pečetí stvrdil jejich života dráhu i konec, kteréž jedině od Jeho svaté vůle závisely. Tak na příklad jeden z nich a sice mladší, Cyrill, po vysvěcení na biskupa v síle věku a mužné zralosti zde v Římě zemřel a vedle zůstatků sv. Klimenta, papeže, které z východu sebou byl přinesl, v basilice téhož sv. Klimenta proti přání matky a bratra pochován byl. Tou měrou tedy Bůh, aby mrtvé jeho tělo všem příštím věkům připomínalo to učení a lásku, kterou oneu náš světec až do posledních vzdachů vyznával, opakuje v hodině smrti nejsvětější onu modlitbu Spasitelovu z Evangelia sv. Jana k. XVII., v níž Kristus pro své vyvolené, jako o největší dar, prosí o tu vzájemnou jednotu, která jest obrazem a symbolem Božské Jeho s Otcem nebeským jednoty. To všecko má tím větší moc a význam, jelikož apoštolové naši přišli k nám Slovanům ze slavného města východního právě v té chvíli, když město ono z neuctivého jakéhos soupeřství stolicí sv. Petra a pravou hlavu církve položilo „za znamení, kterému protiviti se budou.“ Tato římských papežů vzhledem k nám Slovanům starostlivost a péče od věků byla veliká a nezměnná, o čemž tuto s vděčností vzpomínáme: že pak Svatost Tvá této tradice římské církve i napomenutí sv. apoštolů našich s velikou láskou a starostlivostí nám Slovanům připomenouti ráčila, to považujeme za znamení Bohem dané, že zrno, kteréž rukou římských papežů a sv. našich Cyrilla a Methoděje jednou mezi nás uvrženo bylo, nezhybnulo, nýbrž že Otcem nebeským, před nímž tisíce let jsou jako jeden den, až na naše časy zachováno zůstalo, aby užitek vydalo stonásobný.

To pak, že svaté apoštoly naše s toutéž pobožností cti a vzývají také oni z našich bratří, kteří do dnes ne náleží do jednoho jovicence s námi, dovol nejmilostivěji Svatost Tvá, v jehož srdci láska Kristova se odbíjí, abychom, jdouce po hlase bratrského citu, ižk nim také vzta hovali část lásky a starostlivosti otcovské, kterou nám velikolepý Tvůj dar zvěstoval. Když nedávno Tvoje slova jejich sluchu došla, počali oni, jakožto na samém prahu církve Boží stojící, s celým východem živěji než kdykoli před tím cítiti pravdivost oněch obrazův, jichž sv. Cyprian užil o Církvi Boží v zlaté své knize „de unitate ecclesiae“ (pag. 26). Oni s pobožnější starostlivostí a většími nadějemi pozírají k církvi římské, k níž, vedle sv. Ireneae, za příčinou jejího prvenství každá církev povinna se blížiti, poněvadž vědí a vidí, že jedině v jednotě s touto církví větší jistoty u víře, jakož i v úradě apoštolském většího zdaru a bohatství získati mohou.

Přesvědčujíť se také oni stále více, že jedině v této církvi žije a kvete v plném lesku netolika vláda Kristem církvi daná, nýbrž i láska, kteráž zvláštním jejich právům, výsadám a zvykům nejen žádné ujmy neučiní, nýbrž novou silou je utvrdí, — neboť podobna jest oné lásce hospodáře z evangelia, který o jedenácté hodině na vinici přišlé dělníky odměnil tímtež penízem a měl je za hodny požitku těchže blahoslavenství, jež ustanovil pro služebníky, nesoucí horko a břímě dne celého. Nechať tedy vědí bratři naši, jenž mimo církev se nacházejí, že bude to velikou radostí a štěstím pro nás, stanou-li se první posledními a poslední prvními; jelikož jediný zápas tento dovolen těm, kteří jsou členy jednoho a téhož mystického těla, kteříž mají společnou radost i utrpení a kteří ode dávna zvyklí jsou učiněné křivdy odčiniti, utrpené odpuštění!“

Poděkovav sv. Otcí za otcovskou starostlivost a lásku ku Slovanům a slíbiv jmenem jejich věčnou věrnost Stolicy sv. Petra, prosil nejdůst. biskup sv. Otce o otcovské požehnání. —

Na to povstal sv. Otec a mluvil následovně:

Milovaní synové! Vás, kteří jste byli s touhou očekáváni, hostí dnes Řím, hlavní město katolického světa a

otcovské Naše srdce raduje se a plesá nad tím, že v tak hojném počtu Jste se dostavili! můžemeť jako druhdy Pavel o svém Titovi také o vás říci: Bůh Nás potěšil vaším příkladem. Vidouce od počátku Našeho pontifikátu Církev u sousedních národů pro rozličné příčiny těžce utlačovánu, zlíbilo se Nám, za příčinou pohledu toho Nám přetrpkého, obrátiti zraky Svě k východu, neposkytla-li by Nám tam vzpomínka na minulost nějaké útěchy, nepodala-li by Nám vzhledem k budoucnosti nějaké naděje. Dobrotou Boží stalo se nyní, že podává Nám dnešní den část té útěchy, kterou jsme tehdy u vás vyhledávat chtěli.

Prohlížíme, milovaní synové, dobře vaši rozšafnou snahu, pozorujeme vás a vážíme si, jak se sluší nábožnosti a víry, kterouž jednomyslně spojení sem jste přišli, chtějce Naši nízkosti a vznešenosti apoštolské stolice svou úctu projevit. V tom viděti nejen výtečnou vůli každého z vás, nýbrž i důkaz podivuhodné a božské jednoty církve o níž jsi ty ctihodný bratře, s velikou výmluvností právě byl tak mnohou pravdu pověděl. Neboť Ježíš Kristus získav a spečetiv svou krví bratrské spojení všech lidí mezi sebou, spojil všechny, kdo v Něho věří, takřka v jednu rodinu, kteráž jest církev, přivodiv srdce a vůli všech k tak dokonalé jednotě, že museli býti jedno, jako on a Otec nebeský jedno jsou.

Aby sjednocenost tato obhájená byla, udělil svatému apoštolskému knížeti Petrovi papežský primat, jenž by přecházel na římské papeže, jeho nástupce, aby totiž všemi údy křesťanské společnosti, spojenými s viditelnou hlavou církve, proudiv život. Dobrodiní tohoto života a spásy, milovaní synové, způsobili vám po Bohu vaši společní apoštolové Cyrill a Methoděj.

V devátém století, kdy jméno Slovanů slavným se stávalo, znovu zrodili oni v krátké době předky vaše v Kristu Ježíši skrze evangelium, věnujíce se s neslýchanou láskou duševnímu jich vzdělání. Tak dosáhli tito národové spojení s apoštolskou stolicí, se skalou, již Kristus základem své církve a nepřemožitelným valem proti všem útokům lidským a pekelným chtěl učiniti. Od těch dob počaly mezi Slovaný a touto stolicí sv. Petra

ony přátelské styky, jichž sobě zvláště za těchto dnů a u naší přítomnosti s velikou radostí připomínáme.

Neboť zde v městě Římě podávali svatí bratři zprávu o své činnosti, zde osvědčili přísahou na hrobech knížat apoštolů neporušenost své víry; zde dostalo se jim biskupské hodnosti a posvěcení. Methoděj doporučován byl zvláště četnými listy římského papeže. Jeho autoritou a pod jeho ochranou navrátil se do Moravy s kněžími a biskupy, kteří podporovati ho měli v duchovní vládě mezi vašimi bratry.

Cyrill počal svou apoštolskou dráhu tím, že objevil kosti Našeho předchůdce Klimenta I., o nichž obyvatelé Chersonu tehdá nic nevěděli: on opatroval je po celou dobu svatou pečlivostí, ony provázely ho všude, až i do Říma. Nemáme to za pouhou náhodu, že týž, o čemž jsi. ctihodný bratře, právě zmínku učinil, v tomto městě umřel a že se Římu dostalo cti, chovati ve svém lůně pozůstatky Cyrilla i Klimenta takřka v společném objetí. Oba slavní apoštolové křesťanské víry odpočívají již po tolik století vedle sebe v pokoji Páně a zdají se pozdním věkům naučení dávatí, jak vřelá musí býti a navždy potrvati jednota Slovanů s církví římskou.

Za nedlouho uzrálo ovoce tohoto nutného spojení jak ku prospěchu všeobecnému, tak i ku prospěchu našich apoštolů. Neboť, když stalo se jim, co se zhusta stává těm, kteří se velikých věcí odvažují, že postavily se jim všeliké obtíže a překážky v cestu, dostalo se jim pomoci této apoštolské stolice, zejména účastni se stali milosti a ochrany Mikuláše I., Hadriana II., Jana VIII. I pozdější papežové, naši předchůdci, prokazovali Slovanům vezdy smyšlení laskavé.

Památky našich dějin svědčí o tom, jak velice si na tom dalo záležet římské papežství, aby ochráněno bylo u nás nejen náboženství, ale také obecní blahobyť. Neboť, co vždy se stává, jelikož moc náboženství největší vliv míti musí na život a mravy lidí, to objevilo se také u našich předků v míře daleko zjevnější a skvělejší, když se jim přičiněním Cyrilla a Methoděje dostalo nejen křesťanské víry, což však jest nade všecko, nýbrž i náslechnějších mravů a civilisace. Těmto vašim apoštolům

povinni jste vděčností i za to, že sestrojili vám abecedu, že převedli větší část svatého písma do národní řeči a že přispůsobili svaté obřady národnímu duchu.

Za těmi příčinami budou i za příštích věků slaviti jména Cyrilla a Methoděje všichni Moravané, Čechové, Bulhaři, Chorvaté, Poláci, Rusíni a všichni Slované od břehu Adrie až k valným stepím Novgorodským.

Ježto pak ze spojení s římskou církví, matkou všech ostatních, taková naděje zdaru a získání tolika dobrodiní vy pývá, tož přičiňujte se, milí synové, abyste spojení toto udržovali a denně pevněji utužovali. Modlemež se k sv. Cyrillu a Methoději, aby milostivě shlíželi s nebe na svůj slovanský lid, aby jedněm setrvání, druhým pravou víru od Boha vymáhali, zápal bratrské lásky ve všech srdcích rozněcovali a od dědictví Páně všecka nepřátelství, zápasy a záští vzdalovali. Nechť odporončí Bohu obzvláště onen národ, který svoji čestností, svou mocí a svými prostředky nad jiné vyniká a je též jako své apoštoly ctí, ačkoli svazek ten, jimž právě apoštolové jeho se sv. Petrem a církvi katolickou spojeni jsou, mezi ním a Římem přerušen jest.

Až svornost u víře ve shodě s veškerými právy států opět bude obnovena, potom možno v největší důvěře očekávati vydatné účinkování a šíření se víry na světě celém, neboť vedle soudu Božího uchystány jsou Slovanům zvláštní a vynikající úkoly v životě vezdejší.

Navrattež se, milovaní synové, šťastně do svých vlastí, vypravujte svým bratřím, co jste v městě Římě viděli a slyšeli. Vydejte jim svědectví, že My všechny národy slovanského kmene láskou otcovskou objímáme, nežádajíce od nich ničeho více, než aby lnuli k církvi katolické největším zápalem a nezlomnou věrností, aby nikdo z nich neztratil se ze svaté oné archy, o níž di sv. Jeroným, že kdo v ní není, v potopě zahyne. Přinestež jim také apoštolské požehnání, kteréž jim a vám všem v milosti Pána tuto udílíme.“

Kdo by čta obě krásné řeči tyto nenaklonil se ještě více k sv. stolici, a nezahorel celým srdcem láskou k církvi, v níž tu vede vrchní správu duchaplný papež Lev XIII?

A pozorujme dále, jakou ještě jinou radost dříve než jsme odešli z Říma uchystal poutníkům našim sv. Otec.

Chtěje dáti výrazu slavnostem cyrillo-methodějským ještě většího, dovolil uspořádati velkolepou polyglotní akademii slovanskou, aby všechna nářečí slovanská v přítomnosti četného shromáždění, jemuž sám předsedati se uvolil, ve vší kráse a velebě své se odrážela a se dokázalo, kterak sv. stolice naši řeč, o níž nepřátelé jen hanlivě dovedou mluvit, hájí a svrchovanou její platnost povždy uznává.

Klademe proto alespoň u výtahu dle „Čecha“ jakým způsobem dotčená akademie se dne 6. července slavila.

Prostorný sál Klementinský přiléhající těsně k Loggii počal se již o 1/2 10 hod. poutníky naplňovati. Každý musil se vstupenkou prokázati, poněvadž bylo se obávati, že by mnoho Vlachů nahrnulo se do síně, která nestačila ani na všechny poutníky, Prelátů a biskupů pozorovali jsme takměř větší množství, než při včerejší audienci; zdá se že někteří, zejména bulharští a bosenští, veskrz skorem řeholníci, přibyli krátce před tím. O půl 11. hod dáno znamení, že sv. Otec přichází. Všecky Eminence počtem 29 objevily se opět v průvodu svatého Otce a zaujaly sedadla svá.

Sotva že sv. Otec od přítomných povinným způsobem uvítán byl, zanotili uprostřed sálu hosty naskrz přeplněného poutníci naši vedením vdp. kanovníka Karlacha náš staročeský Cyrillo-Methodějský chorál „Hospodine pomiluj ny.“ Zpěv náš uchvátil veškerou společnost. Svatý Otec, kardinálové a vše vysoké duchovenstvo naslouchali s patrnou zálibou a pravě obdivem velebným zvukům nebeského choralu, vážně, jemností i důrazem náležitým přednešeného. -- Zraky všech byli k Čechům obráceny a na tvářích celé společnosti bylo lze čísti radostné rozechvění. Nebyl zpěv náš sice v programu avšak milostivým svolením Jeho Svatosti dopřána Čechům tato přednost, jako při památné audienci ze všech národů byli Čechové první, jež sv. Otcí úklonu a hold svůj skládati mohli. Po zpěvu našem vystoupil na řečníště Jeho Eminence kardinál Alimonda, zahájiv skvělou řečí v kla-

sické latině slavnostní schůzi. Důvtipem a bohatostí myšlenek slavil oba svaté apoštoly naše, zároveň ale neopomenul blahorečiti Jeho Svatosti Lvu XIII., oslavujícím tyto dvě skvělé hvězdy na obzoru nebeském, jakož i národům, děkujícím sv. Cyrillu a Methoději za své obrácení k víře křesťanské. Řeč jeho nadšená trvala skoro celou jednu hodinu.

Divili se všichni, jak vysoký tento hodnostář již v pokročilém věku svém neobyčejnou vytrvalostí a patrným nadšením úřad svůj konal. Po té pokročil biskup Rotelli provázen pap. komořím před trůn sv. Otce a učiniv obvyklé poklony jak sv. Otcovi tak sboru kardinálův odebral se na totéž řečníště. Již sličná postava, bystré oko a mladistvá tvář p. biskupova poutala všechny přítomné! pozornost všech ale zvýšena byla ještě duchaplnou básní (Canzonou), již se jal nadšený básník theatrálním způsobem v řeči vlašské přednášeti. Canzona velebila vznešené zásluhy Lva XIII. o čtvero velikých národů evropských: o národ latinský (romanský), germanský, anglosaský a slovanský. Přednáška ta uchvátivší všechny netrvala p. es čtvrt hodiny. Po biskupu Rottelim propůjčeno slovo hr. Tarnockymu; plným vědomím polského šlechtice ubíral se na místo vykázané, aby přednesl polskou báseň Szujského. Vážně a zcela v duchu výtečného skladatele provedl úlohu. Báseň dotčená vrcholila v následujícím: Jako před tisíci lety slovanští poutníci za vůdcovstvím Methoděje do Říma zavítali jsou hledat opravdovou lásku, pravdu a spravedlnost, tak že dnes potomci těchto Slovanů před nejvyššího kněze církve předstupují, aby vyprosili sobě jeho aspoň požehnání v boji k dalšímu provádění díla a záměrů Cyrillo-Methodějských. — Nyní následoval zpěv čtverhlasý kapely papežské, k němuž vzdělal text ve vlaštině Brunelli. Písni tou pozdravují „sbratření Latínci své slovanské bratry.“ Kapela byla umístěna na zadním konci sálu a oblečena veskrz v slavném fialovém taláru. Výtečnou básní prof. Kozmiana (polsky) vzdány sv. Otcovi díky za milost, že dnes Slovanů naproti nepřátelům jejich hájí, jakož číuvali ode dávna jeho předchůdcové. — Opět dáno místo vlašské básni, od prof. Sinistriho sepsané. Básník vzletným způsobem oslavuje ss. apoštoly Slovanaké tou příčinou, že všechny

žaloby proti záměrům jejich zdvižené nejlíp vyvrátili jsou veškerou činností svojí; načež prof. Guszalwicz, Busín, v mateřské řeči opěval radostnou událost, že Lev XIII. v národech východních oživil naději, že pravdou sv. evangelia probuzen bude v nich nový život duchovní, jakož druhdy Cyrilem a Methodějem zapuzeny byly temné mlhy otrockého pohanstva. — Věrný bratr Slovák, věhlasný zastance svého rodu proti zpupnosti maďarské, děkan Juraj Slotta, jal se po té nadšeným a mohutným hlasem velebiti skutek, že k slovu Lva XIII. všichni slovanští národové společně pospíšili k stolci Petrovu, hojit u pramene pravdy vezdejší své rány a vyprositi pomoc Svrchovaného v duchovním svém hoři. Básník živou deklamací svojí zaujal posluchačstvo, kteréž skorem by nebylo otálelo, hlasitě projeviti mu zálibu svou, kdyby jinak nebylo zdržovalo se vůči sv. Otci a sboru kardinálskému. Buzovič slavil v slovincině útrapy, jež snášeti bylo sv. Cyrilu a Methodu, že věrně jsou trvali v spojení se sv. Stolicí, nedadouce se žádnými ohledy odtrhnouti od Říma, kterouž odn zakončil trefně květnatou chvalořečí na Lva XIII.

Bujarý profesor klasických řečí na státním učelišti — laik Massi svoji vzletnou latinskou odou uvedl na paměť že sv. Cyrill obrátiv Chazary, tělesné pozůstatky sv. pap. Klementa z Chersonesu donesl na Moravu šťastně uvodiv potomky Čecha na víru Kristovu a v společenství svaté Církve Římské. — Pozornost všech napnuta byla tím více, ježto došlo na přednášku vdp. probošta Štulce, jehož úvodní poklonu sv. Otec obzvláštní milostností opětoval. Nadšenou právě básnickou odou slavil náš pěvec náboženský v řeči české Lva XIII., k jehož slovu přispěchali národové slovanští k sv. stolci, aby v Římě vyprosili na Bohu odměnu věčné slávy velice pečlivému náměstku Kristovu zde na zemi. Výlevy svého zbožného citu přednášel velebný kmet právě mladistvým zápalem od počátku až do konce; hlas sloužil mu výtečně, tak že všichni zdravotních poměrů jeho znalí, divili se zvučné přednášce. Sv. Otec projevil ale také nevšední spokojenost svojí básníku a vůdci našemu laskavým úsměvem i opětným pohybem rukou Svých.

Po výtečné přednášce p. Štalcově skandoval stařídký profesor Lunardi (laik) ve vlašských tercínách roztomilou

báseň, kterou projevoval radost, že někdejší Římané přes všechny snahy ciziny nevydali tělesné pozůstatky sv. Cyrilla Cařihradu, jakož toho nečinili tělem sv. Klimenta. Po polsku prorokoval Odyniec, že shledání se slovanských národů na hrobě sv. Cyrilla základ věčného míru a nehybnoucího přátelství mezi nimi položí. Po latinské elegii na smrt sv. Methoda sepsané a přednešené profesorem z řádu piaristů Lonnetim následovala báseň v slovenštině, přednešená profesorem Lotricem, v které vyzývá básník Triglava nejvyšší vrch u západních Slovanů, aby prosil Balkán, by spřerážel okovy, v jaké spontané drží tamní národy, jařmo nevěřících a neblahý rozkol. Báseň ta honosí se vysokým básnickým vzletem a zaslужuje tím většího povšimnutí, že Lotric jest muž mladý, asi 30letý, který tudíž talentem svým básnickým bude valně moci prospěti sbratřenému národu slovinskému. Po té přišla řada opět na kapelu papežskou, která v dvou sborech na rozličných stranách umístěných přednesla závěrečný hymnus od Ananiáše, modlitbu ke Všem Svatým, aby Slované věřící stále chráněni, ti pak, co ještě bloudí, d'v společného ovčince Krista přivedeni byli. Záhřebský kanovník Pavlinovič slavil po chorvatsku v obrazné řeči básnické poženhanou památku slovanských dobrodějů: Mikoláše I., Hadriana II. a Lva XIII. Přednes jeho živý, pln historických reflexí zakončil důstojně řadu slovanských básní, plných nadšení a vřelosti. Věru kdyby nám bylo uloženo souditi které z nich náleží přednost, nesnadno bylo by nám voliti některou, zajisté všechny dostihly vrchole básnické dokonalosti. Mnagr. Bartoliny zakončil několika krásnými vlašskými stancemi na rozloučenou řadu přednášek, načež chtěl již povstati sv. Otec, aby několika slovy i své „s Bohem“ dal rodině slovanské, chystající se nyní po skončených slavnostech na odchod ze sv. města. Zatím jal se biskup Krakovský dr. Dunajewski sv. Otce žádati, aby směl pronésti k Jeho Svatosti řeč děkovací, což když sv. Otec dopustil, jakkoliv i tento odstavec na programu se nenacházel, děkoval horlivý biskup v klasické latině náměstků Krista Lva XIII. za všeliké důkazy převznešené lásky, osvědčované za těchto dnů všem rodům slovanským a za nevšední péči, kterou nepřestává J. Sv. vyhledávati

spásu jejich. Po slovech těch pronesl i sv. Otec prostě z paměti, jakož i při audienci byl učinil, řeč na rozloučenou, děkovav opět všem poutníkům slovanským za tak hojně účastenství v pouti této, doloživ, že památka zbožnosti, horlivosti a bratrství této slovanské pouti nejkrásnějšími literami zapsána zůstane v letopisech Církve sv. Připojiv pak přání, aby andělé Boží provázeli nás do vlastí našich, udělil opět všem přítomným apoštolské požehnání a všem kněžím poutníkům právo, aby směli udělití osadám jim svěřeným po návratu svém apoštolské požehnání. Po té uchýlil se sv. Otec po pětihodinném namáhání se všemi Eminencemi po 3. hod. odpoledne do komnat svých. Nuže, nezachoval se k nám Lev XIII. právě jako otec, libující sobě v kruhu rodiny své milené? Ve všech jazycích slovanských rozmlouvali s ním přímo věrní jeho synové a srdce naše v pravdě hořelo, když milostnou tvář a srdečným slovem odpovídal nám!

Ejhle, takto zakončili dnové památní první slovanské pouti, kteréž slavnosti veškeré zvláštního při tom dodaly rázu. Nebylo krásnějších dnů nad tyto — to se mluvilo veřejně, tak musely psáti i některé, ač s nevolí, liberalní listy. Žádná pouť se ještě prý tak neosvědčila, jak pouť Slovanů, o níž šel ten nejlepší hlas.

Než i u nás na Moravě a jinde, jak veřejné zprávy o tom dí, slavil se letos svátek našich apoštolů s větší okázalostí, což bylo důkazem, že Moravané vyrozuměli dalekosáhlému účelu pouti cyrillo-methodějské. Nikdy nevyhyne drahá památka na tuto pouť z mysli těch, kteří ji konali a zůstane vzácným pomníkem i pro ty, kdož v stejném úmyslu do Říma po čase putovati budou.

S velkou těžkostí odcházel každý poutník z toho místa, kde tolik útěchy a síly nalezl pro svoji víru; kde každý pomník neb památka stojí tu jako nějaký výmluvný kazatel a opakuje ona pověčná slova: aj brány pekelné nepřemohou ji!“ —

Ku konci dovolujeme sobě pro dobrou toho paměť seznam všech p. t. poutníků římských z r. 1881 z Moravy,

Slezska a ze Slovenska podati, pokud jich jmena nám známa sou:

Alster Mořic, farář z Reče na Slovensku, Belcredi Egbert, hrabě v Lišni, Belcredi Ludvík jun., hrabě v Lišni, Bláho Jan, farář na odpočinku v Prešpurku, Coufal Frant., rolník ze Smržic, Čajka Jan, rolník ze Znorov, Černochoch Josef, redaktor „Našince“ v Olomouci, Číhal Frant., býv. děkan a farář ve V. Slatěnicích, Dočkal Josef, rolník z Vrbátek, Dočkalová Marie z Hunčovic*†), Dočkal Vinc., předseda akc. pivovaru v Přerově, Doležal Jan, strojník z Přerova, Dominík Eduard, kooperator z Litovle, Dostalová Anna z Hněvotína, Dostal Josef, kaplan ze Slavičina, Drost Josef, obchodník ve Val. Meziříčí, Dudík Béda dr., historiograf z Bajhradu, Endrýšek Ondřej, rolník z Předměstí Uh. Ostroha, Fáborský Jan, děkan a farář z Pohořelic, Florian Ant., farář v Žďánicích, Florian Frant., farář v Tasově, Gešvindrova Genovefa z Holice, Glabažna Eustach, kaplan z Klinkovic ve Slezsku, Harna Ferd., kooperator v Holici, Hoch Frant., farář v Horním Újezdě, Hubík Joa., rolník z Trávníka, Hůdcová Františka z Bystrovan, Hyvnar David, občan z Příbora, Chybík Joa., rolník z Jalubí, Janík Jan, rolník z Polešovic, Janík Pavel, rolník z Vážan u Polešovic, Janiš Frant., dr. spiritual v Přestavlkách, Javůrková Josefa z Brna, Jestřábík Jakub, služebný z Kostelan u Uh. Hradiště, Jurenčák Martin, rolník v Dolněmčí, Juriga Jan, kř. kanovník z Ostřihoma, Katzer Valentin, farář z Hanišova, Klimkovský Karel, farář ve V. Polomě (Slezsko), Koblíha Anton, kaplan u sv. Mořice v Olomouci, Kolková Teresie z Kněžpola, Konečný Martin, rolník ze Znorov, Koželuha Josef, mlynář v Bilovicích u Uh. Hradiště, Koželuha František, kooperator v Polešovicích, Krajčček Florian, farář v České Rudě, Kubina Ondřej, katecheta z Ostřihoma, Kutil Frt., občan z Bludova, Kutilová Antonia z Bludova, Laboněk Matěj, rolník z Kyniček, Limanovský Joa., sollicitator v Mor. Budějovicích, Losova Marie z Loučan, Malík Jiří, občan z Holíčě (Slovensko), Malota Frant., farář v Maječině, Máča Václav, rolník z Oseka, Michna Frant., obchod-

*†) Putovala po druhé a byla již ve sv. zemi.

nik v Tovačově, Mikšánek Frant., kaplan v Židlochovicích, Müllerova Bedřiška z Prostějova, Možný Jos., kaplan ve Všechovicích, Nedoma Ignác z Náměští*, Nováková Marie ze Skalova, Obdržálek Peregrin, farář v Blansku, Otáhal Ondřej, kooperator v Kunovicích, Otáhal Tomáš, rolník z Holice, Padalik Frant., farář v Kněžicích, Pavelka Pavel, zámecký kaplan v Lišni, Peprník František, rolník v Předměstí Uh. Ostroha, Petrová Františka z Bilovic, Plotěný Matěj, rolník z Jiřikovic, Pluskal Martin z Olšan u Olomouce, Přecechtěl Frant., františkán na Slovensku, Příbyl Ant., kaplan v Rožnově, Prokop Frant., kooperator v Ratajích, Rothova Emerencína z Brna, Rumpf Josef, občan z Kojetina, Řezníček Josef, rolník z Rataj, Římský Petr, rolník z Hlusic, Sasinek Frant., spisovatel, kněz círk. ve Skalici, Seilern Frant., hrabě na Lukově, Skopalík Frant., starosta a poslanec ze Záhlenic, Slotta Jiří, mons. děkan a farář v Pustých Voděradech (Slovensko), Sobek Frant., rolník ze Záhlenic, Staroba Jan, rolník z Předměstí Uh. Ostroha, Stejskalova Anna z Cakovy, Stejskal Frant., rolník z Olšan, Stojan Ant. Cyr., kooperator v Příboře, Stratilová Josefa z Hunčovic*), Strouhal Ign., farář v Bouňovicích, Sýkora Jan, rolník z Vážan u Polešovic, Ščota Frant., rolník z Holice, Ščotová Kateřina z Holice, Švestková Johanna Nep. z Holice, Švestka Tomáš, rolník z Holice, Schönová Františka z Kojetina, Toman Frant., farář v Újezdě u Vyzovic, Vaculík Jos., rolník z Oseka, Vačura Ignác, rolník z Nedačonic, Vanča Antonín, rolník z Králic, Velner Jakub, kaplan v Tovačově, Vodička Frant., starosta ze Smržic, Vychodil Jos., koop. v Uh. Ostroze, Vykopal Jan, rolník z Holice, Vykydal Jos., děkan a farář na Velehradě, Vypel Frant., koop. ve Vlkoši u Přerova, Vysloužil Pavel, rolník ze Zerůvek, Vytopil Josef, koop. ve Slavoníně, Vytásek Frant. ze Smržic, Weisova Anna z Náměští, Wurm Ignác, vikař a poslanec v Olomouci, Wuršrová Žofie z Hanišova, Wuršrová Vilémína z Hanišova, Zabloudivá Františka ze Smržic, Zahálková Gertruda

*) Putoval po druhé.

*) Putovala po druhé.

z Holice, Zajíc Jan, kooperátor v Koryčanech, Zapletal Jan, hostinský ze Stavěšic, Zatloukal A., rolník z Ohnic*†), Zatloukalová Háta z Bludova, Závodník Štěpán, děkan a farář v Pružině (Slovensko), Závodský Ferd., občan z Biakupic, Zbořilová Františka z Příkop, Zdražil Frant., rolník z Holice, Zeman Ant., farář z Olšan, Zemanová Cecilie z Lipjan, Zeman Ferd., obchodník z Brna, Žáček Jan, koop. z Bilavska, Župka Josef z Měrovic.

*†) Putoval po druhé a byl již ve svatě zemi.

Opravy

několika značnějších omylů tiskových:

Na str. 101 shora v řádku 6 místo so	čti: se
" " 109 zdola " " 11 " nu	" tu
" " 112 shora " " 9 " znamonito	" znamenito
" " 118 " " " 16 ku slovu „chýlila“	přidej: se
" " 119 " " " 7 místo ná	čti: nás
" " " zdola " " 10 " pověditi	" pověděti
" " " " " 9 " obyvately	" obyvateli
" " 126 " " " 4 " o zevlujících	" a zevlujících
" " 129 " " " 8 " lepného	" lepého
" " 134 shora " " 5 " slukébný	" služebný
" " 136 " " " 16 " polodni	" polední
" " 140 zdola " " 2 " našemi	" našimi
" " 144 shora " " 6 " utillio bratně	" užili obratně
" " 145 " " " 3 " pováděl	" podváděl

OBSAH.

	Stránka :
Úvod	5
1. Odjezd z domova	7
2. Vídeň	10
3. Cesta do Lublaně	31
4. Lublaň	35
5. Postojna	51
6. Terst Miramare	63
7. Cesta po moři	88
8. Benátky	85
9. Cesta přes Padovu, Bolognu do Florencie .	101
10. Florencie	119
11. Pisa	151
12. Cesta k Římu	162
13. Řím	166
14. Dne 26. května v Římě	201
15. Dne 27. května v Římě	229
16. Výlet odpůldne o 4. hodině 27. května . .	251
17. Cesta do Neapole	259
18. Pompeji	263
19. Neapol	277
20. 29. května. V Neapoli	281
21. Cesta zpět do Říma a druhý pobyt v Římě	295
22. Dne 30. května v Římě	296
23. Dne 31. května. Slavnost Božího Těla . .	310
24. Poslední den našeho pobytu v Římě. Vatikán.	
1. června. Český dům v Římě	324
25. Cesta přes Foligno do Assisi	357
26. Ankona	871

	Stránka:
27. Loretta	377
28. Bologna	386
29. Cesta z Bologni do Verony	390
30. Verona	392
31. Padua. Benátky. Terst. Vídeň a Brno . .	401
Leo XII. zvolen 20. února 1878. Báseň . .	411

Přidavek I.

Poutí Slovanů do Říma ke dni ss. našich apoštolů
Cyrilla a Methoděje r. 1881 podává Frant. Koželuha, kněz
arcidiecese Olomoucké.

1. Přípravy k této pouti u nás a jinde . . .	str. 414
2. Nastoupení a odchod poutníků do Říma . .	„ 432
3. Slovanští poutníci v Římě	„ 435

Přidavek II.

1. Stanovy Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje
v Brně	„ 463
2. Příjem a výdaj Dědictví ss. Cyrilla a Metho-
děje od 1. ledna do 31. prosince 1880 . .	„ 472
3. Výprodej knih	„ 473

II.

Stanovy Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje v Brně.

§. 1. Účel Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje.

Dědictví pečuje o zvedení lidu moravského, jakého náš čas požaduje; o zvedení všestranné, avšak na základě víry katolické s vyloučením všeliké politiky.

§. 2. Prostředky k dosažení účelu tohoto.

1. Spisování a vydávání kněh, a sice netoliko výhradně náboženských, nýbrž vůbec vzdělávacích a k duchovním potřebám věku našeho prohlédajících, zvláště dějepisu, zeměpisu, poznání vlasti, přírody, řemesel a orby atd. I v zábavných spisech obsažena býti má buď obrana, buď utvrzování pravdy některé katolické, jížto se odpor časový dotýká.

Vydávati se budou Dědictvím, pokud jmění stačí:

1. Obšírné životopisy svatých,
2. Spisy poučné,
3. Spisy zábavné,
4. Časopisy a všelijaké listy běžné,
5. Předměty umělecké, ku př. obrazy, zeměvidy čili mapy atd.

Poznámání. Orgánem Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje jest „Hlas,“ časopis církevní.

§. 3. Šetření zákonův tiskových.

Při vydávání časopisův, kněh běžných, obrazů atd. budou se stávající zákony tiskové zevrubně zachovávatí.

§. 4. Zřízení Dědictví.

1. Spoluúdem Dědictví státi se může každý, kdo za sebe jedenkrátě na vždy položí 10 zl. r. m.
2. Vklad tento může se zapraviti buď najednou, aneb ve dvou po sobě jdoucích ročních lhůtách ve 5 zl. r. m., které až do dne 30. září každého roku vyplaceny

buďtež. Kdo by do této doby vklad nezaplatil. přestává býti údem Dědictví.

3. Kdo však témuž ústavu 100 zl. věnuje, považován bude za spoluzakladatele a obdrží 4 výtisky věci Dědictvím vydaných zdarma.

4. Kdo jednou na vždy dá 50 zl., bude téhož ústavu spoluúdem I. třídy a obdrží 8 výtisky. Kdo 20 zl. dá, stane se spoluúdem II. třídy a obdrží 2 výtisky. Kdo 10 zl. ročně r. m. položí, bude spoluúdem III. třídy a obdrží 1 výtisk zdarma.

Spoji-li se manžel s manželkou v jeden toliko základ o 10 zl., vydávati se jim budou knihy jen do úmrtí toho, který první v diplomu poznamenán jest.

Poznamenání. Bylo-li by potřebí druhého neb třetího vydání některé již vydané knihy, spoluúdomvé jí dostávati nebudou, nýbrž knihy ty prodávati se budou ve prospěch pokladnice Dědictví, aby se nákladnější díla vydávati mohla.

Aby úmrtí spoluúda přišlo ústavu tomuto ve známost, žádají se vpp. duchovní pastýřové, aby úmrtí takové pokladníkovi Dědictví, třebaš přímo poštou oznámiti ráčili. Podobného oznámení písemného zapotřebí jest, kdykoliv spoluúd některý buď k vyšší důstojnosti vynikl, neb se jinam přestěhoval.

5. Řehole, děkanství (vikariáty), osady, kněhárny, školy, rodiny, spolky, bratrstva atd. vstupují dvojnásobným vkladem za spoluzakladatele neb za spoluúdy věčné do Dědictví podle tříd svrchu jmenovaných.

6. Každému volno, doplněním vkladu u vyšší třídu postoupiti. Zašle-li tudíž ku př. spoluúd III. třídy k prvním 10 zl. opětně 10 zl., stane se spoluúdem II. třídy atd. Avšak spoluúdstva postoupiti jinému nedovoluje se.

7. Každý přistupující račiž jmeno a místo přebývání svého, jakož i biskupství a děkanství (vikariát) a poslední poštu zevrubně udati.

8. Každý kněz, který jest údem Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje, béře na sebe povinnost, buď ve slavnost, buď některý den v oktávě sv. apoštolů Cyrilla a Methoděje každoročně sloužiti mši svatou za všechny živé a mrtvé spoluúdy dotčeného Dědictví; a bude-li líbo a možno-li jinou mši sv.

sa obrátení národův. slovanských od jednoty církevní odloučených, kterouž pobožnost jistě každý spoluůd jakožto věrný katolík spolu konati neopomína.

9. Zemřelí, za které někdo vklad k Dědictví učinil, tak jako ti, kteří na smrtelné posteli nejméně 10 zl. za sebe do Dědictví odkázali, stávají se účastnými duchovních milostí, v předešlém (8) čísle jmenovaných.

Každý, jenž byl vklad ten učinil za mrtvého, pokud živ jest, knihy bez ohledu na velikost vkladu — ovšem nejméně 10 zl. r. m. — po jednom výtisku dostávati má.

10. Správu Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje vede výbor, sestávající z kněží, kteří buď v Brně, buď na blízku přebývají.

11. U jiných osob a úřadů zastupuje Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje starosta, a nemá-li prázdno od jiného zaměstnání, jeden z jednatelů.

12. Výbor scházívá se čtvrtletně a k vyzvání starostou i častěji v Brně, aby, čeho potřebí, v poradu bral, a většinou hlasů přítomných výborníků o nálezech pro celé Dědictví platných rozhodoval. — Výbor má právo, počet úřdů svých odcházejících doplniti nebo i rozmnožiti, avšak ne jinak než katolickými kněžími, a každoročně uveřejňuje zprávu o činnosti své. ●

13. Každý spoluůd Dědictví má právo, písemné návrhy své činiti a přání svá projevovati dotčenému výboru, kterýžto při svých shromážděních zavázán jest, jich svědomitě v úvahu bráti a dle nich, pokud potřebno, prospěšno a možno jest, se zachovati.

14. Ve sporech z poměru spolkového snad vzniklých, děje se odvolání k starostovi, a v domněle nedostatečném vyhovění k příslušícím c. k. úřadům.

15. Kdo témuž Dědictví obětuje práce své literární neb umělecké, obdrží na výslovnou žádost honorář podle výbornosti, obšírnosti a důležitosti spisu svého, o čemž výbor úsudek pronese.

§. 5. Rozesílání kněh a výtvorův uměleckých.

O rozesílání kněh, spisův a jiných předmětův Dědictvím vydaných postará se výbor. Každý přistupující

k Dědictví ihned račiž oznámí, ze které z ustanovených expedicí si knihy bráti bude.

Poznámání I. Pravidlem v této věci ostane, co na lístku tištěno jest: že na ponkázání lístku svého každý spolud v hlavní komisi u pana K. Winjka, kněhkupce v Brně, Frant. Řivnáče v Praze a Bedřicha Grosse v Olomouci knihy sobě vybíratí má. Kdo by však chtěl poštou knihy své dostati, račiž se obrátí frankovaným listem na jmenovaná kněhkupci, a přiložíž 3 kr., kterýžto peníz přísluší kněhkupci za práci a obálku, mimo to ještě 6 kr. na kolkovaný list nákladní.

Poznámání II. Všeliké dopisy v záležitostech Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje buďtež posílány pod adresou: Na čest. kan. M. Procházku, starostu Dědictví; záсылky peněz pak buďtež činěny v listech frankovaných pod adresou:

Pokladnictví ss. Cyrilla a Methoděje
v Brně, ulice dominikánská, biskupský alumnát.

§. 6. Poměr k vládnímu řízení.

1. Vládnímu řízení se ponechává nahlédati v jednání spolku, bdíti nad zachováním nařízení v propůjčeném potvrzení daných, aneb všeobecnými předpisy stanovených, a uzná-li toho potřebu, přidati spolku od příslušícího úřadu určeného císařského komisaře.

2. Kdyby se spolek rozejíti měl, rozhodne výbor o jmění v duchu Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje a podá o tom předběžnou zprávu vys. c. k. místodržitelství, a svému P. T. nejdůstojnějšímu panu biskupovi.

Stanovy tyto potvrzeny jsou výnosem nejd. blk. konsistoře v Brně ze dne 7. srpna 1879 č. 2297 a výnosem vys. c. k. místodržitelství v Brně ze dne 2. srpna 1879 číslo 13876.

Poznámání redakce. Dle §. 5 stanov přijímají se rody položením 20 zl.; k tomu podotknouti třeba, že rod se bere, dokud jméno se netratí. Dcery provdané, synů-li není, odbíratí budou knihy, pokud žijí; dítky pak jejich, jiné již jméno nesoucí, nemají už práva toho.

* * *

Údy stavu kněžského snažně žádáme, aby, jak stanovami určeno jest, a jak veškeré údstvo očekává, o slavnosti ss. apoštolů Cyrilla a Methoděje aneb některý den

v oktávě téže slavnosti máš sv. za živé a zemřelé spoluúdy sloužili; mimo to, je-li možná, druhou máš sv. za obrácení národů slovanských od jednoty církve odloučených. Ostatní údové nekneží konejtež s týmž nábožným úmyslem v naznačeném čase vroucí modlitby.

Nesmí se také mlčením pominouti fundace, kterouž učinil první starosta Dědictví Frant. Sušil u ctih. otců Minoritů v Brně, aby totiž v jejich chrámě každoročně v oktávě ss. Cyrilla a Methoděje dvě mše sv. se sloužily, jedna za živé, druhá za mrtvé spoluúdy Dědictví.

Údům, kteří o slavnosti ss. Cyrilla a Methoděje aneb v oktávě téže slavnosti svátosti hodně přijmou, některý kostel navštíví a na úmysl sv. Otce se modlití budou, udělil papež Pius IX. brevem ze dne 21. listopadu 1856 plnomocné odpustky, kteréž se i duším v očistci přivlastniti mohou.

Řídící výbor.

Matěj Procházka, čestný kanovník král. kapitoly Brněnské, emer. gymnasijsní profesor v Brně, starosta. — **Fabian Roháček**, spiritual na bisk. bohoslov. učilišti v Brně, pokladník. — **Vladimír Šťastný**, tit. kons. rada, prof. emer. gymnasijsní v Brně, jednatel. — **Dr. Jan Ev. Bílý**, tit. kons. rada, farář v Loučkách. — **Dr. Jos. Chmelíček**, skut. kons. rada, profesor pastorálky v Brně. — **Dr. Karel Eichler**, tit. kons. rada, farář ve Veverské Bytišce. — **Jan Fáborský**, tit. kons. rada a farář v Pohořelicích. — **Tomáš Hájek**, farář v Záhleňicích. — **Ferd. Harna**, člen správní rady matice arcidiec., kaplan v Holici. — **Dr. Frant. Hošek**, tit. kons. rada, vychovatel. — **Jan Janoušek**, skut. kons. rada, děkan Třebíčský na odpoč. — **Karel Kandus**, čestný kanovník Mikulovský, arcikněz v Bystřci. — **Guntér Kalivoda**, prelát a opat v Rajhradě. — **Josef Klíma**, tit. kons. rada, far. Kloboukách. — **Pavel Křížkovský**, kněz řádu sv. Augustina, ředitel hudby v Olomouci. — **Beneš Method Kulda**, kanovník na Vyšehradě v Praze. — **Edvard Karlík**, kanovník a děkan v Mikulově. — **Frant. Marševský**, skut. kons. rada, děkan a farář u sv. Maří-Majd. v Brně. — **Placidus Mathon**, O. S. B., redaktor „Školy Božského Srdce Páně“ v Brně. — **Peregrin Obdržálek**, farář v Blansku. — **Frant. Poímon**, tit. kons. rada, děkan v Želetavě. — **Em. hr. Poetting**, kanovník Olomoucký. — **Dr. Jos. Pospíšil**, tit. kons. rada, profesor theologie v Brně. — **Jak. Procházka**, tit. kons. rada, profesor katechetiky a methodiky v Brně, duchovní správce v klášteře Voršilek. — **Jiří Šlota**, farář na Slovensku. — **Jan Soukop**, tit. kons. rada, farář v Doubravici. — **Eduard Stuchlý**, tit. konsistoriální rada, farář v Pavlově. — **Tomáš Šimbera**, farář v Myslibořicích. — **Dr. Frant. Skorpík**, tit. kons. rada, děkan v Kučerově. — **Antonín Šubert**, tit. kons. rada, děkan v Lulči. — **Robert Šuderla**, sídelní ka-

novník král. kapitoly Brněnské, revisor účtů Děd. ss. Cyr. a Meth. — Jos. Šum, probošt v Opavě. — Ignát Wurm, vikař Olomoucký, kon. rada Dakovarský, poslanec zemský a rada říšský. — Jos. Vykydal, tit. kons. rada, děkan na Velehradě. — Frant. Weber, farář v Miloticích, poslanec zemský a rada říšský. — Jan Křesf. Vojtěch, skutečný kons. rada, profesor theologie v Brně. — Theodor Wolf, prof. náboženství v Brně. — Dr. Frant. Zeibert, sídelní kanovník kapitoly Brněnské.

Příjem a výdaj Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje
od 1. ledna do 31. prosince 1880.

Čís.	Příjem a výdaj	Na úpisech		Na hotovosti	
		zl.	kr.	zl.	kr.
	Zbytek od roku 1879:				
	A. ve veřejných fondech	61250	—	—	—
	B. na hotovosti	—	—	3710	71
	Nový příjem				
I.	Úroky	—	—	2783	83
II.	Vklady nových úřů, odkazy, dary atd.	—	—	2149	31 ¹ / ₂
III.	Za odprodané knihy	—	—	386	55 ¹ / ₂
IV.	Koupené jistiny	6300	—	—	—
V.	Rozličné příjmy	—	—	3	27
	Souhrn příjmů	67550	—	9033	68
	Vydání				
I.	Za tisk a papír	—	—	1833	30
II.	Za vazbu	—	—	972	—
III.	Na daně	—	—	11	21
IV.	Povozné a poštovné	—	—	37	73
V.	Na zakoupení nových jistin	—	—	4631	24
VI.	Rozličné výdaje	—	—	230	72
	Souhrn výdajů	—	—	7716	20
	Bilance				
	Když se od příjmu	67550	—	9033	68
	odčítá vydání	—	—	7716	20
	zbývá na konci roku 1880	67550	—	1317	48
	Výkaz jmění				
	A. ve veřejných fondech	67550	—	—	—
	B. na hotovosti	—	—	1317	48

V Brně, dne 31. prosince 1880.

Matěj Procházka,

t. č. starosta.

Robert Šuderla,
t. č. skoumatel účtů.

Fabian Roháček,
t. č. pokladník.

Výprodej knih

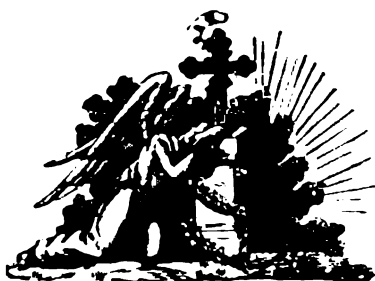
z našeho Dědictví za cenu velmi sníženou.

Dědictví ss. Cyrilla a Metoděje má, jak z níže položeného seznamu spatřiti lze, hojnost knih na skladě, kteréž za velmi levnou, v témž seznamu naznačenou cenu prodává. I vybízí všechny ušlechtilé podporovatele dobrého čtení, aby si neobtěžovali tu neb onu knihu aneb i více knih z našeho Dědictví buď pro sebe neb pro místní knihovnu objednat. Poslouží tím předně sobě samým, neboť obdrží knihy obsahu dobrého, velmi poučného a na mnoze i mile zábavného, na nichž spolu nelpí nic z onoho kalu jedovaté nevěry a nemravnosti, jímž za našich dnů mnohé knihy potřísněny jsou; poslouží tím ale také našemu Dědictví a umožní, aby se budoucně údům větší podíly dávati mohly. — Kdo si řečené knihy opatřiti hodlá, ať se obrátí ústně neb písemně na pokladníka téhož Dědictví, vdp. Fablána Roháčka, spirituala na bohosloveckém učilišti v Brně, dominikánská ulice, bisk. alumnát.

Seznam knih, které Dědictví ss. Cyrila a Metoděje na skladě má a za snížené ceny prodává.

Jmeno díla.	Počet exem- plarův na skladě	Pá- vodní cena		Sní- žená cena	
		zl.	kr.	zl.	kr.
Josefus Flavius o válce židovské	91	1	40	—	50
Život sv. Alžběty II. vydání	848	—	70	—	50
Život sv. Jana Kapistrána	729	1	60	—	50
Děje sv. mučedníkův	663	—	70	—	30
Dějepis cirkve katolické	1245	2	—	—	80
Sv. Fr. Borgiáš	682	1	20	—	50
Blah. Jan Sarkander	3160	2	—	—	80
Život sv. Angely	575	—	60	—	30
Život sv. Augustina	474	2	—	—	50
Hospodářská kniha	648	1	—	—	50
Cesta do sv. země I. díl	652	1	50	—	50
" " " " " II.	954	1	50	—	50
Cesta do Francouz a Španěl I	405	1	—	—	30
" " " " " II.	1636	—	75	—	30
" " " " " III.	2174	—	50	—	20
Žena křesťanská	1711	—	60	—	20
Muž křesťanský	1755	—	80	—	50
Kukátko I. díl	1720	—	80	—	60
Kukátko II. díl	1451	—	80	—	60
Hospodářská čítanka od Dumka	2505	—	80	—	50
Sv. Frant. Saleský I. díl	261	—	80	—	80
Sv. Frant. Saleský II. díl	1482	—	80	—	80
Mimo to je na skladě:					
Moravan, kalendář od roku 1858	—	—	36	—	15
" " " " " 1860	—	—	36	—	15
" " " " " 1861	—	—	36	—	15
" " " " " 1862	—	—	36	—	15
" " " " " 1863	—	—	36	—	15
" " " " " 1864	—	—	36	—	15
" " " " " 1865	—	—	36	—	15
" " " " " 1866	—	—	36	—	15
" " " " " 1867	—	—	36	—	15
" " " " " 1868	—	—	36	—	15
" " " " " 1869	—	—	36	—	15
" " " " " 1870	—	—	36	—	15
" " " " " 1871	—	—	36	—	15
" " " " " 1872	—	—	36	—	15
Obraz sv. Vojtěcha	—	—	60	—	20
Mapa Černégory	—	—	—	—	5

Seznam zemřelých údů Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje.*)

V arcidiecési Olomoucké:

Ambrož Josef s manž. Františkou v Koryčanech.

Bartekova Anna v Nivnici.

Bartlova Mariana v Přerově.

Bařina Anna v Hrubém Týnci.

Bednářova Genofeva v Uh. Brodě odkazem.

Branecká Kateřina v Přerově.

Brtníček Jan v Lošticích.

Čapka Jan v Přerově.

Čicova Apolena v Dolněmčí.

Dp. Drexler Peregrin, emer. děkan v Jevíčku.

Duda Veronika ve Lhotce.

Ehrenbergrova Mariana v Pavlově.

Filka Veronika v Malenovicích.

Gajda Štěpán v Kunovicích.

Graf Jan v Přerově.

Grigarova Josefa v Prus. Benkovicích,

Habáň František v Čechovicích.

Haderka František v Cholině.

Helebrand Ignác v Prus. Dřkovicích.

*) Uctivě se žádají všichni příznivci našeho Dědictví, aby úmrtí spoluúďů správě Dědictví rychle oznámili, jelikož se to u mnohých teprv po letech stávalo.

- Hlavinka Viktoria v Tršicích.
Hlobílkova Anna v Martinicích.
Hodina Jiří v Černoviře.
Holubek Jan v Komárově.
Horký Jiří ve Vyškově odkazem.
Hostáškova Mariana v Bohuslávkách.
Hrubých Františka v Otinovsi.
Chovanec František v Stablovicích.
Janečková Rosalia v Tiché.
Janíkova Rosalia v Prus. Benkovicích.
Janský Blažej v Rychtářově.
Jurček Jan v Opavě.
Kachnikova Apolena v Nivnici.
Kalmanova Tekla v Lipníku.
Kapunec Fabian v Nivnici.
Kapunek František v Koryčanech.
Kopřiva František v Martinicích.
Kotíková Marie v Přerově.
Kráčmar Josef v Štarnově.
Kratochvíl Sarkander s manž. Annou v Štětovicích.
Krejčí Tomáš v Otinovsi.
Krenlova Anna v Moravanech.
Kuchařova Lucia v Přerově.
Kučerka Antonia v Krčmaně.
Letocha Jan v Holešově.
Lev Anton v Partutovicích.
• Liebl František v Záhlinicích.
Malachta Veronika v Buku.
Dp. Merta Josef, farář ve Zdounkách.
Dp. Michna Martin, farář v Želechovicích.
Miklík Josef v Zahnášovicích.
Miklíkova Anna v Rudslavicích.
Milota Jan v Prus. Benkovicích.
Mlýnek Josef v Topolanech.
Navrátil František v Blatci.
Neduchal Jan v Miloticích.
Němčický František v Kunovicích.
Nováková Josefa v Loukově.
Pekárek Martin v Holicí.
Petr František v Domažlicích.

Petruchova Alžběta v Horněmčí.
Pospíšil Martin s manželkou Magdalenou v Hrubých
Slatenicích.
Potůčková Rosalia v Martinicích.
Reimershoferova Josefa v Přerově.
Rybka František v Kozlovicích.
Řitký František v Prus. Benkovicích.
Skácel Jan v Rozvadovicích.
Slezák Jiří v Nivnici.
Smetana Kar. v Benátkách, spoluzakladatel odkazem.
Spružina Jan v Něm. Prusích.
Svozil František v Loučanech.
Šianských Viktoria v Přerově.
Šidlo Jiří ve Zdounkách.
Šmehlík Tomáš ve Staro-Ptení.
Šrubař Josef ve Frenštátě.
Šulin Hubert v Přerově.
Šumbera Marianna v Tlumačově.
Švagera Jiří v Strabenicích.
Trtekova Justina v Nivnici.
Vaňkova Viktoria v Ostrové Lhotě.
Vybíralíková Kateřina v Miškovicích.
Vymazal Jan v Topolanech.
Vytásek Pavel v Dubanech.
Zahradníček František v Heroticích.
Zlámal Fabian v Žiravě.
Zoukelova Terezia v Olomouci.

Z biskupství Brněnského.

Benešova Amalia v Brně.
Bezstarosti Ignac ve Zbraslavě.
Dp. Bystřický Vincenc, farář v Petrovicích.
Brychta Jan v Lašánkách.
Bučkova Antonia v Sivicích odkazem.
Černý Matěj v Liskovci.
Doupčova Františka v Pavlovicích.
Dp. Drobný Karel, farář na odpoč. v Bruě.
Fertova Anna v Hustopeči.
Fyšnar Jos. z Rozenberku.

Dp. Geissler Bedřich, far. v Sokolnicích, člen výboru.
Hlavkova Anna v Hradčanech.
Huječkova Josefa v Mouřinově odkazem.
Imrichova Kateřina v Prušánkách.
Dp. Ježovský Frant., farář na odpoč. v Brně.
Klíma Josefa v Tvrdonicích.
Klíma Kateřina v Milíkově.
Kolář Josef v Strachonovicích.
Kolářova Františka v Nelepsi.
Kratochvílova Barbora v Usoši.
Kusslova Karolina v Jaroměřicích.
Dp. Kužel Karel, farář v Černé Hoře.
Loupal Tomáš v hraničném mlýně u Krhova.
Meisel Jakub v Lisicích.
Mráz Josef v Myslibořicích.
Nezval František v Babicích.
Pivoňka Karel v Šitbořicích.
Popovský František v Štarovičkách.
Pulkrábek Karel v Lažánkách.
Ronovských Aloisia v Šebetově.
Sekerka Františka v Marhefech odkazem.
Spilka Pavel v Štěpánovicích.
Střecha Karel v Třebíči.
Veledúst. pán Bedřich hr. Sylva-Taroucca, č. ka-
novník Vyšehradský v Brně, spoluzakladatel Dě-
dictví, člen výboru.
Šilink Michal v Hovoranech.
Teturova Barbora v Žiškově.
Tomaníkova Anna ve Slavkově.
Truksa Maria v Podolí.
Výborný Jan v Udeřicích.
Vondráčkova Rosalia Prace.
Zálešákova Františka v Prušánkách.

Z arcibiskupství Pražského.

Labík Jan s manž. Ludmilou v Čelechovicích.
Lorencova Alžběta s manželem Josefem v Plzni.
Dp. Veit František, knížecí arcib. notář v Praze
odkazem.

Z biskupství Kralohradeckého.

Horáček Václav v Kutné Hoře.
Kudláček Josef v Poděbradech.
Nerád Anton v Poděbradech.
Dp. Šafránek Josef, děkan v Chlumci.
Dp. Scharfenberger Karel, děkan v Bystrým.

Z biskupství Budějovického.

Čejka Josef v Oujezdci.
Hanzlovský Ignác na Sternberku.
Horaždovský Václav ve Vodňanech,
Jirochova Marie ve Vodňanech.
Junova Marie v Pohorovicích.
Kračmer František v Křteticích.
Kučerova Kateřina ve Vodňanech.
Velp. Loberschiner Frant., inful. prelát v Českém
Krumlově.
Řídký Jan ve Vodňanech.
Tauerova Maria v Klenči.
Troblova Maria v Truskovicích.
Votava Dominik v Strunkovicích

Z biskupství Litoměřického.

Hradecký František v Loukově.
Novotný František v Loukově.

Z arcidiecése Videňské.

Andělova Veronika v Poštorně odkazem:

Tito v Pánu zesnulí údové poručení buďtež nábožným modlitbám údův živých.

Modleme se: Bože Vsech věrných Stvořiteli a Vykupiteli, dušem služebníků a služebnic svých odpuštění všech hříchů rač dáti, aby prominutí, kteréhož vždycky žádali, pobožnými prosbami dojíti mohli. Skrze Krista Pána našeho. Amen.

Odpočinutí věčné dejž jim, Pane, a světlo věčné ať jim svítí. Ať odpočívají v pokoji. Amen.

Všem členům dědiotvi Cyrillo-Methodějského odporučujeme
co nejvřeleji

„HLAS,“

noviny pro lid,

časopis, psaný slohem prstonárodním, který vytknul sobě
za úkol, obeznamovati čtenáře své se všemi událostmi a
otázkami náboženskými, politickými a společenskými. Nesa
se duchem ryze katolickým, hájí důsledně netoliko práva
našeho národa ale i církve katolické. O zábavu stará se
vybraným feuilletonem, k němuž přispívají: oblíbený na-
šemu lidu „Kukátkár“ a jiné osvědčené síly. V četných
dopisech najde čtenář věrný obraz ruchu a života ve
vlastech našich. Hospodářům přináší v každém čísle „Hlas“
vhodná poučení, obilní ceny atd. Vůbec nalezn každý
v „Hlasu“ vše, co v novinách se hledá, podáno stručně
stručným a srozumitelným. „Hlas“ vychází dvakrát
týden ve středu a v sobotu a stojí na celý rok i s poštou
6 zl. r. č., na půl roku 3 zl., na čtvrt roku 1 z. 50 kr.
(Pro Brno bez donášky b zl., s donáškou do domá 50
50 kr.) Dle toho jsou to tedy nejlacnější noviny na-
ravě a poněvadž náležejí k listům nejrozšířenějším, je-
také inserování či ohlašování v „Hlasu“ velmi výhodné.
Předplácí se nejlépe poštovními známkami pod adresou
„Administrace „Hlasu“ v Brně.“

Redakce „Hlasu“ v Besedním domě.

Škola Božského Srdce Páně.

(V Brně, na Petrově č. 5.) Časopis pro kat. lid, zvláště ale pro bratrstva.

Vychází měsíčně o dvou arších velké osmerky, s čet-
nými obrazy, a v hezké úpravě. Celoročně i s pošt. zásýlkou
stojí 2 zl. Úloha školy jest, pěstovati zdravou, od církve
sv. schválenou zbožnost a vystříhati ji před mnohými vý-
středními pobožnostkami, které k ničemu dobrému nevedou.
Mimo to všimáno si zde mnohých divných zjevů v životě
jednotlivců i u veřejnosti, které přirozenými zákony vy-
světliti se nedají a o kterých obyčejné noviny buď úplně
mlčí aneb mylně se rozepisují.

U admn. Školy a zábavné bibliothéky jest též na skladě:

Výběr rozmanitých menších obrázků, upomínek na
I. sv. zpověd a přijímání, sv. birmování, sv. křtu, symbo-
lických názorů oběti mši sv. měsíční sv. patronové atd.
za ceny nejlevnější, jako i medailky sv. O. Benedikta,
Srdce P. Ježíše, bl. Sarkandra a Anežky České, růžence
rozmanité, Neposkv. Početí P. M., P. M. Lurdské a t. p.

Zábavná bibliothéka.

V Brně, na Petrově č. 5.

Vychází celoročně v 15 sešitech nejméně o 64 str. aneb k vůli
celistvosti povídek a románů ve svazcích a stojí v předplacení celoročně
3 zl. Za premiurn přídává se zdarma vkusny olejobarvený obraz.
Ze starších ročníků jsou mimo spisu rozdělaných na sešity mnohé knihy
na skladě jichž seznam i slevné ceny ochotně zašle administrace.